

דף ב.א

משנה. אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ - אין צריך בדיקה. ובמה אמרו שתי שורות במרתף - מקום שמכניסין בו חמץ, בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף, ובית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות, שהן העליונות. גמרא. מאי אור? רב הונא אמר: נגהי, ורב יהודה אמר: לילי. קא סלקא דעתך דמאן דאמר נגהי - נגהי ממש, ומאן דאמר לילי - לילי ממש. מיתבי: (בראשית מד) הבקר אור והאנשים שלחו, אלמא: אור יממא הוא - מי כתיב האור בקר? הבקר אור כתיב, כמאן דאמר: צפרא נהר. וכדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב. מיתבי (שמואל ב כג) וכאור בקר יזרח שמש אלמא אור יממא הוא - מי כתיב אור בקר? וכאור בקר כתיב. והכי קאמר: וכאור בקר בעולם הזה - כעין זריחת שמש לצדיקים לעולם הבא. - מיתבי: (בראשית א) ויקרא אלהים לאור יום אלמא אור יממא הוא - הכי קאמר: למאיר ובא קראו יום. - אלא מעתה ולחשך קרא לילה - למחשיך ובא קרא לילה? - והא קיימא לן דעד צאת הכוכבים יממא הוא - אלא הכי קאמר: קרייה רחמנא לנהורא: ופקדיה אמצותא דיממא, וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה. מיתבי: (תהלים קמח) הללוהו כל כוכבי אור אלמא אור אורתא הוא - הכי קאמר: הללוהו כל כוכבים המאירים. - אלא מעתה, כוכבים המאירים הוא דבעו שבוחי, שאינן מאירין - לא בעו שבוחי? והא כתיב (תהלים קמח) הללוהו כל צבאיו - אלא הא קא משמע לן: דאור דכוכבים נמי אור הוא. למאי נפקא מינה - לנודר מן האור, (דתנן): (מסורת הש"ס: [דתניא]) הנודר מן האור - אסור באורן של כוכבים. מיתבי: (איוב כד) לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגנב

דף ב.ב

הא מדקאמר ובלילה יהי כגנב - אלמא אור יממא הוא - התם הכי קאמר: אי פשיטא לך מילתא כנהורא, דאנפשות קאתי - רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו, ואי מספקא לך מילתא כליליא - יהי בעיניך כגנב, ולא ניתן להצילו בנפשו. מיתבי (איוב ג) יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר מדקאמר יקו לאור ואין - אלמא אור יממא הוא - התם מילט הוא דקא לייט ליה איוב למזליה, אמר: יהא רעוא דליצפיה הך גברא לנהורא ולא לישכחיה. מיתבי: (תהלים קלט) ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני אלמא אור יממא הוא - התם הכי קאמר דוד: אני אמרתי אך חשך ישופני לעולם הבא שהוא דומה ליום, עכשיו - העולם הזה שהוא דומה ללילה אור בעדני. מיתבי, רבי יהודה אומר: בודקין אור (לארבעה) (מסורת הש"ס: [ארבעה]) עשר, ובארבעה עשר שחרית, ובשעת הביעור. מדקאמר רבי יהודה בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית אלמא אור אורתא הוא שמע מינה. מיתבי: מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה? רבי אליעזר בן יעקב אומר: משעת האור. רבי יהודה אומר:

משעת הנץ החמה. אמר ליה רבי אליעזר בן יעקב לרבי יהודה: וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר בעשיית מלאכה? אמר ליה: הוא עצמו יוכיח, שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ. מדקאמר רבי יהודה משעת הנץ החמה, אלמא: אור דקאמר רבי אליעזר בן יעקב - אורתא הוא - לא, מאי אור - עמוד השחר. - אי הכי, דקאמר ליה: היכן מצינו יום שמקצתו מותר בעשיית מלאכה ומקצתו אסור בעשיית מלאכה, נימא איהו לנפשיה, הא איכא לילה דקא שרי רבי אליעזר בן יעקב - הכי קאמר: בשלמא לדידי - אשכחנא דקא פלגי רבנן בין יממא לליליא, (דתנן) (מסורת הש"ס: [דתניא]) גבי תענית ציבור: עד מתי אוכל ושותה - עד שיעלה עמוד השחר. דברי רבי אליעזר בן יעקב. רבי שמעון אומר: עד קרות הגבר. אלא לדידך, היכא אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן? - אמר ליה: הוא עצמו יוכיח, שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ. שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי אליעזר - הכי קאמר ליה רבי אליעזר: אמינא לך אנא מלאכה דרבנן, ואת אמרת לי חמץ דאורייתא, דעד הכא - אסר רחמנא ועד הכא - שרא רחמנא. - ואידך? - שעות דרבנן. - ואידך? - הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא. מיתיבי: אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו, ואימתי משיאין משואות - לאור עבורו. אלמא: אור אורתא הוא שמע מינה. מיתיבי: היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח, לאורה טעון קידוש ידים ורגלים, דברי רבי - אורה שאני. מיתיבי מר זוטרא

דף גא

המפלת אור לשמונים ואחד, בית שמאי פוטרין מקרבן, ובית הלל מחייבים. אמרו להן (מסורת הש"ס: [להם]) בית הלל לבית שמאי: מאי שנא אור שמנים ואחד מיום שמנים ואחד? אם שיוה לו לטומאה - לא ישוה לו לקרבן? מדקאמר בית הלל לבית שמאי מאי שנא אור שמנים ואחד מיום שמנים ואחד שמע מינה אור אורתא הוא שמע מינה. מיתיבי: יכול יהא נאכל אור לשלישי ודין הוא: זבחים נאכלים ליום אחד, ושלמים נאכלים לשני ימים. מה להלן לילה אחר היום - אף כאן לילה אחר היום, תלמוד לומר: (ויקרא יט) ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום - בעוד יום הוא נאכל, ואינו נאכל לאור שלישי. יכול ישרף מיד, ודין הוא: זבחים נאכלין ליום ולילה אחד, ושלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, מה להלן - תיכף לאכילה שריפה, אף כאן - תיכף לאכילה שריפה. תלמוד לומר: (ויקרא ז) והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף - ביום אתה (שורף) (מסורת הש"ס: [שורפו]), ואי אתה שורפו בלילה. מדקאמר יהא נאכל אור לשלישי אלמא: אור אורתא הוא שמע מינה. תא שמע: אור של יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה, שחרית מתפלל שבע ומתודה, במוסף מתפלל שבע ומתודה, במנחה מתפלל שבע ומתודה, בערבית מתפלל מעין שמונה עשר. רבי חנינא בן גמליאל אומר - משום אבותיו: מתפלל שמונה עשר שלימות, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. אלמא: אור אורתא הוא שמע מינה. תא שמע, דתני דבי שמואל: לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, אלמא: אור אורתא הוא - אלא: בין רב הונא ובין רב

יהודה, דכולי עלמא: אור אורתא הוא. ולא פליגי, מר כי אתריה ומר כי אתריה. באתריה דרב הונא קרו נגהי, ובאתריה דרב יהודה קרו לילי. ותנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי? - לישנא מעליא הוא דנקט. וכדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בראשית ז) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה, רב פפא אמר: תשע שנאמר (דברים כג) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. רבינא אמר: עשר, וי"ו דטהור. רב אחא בר יעקב אמר: שש עשרה, שנאמר (שמואל א כ) כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור. תניא דבי רבי ישמעאל: לעולם יספר אדם בלשון נקיה, שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר: (איוב טו) ותבחר לשון ערומים ואומר (איוב לג) ודעת שפתי ברור מללו. מאי ואומר? - וכי תימא: הני מילי - בדאורייתא, אבל בדרבנן לא - תא שמע: ואומר ותבחר לשון ערומים. וכי תימא: הני מילי - בדרבנן, אבל במילי דעלמא - לא, ואומר ודעת שפתי ברור מללו. ובאשה לא כתיב בה מרכב? והכתיב (בראשית כד) ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים - התם משום ביעתותא דגמלים אורחא היא. והכתיב (שמות ד) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר - התם

דף גב

משום בניו אורחא הוא. והכתיב: (שמואל א' כ"ה) והיא רכבת על החמור - התם משום ביעתותא דליליא - אורחא הוא. ואיבעית אימא: משום ביעתותא דליליא - ליכא, משום ביעתותא דדוד - איכא. ואיבעית אימא: ביעתותא דדוד נמי ליכא, משום ביעתותא דהר איכא. - ובאורייתא מי לא כתיב טמא? - אלא: כל היכא דכי הדדי נינהו - משתעי בלשון נקיה, כל היכא דנפישין מילי - משתעי בלשון קצרה. כדאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד? והא רוכבת ויושבת דכי הדדי נינהו, וקאמר רוכבת - רכבת כתיב. הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרב, חד אמר: שויתין האי שמעתא כדבר אחר מסנקן, וחד אמר: שויתין האי שמעתא כגדי מסנקן. ולא אישתעי רב בהדי דהאיך. הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דהלל וחד מינייהו רבן יוחנן בן זכאי, ואמרי לה קמיה דרבי וחד מינייהו רבי יוחנן. חד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה? וחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר: מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל. ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל. הנהו תלתא כהני, חד אמר להו: הגיעני כפול, וחד אמר: הגיעני כזית, וחד אמר: הגיעני כזנב הלטאה. בדקו אחריהו ומצאו בו שמץ פסול. והא (תניא) (מסורת הש"ס: [תנן]): אין בודקין מן המזבח ולמעלה - לא תימא שמץ פסול אלא אימא שחץ פסול. ואי בעית אימא: שאני התם - דאיהו דארע נפשיה. ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר, כתיב (שמות יב) כל בן נכר לא יאכל בו, כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי. אמר ליה רבי יהודה בן בתירא: מי קא ספו

לך מאליה? - אמר ליה: לא. - כי סלקת להתם אימא להו: ספו לי מאליה. כי סליק אמר להו: מאליה ספו לי. אמרו ליה: אליה לגבוה סלקא. אמרו ליה: מאן אמר לך הכי? אמר להו: רבי יהודה בן בתירא, אמרו: מאי האי דקמן? בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא, וקטלוהו. שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא: שלם לך רבי יהודה בן בתירא דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים. רב כהנא חלש, שדרוה רבנן לרבי יהושע בריה דרב אידי, אמרו ליה: זיל בדוק מאי דיניה. אתא אשכחיה דנח נפשיה. קרעיה ללבושיה, ואהדריה לקרעיה לאחוריה, ובכי ואתי. אמרו ליה: נח נפשיה? אמר להו: אנא לא קאמינא, (משלי י') ומוציא דבה הוא כסיל. יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא, כי אתא אמרו ליה: חיטין נעשו יפות? אמר להם: שעורים נעשו יפות. אמרו ליה: צא ובשר לסוסים ולחמורים דכתיב (מלכים א ה) השערים והתבן לסוסים ולרכש. - מאי הוי ליה למימר? - אשתקד נעשו חיטין יפות. אי נמי: עדשים נעשו יפות.

דף דא

רב בר אחוה דרבי חייא ובר אחתיה. כי סליק להתם אמר ליה: אייבו קיים? אמר ליה: אימא קיימת, אמר ליה: אימא קיימת? אמר ליה: אייבו קיים. אמר ליה לשמעיה: חלוץ לי מנעלי, והולך כלי אחרי לבית המרחץ. שמע מינה תלת, שמע מינה: אבל אסור בנעילת הסנדל, ושמע מינה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ושמע מינה: מקצת היום ככולו. ההוא דאמר: דונו דיני. אמרי: שמע מינה מדין קאתי, דכתיב (בראשית מט) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. ההוא דהוה קא אזיל ואמר אכיף ימא אסיסני ביראתא, בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי, דכתיב (בראשית מט) זבולן לחוף ימים ישכן. והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא. מכדי, בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה, ונבדוק בשית וכי תימא: זריזין מקדימין למצות - נבדוק מצפרא דכתיב: (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא: כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצות. שנאמר (בראשית כב) וישכם אברהם בבקר. - אמר רב נחמן בר יצחק: בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה. אמר אביי: הילכך, האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר, דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה. בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, על מי לבדוק? על המשכיר לבדוק - דחמירא דידיה הוא, או דלמא על השוכר לבדוק - דאיסורא ברשותיה קאי? - תא שמע: המשכיר בית לחבירו - על השוכר לעשות לו מזוזה. התם, הא אמר רב משרשיא: מזוזה חובת הדר היא, הכא מאי? - אמר להו רב נחמן בר יצחק, תנינא: המשכיר בית לחבירו, אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על המשכיר לבדוק, ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק. בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק? למאי נפקא מינה? - לישויליה דליתיה להאי דלשויליה, לאטרוחי להאי מאי? - - אמר להו רב נחמן בר יצחק, תניתוה: הכל נאמנים על ביעור

חמץ, אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים. מאי טעמא מהימני -

דף דב.

לאו משום דחזקתו בדוק? דקסבר: הכל חברים הם אצל בדיקת חמץ. דתניא: חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות, אפילו הן בני יומן - הרי הן בחזקת מתוקנים. - וממאי? דילמא שאני הכא משום דקאמרי הני. - אטו אמירה דהני מידי מששא אית ביה? - אלא מאי - דחזקתו בדוק, האי הכל נאמנים? כל הבתים בחזקת בדוקין בארבעה עשר מיבעי ליה - אלא מאי - משום אמירה דהני, הא לא אמרי הני - לא, תפשוט מיניה דאין חזקתו בדוק - לא, לעולם אימא לך חזקתו בדוק, והכא במאי עסקינן - דמוחזק לן דלא בדק, וקאמרי הני בדקיניה. מהו דתימא: לא להימנינהו רבנן, קא משמע לן: כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה - הימנוהו רבנן בדרבנן. איבעיא להו: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק מהו? מי הוי כמקח טעות, או לא? - תא שמע, דאמר אביי: לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקו - דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה, אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקו - דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה. תנן התם, רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש. רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש. דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה, אסור, מנלן? אמר אביי: תרי קראי כתיבי, כתיב (שמות יב) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב (שמות יב) אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם. הא כיצד? לרבות ארבעה עשר לביעור. - ואימא: לרבות לילי חמשה עשר לביעור, דסלקא דעתך אמינא: ימים כתיב, ימים - אין, לילות - לא, קא משמע לן: אפילו לילות. - ההוא לא איצטריכא ליה,

דף הא.

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ, ואכילת חמץ לאכילת מצה. השבתת שאור לאכילת חמץ - דכתיב (שמות יב) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה. ואכילת חמץ לאכילת מצה - דכתיב (שמות יב) כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתים תאכלו מצות (וגו') וכתיב ביה במצה (שמות יב) בערב תאכלו מצת. - ואימא לרבות ליל ארבעה עשר לביעור - ביום כתיב. - ואימא מצפרא - אך חלק. דבי רבי ישמעאל תנא: מצינו ארבעה עשר שנקרא ראשון, שנאמר (שמות יב) בראשון בארבעה עשר יום לחדש. רב נחמן בר יצחק אמר: ראשון - דמעיקרא משמע, דאמר קרא (איוב טו) הראשון אדם תולד. - אלא מעתה, (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי ראשון דמעיקרא משמע? - שאני התם, דכתיב ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, מה שביעי - שביעי לחג, אף ראשון - ראשון לחג. - הכא נמי כתיב (שמות יב) אך ביום הראשון תשביתו, שבעת ימים מצות תאכלו - אם כן נכתוב קרא ראשון, הראשון למה לי? שמע מינה לכדאמרן. - אי הכי, התם נמי הראשון למה לי? ותו: התם דכתיב (ויקרא כג) ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון אימר ראשון

דמעיקרא משמע - שאני התם, דאמר קרא וביום השמיני שבתון מה שמיני - שמיני דחג, אף ראשון - ראשון דחג. הראשון למה לי? - למעוטי חולו של מועד. - חולו של מועד מראשון ושמיני נפקא - איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל דכתב רחמנא וביום השמיני, וי"ו מוסיף על ענין ראשון, דאפילו בחולו של מועד - קא משמע לן. - ולא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ה"א? ותו: התם דכתיב (ויקרא כג) ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם ראשון דמעיקרא משמע - אלא: הני שלשה ראשון מיבעי ליה לכדתני דבי רבי ישמעאל. דתנא דבי רבי ישמעאל: בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון - להכרית זרעו של עשו, לבנין בית המקדש, ולשמו של משיח. להכרית זרעו של עשו - דכתיב - (בראשית כה) ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער. ולבנין בית המקדש - דכתיב (ירמיהו יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ולשמו של משיח - דכתיב (ישעיהו מא) ראשון לציון הנה הנם. רבא אמר מהכא: (שמות לד) לא תשחט על חמץ דם זבחי - לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים. - ואימא: כל חד וחד כי שחית - זמן שחיטה אמר רחמנא. תניא נמי הכי: אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם - מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב עצמו - תלמוד לומר לא תשחט על חמץ דם זבחי - לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם וכתוב כל מלאכה לא (תעשו) (מסורת הש"ס: [יעשה בהם]) ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה. רבי יוסי אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר (שמות יב) אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם - מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב - תלמוד לומר: אך - חלק. ואי ביום טוב עצמו - מי שרי? הא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ, ואכילת חמץ לאכילת מצה - אמר רבא:

דף ה.ב

שמע מינה מדרבי עקיבא תלת שמע מינה: אין ביעור חמץ אלא שריפה, ושמע מינה: הבערה לחלק יצאת, ושמע מינה: לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. תנו רבנן: (שמות יב) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שמות יג) לא יראה לך שאר [ולא יראה לך חמץ] בכל גבלך. לפי שנאמר לא יראה לך שאר - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי - תלמוד לומר לא ימצא. אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו, ואין שרוי עמך בחצר. נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין? תלמוד לומר לא ימצא בבתיכם. אין לי אלא שבבתיכם, בבורות בשיחין ובמערות מניין? תלמוד לומר: בכל גבלך. ועדיין אני אומר: בבתיים - עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרי. בגבולין - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. מניין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה? תלמוד לומר: שאר שאר לגזירה שוה. נאמר שאר בבתיים - שאר לא ימצא בבתיכם ונאמר שאר בגבולין - לא יראה לך שאר. מה שאור האמור בבתיים - עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים, אף שאור האמור בגבולין - עובר משום בל יראה

ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים. ומה שאור האמור בגבולין - שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף שאור האמור בבתיים - שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. אמר מר: אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין? תלמוד לומר: לא ימצא. - כלפי לייא? - אמר אביי: איפוך. רבא אמר: לעולם לא תיפוך, וארישא קאי. שלך אי אתה רואה - אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין? תלמוד לומר לא ימצא. - והאי תנא מיהדר אהיתירא ונסיב לה קרא לאיסורא? - משום שנאמר לך לך תרי זימני. אמר מר: יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים - תלמוד לומר לא ימצא. הא אמרת רישא: שלך - אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה - לא קשיא הא - דקביל עליה אחריות, הא - דלא קביל עליה אחריות. כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא: בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו, כיון דאילו מיגנב ואילו מיתביד - ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי - כדילכון דמי, ואסור. - הניחא למאן דאמר: דבר הגורם לממון - כממון דמי. אלא למאן דאמר: לאו כממון דמי, מאי איכא למימר? - שאני הכא, דאמר לא ימצא. איכא דאמרי: הניחא למאן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי -

דף ו.א

היינו דאיצטריך לא ימצא. אלא, למאן דאמר כממון דמי - לא ימצא למה ליי? - איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכי איתיה - הדר בעיניה, לאו ברשותיה קאי - קמשמע לן. בעו מיניה מרבא: בהמת ארנונא חייבת בבכורה או אין חייבת בבכורה? כל היכא דמצי מסלק ליה בזוזי - לא קא מיבעיא לן דחייב, כי קא מיבעיא לן - היכא דלא מצי מסלק ליה בזוזי, מאי? - אמר להו: פטורה. - והתניא: חייבת - התם - דמצי מסלק ליה. איכא דאמרי, אמר רבא: בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה, ואף על גב דמצי מסלק ליה. עיסת ארנונא - חייבת בחלה, ואף על גב דלא מצי מסלק ליה. מאי טעמא - בהמה אית לה קלא, עיסה לית לה קלא. תנו רבנן: נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו - אין זקוק לבער. הפקידו אצלו - זקוק לבער. יחד לו בית - אין זקוק לבער, שנאמר לא ימצא. מאי קאמר? אמר רב פפא: ארישא קאי, והכי קאמר: הפקידו אצלו - זקוק לבער, שנאמר לא ימצא. רב אשי אמר: לעולם אסיפא קאי, והכי קאמר: יחד לו בית - אין זקוק לבער, שנאמר לא ימצא בבתיכם - והא לאו דידיה הוא, דנכרי כי קא מעייל - לביתא דנפשיה קא מעייל. למימרא דשכירות קניא? והתנן: אף במקום שאמרו להשכיר - לא לבית דירה אמרו, מפני שמכניסין לתוכו עבודה זרה. ואי סלקא דעתך דשכירות קניא, כי קא מעייל - לביתיה דנפשיה קא מעייל - שאני הכא, דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא - מי שמצוי בידך, יצא זה שאינו מצוי בידך. אמר רב יהודה אמר רב: המוצא חמץ בביתו ביום טוב - כופה עליו את הכלי. אמר רבא: אם של הקדש הוא - אינו צריך. מאי טעמא - מיבדל בדילי מיניה. ואמר רב יהודה אמר רב: חמצו של נכרי - עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר, ואם של הקדש הוא - אינו צריך.

מאי טעמא - מיבדל בדילי אינשי מיניה. ואמר רב יהודה אמר רב: המפרש והיוצא בשיירא, קודם שלשים יום - אין זקוק לבער, תוך שלשים יום - זקוק לבער, אמר אביי: הא דאמרת תוך שלשים יום זקוק לבער - לא אמרן אלא שדעתו לחזור, אבל אין דעתו לחזור - אין זקוק לבער. אמר ליה רבא: ואי דעתו לחזור, אפילו מראש השנה נמי? - אלא אמר רבא: הא דאמרת קודם שלשים יום אין זקוק לבער - לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור, אבל דעתו לחזור - אפילו מראש השנה זקוק לבער. ואזדא רבא לטעמיה, דאמר רבא: העושה ביתו אוצר, קודם שלשים יום - אין זקוק לבער, תוך שלשים יום - זקוק לבער. וקודם שלשים נמי לא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו, אבל דעתו לפנותו - אפילו קודם שלשים יום נמי זקוק לבער. הני שלשים יום מאי עבידתייהו? - כדתניא: שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות. מאי טעמא דתנא קמא

דף ו.ב

שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני, שנאמר (במדבר ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, וכתוב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. ורבן שמעון בן גמליאל? אמר לך: איידי דאיירי במילי דפסחא, מסיק להו לכל מילי דפסחא. מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? שהרי משה עומד בראש החדש ומזהיר על הפסח, שנאמר (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים, וכתוב דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת וגו'. ממאי דבריש ירחא קאי? דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי - אלא אמר רבה בר שימי משמיה דרבינא: מהכא, (במדבר ט) וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית, בחדש הראשון, וכתוב: (במדבר ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. - הכא נמי, ממאי דבריש ירחא קאי? דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי - אמר רב נחמן בר יצחק: אתיא מדבר ממדבר. כתיב הכא במדבר סיני וכתוב התם (במדבר א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני. מה להלן בראש חדש - אף כאן בראש חדש. - וניכתוב ברישא דחדש ראשון, והדר ניכתוב דחדש שני - אמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב: זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה. - אמר רב פפא: לא אמרן אלא בתרי ענייני, אבל בחד עניינא, מאי דמוקדם - מוקדם, ומאי דמאוחר - מאוחר. דאי לא תימא - הכי - כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט דילמא פרט וכלל הוא. ותו, פרט וכלל - נעשה כלל מוסף על הפרט דילמא כלל ופרט הוא. - אי הכי, אפילו בתרי ענייני נמי הניחא למאן דאמר: כלל ופרט המרוחקין זה מזה - אין דנין אותן בכלל ופרט - שפיר. אלא למאן דאמר דנין, מאי איכא למימר? - אפילו למאן דאמר דנין, הני מילי - בחד עניינא, אבל בתרי ענייני - אין דנין. אמר רב יהודה אמר רב: הבודק צריך שיבטל. מאי טעמא? אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי, וכי תימא: כיון דמינטר להו אגב ביתיה חשיבי - והתניא: סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים, סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן -

אסורין משום גזל וחייבין במעשר, בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן - מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר - אמר רבא: גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה. - וכי משכחת ליה לבטליה - דילמא משכחת ליה לבתר איסורא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל. דאמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו, ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה. וניבטליה בארבע, וניבטליה בחמש - כיון דלאו זמן איסורא הוא, ולא זמן ביעורא הוא - דילמא פשע ולא מבטל ליה.

דף זא

וניבטליה בשית - כיון דאיסורא דרבנן עילויה - כדאורייתא דמיא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל. דאמר רב גידל אמר רבי חייא בר יוסף אמר רב: המקדש משש שעות ולמעלה, אפילו בחיטי קורדניתא - אין חוששין לקידושין. ולבתר איסורא לא מצי מבטיל ליה? והא תניא: היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו - מבטלו בלבן, אחד שבת ואחד יום טוב. בשלמא שבת - משכחת לה, כגון שחל ארבעה עשר להיות בשבת. אלא יום טוב - בתר איסורא הוא - אמר רב אחא בר יעקב: הכא בתלמיד יושב לפני רבו עסקינן, ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו, ומתיירא שמא תחמיץ קדים ומבטיל ליה מיקמי דתחמיץ. דיקא נמי, דקתני: היה יושב בתוך בית המדרש, שמע מינה. אמר רבה בר רב הונא אמר רב: הפת שעטיפשה, כיון שרבתה מצה - מותרת, היכי דמי? אילימא דידע בה דחמץ היא - כי רבתה מצה מאי הוי? אלא, דלא ידעינן בה אי חמץ הוא אי מצה הוא - מאי איריא כי רבתה מצה? אפילו כי לא רבתה מצה נמי, ניזיל בתר בתרא מי לא תנן: מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה - לעולם מעשר, בהר הבית - חולין, בירושלים, בשעת הרגל - מעשר, בשאר ימות השנה - חולין. ואמר רב שמעיה בר זירא: מאי טעמא - הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום. אלמא אמרינן: קמאי קמאי אזלי ליה, והני אחריני נינהו. הכא נמי - נימא: קמא קמא אזיל, והאי דהאידנא הוא - שאני הכא, דעיפושה מוכיח עילויה. - אי עיפושה מוכיח עילויה - כי רבתה מצה מאי הוי? - אמר רבה: לא תימא שרבתה מצה, אלא אימא: שרבו ימי מצה עילויה. - אי הכי פשיטא - לא צריכא, דעיפושה מרובה. מהו דתימא: כיון דעיפושה מרובה - איגליא מילתא דודאי חמץ מעליא הוא, קא משמע לן: כיון שרבו ימי מצה עילויה, אמרינן: כל יומא ויומא נהמא חמימא אפה, ושדא עילויה ועפשא טפי. ומי אזלינן בתר בתרא? והא תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר, אם רוב חולין - חולין, אם רוב מעשר - מעשר. ואמאי? ליזיל בתר בתרא - אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן - כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר, ואין יודע איזה מהן בסוף. רב זביד אמר: כגון שנשתמשו בה ציבורין ציבורין. רב פפא אמר: כגון דאישתכח בגומא. אמר רב יהודה: הבודק צריך שיברך. מאי מברך? רב פפי אמר משמיה דרבא: (אומר) לבער חמץ. רב פפא אמר משמיה דרבא: על ביעור חמץ. בלבער - כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא

משמע,

דף זב

כי פליגי - בעל ביעור. מר סבר: מעיקרא משמע, ומר סבר: להבא משמע. מיתיבי: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה - התם היכי נימא? נימא למול - לא סגי דלאו איהו מהיל? - אבי הבן מאי איכא למימר? - אין הכי נמי. מיתיבי: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. - התם נמי, היכי נימא? נימא לשחוט - לא סגי דלאו איהו שחט? - פסח וקדשים מאי איכא למימר? - אין הכי נמי. מיתיבי: העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב. - שאני התם, דבעידנא דאגבהה נפק ביה. - אי הכי, לצאת בו? יצא בו מיבעי ליה - אין הכי נמי, ומשום דקא בעי למיתנא סיפא לישב בסוכה תנא רישא נמי לצאת בו. דקתני סיפא: העושה סוכה לעצמו אומר: ברוך אתה ה' שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. נכנס לישב בה אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה. והלכתא: על ביעור חמץ. דכולי עלמא מיהא, מעיקרא בעינן לברוכי, מנלן? - דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא? אמר רב נחמן בר יצחק: דאמר קרא (שמואל ב, יח) וירץ אחימעץ דרך הכר ויעבר את הכושי. אביי אמר: מהכא, (בראשית לג) והוא עבר לפניו. ואי בעית אימא: מהכא, (מיכה ב) ויעבר מלכם לפניו וה' בראשם. בי רב אמר: חוץ מן הטבילה ושופר. בשלמא טבילה - דאכתי גברא לא חזי, אלא שופר מאי טעמא? וכי תימא: משום דילמא מיקלקלא תקיעה. אי הכי - אפילו שחיטה ומילה נמי - אלא אמר רב חסדא: חוץ מן הטבילה בלבד איתמר. תניא נמי הכי: טבל ועלה, בעלייתו אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה. לאור הנר וכו'. מנא הני מילי? אמר רב חסדא: למדנו מציאה ממציאה, ומציאה מחיפוש, וחיפוש מחיפוש, וחיפוש מנרות, ונרות מנר. מציאה ממציאה - כתיב הכא (שמות יב) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם וכתוב התם (בראשית מד) ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא. ומציאה מחיפוש דידיה, וחיפוש מנרות - דכתיב (צפניה א) בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות, ונרות מנר, דכתיב (משלי כ) נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חפש כל חדרי בטן. תנא דבי רבי ישמעאל: לילי ארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר, אף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר שבעת ימים שאר לא ימצא ואומר ויחפש בגדול החל ובקטן כלה ואומר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חפש. מאי ואומר? וכי תימא: האי בעת ההיא קולא הוא, דקאמר רחמנא: לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה, דנפיש נהורא טובא, אלא בנהורא דשרגא, דזוטר נהורא טפי, דעון רבה משתכח ועון זוטר לא משתכח - תא שמע: נר ה' נשמת אדם. תנו רבנן: אין בודקין לא לאור החמה, ולא לאור הלבנה, ולא לאור האבוקה, אלא לאור הנר,

דף תא

מפני שאור הנר יפה לבדיקה. ואף על פי שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, שנאמר (שמות יב) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם ואומר (בראשית מד) ויחפש בגדול החל ואומר (צפניה א) בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן. האי אור החמה היכי דמי? אי נימא בחצר - האמר רבא: חצר אינה צריכה בדיקה, מפני שהעורבין מצויין שם. אלא באכסדרה - האמר רבא: אכסדרה לאורה נבדקת - לא צריכא, לארובה דבחדר. - ודהיכא? אי לבהדי ארובה - היינו אכסדרה, אלא לצדדין. - ואבוקה לא? והאמר רבא: מאי דכתיב (חבקוק ג) ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו למה צדיקים דומין בפני שכינה - כנר בפני האבוקה. ואמר רבא: אבוקה להבדלה - מצוה מן המובחר - אמר רב נחמן בר יצחק: זה יכול להכניסו לחורין ולסדקין, וזה - אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין. רב זביד אמר: זה - אורו לפניו, וזה - אורו לאחוריו. רב פפא אמר: האי - בעית, והאי - לא בעית. רבינא אמר: האי - משך נהורא, והאי - מיקטף איקטופי. כל מקום שאין מכניסין כו'. כל מקום לאתויי מאי? - לאתויי הא דתנו רבנן: חורי בית העליונים והתחתונים, וגג היציע, וגג המגדל, ורפת בקר, ולולין, ומתבן, ואוצרות יין, ואוצרות שמן - אין צריכין בדיקה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת - צריכה בדיקה. ורמינהו: חור שבין אדם לחבירו - זה בודק עד מקום שידו מגעת, וזה בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מטה החולקת בתוך הבית, ועצים ואבנים סדורים תחתיה, ומפסקת - אינה צריכה בדיקה. קשיא מטה אמטה, קשיא חורין אחורין - חורין אחורין לא קשיא הא - בעילאי ובתתאי, והא - במיצעי. מטה אמטה לא קשיא הא - דמידליא, הא - דמיתתאי. ואוצרות יין אין צריך בדיקה? והתניא: אוצרות יין - צריך בדיקה, אוצרות שמן - אין צריך בדיקה - הכא במאי עסקינן - במסתפק. - אי הכי שמן נמי - שמן - יש קבע לאכילה, יין - אין קבע לשתייה. תני רבי חייא: עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק. אמר רב חסדא: בי דגים אין צריך בדיקה. והתניא: צריכין בדיקה - לא קשיא הא - ברברבי, הא - בזוטרי. אמר רבה בר רב הונא: בי מילחי ובי קירי צריך בדיקה. אמר רב פפא: בי ציבי ובי תמרי צריך בדיקה. תנא: אין מחייבין אותנו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק - מפני הסכנה. מאי סכנה? אי נימא מפני סכנת עקרב - כי משתמש היכי אישתמש? - לא צריכא - דנפל. - אי נפל - למה לי בדיקה? והתנן: חמץ שנפלה עליו מפולת - הרי הוא כמבוער - התם - שאין הכלב יכול לחפש אחריו, הכא - כשהכלב יכול לחפש אחריו. - והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין - אמר רב אשי: שמא תאבד לו מחט, ואתי לעיוני בתרה. וכהאי גוונא לאו מצוה הוא? - והתניא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא -

דף תב

הרי זה צדיק גמור - דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה. רב נחמן בר יצחק אמר: משום סכנת הנכרים, ופלימו היא. דתניא: חור שבין יהודי לארמאי - בודק עד מקום

שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבן. פלימו אמר: כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה. מאי סכנה? אי נימא סכנת כשפים - כי אישתמיש היכי אישתמיש? התם כי אישתמיש - יממא, ונהורא, ולא מסיק אדעתיה. הכא - ליליא, ושרגא הוא, ומסיק אדעתיה. - והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין - היכא דשכיח היזיקא שאני, שנאמר (שמואל א, טז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך וגו'. בעו מיניה מרב: הני בני בי רב דדיירי בבאגא מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב? אמר להו: ניתו, עלי ועל צוארי. ניזיל מאי? אמר להו: לא ידענא. איתמר, אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן. כמאן - כי האי תנא, דתניא, איסי בן יהודה אומר: כלפי שאמרה תורה (שמות לד) ולא יחמד איש את ארצך - מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה. והלא דברים קל וחומר, ומה אלו שדרכן לזוק - אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק - על אחת כמה וכמה. אין לי אלא בהליכה, בחזרה מנין? תלמוד לומר (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום. וכי מאחר דאפילו בחזירה בהליכה למה לוי? - לכדרכי אמי, דאמר רבי אמי: כל אדם שיש לו קרקע - עולה לרגל, ושאין לו קרקע - אין עולה לרגל. אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים - כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים: אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים - דיינו, נמצאת עלייה שלא לשמה. כיוצא בו אמר רבי דוסתאי ברבי ינאי: מפני מה אין חמי טבריא בירושלים - כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים: אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא - דיינו, ונמצאת עלייה שלא לשמה. ובמה אמרו שתי שורות וכו'. מרתף מאן דכר שמיה? - הכי קאמר: כל מקום שאין מכניסין - בו חמץ - אין צריך בדיקה, ואוצרות יין ואוצרות שמן נמי אין צריך בדיקה. ובמה אמרו שתי שורות במרתף - מקום שמכניסין בו חמץ, ובמסתפק. בית שמאי אומרים שתי שורות וכו'. אמר רב יהודה: שתי שורות שאמרו - מן הארץ ועד שמי קורה. ורבי יוחנן אמר: שורה אחת כמין גאם. תניא כוותיה דרב יהודה, תניא כוותיה דרבי יוחנן. תניא כוותיה דרב יהודה, בית שמאי אומרים: שתי שורות על פני כל המרתף. ושתי שורות שאמרו - מן הארץ ועד שמי קורה. תניא כוותיה דרבי יוחנן: שתי שורות על פני כל המרתף, חיצונה רואה את הפתח, ועליונה רואה את הקורה. שלפנים הימנה ושלמטה הימנה - אין צריך בדיקה. בית הלל אומרים: שתי שורות החיצונות שהן העליונות. אמר רב: עליונה ושלמטה הימנה. ושמואל אמר: עליונה ושלפנים הימנה. מאי טעמא דרב - דייק חיצונות. - והא עליונות קתני - למעוטי תתאי דתתייתא. ושמואל אמר: עליונה ושלפנים הימנה, מאי טעמא - דייק עליונות. - והא חיצונה קתני - למעוטי גוייתא דגוייתא. רבי חייה תני כוותיה דרב, וכולהו תנאי תנו כוותיה דשמואל. והלכתא כוותיה דשמואל.

דף ט.א.

משנה. אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום, דאם כן מחצר

לחצר ומעיר לעיר - אין לדבר סוף. גמרא. טעמא - דלא חזינא דשקל, הא חזינא דשקל - חיישינן, ובעי בדיקה. ואמאי? נימא אכלתיה מי לא תנן: מדורות הנכרים טמאים. וכמה ישהה במדור ויהא המדור צריך בדיקה - ארבעים יום, ואף על פי שאין לו אשה. וכל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך - אין צריך בדיקה - אמר רבי זירא: לא קשיא הא - בבשר, והא - בלחם. בבשר - לא משיירא, בלחם - משיירא. אמר רבא: האי מאי? בשלמא התם - אימור הוה אימור לא הוה, ואם תמצא לומר הוה - אימור אכלתיה. אבל הכא - דודאי דחזינא דשקל - מי יימר דאכלתיה? הוי ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי. - ואין ספק מוציא מידי ודאי? והא תניא: חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות, ואפילו הן בני יומן - הרי הן בחזקת מתוקנין. והא הכא, דודאי טבילי הני פירי, וספק מעושרין וספק לא מעושרין - וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי - התם ודאי וודאי הוא, דודאי מעשרי, כדרבי חנינא חוזאה. דאמר רבי חנינא חוזאה: חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ואי בעית אימא: ספק וספק הוא, דילמא מעיקרא אימור דלא טבילי, כרבי אושעיא. דאמר רבי אושעיא: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה, כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. ואין ספק מוציא מידי ודאי? והתניא, אמר רבי יהודה: מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון, שהטילה נפל לבור

דף ט.ב

ובא כהן והציץ בו לידע אם זכר הוא אם נקבה היא. ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו, מפני שחולדה וברדלס מצויין שם. והא הכא, דודאי הטילה, וספק גררוהו וספק לא גררוהו ההיא שעתא, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי - לא תימא שהטילה נפל לבור אלא אימא שהפילה כמין נפל לבור והוי ספק וספק. - והא לידע אם זכר הוא אם נקבה היא קתני - הכי קאמר: לידע אם רוח הפילה אם נפל הפילה, ואם תמצא לומר נפל הפילה - לידע אם זכר הוא ואם נקבה היא. ואיבעית אימא: התם ודאי וודאי הוא, כיון דחולדה וברדלס מצויין שם - ודאי גררוהו בההיא שעתא. נהי דשירי משיירא - מיגרר מיהת ודאי גררום בההיא שעתא. (לישנא אחרינא: נהי דודאי - אכלום - לא אמרינן, ודאי גררוהו לחורייהו - אמרינן.) ומי אמרינן אין חוששין שמא גררה חולדה? והא קתני סיפא: מה שמשיר יניחנו בצנעה, שלא יהא צריך בדיקה אחריו - אמר אביי: לא קשיא הא - בארבעה עשר, הא - בשלשה עשר. בשלשה עשר דשכיח ריפתא בכולהו בתי - לא מצנעא, בארבעה עשר דלא שכיחא ריפתא בכולהו בתי - מצנעא, - אמר רבא: וכי חולדה נביאה היא? דידעא דהאידנא ארביסר ולא אפי עד לאורתא, ומשיירא ומטמרא? אלא אמר רבא: מה שמשיר - יניחנו בצנעה, שמא תטול חולדה בפנינו, ויהא צריך בדיקה אחריו. תניא כוותיה דרבא: הרוצה לאכול חמץ אחר בדיקה כיצד יעשה? מה שמשיר - יניחנו בצנעה, שלא תבוא חולדה ותיטול בפנינו, ויהא צריך בדיקה אחריו. רב מרי אמר: גזירה שמא יניח עשר וימצא תשע. תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל - היינו תשע חנויות.

פירש ואתא עכבר ושקל - היינו סיפא. דתנן: תשע חנויות, כולן מוכרין בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח - ספיקו אסור. ובנמצא הלך אחר הרוב. שני ציבורין, אחד של מצה ואחד של חמץ ולפניהם שני בתים, אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ואתו שני עכברים אחד שקל מצה ואחד שקל חמץ, ולא ידעין הי להאי עייל והי להאי עייל - היינו שתי קופות. דתנן: שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שני סאין, אחד של חולין ואחד של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו - מותרין, שאני אומר: חולין לתוך חולין נפלו, ותרומה לתוך תרומה נפלה. - אימור דאמרינן: שאני אומר

דף יא

בתרומה דרבנן, בחמץ דאורייתא מי אמרינן? - אטו בדיקת חמץ דאורייתא? דרבנן היא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה. צבור אחד של חמץ, ולפניו שני בתים בדוקין, ואתא עכבר ושקל, ולא ידעין אי להאי על אי להאי על - היינו שני שבילין. דתנן: שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, והלך באחד מהן ועשה טהרות, ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות. רבי יהודה אומר: אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו - טהורין, שניהן בבת אחת - טמאין. רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך טמאין. אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן: בבת אחת - דברי הכל טמאין, בזה אחר זה - דברי הכל טהורין. לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חבירו. רבי יוסי מדמי ליה לבת אחת, ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה. ספק על ספק לא על - היינו בקעה, ובפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן. דתנן: הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית, ואמר אחד: הלכתי במקום הלז, ואיני יודע אם נכנסתי באותה שדה ואם לא נכנסתי. רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאין. שהיה רבי אליעזר אומר: ספק ביאה - טהור, ספק מגע טומאה - טמא. על ובדק ולא אשכח - פלוגתא דרבי מאיר ורבנן. דתנן, היה רבי מאיר אומר: כל דבר שבחזקת טומאה - לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא. וחכמים אומרים: בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה. על ובדק ואשכח - פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל. דתניא: שדה שנאבד בה קבר - הנכנס לתוכה טמא. נמצא בה קבר - הנכנס לתוכה טהור, שאני אומר: קבר שאבד - הוא קבר שנמצא, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: תיבדק כל השדה כולה. הניח תשע ומצא עשר - פלוגתא דרבי ורבנן. דתניא: הניח מנה ומצא מאתים - חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה, דברי רבי. וחכמים אומרים: הכל חולין. הניח עשר ומצא תשע - היינו סיפא, דתניא: הניח מאתים ומצא מנה - מנה מונח ומנה מוטל, דברי רבי, וחכמים אומרים: הכל חולין.

דף יב

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת - פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן. דתניא: קרדום שאבד בבית - הבית טמא, שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם ונטלו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הבית טהור, שאני אומר: השאילו לאחר ושכת, או שנטלו מזוית זו והניח בזוית האחרת ושכת. זוית מאן דכר שמיה? - חסורי מחסרא והכי קתני: קרדום

שאבד בבית - הבית טמא, שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם ונטלו או שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת - הבית טמא, שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הבית טהור, שאני אומר: השאילו לאחר ושכח, או שנטלו מזוית זו והניח בזוית זו ושכח. אמר רבא: עכבר נכנס וככר בפיו, ונכנס אחריו ומצא פירורין - צריך בדיקה, מפני שאין דרכו של עכבר לפרר. ואמר רבא: תינוק נכנס וככר בידו, ונכנס אחריו ומצא פירורין - אין צריך בדיקה, מפני שדרכו של תינוק לפרר. בעי רבא: עכבר נכנס וככר בפיו, ועכבר יוצא וככר בפיו מהו? מי אמרינן: היינו האי דעל, והיינו האי דנפק. או דילמא: אחרינא הוא? אם תמצא לומר: היינו האי דעל והיינו האי דנפק, עכבר לבן נכנס וככר בפיו, ועכבר שחור יוצא וככר בפיו מהו? - האי ודאי אחרינא הוא, או דילמא ארמויי ארמיה מיניה? ואם תמצא לומר: עכברים לא שקלי מהדדי, עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצאה וככר בפיה מהו? חולדה ודאי מעכבר שקלתיה, או דילמא: אחרינא הוא, דאם איתא דמעכבר שקלתיה - עכבר בפיה הוה משתכח, ואם תמצא לומר: אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח - עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצאה וככר בפיו חולדה מהו? הכא ודאי איהו הוא, או דילמא: אם איתא דאיהו ניהו - ככר בפיו עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי. או דילמא: משום ביעתותא הוא נפל, ושקלתיה? - תיקו. בעי רבא: ככר בשמי קורה צריך סולם להורידה או אין צריך? מי אמרינן כולי האי לא אטרחוהו רבנן כיון דלא נחית מנפשיה - לא אתי למיכלה, או דילמא: זימנין דנפל ואתי למיכלה. ואם תמצי לומר זימנין דנפל ואתי למיכלה - ככר בבור צריך סולם להעלותה או אין צריך? הכא ודאי דלא עבידא דסלקה מנפשה, או דילמא: זימנין דנחית למעכד צורכיה, ואתי למיכליה. אם תמצא לומר זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה, ככר בפיו נחש צריך חבר להוציא או אין צריך? בגופיה אטרחוהו רבנן, בממוניה לא אטרחוהו רבנן, או דילמא לא שנא? - תיקו. משנה. רבי יהודה אומר: בודקין אור ארבעה עשר, ובארבעה עשר שחרית, ובשעת הביעור. וחכמים אומרים: לא בדק אור ארבעה עשר - יבדוק בארבעה עשר, לא בדק בארבעה עשר - יבדוק בתוך המועד, לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד. ומה שמשיר יניחנו בצינעא, כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו. גמרא. מאי טעמא דרבי יהודה? רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: כנגד שלש השבתות שבתורה (שמות יג) לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר, (שמות יב) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם, (שמות יב) אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם. מתיב רב יוסף: רבי יהודה אומר: כל שלא בדק בשלשה פרקים הללו - שוב אינו בודק. אלמא: במכאן ואילך הוא דפליגי מר זוטרא מתני הכי מתיב רב יוסף: רבי יהודה אומר: כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו - שוב אינו בודק. אלמא: בשוב אינו בודק הוא דפליגי - אלא: רבי יהודה נמי אם לא בדק קאמר, והכא בהא קמיפלגי, מר סבר: מקמי איסורא - אין, בתר איסורא - לא, גזירה דילמא אתי למיכל מיניה. ורבנן סברי: לא גזרינן. ומי גזר רבי יהודה דילמא אתי למיכל מיניה? והא תנן: משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי

ירושלים שהם מלאים קמח וקלי.

דף יא.א

שלא ברצון חכמים (הן עושין), דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושין. ולא קא גזר רבי יהודה דילמא אתי למיכל מיניה - אמר רבא: שאני חדש, מתוך שלא התרת לו אלא על ידי קטוף - הוא זכור. אמר ליה אביי: תינח בשעת קטיפה, טחינה והרקדה מאי איכא למימר? - הא לא קשיא טחינה - ברחיא דיד, הרקדה - על גבי נפה. אלא הא דתנן: קוצרין בית השלחים ושבעמקים אבל לא גודשין, ואוקימנא כרבי יהודה מאי איכא למימר? - אלא אמר אביי: חדש - בדיל מיניה, חמץ - לא בדיל מיניה. אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא? דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא - כדשנינן. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הוא עצמו מחזר עליו לשורפן, מיכל קאכיל מיניה? רב אשי אמר: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא קמח וקלי תנן. הא דרב אשי בדותא היא התינח מקלי ואילך - מעיקרא עד קלי מאי איכא למימר? וכי תימא על ידי קיטוף כדרבא - אלא קוצרין בית השלחין ושבעמקים, ואוקימנא כרבי יהודה מאי איכא למימר? אלא דרב אשי בדותא היא. וכל היכא דלא בדיל מיניה מי גזר רבי יהודה? והתנן: לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה בצד הנר בשביל שתהא מנטפת, ואפילו היא של חרס, ורבי יהודה מתיר - התם משום חומרא דשבת מבדל בדילי. ורמי דשבת אשבת - דתניא: חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו, רבי יהודה אומר: כורך עליו פונדא או פסיקא, ובלבד שלא יענבנו. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן - דרבנן אדרבנן לא קשיא, שמן בשמן - מיחלף, עניבה בקשירה - לא מיחלף. דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא טעמא דרבי יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה, אלא משום דקסבר: עניבה גופה קשירה היא. ורמי רבנן אדרבנן, דתנן קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל, ורבי יהודה מתיר. חבל דמאי? אילימא חבל דעלמא ורבי יהודה מתיר? קשר של קיימא הוא. דודאי אתי לבטולי אלא פשיטא - דגרדי, וגזרו רבנן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא? - אין, חבל בחבל - מיחלף, עניבה בקשירה - לא מיחלפא. וכל היכא דבדיל מיניה לא גזר רבי יהודה? והתניא: בכור שאחזו דם, אפילו הוא מת - אין מקיזין לו דם, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: יקז, ובלבד שלא יטיל בו מום. - התם, מתוך שאדם בהול

דף יא.ב

על ממונו, אמרינן: אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום - אתי למעבד במקום שעושין בו מום. ורבנן - כל שכן, דאי לא שרית ליה כלל - אתי למעבד. ומי אמרינן לרבי יהודה אדם בהול על ממונו? והתנן, רבי יהודה אומר: אין (מקדרין) (מסורת הש"ס: [מקדרין]) הבהמה ביום טוב - מפני שהוא עושה חבורה, אבל מקרצפין. וחכמים אומרים: אין מקדרין, אף אין מקרצפין. ותניא איזהו קידור ואיזהו קרצוף? קידור - קטנים, ועושין חבורה. קרצוף - גדולים, ואין עושין חבורה - התם דאי שביק לית מיית - אמרינן: אדם בהול על ממונו, הכא אי שביק ליה - צערא בעלמא הוא - לא

אמרינן: אדם בהול על ממונו. ורבי יהודה, מאי שנא גבי חמץ דגזר ומאי שנא גבי קרצוף דלא גזר? - לחם בלחם - מיחלף, קידור בקרצוף - לא מיחלף. משנה. רבי מאיר אומר: אוכלים כל חמש, ושורפין בתחלת שש. רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש. ועוד אמר רבי יהודה: שתי חלות של תודה פסולות מונחות על גב האיציטבא, כל זמן שמונחות - כל העם אוכלין, ניטלה אחת - תולין, לא אוכלין ולא שורפין, ניטלו שתיהן - התחילו כל העם שורפין. רבן גמליאל אומר: חולין נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמש, ושורפין בתחלת שש. גמרא. תנן התם: אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה - עדותן קיימת, שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע בעבורו של חדש. אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה - עדותן בטלה. אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות - עדותן קיימת, אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש - עדותן בטלה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: עדותן קיימת. אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע - עדותן בטלה, שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב. אמר אביי: כשתמצא לומר, לדברי רבי מאיר - אין אדם טועה ולא כלום, לדברי רבי יהודה - אדם טועה חצי שעה. לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום, מעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת, והא דקאמר שתיים - בסוף שתיים, והא דקאמר שלש - בתחלת שלש. לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה, מעשה כי הוה - בפלגא דארבע הוה, והאי דקאמר שלש - בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמיה, והאי דקאמר חמש - בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה. איכא דאמרי, אמר אביי: כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר - אדם טועה משהו, לדברי רבי יהודה - אדם טועה שעה ומשהו. לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו, מעשה כי הוה - או בסוף שתיים הוה או בתחלת שלש, וחד מינייהו טועה משהו. לדברי רבי יהודה - אדם טועה שעה ומשהו, מעשה כי הוה - או בסוף שלש או בתחלת חמש,

דף יבא

וחד מינייהו קטעי שעה ומשהו. אזל רב הונא בריה דרב יהודה אמרה לשמענתא קמיה דרבא, אמר: ומה אילו דייקנן בהני סהדי דהאי דקאמר שלש - בתחלת שלש, והאי דקאמר חמש - בסוף חמש, והויה עדות מוכחשת ולא קטלינן, ואנן ניקום ונקטיל מספיקא? ורחמנא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה אלא אמר רבא: לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו, לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו. לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו, מעשה כי הוה - או בתחלת שתיים או בסוף שלש, וחד מינייהו קטעי שתי שעות חסר משהו. לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו, מעשה כי הוה - או בתחלת שלש או בסוף חמש, וחד מינייהו קטעי שלש שעות חסר משהו. תנן: היו בודקין אותו בשבע חקירות: באיזו שבוע, באיזו שנה, באיזה חדש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזו שעה, באיזה מקום. (ותניא) (מסורת הש"ס: [ותנן]) מה בין חקירות לבדיקות? חקירות, אמר אחד מהן איני יודע - עדותן בטילה. בדיקות, אפילו שניהם אומרים אין אנו יודעין - עדותן

קיימת. והוינן בה: מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות? ואמרין: חקירות, אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה - דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, בדיקות - עדות שאתה יכול להזימה היא. ואי אמרת טעי איניש כולי האי - חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא, דאמרי מטעי קטעינן - דיהבינן להו כולי טעותייהו. לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש. ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי, אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי. ולרבי יהודה יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה ועד סוף ששית. ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי,

דף יבב

אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי. ובדין הוא דניתיב לקמיה טפי, אלא שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב. תנן, רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש, ושורפין בתחילת שש. רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחילת שש. לאביי אליבא דרבי מאיר, דאמר אין אדם טועה ולא כלום - ניכול כולה שית ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו - ניכול עד סוף שית ואביי אליבא דרבי יהודה, דאמר אדם טועה חצי שעה - ניכול עד פלגא דשית. ולהך לישנא נמי דאמרת אדם טועה שעה ומשהו - ניכול עד סוף חמש - (אלא) אמר אביי: עדות - מסורה לזריזים, חמץ - לכל מסור. ורבא אליבא דרבי מאיר, דאמר אדם טועה שתי שעות חסר משהו - מתחילת חמש לא ניכול - חמש - חמה במזרח ושבע - חמה במערב. - אי הכי, בשית נמי ניכול - אמר רב אדא בר אהבה: שית יומא בקרנתא קאי. ורבא אליבא דרבי יהודה, דאמר אדם טועה שלש שעות חסר משהו - מתחילת ארבע לא ניכול - חמש - חמה במזרח, ושבע - חמה במערב, וכל שכן ארבע. אי הכי, בחמש נמי ניכול - תרגמה אביי אליבא דרבא: עדות מסורה לזריזים, חמץ לכל מסור. ורבא אמר: לאו היינו טעמא דרבי יהודה, אלא רבי יהודה לטעמיה, דאמר: אין ביעור חמץ אלא שריפה, ויהבו ליה רבנן שעה אחת ללקוט בה עצים. איתיביה רבינא לרבא, אמר רבי יהודה: אימתי - שלא בשעת ביעורו, אבל בשעת ביעורו - השבתתו בכל דבר - אלא אמר רבא: גזירה משום יום המעונן. אי הכי, אפילו בארבע שעות נמי לא ניכול - אמר רב פפא: ארבע זמן סעודה לכל היא. תנו רבנן: שעה ראשונה - מאכל לודים, שניה - מאכל ליסטין, שלישית - מאכל יורשין, רביעית - מאכל פועלין, חמישית - מאכל תלמידי חכמים, ששית - מאכל כל אדם. והאמר רב פפא: רביעית זמן סעודה לכל היא - אלא איפוך: רביעית - מאכל כל אדם, חמישית - מאכל פועלים, ששית - מאכל תלמידי חכמים. מכאן ואילך - כזורק אבן לחמת. אמר אביי: לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא, אבל טעים מידי בצפרא - לית לן בה. אמר רב אשי: כמחלוקת בעדות כך מחלוקת בחמץ. פשיטא, היינו הך דאמרין - הא קא משמע לן: שינויי דשנינן - שינויא הוא, ולא תימא תנאי היא. אמר רב שימי בר אשי: לא שנו אלא בשעות, אבל אחד אומר קודם הנץ החמה, ואחד אומר אחר הנץ החמה - עדותן בטילה. פשיטא - אלא: אחד אומר קודם הנץ החמה, ואחד אומר בתוך הנץ החמה - עדותן בטילה. הא נמי פשיטא - מהו

דתימא: תרוייהו חדא מילתא קאמרי, והא דקאמר

דף יג.א

בתוך הנץ החמה - בגילוייא הוה קאי, וזהרורי בעלמא הוא דחזא, קא משמע לן. אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי יהודה. אמר ליה רבא לרב נחמן: ונימא מר הלכה כרבי מאיר, דסתם לן תנא כוותיה דתנן: כל שעה שמותר לאכול - מאכיל. - ההיא לאו סתמא הוא, משום דקשיא מותר. - ונימא מר הלכה כרבן גמליאל, דהוה ליה מכריע - אמר ליה: רבן גמליאל לאו מכריע הוא, טעם דנפשיה קאמר. ואיבעית אימא: רב דאמר כי האי תנא, דתניא: ארבעה עשר שחל להיות בשבת - מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות, כדי לאכול עד ארבע שעות, דברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע. אמרו לו: טהורות לא ישרפו, שמא ימצאו להן אוכלין. אמר להן: כבר בקשו ולא מצאו. אמרו לו: שמא חוץ לחומה לנו? - אמר להם: לדבריכם, אף תלויות לא ישרפו - שמא יבא אליהו ויטהרם. - אמרו לו: כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח. אמרו: לא זזו משום עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע. מאי לאו אפילו לאכול? - אמר רב פפא משמיה דרבא: לא, לבער. ואף רבי סבר להא דרב נחמן, דאמר רבין בר רב אדא: מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה, ונקבזה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא, ובא לפני רבי. שעה ראשונה אמר לו: המתן, שניה - אמר לו: המתן, שלישית - אמר לו: המתן, רביעית - אמר לו: המתן, חמישית - אמר לו: צא ומוכרה בשוק. מאי לאו - לנכרים, כרבי יהודה? - אמר רב יוסף: לא, לישראל, כרבי מאיר. - אמר ליה אביי: אי לישראל - נישקליה לנפשיה - משום חשדא. דתניא: גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן. גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן משום שנאמר (במדבר לב) והייתם נקים מה' ומישראל. אמר ליה רב אדא בר מתנה לרב יוסף: בפירוש אמרת לן: צא ומוכרן לנכרים כרבי יהודה. אמר רב יוסף: כמאן אזלא הא שמעתא דרבי - כרבן שמעון בן גמליאל. דתנן: המפקיד פירות אצל חבירו, אפילו הן אבודין - לא יגע בהן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרן בבית דין מפני השבת אבידה. אמר ליה אביי: ולא איתמר עלה, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא

דף יג.ב

בכדי חסרונו, אבל יותר מכדי חסרונו - מוכרן בבית דין, וכל שכן הכא דהא פסידי לגמרי. ועוד אמר רבי יהודה שתי חלות כו'. תני תנא קמיה דרב יהודה: על גב האיציטבא. אמר ליה: וכי להצניען הוא צריך? תני: על גב האיציטבא. אמר רחבא אמר רבי יהודה: הר הבית סטיו כפול היה. תניא נמי הכי: הר הבית סטיו כפול היה, רבי יהודה אומר: איסטוונית היתה נקראת, סטיו לפניו מסטיו. פסולות וכו'. אמאי

פסולות? אמר רבי חנינא: מתוך שהיו מרובות - נפסלות בלינה, דתניא: אין מביאין תודה בחג המצות, מפני חמץ שבה. פשיטא - אמר רב אדא בר אהבה: הכא בארבעה עשר עסקינן, וקסבר: אין מביאין קדשים לבית הפסול. וכולי עלמא בשלשה עשר מייתי להו, ומתוך שהן מרובות - נפסלות בלינה. משום רבי ינאי אמרו: כשירות היו, ואלא אמאי קרי להו פסולות - שלא נשחט עליהן הזבת. ונשחוט - שאבד הזבת. - ונייתי זבח אחר ונשחוט - דאמר: זו תודה וזו לחמה, וכדרבה. דאמר רבה: אבד הלחם - מביא לחם אחר, אבדה תודה - אין מביא תודה אחרת. מאי טעמא? לחם גלל תודה, ואין תודה גלל לחם. - וניפרקינהו ונפקינהו לחולין - אלא: לעולם שנשחט עליהן הזבת, ונשפך הדם. וכמאן - כרבי, דאמר רבי: שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה. דתניא: כבשי עצרת אין מקדשין את הלחם אלא בשחיטה. - כיצד? שחטן לשמן, וזרק דמן לשמן - קידש הלחם. שחטן שלא לשמן וזרק דמן שלא לשמן - לא קידש הלחם. שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן - לחם קדוש ואינו קדוש, דברי רבי. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לעולם אינו קדוש הלחם עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן. - אפילו תימא רבי אלעזר ברבי שמעון, הכא במאי עסקינן - כגון שנתקבל הדם בכוס ונשפך. ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר ליה כאבוה, דאמר: כל העומד לזרוק - כזרוק דמי. תנא, משום רבי אלעזר אמרו: כשירות היו, כל זמן שמונחות - כל העם אוכלין, ניטלה אחת מהן - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. ניטלו שתיהן - התחילו כולן שורפין. תניא, אבא שאול אומר:

דף ידא

שתי פרות היו חורשות בהר המשחה כל זמן ששתיהן חורשות - כל העם אוכלין, ניטלת אחת מהן - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. ניטלו שתיהן - התחילו כל העם שורפין. משנה. רבי חנינא סגן הכהנים אומר: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה, אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו. הוסיף רבי עקיבא ואמר: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת, אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו. אמר רבי מאיר: מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח. אמר רבי יוסי: אינה היא המדה. ומודיים רבי אליעזר ורבי יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה, על מה נחלקו - על התלויה ועל הטמאה, שרבי אליעזר אומר: תשרף זו לעצמה וזו לעצמה, ורבי יהושע אומר: שתיהן כאחת. גמרא. מכדי, בשר שנטמא בוולד הטומאה מאי הוי - שני, כי שריף ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה מאי הוי - שני, שני ושני הוא, מאי מוסיף לו טומאה על טומאתו איכא? - אמר רב יהודה: הכא בוולד וולד עסקינן, דהוי ליה שלישי, וקסבר: שלישי מותר לעשותו שני. - והא אין אוכל מטמא אוכל דתניא: יכול יהא אוכל מטמא אוכל - תלמוד לומר (ויקרא יא) וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא - הוא - טמא, ואין עושה כיוצא בו טמא. הניחא לאביי דאמר: לא שנו אלא בחולין. אבל בתרומה וקדשים - עושה כיוצא בו.

ולרב אדא בר אהבה משמיה דרבא נמי, דאמר: לא שנו אלא חולין ותרומה אבל בקדשים - עושה כיוצא בהן - שפיר. אלא לרבינא משמיה דרבא, דאמר: מקרא מלא דיבר הכתוב, לא שנא חולין לא שנא תרומה, לא שנא קדשים - אינו עושה כיוצא בו. מאי איכא למימר? - הכא במאי עסקינן - דאיכא משקין בהדי בשר, דקא מיטמא מחמת משקין. - אי הכי, האי עם הבשר שנטמא באב הטומאה? עם הבשר ומשקין מיבעי ליה אלא: נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, מדרבנן מיהו מטמא. הוסיף רבי עקיבא מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהדליק כו'. מכדי, שמן שנפסל בטבול יום מאי הוי - שלישי, וכי מדליק ליה בנר שנטמא בטמא מת מאי הוי - שני, מאי קא משמע לן - שלישי מותר לעשותו שני, היינו הך - אמר רב יהודה: הכא בנר של מתכת עסקינן, דרחמנא אמר (במדבר יט)

דף יזב

בחלל חרב - חרב הרי הוא כחלל, והויא ליה אב הטומאה, וקסבר: שלישי מותר לעשותו ראשון. ומאי דוחקיה דרב יהודה לאוקמיה בנר של מתכת? נוקמיה בנר של חרס, ומאי הוסיף - דאילו התם טמא וטמא, ואילו הכא - פסול וטמא - אמר רבא: מתניתין קשיתיה, מאי איריא דתני נר שנטמא בטמא מת? ניתני שנטמא בשרץ אלא: איזהו דבר שחלוקה טומאתו בין טומאת מת לשרץ - הוי אומר זה מתכת. אמר רבא: שמע מינה, קסבר רבי עקיבא: טומאת משקין לטמא אחרים - דאורייתא. דאי סלקא דעתך דרבנן - מכדי, האי נר מאי קא מהניא להאי שמן? אי לאיפסולי גופיה - הא פסיל וקאי. ממאי, דילמא לטמא אחרים מדרבנן - אי מדרבנן - מאי איריא באב הטומאה, אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי, דתנן: כל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחלה, חוץ מטבול יום. אלא שמע מינה: דאורייתא היא. אמר רבי מאיר מדבריהם למדנו וכו'. מדבריהם דמאן? אילימא מדברי רבי חנינא סגן הכהנים - מי דמי? התם - טמא וטמא, הכא - טהור וטמא. ואלא מדברי רבי עקיבא - מי דמי? התם - פסול וטמא, הכא - טהור וטמא. נימא קסבר רבי מאיר: מתניתין באב הטומאה דאורייתא, וולד הטומאה דרבנן. דמדאורייתא טהור מעליא,

דף טו.א

ומאי מדבריהם - מדברי רבי חנינא סגן הכהנים. אמר ריש לקיש משום בר קפרא: מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא, ומאי מדבריהם - מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע. הי רבי יהושע? אילימא הא רבי יהושע, דתנן: חבית של תרומה שנולד לה ספק טומאה, רבי אליעזר אומר: אם היתה מונחת במקום התורפה - יניחנה במקום המוצנע, ואם היתה מגולה - יכסנה. רבי יהושע אומר: אם היתה מונחת במקום המוצנע - יניחנה במקום התורפה, ואם היתה מכוסה - יגלנה. מי דמי? התם - גרמא בעלמא, הכא - בידים. אלא - הא רבי יהושע, דתנן: חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה, ותחתונה חולין טמאין, מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה - יציל. ואם לאו, רבי אליעזר אומר: תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד, רבי

יהושע אומר: אף יטמאנה ביד. אי הכי, האי מדבריהם? מדבריו מיבעי ליה - הכי קאמר: ממחלוקתן של רבי אליעזר ורבי יהושע למדנו. דיקא נמי, דקתני: מודה רבי אליעזר ורבי יהושע, שמע מינה. וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא. ומאי מדבריהם - מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע. איתיביה רבא לרב נחמן: אמר רבי יוסי: אין הנדון דומה לראיה, שכשהעידו רבותינו על מה העידו - אם על הבשר שנטמא בוולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה - זה טמא וזה טמא אם על השמן שנפסל בטבול יום שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת - זה פסול וזה טמא. אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בוולד הטומאה, ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה. אבל היאך נשרף התלויה עם הטמאה? שמא יבא אליה ויטהרנה.

דף טו.ב

הפיגול והנותר והטמא, בית שמאי אומרים: אין נשרפין כאחת, ובית הלל אומרים: נשרפין כאחת. ואי סלקא דעתך רבי מאיר מדברי רבי יהושע קאמר - אמאי מהדר ליה רבי יוסי מדרבי חנינא סגן הכהנים? - אמר ליה רב נחמן: רבי יוסי לאו אדעתיה, דהוא סבר: רבי מאיר מדרבי חנינא סגן הכהנים קאמר ליה, ואמר ליה: אנא מדרבי יהושע קאמינא. ואמר ליה: ואפילו לרבי יהושע נמי אינה היא המדה, דהא מודה רבי אליעזר ורבי יהושע ששורף זו בפני עצמה וזו בפני עצמה. - ואמאי אינה היא המדה? מדה ומדה היא - שאני התם, דאיכא הפסד חולין. מתקיף לה רב ירמיה: מתניתין נמי איכא הפסד דעצים - אמר ליה ההוא סבא: להפסד מרובה - חששו, להפסד מועט - לא חששו. אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מחלוקת - בשש, אבל בשבע - דברי הכל שורפין. אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: נימא קסבר רבי יוחנן: מתניתין באב הטומאה דאורייתא, וולד הטומאה דרבנן, ומאי מדבריהם - מדברי רבי חנינא סגן הכהנים. אמר ליה: אין. איתמר נמי, אמר רבי יוחנן: מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן, ומאי מדבריהם - מדברי רבי חנינא סגן הכהנים. ומחלוקת בשש, אבל בשבע - דברי הכל שורפין. לימא מסייע ליה: הפיגול והנותר והטמא, בית שמאי אומרים: אין נשרפין כאחת, ובית הלל אומרים: נשרפין כאחת. - שאני התם, דאית להו טומאה מדרבנן. דתנן: הפיגול והנותר - מטמאין את הידים. לימא מסייע ליה: הפת שעטיפשה ונפסלה מלאכול לאדם, והכלב יכול לאכלה - מטמאה טומאת אוכלין בכביצה, ונשרפת עם הטמאה בפסח. - שאני התם, דעפרא בעלמא הוא. - אי הכי, מאי מודה? - הכי קאמר ליה רבי יוסי לרבי מאיר: אפילו לרבי יהושע דמיקל, כי מיקל - בתלויה וטמאה, אבל בטהורה וטמאה - לא. - אי הכי, אמאי אינה היא המדה? מדה ומדה היא - אמר רבי ירמיה: הכא בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ, ואזדא רבי מאיר לטעמיה ורבי יוסי לטעמיה רבי מאיר לטעמיה, דאמר: טומאת משקין לטמא אחרים - דרבנן, ורבי יוסי לטעמיה, דאמר: טומאת משקין לטמא אחרים - דאורייתא, דתניא:

דף טו.א

ספק משקין ליטמא - טמא, לטמא אחרים - טהור, דברי רבי מאיר וכן היה רבי אלעזר אומר כדבריו. רבי יהודה אומר: לכל טמא. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לאוכלין - טמאין, לכלים - טהורין. וסבר רבי אלעזר משקין אית להו טומאה בעולם? והתניא, רבי אלעזר אומר: אין טומאה למשקין כל עיקר. תדע, שהרי העיד (יוסף) (מסורת הש"ס: [רבי יוסי]) בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן, ועל משקין בית מטבחיא דכן. הניחא לשמואל, דאמר: דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן - שפיר. אלא לרב, דאמר דכן ממש - מאי איכא למימר? - אמר רב נחמן בר יצחק: אחדא. - והא כדבריו קאמר דנפיש, ועוד: והא וכן קתני קשיא. גופא, רב אמר: דכן ממש, ושמואל אמר: דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן - יש להן. רב אמר דכן ממש, קסבר: טומאת משקין דרבנן, וכי גזרו רבנן - במשקין דעלמא, ובמשקין בית מטבחיא לא גזור. ושמואל אמר: דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן - יש להן. קסבר: טומאת משקין עצמן דאורייתא, לטמא אחרים - דרבנן. וכי גזור רבנן - במשקין דעלמא, במשקין בית מטבחיא - לא גזור. וכי לא גזור רבנן - לטמויי אחרים, אבל טומאת עצמן - יש להן. אמר ליה רב הונא בר חיננא לבריה: כי עיילת לקמיה דרב פפא, רמי ליה: מי אמר שמואל דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן - יש להן, קרי כאן (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל - אמר רב שישא בריה דרב אידי: מידי דהוה ארביעי בקדש. - מתקיף לה רב אשי: רביעי בקדש - לא איקרי טמא, האי - איקרי טמא קשיא. תא שמע (ויקרא יא) וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא - מאי יטמא - הכשיר. - הכשיר? - מרישא דקרא שמעת ליה מכל האכל אשר יאכל וגו' - חד בתלושין וחד במחוברין. וצריכי, דאי אשמעינן בתלושין - משום דאחשבינהו, אבל מחוברין - אימא לא. ואי תנא מחוברין - משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי, אבל תלושין - אימא לא, צריכי. תא שמע: (ויקרא יא) אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור - מאי יהיה טהור - מטומאתו. ותלושין מי מכשירין? והאמר רבי יוסי ברבי חנינא: משקין בית מטבחיא, לא דיין שהן דכן - אלא שאין מכשירין - תירגמא על דם. דאמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר - שנאמר (דברים יב) על הארץ תשפכנו כמים, דם שנשפך כמים - מכשיר,

דף טזב

דם שאינו נשפך כמים - אינו מכשיר. מתקיף לה רב שמואל בר אמי: הרי דם התמצית, דנשפך כמים ואינו מכשיר - אמר ליה רבי זירא: הנח לדם התמצית, דאפילו בחולין נמי לא מכשיר. קבלה מיניה רב שמואל בר אמי. דאמר רחמנא (דברים יב) רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש, דם שהנפש יוצאה בו - קרוי דם, דם שאין הנפש יוצאה בו - אינו קרוי דם. תא שמע: דם שנטמא וזרקו, בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה מדרבנן, ודלא כרבי יוסי בן יועזר איש צרידה. תא שמע: על מה הציץ מרצה - על הדם ועל הבשר ועל החלב, שנטמא בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, בין ביחיד בין בציבור - מדרבנן, ודלא (כיוסף) (מסורת הש"ס: [כר' יוסי]) בן יועזר איש צרידה. תא

שמע: (שמות כח) ונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא? אם עון פיגול - הרי כבר נאמר (ויקרא יט) לא ירצה, אם עון נותר - הרי כבר נאמר (ויקרא ז) לא יחשב, הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור. מאי לאו - טומאת דם? - אמר רב פפא: לא, טומאת קמצים. תא שמע: (חגי ב) הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא (יקדש)

דף יז.א

ואמר רב: אישתבש כהני - מידי הוא טעמא אלא לרב, רב משקי בית מטבחיא תני, אבל משקי - בי מדבחיא - מטמא. גופא רב אמר: אישתבש כהני, ושמואל אמר: לא אישתבש כהני. רב אמר: אישתבש כהני, רביעי בקדש בעא מינייהו, ואמרו ליה טהור. ושמואל אמר: לא אישתבש כהני, חמישי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור. בשלמא לרב - היינו דכתיב ארבעה: (חגי ב) לחם ונזיד ויין ושמן. אלא לשמואל, חמשה מנא ליה? - מי כתיב ונגע כנפו? (חגי ב) ונגע בכנפו כתיב - במה שנגע בכנפו. תא שמע: (חגי ב) ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא. בשלמא לשמואל - מדהכא לא אישתבש - התם נמי לא אישתבש. אלא לרב, מאי שנא הכא דאישתבש ומאי שנא התם דלא אישתבש? - אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: בקיאיין הן בטומאת מת, ואין בקיאיין הן בטומאת שרץ. רבינא אמר: התם רביעי, הכא שלישי. תא שמע: (חגי ב) ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וגו'. בשלמא לרב - היינו דכתיב טמא, אלא לשמואל אמאי טמא? - איתמוהי קא מתמה. - והא וכן כל מעשה ידיהם כתיב - אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי: מתוך שקלקלו את מעשיהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו בטומאה. גופא, רב תני משקי בית מטבחיא ולוי תנא משקי בי מדבחיא. ללוי, הניחא אי סבירא ליה כשמואל, דאמר דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן - משכחת לה, דנגעי כולהו בראשון. אלא אי סבר ליה כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה? - על כרחך כשמואל סבירא ליה. ולשמואל, הניחא אי סבר לה כרב, דתני משקי בית מטבחיא, אבל משקי בי מדבחיא אחרני נמי מיטמאו - רביעי הוא דלא עביד חמישי, הא שלישי - עביד רביעי. אלא, אי סבר ליה כלוי, דתני משקי בי מדבחיא - מאי איריא רביעי דלא עביד חמישי? אפילו שני ושלישי נמי לא עבדי - על כרחיך כרב סבירא ליה. תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דלוי. תניא כוותיה דלוי: הדם והיין והשמן והמים, משקי בי מדבחיא, שנטמאו בפנים והוציאן לחוץ - טהורין. נטמאו בחוץ והכניסן בפנים - טמאין. - איני? והאמר רבי יהושע בן לוי: משקי בי מדבחיא, לא אמרו דכן אלא במקומן. מאי לאו - למעוטי נטמאו בפנים והוציאן לחוץ - לא, למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן בפנים. - והא במקומן קאמר - הכי קאמר: לא אמרו דכן - אלא שנטמאו במקומן. תניא כוותיה דרב: הדם והמים, משקי בית מטבחיא, שנטמאו בין בכלים בין בקרקע - טהורין.

דף יז.ב

(רבן) (מסורת הש"ס: [רבי]) שמעון אומר: בכלים - טמאין, בקרקע - טהורין. אמר רב פפא: אפילו למאן דאמר טומאת משקין דאורייתא - משקי בית מטבחיא הלכתא גמירי לה. אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא: ואלא הא דאמר רבי אליעזר: אין טומאה למשקין כל עיקר, תדע, שהרי העיד (יוסף) (מסורת הש"ס: [ר' יוסי]) בן יועזר איש צרידה על משקי בית מטבחיא דכן. ואי הלכתא גמירי לה - מי גמרינן מינה? אמר ליה רבינא לרב אשי: והא רבי שמעון, דאמר טומאת משקין דאורייתא, דתניא, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לכלים - טהורין, לאוכלין - טמאין. והכא קאמר (רבן) (מסורת הש"ס: [רבי]) שמעון: בכלים - טמאין, בקרקע - טהורין. ואי הלכתא היא - מה לי בכלים מה לי בקרקע? קשיא. אמר רב פפא: הא דאמרת בקרקע טהורין - לא שנו אלא מים, אבל דם לא. ומים נמי, לא אמרן אלא דהוי רביעית, דחזי להטביל ביה מחטין וצינורות, אבל לא הוי רביעית - טמאין. אמר מר: רבי יהודה אומר: לכל טמא. למימרא דסבר רבי יהודה טומאת משקין לטמא טומאת כלים דאורייתא? והתנן: כל הכלים שיש להן אחורים ותוך, כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין, נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא - גבו - לא נטמא תוכו. אמר רבי יהודה במה דברים אמורים - שנטמאו מחמת משקין, אבל נטמאו מחמת שרץ - נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו. ואי סלקא דעתך טומאת משקין לטמא כלים דאורייתא, מה לי נטמא מחמת משקין, מה לי נטמא מחמת שרץ? - אמר רב יהודה אמר שמואל: חזר בו רבי יהודה. רבינא אמר: לעולם לא הדר. הא - במשקין הבאין מחמת ידים, הא - במשקין הבאין מחמת שרץ. אי הכי אדתני במה דברים אמורים שנטמאו מחמת משקין, ליפלוג וליתני בדידה: במה דברים אמורים - במשקין הבאין מחמת ידים, אבל במשקין הבאין מחמת שרץ - נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו - אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא: חזר בו רבי יהודה. איבעיא להו: מכלים הוא דהדר ביה, אבל באוכלין כרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה. או דילמא: לגמרי הדר ביה, כרבי מאיר? - אמר רב נחמן בר יצחק: תא שמע, פרה ששתתה מי חטאת - בשרה טמא, רבי יהודה אומר:

דף יחא

בטלו במעיה. ואי סלקא דעתך מכלים הוא דהדר ביה, אבל באוכלין כרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה - אמאי בטלו במעיה לגמרי? נהי דטומאה חמורה לא מטמאן, טומאה קלה מיהא ניטמאו - מאי בטלו במעיה נמי - בטלו מטומאה חמורה. אבל טומאה קלה מטמאו, מכלל דתנא קמא סבר טומאה חמורה נמי מטמאו? הא בשרה טמא קתני - כולה רבי יהודה היא, וחסורי מיחסרא והכי קתני: פרה ששתתה מי חטאת - בשרה טמא, במה דברים אמורים - טומאה קלה, אבל טומאה חמורה - לא. שרבי יהודה אומר: בטלו במעיה. רב אשי אמר: לעולם בטלו במעיה לגמרי, משום דהוה ליה משקה סרוח. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לאוכלין - טמאין, לכלים - טהורים. אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: רבי יוסי בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה, דדריש יטמא - יטמא. דתנן, בו ביום דרש רבי עקיבא: (ויקרא יא) וכל כלי חרש אשר יפל מהם וגו'

אינו אומר טמא, אלא יטמא - יטמא אחרים. לימד על ככר שני שעושה שלישי בחולין. והכא היכי דריש - (ויקרא יא) וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא - יטמא, לטמא טומאת אוכלין. אתה אומר לטמא טומאת אוכלין, או אינו אלא לטמא טומאת משקין? אמרת: לא כך היה. - מאי לא כך היה? - אמר רב פפא: לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה. רבינא אמר: מגופיה דקרא נמי לא מצית אמרת יטמא - לטמא טומאת משקין, דאי סלקא דעתך יטמא דסיפא לטמא טומאת משקין, יטמא דרישא נמי - לטמא טומאת משקין, ניערבינהו וניכתבינהו (ויקרא יא) מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא. תרי יטמא למה ליי? אלא: יטמא דרישא, - לטמא טומאת משקין, יטמא דסיפא - לטמא טומאת אוכלין. - ואימא לטמא את הכלים - ולא קל וחומר הוא? ומה כלי שמטמא משקה - אין מטמא כלי, משקין הבאין מחמת כלי - אינו דין שלא יטמאו את הכלים? - ואימא: כי לא מטמאו - משקין הבאין מחמת כלי, אבל משקין הבאין מחמת שרץ - הכי נמי דמטמאו - משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבי?

דף יח.ב

ולאו מקל וחומר קאתי? ומה משקין הבאין מחמת כלי - מטמאין, משקין הבאין מחמת שרץ - לא כל שכן? - דיו לבא מן הדין להיות כנדון. יטמא דרישא היכי דריש - מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא, יטמא - לטמא את המשקין. אתה אומר לטמא את המשקין, או אינו אלא לטמא את הכלי? אמרת קל וחומר: ומה משקה שמטמא אוכל - אינו מטמא כלי, אוכל שאין מטמא אוכל - אינו דין שלא יטמא כלי הא מה אני מקיים יטמא - לטמא את המשקין, שהן עלולין לקבל טומאה. - מאי איריא משקין משום דעלולין לקבל טומאה, תיפוק ליה משום דליכא מידי אחרינא - הכי קאמר: וכי תימא אוכל חמור, דמטמא משקין ניטמייה לכלי - ההוא חומרא דמשקין הוא, משום דמשקין עלולין לקבל טומאה. ומה היא עלילתן - שמקבלין טומאה שלא בהכשר. יטמא - דאין עושה כיוצא בה, - מהכא נפקא? מהתם נפקא: (ויקרא יא) וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא - הוא טמא, ואין עושה טומאה כיוצא בה - חד במשקין הבאין מחמת שרץ, וחד במשקין הבאין מחמת כלי. וצריכי דאי אשמועינן במשקין הבאין מחמת כלי - משום דלא חמירי, אבל במשקין הבאין מחמת שרץ, דחמירי - אימא עושה טומאה כיוצא בה. - ולשמעינן משקין הבאין מחמת שרץ, וכל שכן משקין הבאין מחמת כלי - מילתא דאתיא בקל וחומר - טרח וכתב לה קרא. אמר ליה רבינא לרב אשי, והא אמר רבא: לא רבי יוסי סבר כרבי עקיבא, ולא רבי עקיבא סבר כרבי יוסי - אמר ליה: רבי יוסי בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה, וליה לא סבירא ליה. אמר ליה רב אשי לרב כהנא: בשלמא רבי יוסי לא סבר לה כרבי עקיבא, דתניא אמר רבי יוסי: מניין לרביעי בקודש שהוא פסול? ודין הוא, ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה - פסול בקודש, שלישי שפסול בתרומה - אינו דין שיעשה רביעי בקודש. ולמדנו שלישי בקודש מן התורה, ורביעי מקל וחומר. שלישי מן

התורה דכתיב (ויקרא ז) והבשר אשר יגע

דף יט.א

בכל טמא לא יאכל מי לא עסקינן דנגע בשני? רביעי מקל וחומר - כדאמרין. ואי סלקא דעתך סבר כרבי עקיבא, ניתני נמי רביעי בתרומה וחמישי בקודש אלא רבי עקיבא לא סבר כרבי יוסי מנלן? אמר ליה: דלא לישתמיט תנא וליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש, ונימא רבי עקיבא היא. - ואנן אהכי ניקום ונסמוך? נפק רב אשי, ואי תימא רב כהנא, דק ואשכח, הא דתנן: הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש, אבל לא לתרומה, והרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מעדותו של רבי עקיבא נשנית משנה זו, (דתניא): (מסורת הש"ס: [דתנן]) הוסיף רבי עקיבא הסולת והקטורת והלבונה והגחלים, שאם נגע טבול יום במקצתן - פסל את כולן. רביעי - אין, חמישי - לא. שלישי - אין, רביעי - לא. אלמא קסבר: צירוף דרבנן. ופליגא דרבי חנין, דאמר: צירוף דאורייתא, שנאמר (במדבר ז) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת - הכתוב עשה כל מה שבכף - אחת. תנן התם: על מחט שנמצאת בבשר - שהסכין והידים טהורות והבשר טמא. נמצאת בפרש - הכל טהור. אמר רבי עקיבא: זכינן שאין טומאת ידים במקדש.

דף יט.ב

- ונימא שאין טומאת ידים וכלים במקדש אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא: ידים קודם גזירת כלים נשנו. - אמר רבא: והא תרוייהו בו ביום גזרו, דתנן: הספר, והידים, והטבול יום, והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין אלא אמר רבא: הנח לטומאת סכין, דאפילו בחולין נמי לא מטמא. האי סכין דנגע במאי? אילימא דנגע בבשר - הא אין אוכל מטמא כלי, ואלא דנגע במחט - והא אין כלי מטמא כלי. האי מחט מאי עבידתיה? אי נימא ספק מחט - והא איתמר רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, חד אמר: לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים, וחד אמר: לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים - אמר רב יהודה אמר רב: כגון שאבדה לו מחט טמא מת, והכירה בבשר. רבי יוסי ברבי אבין אמר: כגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים. גופא, רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא חד אמר: לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים, וחד אמר: לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים. רוקין תנינא, כלים תנינא. רוקין תנינא, דתנן: כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין, חוץ משל שוק העליון - לא צריכא, אף על גב דאיתחזק זב. כלים תנינא, דתנן: כל הכלים הנמצאים בירושלים, דרך ירידה לבית הטבילה - טמאין. הא דעלמא - טהורין - ולטעמיה, אימא סיפא: דרך עליה - טהורין. הא דעלמא - טמאין. אלא: רישא דוקא, וסיפא לאו דוקא, ולאפוקי גזייתא. ולרב, דאמר כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר, כיון דאמר מר: בחלל חרב - חרב הרי הוא כחלל, אדם וכלים נמי ליטמא אמר רב אשי: זאת אומרת עזרה רשות הרבים היא, והוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור. הא ברשות היחיד - ספיקו טמא הוא. מכדי, האי מחט - דבר שאין בו דעת

לישאל הוא, וכל דבר שאין בו דעת לישאל בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד ספיקו טהור - משום דהוי ספק טומאה הבאה בידי אדם, ואמר רבי יוחנן: ספק טומאה הבאה בידי אדם

דף כ.א

נשאלין עליה, אפילו בכלי המונח על גבי קרקע - כדבר שיש בו דעת לישאל. והבשר טמא. האי בשר דאיתכשר במאי? אי נימא דאיתכשר בדם - והא אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר - שנאמר (דברים יב) לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים, - דם שנשפך כמים - מכשיר, ושאינו נשפך כמים - אינו מכשיר. ואלא דאיתכשר במשקי בית מטבחיא - והא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: משקי בית מטבחיא לא דיין שהן דכן, אלא שאין מכשירין. - ואלא דאיתכשר בחיבת הקודש - אימור דמהניא ליה חיבת הקודש לאיפסולי גופיה, למימנא ביה ראשון ושני נמי? תיפשוט דבעי ריש לקיש: צריד של מנחות, מונין בו ראשון ושני או לא? - אמר רב יהודה אמר שמואל: כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים, והעבירה בנהר ושחטה, ועדיין משקה טופח עליה. נמצאת בפרש הכל טהור. וניהדר פרש וניטמיה לבשר - אמר רב אדא בר אהבה: בפרש עבה. רב אשי אמר: אפילו תימא בפרש רכה, משום דהוי משקה סרוח. תני תנא קמיה דרב ששת: שרץ מטמא את המשקין, ומשקין מטמאין את הכלי, וכלי מטמא את האוכלין, והאוכלין מטמאין את המשקין, ולמדנו שלש טומאות בשרץ. - הני ארבעה הן - גוז משקין דרישא. - אדרבה, גוז משקין דסיפא - לא אשכחן תנא דאמר משקין מטמאין כלי אלא רבי יהודה, והדר ביה. וסימניך נזייתא. תנן התם: שרץ שנמצא בתנור - הפת שבתוכו שניה, מפני שהתנור תחלה. אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא: וניחזי להאי תנור כמאן דמלי טומאה דמי, ותיהוי האי פת ראשונה - אמר ליה: לא סלקא דעתך, דתניא: יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס -

דף כ.ב

תלמוד לומר (ויקרא יא) כל אשר בתוכו יטמא וסמיך ליה מכל האכל - אוכל מטמא מאויר כלי חרס, ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס. רב חסדא רמי פיסחא אפיסחא ומשני מי אמר רבי יהושע שתיהן כאחת, ורמיניהו אמר רבי יוסי: אין הנדון דומה לראיה, כשהעידו רבותינו על מה העידו - אם על הבשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה - זה טמא וזה טמא. אם על השמן שנפסל בטבול יום, שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת - זה פסול וזה טמא. אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה, אבל היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה, שמא יבא אליהו ויטהרם? ומשני: הא - רבי שמעון ואליבא דרבי יהושע, הא - רבי יוסי ואליבא דרבי יהושע. דתניא: ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: טהורה בפני עצמה, ותלויה בפני עצמה. וטמאה בפני עצמה. אמר רבי שמעון: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי

יהושע על הטהורה ועל הטמאה שאין שורפין, על התלויה ועל הטהורה - ששורפין, על מה נחלקו - על התלויה ועל הטמאה, שרבי אליעזר אומר: תישרף זו בעצמה וזו בעצמה, ורבי יהושע אומר: שתיהן כאחת. - והא מתניתין רבי יוסי היא הכי קאמר רבי יוסי לרבי מאיר: אפילו רבי שמעון ואלביא דרבי יהושע, דמיקל - כי מיקל בתלויה וטמאה, אבל בטהורה וטמאה - לא. רבי יוסי ברבי חנינא רמי תרומה אפיסחא ומשני מי אמר רבי יהושע שתיהן כאחת, ורמינהו: חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה, רבי אליעזר אומר: אם היתה מונחת במקום התורפה - יניחנה במקום המוצנע, ואם היתה מגולה - יכסנה. רבי יהושע אומר: אם היתה מונחת במקום המוצנע - יניחנה במקום התורפה, ואם היתה מכוסה - יגלנה. גרמא - אין, בידיים - לא - ומשני: הא - רבי שמעון אליבא דרבי יהושע, הא - רבי יוסי אליבא דרבי יהושע. רבי אלעזר רמי תרומה אתרומה ומשני מי אמר רבי יהושע: גרמא - אין, בידיים - לא, ורמינהו: חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתיה חולין טמאין - מודה רבי אליעזר (לרבי) (מסורת הש"ס: [ורבי]) יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה - יציל. ואם לאו, רבי אליעזר אומר: תרד ותטמא, ואל יטמאנה ביד. רבי יהושע אומר: יטמאנה ביד - ומשני: שאני התם דאיכא הפסד חולין. - מתקיף לה רבא: מתניתין נמי איכא הפסד עצים - אמר ליה אביי: להפסד מרובה - חששו, להפסד מועט - לא חששו. ומנא תימרא דלהפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו - דתניא: חבית של שמן תרומה שנשברה בגת העליונה, ובתחתונה חולין טמאין - מודה רבי אליעזר לרבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה - יציל, ואם לאו - תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד. מאי שנא שמן - דראוי להדליק, יין נמי ראוי לזילוף וכי תימא זילוף לאו מילתא היא - והאמר שמואל משום רבי חייא: שותין מלוג בסלע, ומזלפין מלוג בשתיים - בחדש. - והא ראוי לישנו - אתי ביה לידי תקלה. - שמן נמי אתי ביה לידי תקלה - דרמי ליה בכלי מאוס. - יין נמי רמי ליה בכלי מאוס - לזילוף קא בעי ליה, בכלי מאוס רמי ליה? ותקלה עצמה תנאי היא, דתניא: חבית של יין של תרומה שנטמאת, בית שמאי אומרים: תשפך חבל, ובית הלל אומרים: תעשה זילוף. אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: אני אכריע, בשדה - תשפך חבל, בבית - תעשה זילוף. איכא דאמרי: בחדש - תשפך חבל, בישן - תעשה זילוף. אמרו לו:

דף כא.א

אין הכרעת שלישית מכרעת. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מחלוקת - שנפלה לפחות ממאה סאה חולין טמאין, אבל נפלה למאה חולין טמאין - דברי הכל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד. תניא נמי הכי: חבית שנשברה בגת העליונה ותחתיה מאה חולין טמאין - מודה רבי אליעזר לרבי יהושע, שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה - יציל, ואם לאו - תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד. האי מודה רבי אליעזר לרבי יהושע? מודה רבי יהושע לרבי אליעזר מיבעי ליה - אמר רבא: איפוך. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: לעולם לא תיפוך, הכא במאי עסקינן - בכלי שתוכו טהור וגבו טמא. מהו

דתימא: ניגזור דילמא נגע גבו בתרומה - קא משמע לן. הדרן עלך אור לארבעה עשר. משנה. כל שעה שמותר לאכול - מאכיל לבהמה לחיה ולעופות, ומוכר לנכרי, ומותר בהנאתו, עבר זמנו - אסור בהנאתו, ולא יסיק בו תנור וכירים, רבי יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים: אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. גמרא. כל שעה שמותר לאכול - מאכיל, הא כל שעה שאינו מותר לאכול - אינו מאכיל, לימא מתניתין דלא כרבי יהודה, דאי רבי יהודה - הא איכא חמש דאינו אוכל, ומאכיל. דתנן, רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש, ושורפין בתחלת שש, רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש ואלא מאי - רבי מאיר היא, האי כל שעה שמותר לאכול מאכיל? כל שעה שאוכל מאכיל מיבעי ליה - אמר רבה בר עולא: מתניתין רבן גמליאל היא. דתנן, רבן גמליאל אומר: חולין נאכלין כל ארבע, תרומה כל חמש, ושורפין בתחלת שש. והכי קאמר כל שעה שמותר לאכול כהן בתרומה - ישראל מאכיל חולין לבהמה לחיה ולעופות. למה לי למיתנא בהמה, למה לי למיתנא חיה? - צריכא, דאי תנא בהמה - דאי משיירא חזי לה, אבל חיה דאי משיירא קמצנעא לה - אימא לא. ואי תנא חיה - משום דאי משיירא מיהת מצנעא, אבל בהמה זימנן דמשיירא ולא מסיק אדעתיה, וקאי עליה בבל יראה ובבל ימצא - אימא לא, צריכא. עופות למה לי? - איידי דתנא בהמה וחיה, תנא נמי עופות. ומוכרו לנכרי. פשיטא - לאפוקי מהאי תנא דתניא, בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם חמצו לנכרי, אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם פסח. ובית הלל אומרים: כל שעה שמותר לאכול - מותר למכור.

דף כא.ב

רבי יהודה בן בתירא אומר: כותח וכל מיני כותח - אסור למכור שלשים יום קודם לפסח. ומותר בהנאה. פשיטא - לא צריכא שחרכו קודם זמנו. וקא משמע לן כדרבא, דאמר רבא: חרכו קודם זמנו - מותר בהנאה, אפילו לאחר זמנו. עבר זמנו אסור בהנאתו. פשיטא - לא צריכא, לשעות דרבנן. דאמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רבי יוחנן: המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא - אין חוששין לקדושין. ולא יסיק בו תנור וכירים. פשיטא לא צריכא, לרבי יהודה, דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה. סלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר רבי יהודה מצותו בשריפה, בהדי דקא שריף ליה ליתנהי מיניה - קא משמע לן. אמר חזקיה: מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה - שנאמר (שמות יג) לא יאכל חמץ - לא יהא בו היתר אכילה. טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ הא לא כתב לא יאכל - הוה אמינא איסור אכילה - משמע, איסור הנאה - לא משמע. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו - אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה (משמע) (מסורת הש"ס: [במשמע]) עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה. דתניא: (דברים יד) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי וגו'. אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה, לגר במכירה מנין? תלמוד לומר: לגר אשר בשעריך תתננה או מכר. לנכרי בנתינה מנין? תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכר לנכרי. נמצאת אומר:

אחד גר ואחד נכרי, בין במכירה בין בנתינה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: דברים ככתבן, לגר בנתינה ולנכרי במכירה. מאי טעמא דרבי יהודה? אי סלקא דעתך כדאמר רבי מאיר - ליכתוב רחמנא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ומכר או למה לי? שמע מינה לדברים ככתבן. - ורבי מאיר: או - להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי. - ורבי יהודה: הא לא צריך קרא, כיון דגר אתה מצווה להחיותו, ונכרי אי אתה מצווה להחיותו - לא צריך קרא, סברא הוא. בשלמא לרבי מאיר, דאמר אחד גר ואחד נכרי, בין במכירה בין בנתינה. מדאיצטריך קרא למישרא נבילה בהנאה - הא כל איסורין שבתורה אסורין בין באכילה בין בהנאה. אלא לרבי יהודה, דאמר לדברים ככתבן הוא דאתא - הא כל איסורים שבתורה מנא ליה דאסורין בהנאה? - נפקא ליה (שמות כב) מלכלב תשלכון אתו,

דף כבא

אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה. - ורבי מאיר: אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. - ואידך: חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא היא. מתיב רבי יצחק נפחא: והרי גיד הנשה, דרחמנא אמר (בראשית לב) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, ותנן: שולח אדם ירך לנכרי, וגיד הנשה בתוכו, מפני שמקומו ניכר - קסבר רבי אבהו: כשהותרה נבילה - היא וחלבה וגידה הותרה. - הניחא למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, אלא למאן דאמר אין בגידין בנותן טעם, - מאי איכא למימר? - מאן שמעת ליה דאמר אין בגידין בנותן טעם - רבי שמעון, דתניא: האוכל מגיד הנשה של בהמה טמאה, רבי יהודה מחייב שתיים, ורבי שמעון פוטר. רבי שמעון הכי נמי דאסר בהנאה. דתניא: גיד הנשה מותר בהנאה, דברי רבי יהודה, ורבי שמעון אוסר. והרי דם, דרחמנא אמר (ויקרא טז) כל נפש מכס לא תאכל דם, ותנן: אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בו - שאני דם דאיתקש למים, דכתיב (דברים יב) לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים, מה מים מותרין - אף דם מותר. - ואימא כמים המתנסכים על גבי המזבח - אמר רבי אבהו: כמים - רוב מים. מידי רוב מים כתיב? אלא אמר רב אשי: כמים הנשפכין ולא כמים הניסכין. - ואימא כמים הנשפכין לפני עבודה זרה - התם נמי ניסוך איקרי, דכתיב (דברים לב) ישתו יין נסיכם.

דף כבב

ולחזקיה למאי הלכתא איתקש דם למים? לכדרבי חייא בר אבא. דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר - שנאמר (דברים יב) לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים, דם שנשפך כמים - מכשיר, שאינו נשפך כמים - אינו מכשיר. והרי אבר מן החי, דכתיב (דברים יב) לא תאכל הנפש עם הבשר, ותניא, רבי נתן אומר: מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח - תלמוד לומר (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשל. הא לכלבים - שרי - שאני אבר מן החי, דאיתקש לדם. דכתיב (דברים יב) - רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש. ולחזקיה, למאי

הלכתא איתקש אבר מן החי לדם? - אמר לך: דם הוא דאיתקש לאבר מן החי, מה אבר מן החי - אסור, אף דם מן החי אסור. ואי זה - זה דם הקזה, שהנפש יוצאה בו. והרי שור הנסקל, דרחמנא אמר (שמות כא) לא יאכל את בשרו. ותניא: ממשמע שנאמר (שמות כא) סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה, ונבלה אסורה באכילה? ומה תלמוד לומר לא יאכל, מגיד לך הכתוב, שאם שחטו לאחר שנגמר (את) דינו - אסור. אין לי אלא באכילה, בהנאה מניין? תלמוד לומר (שמות כא) ובעל השור נקי. מאי משמע? שמעון בן זומא אומר: כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום. טעמא - דכתב ובעל השור נקי. דאי מלא יאכל - איסור אכילה משמע, איסור הנאה - לא משמע - לעולם לא יאכל - איסור אכילה ואיסור הנאה משמע. ובעל השור נקי - להנאת עורו הוא דאתא. ואיצטריך, סלקא דעתך אמינא: לא יאכל את בשרו כתיב, בשרו - אין, עורו - לא, קא משמע לן. ולהנך תנאי דמפקי ליה להאי קרא לדרשה אחרינא, לחצי כופר ולדמי וולדות, הנאת עורו מנא להו? - נפקא להו מאת בשרו - את הטפל לבשרו. - ואידך: את לא דריש. כדתניא: שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה. כיון שהגיע (דברים י) לאת ה' אלהיך תירא - פירש. אמרו לו תלמידי: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן? - אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים. והרי ערלה, דרחמנא אמר (ויקרא יט) ערלים לא יאכל. ותניא: ערלים לא יאכל - אין לי אלא איסור אכילה, מנין שלא יהנה ממנו, שלא יצבע בו, ולא ידליק בו את הנר? תלמוד לומר וערלתם ערלתו. ערלים לא יאכל - לרבות את כולם. טעמא - דכתב רחמנא וערלתם ערלתו ערלים, הא לאו הכי - הוה אמינא איסור אכילה - משמע, איסור הנאה - לא משמע - לעולם לא יאכל משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה, ושאי התם דכתיב לכם. ואיצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב לכם - שלכם יהא, קמשמע לן. ואלא השתא דכתיבי הנך קראי, לכם למה לי? - לכדתניא: לכם - לרבות את הנטוע

דף כגא

לרבים. רבי יהודה אומר: להוציא את הנטוע לרבים. מאי טעמא דתנא קמא - דכתיב ונטעתם - ליחיד משמע לרבים לא משמע, כתב רחמנא לכם - להביא את הנטוע לרבים. ורבי יהודה - ונטעתם משמע בין לרבים בין ליחיד, ולכם - בין יחיד בין רבים משמע, הוי רבוי אחר רבוי, ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט. והרי תרומה, דרחמנא אמר (ויקרא כב) וכל זר לא יאכל קדש ותנן: מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה - אמר רב פפא: שאני התם, דאמר קרא (במדבר יח) תרומתכם - שלכם תהא. - ואידך: תרומתכם דכל ישראל קאמר. והרי נזיר, דרחמנא אמר (במדבר ו) מחרצנים ועד זג לא יאכל, ותנן: מערבין לנזיר ביין - אמר מר זוטרא: שאני התם דאמר קרא נזרו - שלו יהא. רב אשי אמר: (במדבר ו) קדש יהיה גדל פרע שער ראשו - גידולו קדוש, ואין דבר אחר קדוש. מידי ואין דבר אחר כתיב? - אלא, מחוורתא כדמר זוטרא. והרי חדש, דרחמנא אמר

(ויקרא כג) לחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, ותנן: קוצר לשחת ומאכיל לבהמה - אמר רב שמעיה: שאני התם דאמר קרא קצירכם - קצירכם שלכם יהא. ואידך: קצירכם דכל ישראל משמע. והרי שרצים, דרחמנא אמר (ויקרא יא) שקץ הוא לא יאכל, ותנן: צידי חיה ועופות ודגים, שנזדמנו להם מינין טמאין - מותרין למוכרן לנכרים - שאני התם, דאמר קרא לכם - שלכם יהא. - אי הכי, אפילו לכתחלה נמי - שאני הכא, דאמר קרא יהיו - בהוייתן יהו. - ולחזקיה, למה לי למיכתב לא יאכל ומייתי לכם למישרייה? לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם אמר לך חזקיה: טעמא דידי נמי מהכא. והרי חמץ, דרחמנא אמר לא יאכל חמץ, ותניא, רבי יוסי הגלילי אומר: תמה על עצמך, היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה? - שאני התם, דאמר קרא (ויקרא יג) ולא יראה לך שאר - שלך יהא. - ורבנן: שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. - ואידך: תרי לך כתיבי. - ואידך: חד בנכרי שכיבשתו וחד בנכרי שלא כיבשתו. - ואידך: תלתא לך כתיבי. - ואידך: חד בשאור וחד בחמץ, וצריכי. לימא כתנאי: (ויקרא ז') יעשה לכל מלאכה, מה תלמוד לומר לכל מלאכה? שיכול למלאכת גבוה יהא מותר, למלאכת הדיוט יהא אסור - תלמוד לומר לכל מלאכה, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: שיכול למלאכת הדיוט יהא טהור, למלאכת גבוה יהא טמא - תלמוד לומר לכל מלאכה. ורבי יוסי הגלילי: לטומאה ולטהרה לא איצטריך קרא, כי איצטריך קרא - לאיסור ולהיתר. ורבי עקיבא: איסור והיתר לא צריך קרא, כי איצטריך קרא - לטומאה ולטהרה.

דף כגב

מאי לאו בהא קמיפלגי, דרבי יוסי הגלילי סבר: לא תאכלו משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה, וכי אתא קרא - למישרייה לנבילה בהנאה הוא דאתא. ורבי עקיבא סבר: איסור אכילה - משמע, איסור הנאה לא משמע. וכי אתא קרא - לטומאה וטהרה - לא, דכולי עלמא לא תאכלו - משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה. והכא בהא קמיפלגי רבי יוסי הגלילי סבר: כשהותרה נבילה - היא הותרה, חלבה וגידה - לא הותרו. וכי איצטריך קרא - להיתר הנאה הוא דאתא. ורבי עקיבא סבר: כשהותרה נבילה - חלבה וגידה נמי הותרו, וכי איצטריך קרא - לטומאה וטהרה. ורבי יוסי הגלילי, אשכחן חלב דשרייה רחמנא בהנאה, אלא גיד נימא דאסור - איבעית אימא: הכי נמי דאסור, איבעית אימא: מייתי לה בקל וחומר: ומה חלב שענוש כרת - מותר בהנאה, גיד שאינו ענוש כרת - לא כל שכן? - ורבי שמעון דאסר איכא למיפרך: מה לחלב שכן הותר מכללו אצל חיה, תאמר בגיד שלא הותר מכללו אצל חיה. - ואידך: בבהמה קאמרינן, בבהמה מיהת לא אישתרי. מכדי אותבינהו כל הני קראי ושנינהו, חזקיה ורבי אבהו במאי פליגי? בחמץ בפסח ואלביא דרבנן, בשור הנסקל ואלביא דדברי הכל. חזקיה נפיק ליה מלא יאכל, ורבי אבהו נפיק ליה מנבילה. מכדי, בין למר ובין למר אסורין בהנאה - מאי בינייהו? - איכא בינייהו: חולין שנשחטו בעזרה. חזקיה סבר לא יאכל - למעוטי הני, אתו - למעוטי חולין שנשחטו בעזרה. רבי אבהו סבר: אתו

- למעוטי הני, חולין שנשחטו בעזרה - לאו דאורייתא נינהו. יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני, ויתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי: מנין לכל איסורין שבתורה דכי היכי דאסורין באכילה הכי נמי אסורין בהנאה, ומאי ניהו - חמץ בפסח ושור הנסקל. מנין? תיפוק ליה מלא יאכל - לא יאכל - איסור אכילה משמע ליה, איסור הנאה - לא משמע ליה. - תיפוק ליה מנבילה - סבר לה כרבי יהודה, דאמר: דברים ככתבן. - אי סבר לה כרבי יהודה - תיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי יהודה (שמות כב) מלכלב תשלכון אתו - קסבר: חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, מנין? דכתיב (ויקרא ו) כל חטאת אשר יובא מדמה וגו'. שאין תלמוד לומר באש תשרף ומה תלמוד לומר באש תשרף? אם אינו ענין לגופו, דכתיב (ויקרא י) והנה שרף - תנהו ענין לכל איסורין שבתורה.

דף כדא

ואם אינו ענין לאכילה - תנהו ענין לאיסור הנאה. אי מה כאן בשריפה - אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא (ויקרא ו) בקדש באש תשרף, בקדש - בשריפה, ואין כל איסורין שבתורה בשריפה. והאי בקדש באש תשרף להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדרבי שמעון דתניא, רבי שמעון אומר: בקדש באש תשרף - לימד על חטאת ששורפין אותה בקדש, ואין לי אלא זו בלבד, פסולי קדשים ואימורי קדשים קלים מנין? תלמוד לומר: (וכל) בקדש באש תשרף. אמר ליה: רבי יונתן רבך מהאי קרא קאמר לה (שמות כט) ואם יותר מבשר המלאים ומן הלחם עד הבקר וגו' שאין תלמוד לומר לא יאכל, ומה תלמוד לומר לא יאכל - אם אינו ענין לגופיה, דהא כתיב (שמות כט) ושרפת את הנותר באש - תנהו ענין לשאר איסורין שבתורה. ואם אינו ענין לאכילה - תנהו ענין לאיסור הנאה. אי מה כאן בשריפה, אף כל איסורין שבתורה בשריפה - אמר קרא ושרפת את הנותר - נותר בשריפה, ואין כל איסורין שבתורה בשריפה. והאי לא יאכל להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: לא יאכל כי קדש הוא - כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו - אמר אביי: לעולם מקרא קמא, ואיפוך. דליכתוב באש תשרף ולא בעי לא תאכל, מה תלמוד לומר לא תאכל? אם אינו ענין לגופו, דנפקא ליה מדרבי אלעזר - תנהו ענין לכל איסורין שבתורה. ואם אינו ענין לאכילה - תנהו ענין לאיסור הנאה. אי מה כאן בשריפה, אף כל איסורין שבתורה בשריפה - אמר קרא הנותר - הנותר בשריפה, ואין כל איסורין שבתורה בשריפה. אמר ליה רב פפא לאביי: ואימא ליחודי ליה לאו לגופיה הוא דאתא? דאי מדרבי אלעזר - אין לוקין על לאו שבכללות - אלא אמר רב פפא: מהכא (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף, שאין תלמוד לומר לא יאכל, מה תלמוד לומר לא יאכל? אם אינו ענין לגופו, דהא נפקא ליה מקל וחומר ממעשר הקל: ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו) לא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כל שכן? וכי תימא: אין מזהירין מן הדין - הקישא הוא, דכתיב (דברים יב) לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך

וגו'. מה תלמוד לומר לא יאכל? אם אינו ענין לגופו - תנהו ענין לכל איסורין שבתורה, ואם אינו ענין לאכילה - תנהו ענין להנאה. אי מה כאן בשריפה, אף כל איסורין שבתורה בשריפה - אמר קרא הנותר - הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה, אמר ליה רבינא לרב אשי: ואימא לעבור עליו בשני לאוין? לאו מי אמר אביי: אכל פוטיתא - לוקה ארבע, נמלה - לוקה חמש,

דף כזב

צירעה - לוקה שש אמר ליה: כל היכא דאיכא למדרש - דרשינן, ולא מוקמינן בלאוי יתירי. (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, דרישיה למה לי - לרבות עצים ולבונה. והבשר כל טהור יאכל בשר, דסיפיה למה לי - לרבות אימורין. - אימורין מהתם נפקא, דתניא: (ויקרא ז) והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' - לרבות את האימורין - התם טומאת הגוף - בכרת, הכא טומאת בשר - בלאו. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן. למעוטי מאי? - אמר רב שימי בר אשי: למעוטי שאם אכל חלב חי, שפטור. איכא דאמרי, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן. למעוטי מאי? - אמר רב שימי בר אשי: למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו, שהוא פטור. וכל שכן אוכל חלב חי שהוא פטור. איתמר נמי, אמר רב אחא בר עויה אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו - פטור, לפי שכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן. אמר רבי זירא: אף אנן נמי תנינא: אין סופגין את הארבעים משום ערלה, אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד. ואילו מתותים תאנים ורמונים - לא. מאי טעמא - לאו משום דלא קאכיל להו דרך הנאתן? אמר ליה אביי: בשלמא אי אשמעינן פרי גופא דלא קאכיל ליה דרך הנאתו - שפיר. אלא הכא - משום דזיעה בעלמא הוא. אמר אביי: הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן. מאי טעמא - משום דלא כתיב בהו אכילה. מיתבי, איסי בן יהודה אומר: מנין לבשר בחלב שהוא אסור - נאמר כאן (דברים יד) כי עם קדוש אתה ונאמר להלן (שמות כב) ואנשי קדש תהיון לי מה להלן אסור - אף כאן אסור. ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין? אמרת קל וחומר: ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה - אסורה בהנאה, בשר בחלב שנעבדה בו עבירה - אינו דין שיהא אסור בהנאה?

דף כהא

מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר, - תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכושר - חמץ בפסח יוכית, שהיה לו שעת הכושר ואסור בהנאה. - מה לחמץ בפסח - שכן ענוש כרת, תאמר בבשר בחלב שאינו ענוש כרת - כלאי הכרם יוכיחו, שאין ענוש כרת - ואסור בהנאה. ואם איתא, ניפרוך: מה לכלאי הכרם - שכן לוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן. ואביי תאמר במאי? תאמר בבשר - בחלב שאין לוקין עליו אלא דרך הנאתו - אטו בבשר בחלב אכילה כתיבה ביה? - ואידך דקא מותיב לה סבר: להכי קא

גמר מנבילה, מה נבילה דרך הנאתה - אף בשר בחלב דרך הנאתו. - ואביי: להכי לא כתב אכילה בגופו - לומר שלוקין עליו אפילו שלא כדרך הנאתו. - וליפרוך מה לכלאי הכרם - שכן לא היתה לו שעת הכושר - אמר רבי אדא בר אהבה: זאת אומרת: כלאי הכרם עיקרון נאסרין, הואיל והיתה להן שעת הכושר קודם השרשה. מתיב רב שמעיה: המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים - אסור. הוסיף - אין, לא הוסיף - לא - אמר רבא: תרי קראי כתיבי, כתיב (דברים כב) הזרע וכתוב המלאה הא כיצד? זרוע מעיקרו - בהשרשה, זרוע ובא, הוסיף - אין, לא הוסיף - לא. אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: בכל מתרפאין, חוץ מעצי אשירה. היכי דמי? אי נימא דאיכא סכנה - אפילו עצי אשירה נמי ואי דליכא סכנה - אפילו כל איסורין שבתורה נמי לא - לעולם דאיכא סכנה, ואפילו הכי - עצי אשירה לא. דתניא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר (דברים ו) בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך, ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך? אלא לומר לך: אם יש אדם שגופו חביב עליו מממונו - לכך נאמר בכל נפשך, ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו - לכך נאמר בכל מאדך. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: בכל מתרפאין, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות

דף כה.ב

ושפיכות דמים. עבודה זרה - הא דאמרן. גילוי עריות ושפיכות דמים - דתניא, רבי אומר: (דברים כב) כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד, מקיש רוצח לנערה המאורסה. מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו - אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ונערה המאורסה מרוצח, מה רוצח - יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה - תהרג ואל תעבור. ושפיכות דמים גופיה מנלן? - סברא הוא כי ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה: מרי דוראי אמר לי זיל קטליה לפלניא, ואי לא - קטלינא לך. - אמר ליה: ליקטלוך ולא תיקטול. מאי חזית דדמא דידך סומק טפי? דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי? מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דשייף לה לברתיה בגוהרקא דערלה, אמר ליה: אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה, שלא בשעת הסכנה מי אמור? אמר ליה: האי אישתא צמירתא נמי כשעת הסכנה דמיא. איכא דאמרי, אמר ליה: מידי דרך הנאה קא עבידנא? איתמר, הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. אביי אמר: מותרת, ורבא אמר: אסורה. אפשר וקא מיכוין, לא אפשר וקמיכוין - כולי עלמא לא פליגי דאסור. לא אפשר ולא מיכוין - כולי עלמא לא פליגי דשרי. כי פליגי - דאפשר ולא מיכוין. ואליבא דרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין - אסור - כולי עלמא לא פליגי דאסור. כי פליגי - אליבא דרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין מותר. אביי - כרבי שמעון, ורבא אמר: עד כאן לא קא אמר רבי שמעון - אלא היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר - לא. איכא דאמרי: אפשר ולא מיכוין - היינו פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי שמעון. לא אפשר ולא קא מיכוין - כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי - דלא אפשר וקא מיכוין. ואליבא דרבי שמעון דאזיל בתר כוונה - כולי עלמא לא פליגי דאסור. כי פליגי - אליבא דרבי

יהודה, דאמר: לא שנא מתכוין ולא שנא שאין מתכוין - אפשר אסור. אביי כרבי יהודה,

דף כו.א

ורבא אמר לך: עד כאן לא קאמר רבי יהודה שאין מתכוין כמתכוין - אלא לחומרא, אבל מתכוין כשאין מתכוין לקולא - לא. אמר אביי: מנא אמינא לה - דתניא: אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו. והא הכא, דלא אפשר ומיכוין - ושרי. - ורבא אמר: שאני היכל דלתוכו עשוי. אמר רבא: מנא אמינא לה - (דתניא): (מסורת הש"ס: [דתנן]) לולין היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים, שבהן משלשלין את האומנים בתיבות, כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים. והא הכא, דלא אפשר וקא מיכוין - ואסור. ותסברא? והאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה - אלא: מעלה עשו בבית קדשי הקדשים. איכא דאמרי אמר רבא: מנא אמינא לה - דתניא, אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. מעילה הוא דליכא, הא איסורא - איכא. מאי לאו - לאותן העומדין בפנים, דלא אפשר וקא מיכוין, ואסור. - לא, לאותן העומדין בחוץ. גופא, אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. וריח אין בו משום מעילה? והא תניא: המפטם את הקטורת להתלמד בה או למוסרה לציבור - פטור, להריח בה - חייב. והמריח בה - פטור, אלא שמעל. - אלא אמר רב פפא: קול ומראה - אין בהן משום מעילה, לפי שאין בהן ממש. וריח, לאחר שתעלה תמרותו - אין בו משום מעילה, הואיל ונעשית מצותו. למימרא דכל היכא דנעשית מצותו אין בו משום מעילה? והרי תרומת הדשן, דנעשית מצותה ויש בה משום מעילה, דכתיב (ויקרא ו) ושמו אצל המזבח - שלא יפזר, ושמו - שלא יהנה, - משום דהו תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. תרומת הדשן - הא דאמרן, בגדי כהונה - דכתיב (ויקרא ט"ז) והניחם שם - מלמד שטעונין גניזה. - הניחא לרבנן, דאמרי: מלמד שטעונין גניזה, אלא לרבי דוסא דפליג עליהו, דאמר: אבל ראויין הן לכהן הדיוט, ומאי (ויקרא טז) והניחם שם - שלא ישתמש בהם ביום כפורים אחר, מאי איכא למימר? - משום דהו תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. - הניחא למאן דאמר אין מלמדין, אלא למאן דאמר מלמדין, מאי איכא למימר? - תרי מיעוטי כתיב, כתיב ושמו, וכתוב (דברים כא) הערופה. תא שמע: הכניסה לרבקה ודשה - כשירה, בשביל שתינק ותדוש - פסולה. והא הכא, דלא אפשר וקא מיכוין, וקתני פסולה - שאני התם דכתיב אשר לא עבד בה - מכל מקום. - אי הכי, אפילו רישא נמי

דף כו.ב

הא לא דמיא אלא להא: שכן עליה עוף - כשירה, עלה עליה זכר - פסולה. מאי טעמא? אמר רב פפא: אי כתיב (דברים כא) עבד וקרינן עבד - עד דעביד בה איהו. אי כתיב עובד וקרינן עובד - אפילו ממילא נמי. השתא דכתיב עבד וקרינן עובד - עובד דומיא

דעבד. מה עבד דניחא ליה - אף עובד דניחא ליה. תא שמע: אבידה לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד לצורכו, אבל שוטחה לצורכה על גבי מטה ועל גבי מגוד. נזדמנו לו אורחין - לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד, בין לצורכה בין לצורכו - שאני התם דקלי לה אי משום עינא בישא, אי משום גנבי. תא שמע: מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין מפשילין לאחוריהם במקל. והא הכא, דאפשר למעבד כצנועין, וכי לא מכוין - שרי - תיובתא למאן דמתני לישנא קמא דרבא, תיובתא. ולא יסיק בו וכו'. תנו רבנן: תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ, ישן - יוצן. אפה בו את הפת, רבי אומר: הפת אסורה, וחכמים אומרים: הפת מותרת. בישלה על גבי גחלים - דברי הכל מותר. והא תניא: בין חדש, ובין ישן - יוצן - לא קשיא, הא - רבי והא - רבנן. אימור דשמעת ליה לרבי משום דיש שבח עצים בפת, זה וזה גורם מי שמעת ליה? אלא לא קשיא: הא - רבי אליעזר, הא - רבנן. הי רבי אליעזר? אילימא רבי אליעזר דשאור, דתנן: שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה, ואין בזה כדי להחמיץ ואין בזה כדי להחמיץ, ונצטרפו וחמצו, רבי אליעזר אומר: אחר אחרון אני בא. וחכמים אומרים: בין שנפל איסור לכתחלה, ובין שנפל איסור לבסוף - לעולם אינו אוסר.

דף כזא

עד שיהא בו כדי להחמיץ. ואמר אביי: לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור, אבל לא קדם וסילק את האיסור - אסור. אלמא: זה וזה גורם אסור. וממאי דטעמא דרבי אליעזר כאביי? דילמא טעמא דרבי אליעזר משום דאחר אחרון אני בא, לא שנא קדם וסילק את האיסור לא שנא לא קדם וסילק את האיסור. אבל בבת אחת - הכי נמי דשרי - אלא: רבי אליעזר דעצי אשירה. דתנן: נטל הימנה עצים - אסורין בהנאה, הסיק בהן את התנור, חדש - יותץ, ישן - יוצן. אפה בו את הפת - אסורין בהנאה. נתערבה באחרות ואחרות באחרות - כולן אסורין בהנאה. רבי אליעזר אומר: יולך הנאה לים המלח. (אמר) (מסורת הש"ס: [אמרו]) לו: אין פדיון לעבודה זרה. אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר בעבודה זרה, דחמיר איסורה - בשאר איסורין שבתורה מי שמעת ליה? - אלא אם כן אמאן תרמייה? ועוד, הא תניא בהדיא: וכן היה רבי אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה. אמר אביי: אם תמצא לומר זה וזה גורם אסור - רבי היינו רבי אליעזר. ואם תמצא לומר זה וזה גורם מותר והכא משום דיש שבח עצים בפת הוא - הני קערות וכוסות וצלוחיות אסירי. כי פליגי - בתנור וקדירה. למאן דאמר זה וזה גורם אסור - אסור, למאן דאמר זה וזה גורם מותר - שרי. איכא דאמרי: אפילו למאן דאמר זה וזה גורם מותר - קדירה אסורה, דהא קבלה בישולא מקמי דניתן עצים דהיתירא. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: תנור שהסיקו בקליפי ערלה, או בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ, ישן - יוצן. אפה בו את הפת, רבי אומר: הפת מותרת, וחכמים אומרים: הפת אסורה. והתניא איפכא - שמואל איפכא תני. ואיבעית אימא: בעלמא קסבר שמואל הלכה כרבי מחבירו, ולא מחביריו, ובהא - אפילו מחביריו. וסבר: אתנייה

איפכא, כי היכי דניקום רבנן לאיסורא. בישלה על גבי גחלים - דברי הכל הפת מותרת. (אמר) רב יהודה אמר שמואל, ורבי חייה בר אשי אמר רבי יוחנן חד אמר: לא שנו אלא גחלים עוממות, אבל גחלים לוחשות - אסורין. וחד אמר: אפילו גחלים לוחשות נמי מותרין. בשלמא למאן דאמר לוחשות אסורין - משום דיש שבח עצים בפת. אלא למאן דאמר אפילו לוחשות מותרות - פת דאסר, דיש שבח עצים בפת, לרבי היכי משכחת ליה? - אמר רב פפא: כשאבוקה כנגדו.

דף כזב

- מכלל דרבנן דפליגי עליה שרו אפילו כשאבוקה כנגדו אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו? - אמר רב אמי בר חמא: בשרשיפא. בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא: תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו הפת, לרבנן דשרו בקמייתא מאי? - אמר ליה: הפת אסורה. - ומה בין זו לערלה? - אמר רבא: הכי השתא? ערלה - בטילה במאתים, הקדש - אפילו באלף לא בטיל. אלא אמר רבא: אי קשיא ליה - הא קשיא: והלא מעל המסיק, וכל היכא דמעל המסיק - נפקו להו לחולין אמר רב פפא: הכא בעצי שלמים עסקינן, ואליבא דרבי יהודה, דאמר: הקדש, בשוגג - מתחלל, במזיד - אינו מתחלל. במזיד מאי טעמא לא - כיון דלאו בר מעילה הוא לא נפיק לחולין. שלמים נמי, כיון דלאו בר מעילה ניהו - לא נפקא לחולין. - וכל היכא דמעל המסיק נפקי לחולין? והא תניא: כל הנשרפין אפרן מותר, חוץ מעצי אשירה. ואפר הקדש לעולם אסור - אמר רמי בר חמא: כגון שנפלה דליקה מאיליה בעצי הקדש, דליכא אינש דנמעול. רב שמעיה אמר: באותן שטעונין גניזה, דתניא: (ויקרא ו) ושמו - בנחת, ושמו - כולו, ושמו - שלא יפזר. רבי יהודה אומר אין ביעור וכו'. תניא, אמר רבי יהודה: אין ביעור חמץ אלא שריפה. והדין נותן: ומה נותר שאינו בבל יראה ובל ימצא - טעון שריפה, חמץ שישנו בבל יראה ובל ימצא - לא כל שכן שטעון שריפה? אמרו לו: כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל - אינו דין. לא מצא עצים לשורפו - יהא יושב ובטל? והתורה אמרה (שמות יב) תשביתו שאר מבתים - בכל דבר שאתה יכול להשביתו. חזר רבי יהודה ודנו דין אחר: נותר אסור באכילה וחמץ אסור באכילה, מה נותר בשריפה - אף חמץ בשריפה. אמרו לו: נבילה תוכית, שאסורה באכילה ואינה טעונה שריפה. אמר להן: הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה, וחמץ אסור באכילה ובהנאה. מה נותר טעון שריפה - אף חמץ טעון שריפה. - אמרו לו: שור הנסקל יוכית, שאסור באכילה ובהנאה - ואינו טעון שריפה. - אמר להן: הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת, וחמץ אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת. מה נותר בשריפה - אף חמץ בשריפה. - אמרו לו: חלבו של שור הנסקל יוכית, שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת - ואין טעון שריפה.

דף כחא

חזר רבי יהודה ודנו דין אחר: נותר ישנו בבל תותירו, וחמץ בבל תותירו. מה נותר בשריפה - אף חמץ בשריפה. אמרו לו: אשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק,

לדבריד, יוכיחו: שהן בבל תותירו. שאנו אומרים בשריפה - ואתה אומר בקבורה שתק רבי יהודה. אמר רב יוסף: היינו דאמרי אינשי: כפא דחטא נגרא בגווה נשרוף חרדלא. (אמר אביי) (מסורת הש"ס: [אביי אמר]): סדנא בסדני יתיב, מדויל ידיה משתלים. רבא אמר: גירא בגירי מקטיל, מדויל ידיה משתלים. וחכמים אומרים מפרר וזורה וכו'. איבעיא להו, היכי קאמר: מפרר וזורה לרוח, ומפרר ומטיל לים. או דילמא: מפרר וזורה לרוח, אבל מטיל לים בעיניה. ותנן נמי גבי עבודה זרה כי האי גוונא: רבי יוסי אומר: שוחק וזורה לרוח, או מטיל לים. ואיבעיא להו: היכי קאמר? שוחק וזורה לרוח, ושוחק ומטיל לים. או דילמא: שוחק וזורה לרוח, אבל מטיל לים בעיניה. אמר רבה: מסתברא, עבודה זרה דלים המלח קא אזלא - לא בעי שחיקה, חמץ דלשאר נהרות קאזיל בעי פירור. אמר ליה רב יוסף: אדרבה, איפכא מסתברא עבודה זרה דלא ממיסה - בעי שחיקה, חמץ דממיס - לא בעי פירור. תניא כוותיה דרבה, תניא כוותיה דרב יוסף. תניא כוותיה דרבה: היה מהלך במדבר - מפרר וזורה לרוח. היה מהלך בספינה - מפרר ומטיל לים. תניא כוותיה דרב יוסף: היה מהלך במדבר - שוחק וזורה לרוח, היה מהלך בספינה - שוחק ומטיל לים. שחיקה קשיא לרבה, פירור קשיא לרב יוסף שחיקה לרבה לא קשיא: הא - לים המלח, הא - לשאר נהרות. פירור לרב יוסף לא קשיא: הא - בחיטי, הא - בנהמא. משנה. חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח - מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר (שמות יג) לא יראה לך שאר. גמרא. מני מתניתין? לא רבי יהודה ולא רבי שמעון ולא רבי יוסי הגלילי. מאי היא - דתניא: חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו - עובר עליו בלאו, תוך זמנו - עובר עליו בלאו וכרת, דברי רבי יהודה.

דף כח.ב

רבי שמעון אומר: חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו - אינו עובר עליו בלא כלום, תוך זמנו - עובר עליו בכרת ובלאו, ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה, אתאן לתנא קמא. רבי יוסי הגלילי אומר: תמה על עצמך, היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה? ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה - שנאמר (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי שמעון: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ - בשעה שישנו בקום אכול מצה - ישנו בבל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה - אינו בבל תאכל חמץ. מאי טעמא דרבי יהודה? תלתא קראי כתיבי: (שמות יג) לא יאכל חמץ (שמות יב) וכל מחמצת לא תאכלו (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ. חד לפני זמנו, וחד לאחר זמנו, וחד לתוך זמנו. ורבי שמעון: חד - לתוך זמנו, וכל מחמצת - מבעי ליה, לכדתניא: אין לי אלא שנתחמץ מאליו, מחמת דבר אחר מנין? תלמוד לומר: כל מחמצת לא תאכלו. לא יאכל חמץ - מיבעי ליה לכדתניא רבי יוסי הגלילי אומר: מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד - תלמוד לומר לא יאכל חמץ וסמך ליה (שמות יג) היום אתם יצאים. - ורבי יהודה, מחמת דבר אחר מנא ליה? - מדאפקיה רחמנא בלשון מחמצת. - דרבי יוסי הגלילי מנא ליה? - אי בעית אימא:

מדסמיך ליה היום, אי בעית אימא - סמוכין לא דריש. אמר מר: ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה - שנאמר לא תאכל עליו חמץ, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי שמעון: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, - ורבי יהודה, שפיר קאמר ליה רבי שמעון - ורבי יהודה אמר לך: ההוא לקובעו חובה אפילו בזמן הזה הוא דאתא. - ורבי שמעון לקובעו חובה מנא ליה? - נפקא ליה (שמות יב) מבערב תאכלו. - ורבי יהודה? - מיבעי ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה. סלקא דעתך אמינא: הואיל ובפסח לא יאכל - מצה ומרור נמי לא ניכול, קא משמע לן. - ורבי שמעון: טמא ושהיה בדרך רחוקה לא איצטריך קרא, דלא גרע מערל ובן נכר. דכתיב (שמות יב) וכל ערל לא יאכל בו - בו הוא אינו אוכל, אבל אוכל הוא במצה ובמרור. - ורבי יהודה: כתיב בהאי, וכתיב בהאי. מני מתניתין? אי רבי יהודה - חמץ סתמא קאמר, אפילו דנכרי. - ואי רבי שמעון -

דף כט.א

דישראל נמי מישראל קא שרי. ואי רבי יוסי הגלילי - אפילו תוך זמנו נמי מישראל קא שרי בהנאה - אמר רב אחא בר יעקב: לעולם רבי יהודה היא, ויליף שאור דאכילה משאור דראייה. מה שאור דראייה - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה - אף שאור דאכילה: שלך אי אתה אוכל, אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה. ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא דאפילו באכילה נמי שרי, ואידי דתנא דישראל אסור בהנאה - תנא נמי דנכרי מותר בהנאה. ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא דאפילו בתוך זמנו מותר בהנאה, ואידי דתנא דישראל לאחר זמנו - תנא נמי דנכרי לאחר זמנו. רבא אמר: לעולם רבי שמעון היא, ורבי שמעון קנסא קניס הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא. בשלמא לרבא - היינו דקתני של ישראל אסור, משום שנאמר לא יראה. אלא לרב אחא בר יעקב - משום לא יאכל חמץ מיבעי ליה - מי סברת אסיפא קאי? ארישא קאי, והכי קאמר: חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח - מותר בהנאה, משום שנאמר לא יראה לך - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. ויליף שאור דאכילה משאור דראייה. ואזדו לטעמייהו: דאיתמר, האוכל שאור של נכרי שעבר עליו הפסח, לדברי רבי יהודה, רבא אמר: לוקה, ורב אחא בר יעקב אמר: אינו לוקה. רבא אמר: לוקה, לא יליף רבי יהודה שאור דאכילה משאור דראייה. ורב אחא בר יעקב אמר: אינו לוקה, יליף שאור דאכילה משאור דראייה. והדר ביה רב אחא בר יעקב, מההיא דתניא: האוכל חמץ של הקדש במועד - מעל, ויש אומרים: לא מעל. מאן יש אומרים? אמר רבי יוחנן: רבי נחוניא בן הקנה היא. דתניא: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין. מה שבת, מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין - אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מתשלומין. רב יוסף אמר: בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים קמיפלגי. מאן דאמר מעל, קסבר: פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ומאן דאמר לא מעל - קסבר: אין פודין. רב אחא בר רבא תנא לה

דף כט.ב

להא שמעתא משמיה דרב יוסף בהא לישנא: דכולי עלמא אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, והכא בהא קמיפלגי: בדבר הגורם לממון, כממון דמי. מאן דאמר מעל - קסבר: דבר הגורם לממון - לאו כממון דמי. ומאן דאמר לא מעל - קסבר: דבר הגורם לממון - לאו כממון דמי. רב אחא בר יעקב אמר: דכולי עלמא דבר הגורם לממון - כממון דמי. והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון קמיפלגי. מאן דאמר לא מעל - כרבי יהודה, ומאן דאמר מעל - כרבי שמעון. והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר דרבי יהודה יליף שאור דאכילה משאור דראייה אלא: הדר ביה רב אחא בר יעקב מההיא. רב אשי אמר: דכולי עלמא אין פודין, ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, והכא בפלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבנן קמיפלגי. מאן דאמר מעל - כרבי יוסי, ומאן דאמר לא מעל - כרבנן. אמר רב: חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור. שלא בזמנו, במינו, - אסור, שלא במינו - מותר. במאי עסקינן? אילימא בנותן טעם, שלא בזמנו שלא במינו מותר? הא יהיב טעמא אלא במשהו. חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור, רב לטעמיה. דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, במינו - במשהו, שלא במינו - בנותן טעם. רב גזר חמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו, ושלא בזמנו במינו אסור, כרבי יהודה. ושלא במינו - מותר. דשלא בזמנו ושלא במינו אטו מינו - כולי האי לא גזרינן. שמואל אמר: חמץ בזמנו, במינו - אסור, שלא במינו - מותר. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותר. חמץ בזמנו במינו אסור, שמואל לטעמיה, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, במינו - שלא במינו - בנותן טעם. שלא במינו אטו מינו - לא גזר. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותרין, כרבי שמעון. ורבי יוחנן אמר: חמץ בזמנו, בין במינו ובין שלא במינו - אסור בנותן טעם. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותר. חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם - רבי יוחנן לטעמיה, דרבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינו בין שלא במינו - בנותן טעם. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותרין - כרבי שמעון.

דף לא

אמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור במשהו, כרב. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותר, כרבי שמעון. ומי אמר רבא הכי? והאמר רבא: רבי שמעון קנסא קניס, הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא - הני מילי - בעיניה, אבל על ידי תערובת - לא. ואזדא רבא לטעמיה, דאמר רבא: כי הוינן בי רב נחמן, כי הו נפקי שבעה יומי דפסחא, אמר לן: פוקו וזבינו חמירא דבני חילא. אמר רב: קדירות בפסח ישברו. ואמאי? לשהינהו אחר הפסת, וליעבד בהו שלא במינו - גזירה דילמא אתו למיעבד בהו במינו. ושמואל אמר: לא ישברו, אבל משהי להו לאחר זמנו, ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי: אשוו זביני אכנדיכי, ואי לא - דרשינא לכו כרבי שמעון. - ולידרוש להו, דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה - אתריה דרב הוה. ההוא תנורא דטחו ביה טיחיא,

אסרה רבא בר אהילאי למיכליה לריפתא אפילו במילחא לעולם, דילמא אתי למיכליה בכותחא. מיתיבי: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה. כיוצא בו

דף לב.

אין טשין את התנור באליה, ואם טש - כל הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור, הא הוסק התנור - מיהא שרי, תיובתא דרבא בר אהילאי תיובתא. אמר ליה רבינא לרב אשי: וכי מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי, אמאי קאמר רב קדירות בפסח ישברו? - אמר ליה: התם - תנור של מתכת, הכא בקדירה של חרס. ואיבעית אימא: הא והא בשל חרס, זה - הסיקן מבפנים, וזה - הסיקן מבחוץ. וכי תימא הכי נמי ליעבד ליה הסקה מבפנים - חייס עליה משום דפקעה. הלכך, האי בוכיא - הסיקו מבחוץ הוא, ואסור. ואי מלייה גומרי - שפיר דמי. אמר ליה רבינא לרב אשי: הני סכיני בפסחא היכי עבדינן להו? אמר ליה: לדידי חדתא קא עבדינן. - אמר ליה: תינח מר דאפשר ליה, דלא אפשר ליה מאי? - אמר ליה: אנא כעין חדתא קאמינא קתייהו בטינא, ופרזלייהו בנורא, והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין. והלכתא: אידי ואידי ברותחין, ובכלי ראשון. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון. קסבר: כבולעו כך פולטו. בעו מיניה מאמימר: הני מאני דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסחא? ירוקא לא תיבעי לך - דודאי אסירי. כי תיבעי לך - אוכמי וחיורי מאי? והיכא דאית בהו קרטופני - לא תיבעי לך, דודאי אסירי. כי תיבעי לך - דשיעי מאי? אמר ליה: חזינא להו דמידייתי, אלמא בלעי ואסירי. והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם. ומאי שנא לענין יין נסך, דדריש מרימר: מאני דקוניא, בין אוכמא בין חיורי ובין ירוקי - שרי. וכי תימא: יין נסך - דרבנן, חמץ - דאורייתא. כל דתקון רבנן - כעין דאורייתא תקון. אמר ליה: זה תשמישו על ידי חמין, וזה תשמישו על ידי צונן, אמר רבא בר אבא אמר רב חייה בר אשי אמר שמואל: כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן - משתמש בהן מצה, חוץ מן בית שאור, הואיל שחימוצו קשה. אמר רב אשי: ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי. אמר רבא: הני אגני דמחוזא, הואיל ותדירי למילש בהו חמירא, ומשהו בהו חמירא - כבית שאור שחימוצו קשה דמי. - פשיטא - מהו דתימא: כיון דרויחא - שליט בהו אוירא ולא בלעי, קא משמע לן. משנה. נכרי שהלוח את ישראל על חמצו אחר הפסח - מותר בהנאה, וישראל שהלוח את נכרי על חמצו אחר הפסח - אסור בהנאה. גמרא. איתמר, בעל חוב: אביי אמר: למפרע הוא גובה, ורבא אמר: מכאן ולהבא הוא גובה. כל היכא דאקדיש לוח וזבין לוח - כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוח וטריף,

דף לא.

ואתי מלוח ופריק. דתנן: מוסיף עוד דינר, ופודה את הנכסים האלו. כי פליגי - דזבין מלוח, וקדיש מלוח. אביי אמר: למפרע הוא גובה כיון דמטא זמניה ולא פרעיה - איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי, ושפיר אקדיש, ושפיר זבין. ורבא

אמר: מכאן ולהבא הוא גובה. כיון דאילו הווי ליה זוזי - הווי מסליק להו בזוזי - אישתכח דהשתא קא קני. ומי אמר רבא הכי? והאמר רמי בר חמא: ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקפן עליו במלוה, ומת ראובן ואתא בעל חוב דראובן וטרפף ליה משמעון, ואתא שמעון ופייסיה בזוזי - דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה לשמעון: אנן מטלטלי שבק אבון גבך, ומטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי. ואמר רבא: אי פיקח שמעון - מגבי להו ארעא, והדר גבי לה מינייהו. דאמר רב נחמן: יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם - בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן. אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה - אמטו להכי חוזר וגובה אותה מהן, דכמאן דגבו מחיים דאבוהון דמי. אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי חוזר וגובה אותה מהן? הא הוי כמאן דזבין יתמי נכסי דמי, ואילו קני יתמי נכסי, מי קא משתעבדי לבעל חוב? - שאני התם, דאמר להו: כי היכי דמשתעבדנא ליה לאבוכון - משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון, מדרבי נתן. דתניא, רבי נתן אומר: מנין לנושה בחבירו מנה, וחבירו בחבירו, שמוציאין מזה ונותנין לזה - תלמוד לומר (במדבר ה) ונתן לאשר אשם לו. תנן: נכרי שהלוה את ישראל על חמצו - אחר הפסח מותר בהנאה. אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה - אמטו להכי מותר בהנאה. אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה? ברשותא דישראל הוה קאי - הכא במאי עסקינן - כשהרהינו אצלו. לימא כתנאי: ישראל שהלוה לנכרי על חמצו - לאחר הפסח אינו עובר. משום רבי מאיר אמרו: עובר. מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר: למפרע הוא גובה, ומר סבר: מכאן ולהבא הוא גובה? - ותסברא? אימא סיפא: אבל נכרי שהלוה לישראל על חמצו - לאחר הפסח דברי הכל עובר. והא איפכא מיבעי ליה למאן דאמר התם אינו עובר - הכא עובר, למאן דאמר התם עובר - הכא אינו עובר

דף לא.ב

אלא הכא במאי עסקינן - כגון שהרהינו אצלו, וקמיפלגי בדברי יצחק. דאמר רבי יצחק: מנין לבעל חוב שקונה משכון - שנאמר (דברים כד) ולך תהיה צדקה, אם אינו קונה משכון - צדקה מנין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון. תנא קמא סבר: הני מילי - ישראל מישראל - הוא, דקרינא ביה ולך תהיה צדקה אבל ישראל מנכרי - לא קני. ורבי מאיר סבר, קל וחומר: ישראל מישראל קני - ישראל מנכרי לא כן שכן? אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח - דברי הכל עובר. התם ודאי נכרי מישראל לא קני. תנן: נכרי שהלוה ישראל על חמצו - אחר הפסח מותר בהנאה. נהי נמי דהרהינו אצלו, הא אמרת נכרי מישראל לא קני - לא קשיא: הא - דאמר ליה מעכשיו, הא - דלא אמר ליה מעכשיו. ומנא תימרא דשני ליה בין היכא דאמר מעכשיו ובין היכא דלא אמר מעכשיו - דתניא: נכרי שהרהין פת פורני אצל ישראל - אינו עובר. ואם אמר לו הגעתיד - עובר. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? - אלא לאו שמע מינה: שאני היכא דאמר ליה מעכשיו להיכא דלא אמר ליה מעכשיו - שמע מינה. תנו רבנן: חנות של ישראל ומלאי של ישראל, ופועלי נכרים נכנסין לשם - חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה, ואין

צריך לומר באכילה. חנות של נכרי, ומלאי של נכרי, ופועלי ישראל נכנסין ויוצאין לשם - חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה. משנה. חמץ שנפלה עליו מפולת - הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. גמרא. אמר רב חסדא: וצריך שיבטל בלבו. תנא: כמה חפישת הכלב - שלשה טפחים. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: הא דאמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע - מי בעינן שלשה טפחים או לא? - אמר ליה: הכא משום ריחא - בעינן שלשה טפחים, התם משום איכסויי מעינא הוא, ולא בעי שלשה. וכמה? אמר רפרם בר פפא מסיכרא: טפח. משנה. האוכל תרומת חמץ בפסח, בשוגג - משלם קרן וחומש, במזיד - פטור מתשלומין ומדמי עצים. גמרא. תנן התם: האוכל תרומה בשוגג - משלם קרן וחומש, אחד האוכל, ואחד השותה,

דף לבא

ואחד הסך, אחד תרומה טמאה ואחד תרומה טהורה - משלם חומש וחומשא דחומשא. איבעיא להו: כשהוא משלם, לפי מדה משלם או לפי דמים משלם? כל היכא דמעיקרא שויה ארבעה זוזי ולבסוף שויה זוזא - לא תיבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים, דלא גרע מגזלן. דתנן: כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה. כי תיבעי לך - דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ארבעה. מאי, לפי מדה משלם, דאמר ליה: גריוא אכל - גריוא משלם. או דילמא: לפי דמים משלם, בזוזא אכל - בזוזא משלם? אמר רב יוסף, תא שמע: אכל גרוגרות ושילם לו תמרים - תבא עליו ברכה, אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם - אמטו להכי תבא עליו ברכה, דאכיל גריוא דגרוגרות דשויה זוזא, וקא יהיב גריוא דתמרים דשויה ארבעה. אלא אי אמרת לפי דמים משלם - אמאי תבא עליו ברכה? בזוזא אכל בזוזא קא משלם - אמר אביי: לעולם לפי דמים משלם, ואמאי תבא עליו ברכה - דאכל מידי דלא קפיץ עליה זביניה, וקא משלם מידי דקפיץ עליה זביניה. תנן: האוכל תרומת חמץ בפסח, בשוגג - משלם קרן וחומש. אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם - שפיר. אלא אי אמרת לפי דמים משלם - חמץ בפסח בר דמים הוא? - אין, הא מני - רבי יוסי הגלילי היא, דאמר: חמץ בפסח מותר בהנאה. - אי הכי, אימא סיפא: במזיד פטור מן התשלומין ומדמי עצים. אי רבי יוסי הגלילי, אמאי פטור מן התשלומין ומדמי עצים? - סבר לה כרבי נחוניא בן הקנה. דתניא: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין וכו'. כתנאי: האוכל תרומת חמץ בפסח - פטור מן התשלומין ומדמי עצים, דברי רבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי מחייב. אמר לו רבי עקיבא לרבי יוחנן בן נורי: וכי מה הנאה יש לו בה? אמר לו רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא: ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה בשאר כל ימות השנה, שמשלם? אמר לו: לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה, שאף על פי שאין לו בה היתר אכילה - יש לו בה היתר הסקה, תאמר בזה - שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה. הא למה זה דומה - לתרומת תותים וענבים שנטמאה, שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה. במה דברים אמורים - במפריש תרומה והחמיצה, אבל מפריש

תרומת חמץ - דברי הכל אינה קדושה. תניא אידך: (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש - דבר הראוי להיות קדש, פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח, שפטור מן התשלומים ומדמי עצים, דברי רבי אליעזר בן יעקב. ורבי אלעזר חסמא מחייב. אמר לו רבי אליעזר בן יעקב לרבי אלעזר חסמא: וכי מה הנאה יש לו בה? אמר לו רבי אלעזר חסמא לרבי אליעזר בן יעקב: וכי מה הנאה יש לו לאוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה, שמשלם? אמר לו: לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה - שאף על פי שאין לו בה היתר אכילה יש לו בה היתר הסקה, תאמר בזו - שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה - אמר לו: אף בזו יש לו בה היתר הסקה, שאם רצה הכהן מריצה לפני כלבו או מסיקה תחת תבשילו.

דף לבב

אמר אביי: רבי אליעזר בן יעקב, ורבי עקיבא, ורבי יוחנן בן נורי, כולהו סבירא להו: חמץ בפסח אסור בהנאה. ובהא פליגי דרבי עקיבא סבר: לפי דמים משלם, ורבי יוחנן בן נורי סבר: לפי מדה משלם. - פשיטא - מהו דתימא: רבי יוחנן בן נורי נמי כרבי עקיבא סבירא ליה, דאמר לפי דמים משלם. והתם היינו טעמא דקא מחייב - משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר: חמץ בפסח מותר בהנאה, קא משמע לן. - ואימא הכי נמי - אם כן נהדר ליה רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא כי היכי דמהדר ליה רבי אלעזר חסמא לרבי אליעזר בן יעקב. תנו רבנן: האוכל כזית תרומה - משלם קרן וחומש, אבא שאול אומר: עד שיהא בו שוה פרוטה. מאי טעמא דתנא קמא? אמר קרא: (ויקרא כב) ואיש כי יאכל קדש בשגגה - ואכילה בכזית. ואבא שאול מאי טעמא? - אמר קרא: ונתן - ואין נתניה פחות משוה פרוטה. ואידך נמי, הא כתיב יאכל - ההוא - פרט למזיק הוא דאתא. ותנא קמא, הכתיב ונתן? - ההוא מיבעי ליה לדבר הראוי להיות קדש, (פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח). תנו רבנן: האוכל תרומה פחות מכזית - משלם את הקרן ואינו משלם את החומש. היכי דמי? אי דלית ביה שוה פרוטה - קרן נמי לא לישלם, ואי דאית בה שוה פרוטה - חומש נמי לישלם - לעולם דאית בה שוה פרוטה. ואפילו הכי, כיון דלית ביה כזית - משלם את הקרן ואינו משלם את החומש. אמרו רבנן קמיה דרב פפא: הא דלא כאבא שאול, דאי כאבא שאול - האמר: כיון שיש בה שוה פרוטה, אף על גב דלית ביה כזית - אמר להו רב פפא: אפילו תימא אבא שאול, אבא שאול תרתי בעי. - ומי בעי אבא שאול תרתי? והא תנן, אבא שאול אומר: את שיש בו שוה פרוטה - חייב בתשלומין, את שאין בו שוה פרוטה - אינו חייב בתשלומין. אמרו לו: לא אמרו שוה פרוטה אלא לענין מעילה בלבד, אבל לתרומה - אינו חייב עד שיהא בו כזית. ואם איתא, כיון שיש בו כזית מיבעי ליה - תיובתא. ואף רב פפא הדר ביה, דתניא: (ויקרא ה) וחטאה בשגגה - פרט למזיד. והלא דין הוא, ומה שאר מצות שחייב בהן כרת - פוטר בהן את המזיד, מעילה שאין בה כרת אינו דין שפטר את המזיד? - לא אם אמרת בשאר מצות - שכן לא חייב בהן מיתה, תאמר במעילה שחייב בה מיתה. תלמוד לומר: בשגגה - פרט למזיד. ואמר ליה רב נחמן בר

יצחק לרב חייא בר אבין: האי תנא, מעיקרא אלימא ליה כרת, ולבסוף אלימא ליה מיתה? - ואמר ליה הכי קאמר: לא אם אמרת בשאר מצות - שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכזית, תאמר במעילה - שחייב בה מיתה בפחות מכזית. ואמר ליה: תנוח דעתך שהנחת את דעתי ואמר ליה: מאי נוחותא? דרבה ורב ששת שדו ביה נרגא: מאן שמעת ליה דאמר

דף לג.א

היזיד במעילה במיתה - רבי היא. דתניא: היזיד במעילה, רבי אומר: במיתה, וחכמים אומרים: באזהרה. מאי טעמא דרבי? - אמר רבי אבהו: גמר חטא חטא מתרומה, מה תרומה במיתה - אף מעילה במיתה. ומינה, מה תרומה בכזית - אף מעילה בכזית. ומתקיף לה רב פפא: ממאי דרבי כרבנן סבירא ליה? דילמא כאבא שאול סבירא ליה, דאמר: יש בה שוה פרוטה - אף על גב דלית בה כזית. - והא רב פפא הוא דאמר דאבא שאול תרתי בעי - אלא שמע מינה: הדר ביה. מר בריה דרבנא אמר, הכי קאמר: לא אם אמרת בשאר מצות, שלא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין, שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר - שפטור. תאמר במעילה, שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה - שמעל. רב נחמן בר יצחק אמר, הכי קאמר: לא אם אמרת - בשאר מצות, שכן לא מתחייב בהן שאין מתעסק כמתעסק, שאם נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר - שפטור. תאמר במעילה, שאם הושיט ידו לכלי ליטול חפץ, וסך ידו בשמן של קודש - שמעל. אמר מר: במה דברים אמורים - במפריש תרומה והחמיצה, אבל הפריש חמץ תרומה - דברי הכל אינה קדושה. מנא הני מילי? - אמר רב נחמן בר יצחק: אמר קרא (דברים יח) תתן לו - ולא לאורו. מתיב רב הונא בריה דרב יהושע: אין תורמין מן הטמאה לטהורה, ואם תרם בשוגג - תרומתו תרומה. ואמאי? לימא לו ולא לאורו - לא קשיא, התם - היתה לו שעת הכושר, הכא - לא היתה לו שעת הכושר. ודלא היתה לו שעת הכושר היכי דמי - כגון דאחמיץ במחובר, אבל אחמיץ בתלוש - הכי נמי דקדשה? - אמר ליה: אין (דניאל ד) בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא וכן מורין בבי מדרשא כוותי. כי אתא רב הונא בריה דרב יהושע

דף לג.ב

אמר: אמר קרא (דברים יח) ראשית - ששיריה ניכרין לישראל, יצתה זו שאין שיריה ניכרין. יתיב רב אחא בר רב עויא קמיה דרב חסדא, ויתיב ואמר משמיה דרבי יוחנן: ענבים שנטמאו - דורכן פחות פחות מכביצה, וינן כשר לנסכין. אלמא קסבר: משקין מיפקד פקיד, לאימת קא מיטמאי - לכי סחיט להו, לכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה. אי הכי כביצה נמי, דהתנן: טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת - טהורין - התם - דאי עבד, הכא - לכתחלה, גזירה דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה. - אמר ליה רב חסדא: מאן ציית לך ולרבי יוחנן רבך וכי טומאה שבהן להיכן הלכה? אלמא קא סבר: משקין מיבלע בליעי, וכיון דאיטמו ליה אוכלא - איטמו ליה משקין. - אמר ליה: ואת לא תיסברא דמשקין מיפקד פקיד? והתנן: טמא מת שסחט זיתים וענבים מכוונת

כביצה - טהורין. אי אמרת בשלמא מיפקד פקידי - משום הכי טהורין, אלא אי אמרת מיבלע בליעי אמאי טהורין? - אמר ליה: הכא במאי עסקינן - בענבים שלא הוכשרו. לאימת מתכשרי - לכי סחיט להו, כי סחיט להו בציר להו שיעורא. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: הא למה זה דומה - לתרומת תותין (זיתים) וענבים שנטמאה, שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה. הא היתר אכילה נמי אית ביה, דאי בעי דריך להו פחות פחות מכביצה - אמר רבא: גזירה דילמא אתי בהו לידי תקלה. אמר ליה אביי: ומי חיישינן לתקלה? והא תניא: מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת - אמר ליה: פת - זריק ליה בין העצים, שמן של תרומה - רמי ליה בכלי מאוס. גופא, מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת. אביי אמר משמיה דחזקיה, ורבא אמר דבי רבי יצחק בר מרתא אמר רב הונא: לא שנו אלא פת, אבל חיטי לא, שמא יבא בהן לידי תקלה. ורבי יוחנן אמר: אפילו חיטי. - ואמאי? ניחוש דילמא אתי בהן לידי תקלה - כדאמר רב אשי:

דף לד.א

בשליקתא ומאיסתא. הכי נמי - בשליקתא ומאיסתא. והיכא איתמר דרב אשי? אהא, דאמר רבי אבין בר רב אחא אמר רבי יצחק: אבא שאול גבל של בית רבי היה, והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה ללוש בהן עיסה בטהרה. אמאי? ניחוש דילמא אתי בהו לידי תקלה אמר רב אשי: בשליקתא ומאיסתא. אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין תנו תרומות בי רבה, פגע בהו רבא בר מתנה, אמר להו: מאי אמריתו בתרומות דבי מר? אמרו ליה: ומאי קשיא לך? אמר להו: תנן, שתילי תרומות שנטמאו ושתלן - טהורים מלטמא ואסורין מלאכול (בתרומה). וכי מאחר דטהורין מלטמא אמאי אסורין מלאכול? - אמרו ליה, הכי אמר רבה: מאי אסורין - אסורין לזרים. - ומאי קא משמע לן - גידולי תרומה תרומה, תנינא: גידולי תרומה תרומה - וכי תימא: גידולי גידולין ומאי קא משמע לן - בדבר שאין זרעו כלה, הא נמי תנינא: הטבל גידולין מותרין בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה - אפילו גידולי גידולין אסורין באכילה אישתיקו. אמרו ליה: מידי שמיע לך בהא? אמר להו: הכי אמר רב ששת: מאי אסורין - אסורין לכהנים, הואיל ואיפסילו להו בהיסח הדעת. - הניחא למאן דאמר היסח הדעת פסול הגוף הוי - שפיר, אלא למאן דאמר היסח הדעת פסול טומאה הוי מאי איכא למימר? דאתמר: היסח הדעת, רבי יוחנן אמר: פסול טומאה הוי, ורבי שמעון בן לקיש אמר: פסול הגוף הוי. רבי יוחנן אמר: פסול טומאה הוי, שאם יבא אליהו ויטהרנה - שומעין לו. רבי שמעון בן לקיש אומר: פסול הגוף הוי, שאם יבא אליהו ויטהרנה - אין שומעין לו. איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, ששם היו זורקין פסולי חטאת העוף, ותעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה. אי אמרת בשלמא פסול טומאה הוי - משום הכי בעי עיבור צורה, שמא יבא אליהו ויטהרנה, אלא אי אמרת פסול הגוף, למה לי עיבור צורה? והתנן, זה הכלל:

דף לד.ב

כל שפסולו בגופו - ישרף מיד, בדם ובבעלים - תעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה - אמר ליה: האי תנא - תנא דבי רבה בר אבוה הוא, דאמר: אפילו פיגול טעון עיבור צורה. איתיביה: נטמא או שנפסל הבשר, או שיצא חוץ לקלעים, רבי אליעזר אומר: יזרוק, רבי יהושע אומר: לא יזרוק. ומודה רבי יהושע שאם זרק - הורצה. מאי נפסל - לאו בהיסח הדעת? אי אמרת בשלמא פסולי טומאה הוי - היינו דמשכחת לה דמרצי ציץ. אלא אי אמרת פסול הגוף הוי - אמאי הורצה (ציץ)? - מאי נפסל - נפסל בטבול יום. - אי הכי היינו טמא - תרי גווני טמא. כי סליק רבין אמרה לשמעתי קמיה דרבי ירמיה, ואמר: בבלאי טפשאי, משום דיתבי בארעא דחשוכא אמריתון שמעתתא דמחשכו לא שמיע לכו הא דרבי שמעון בן לקיש משמיה דרבי אושעיא: מי החג שנטמאו, השיקן ואחר כך הקדישן - טהורין, הקדישן ואחר כך השיקן - טמאים. מכדי, זריעה נינהו - מה לי השיקן ואחר כך הקדישן, מה לי הקדישן ואחר כך השיקן? אלמא: אין זריעה להקדש. הכא נמי: אין זריעה לתרומה. יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא. אמר ליה אביי: הקדישן בכלי קאמר, אבל בפה לא עבוד רבנן מעלה, או דילמא בפה נמי עבוד רבנן מעלה? - אמר ליה: זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי. דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: ענבים שנטמאו, דרכן ואחר כך הקדישן - טהורין, הקדישן ואחר כך דרכן - טמאין. והא ענבים, דקדושת פה נינהו - ואפילו הכי עבוד רבנן מעלה. - אמר רב יוסף: ענבים קאמרת - הכא בענבים של תרומה עסקינן, דקדושת פה דידהו כקדושת כלי דמיא. אבל הני דבעי כלי - בפה לא עבוד רבנן מעלה. דרכן - ואפילו טובא. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: ענבים שנטמאו - דורכן פחות פחות מכביצה - איבעית אימא: הכא נמי - פחות פחות מכביצה. ואיבעית אימא: התם - דנגעו להו בראשון, דהוו להו אינהו שני, הכא - דנגעו בשני, דהוו להו שלישי. אמר רבא: אף אנן נמי תנינא (במדבר יט) ונתן עליו מים חיים אל כלי - שתהא חיותן בכלי. ונתן - אלמא תלושין נינהו, והא מחוברין נינהו

דף לה.א

אלא מעלה, הכי נמי - מעלה. אמר רב שימי בר אשי, אף אנן נמי תנינא: טבל ועלה - אוכל במעשר. העריב שמשו - אוכל בתרומה. בתרומה - אין, בקדשים - לא. אמאי? טהור הוא אלא: מעלה, הכא נמי - מעלה אמר רב אשי, אף אנן נמי תנינא: (ויקרא ז) והבשר - לרבות את העצים ולבונה. עצים ולבונה בני איטמוי נינהו? אלא מעלה, הכא נמי - מעלה. משנה. אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחטים, בשעורים, בכוסמין, ובשיפון, ובשיבולת שועל. ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שנפדו, והכהנים בחלה ובתרומה, אבל לא בטבל, ולא במעשר ראשון שלט נטלה תרומתו, ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות התודה ורקיקי נזיר, עשאן לעצמו - אין יוצא בהן, עשאן למכור בשוק יוצאין בהן. גמרא. תנא: כוסמין מין חיטין, שיבולת שועל ושיפון - מין שעורין. כוסמין - גולבא, שיפון - דישרא, שיבולת שועל - שבילי תעלא. הני - אין, אוריז ודוחן - לא. מנהני מילי? אמר רבי שמעון

בן לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, וכן תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: אמר קרא (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ - אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון. מתניתין דלא כרבי יוחנן בן נורי, דאמר: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת. דתניא: רבי יוחנן בן נורי אוסר באורז ודוחן, מפני שקרוב להחמיץ. איבעיא להו: שקרוב להחמיץ - דקדים ומחמיץ, או דילמא קרוב להחמיץ הוי, חמץ גמור - לא הוי. תא שמע, דתניא, אמר רבי יוחנן בן נורי: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. וכן היה רבי יוחנן בן נורי אומר: קרמית חייבת בחלה. מאי קרמית? - אמר אביי: שיצניתא. - מאי שיצניתא? - אמר רב פפא: שיצניתא דמשתכחא ביני כלניתא. אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש - אין חייבין על חימוצה כרת. יתיב רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע קמיה דרב אידי בר אבין, ויתיב רב אידי בר אבין וקא מנמנס. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: מאי טעמא דריש לקיש? - אמר ליה: דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ [וגו'] דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה - חייבין על חימוצו כרת. והא, הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו, דהויא ליה מצה עשירה - אין חייבין על חימוצה כרת. - איתיביה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: המחיה וגמעו, אם חמץ הוא - ענוש כרת, ואם מצה הוא - אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח. והא הכא, דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה, וחייבין על חימוצו כרת איתער בהו רב אידי בר אבין, אמר להו: דרדקי, היינו טעמא דריש לקיש: משום דהוו להו מי פירות,

דף להב

ומי פירות אין מחמיצין. יוצא בדמאי ובמעשר וכו'. דמאי? והא לא חזי ליה - כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי - השתא נמי חזי ליה. דתנן: מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי. ואמר רב הונא: תנא, בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, ובית הלל אומרים: מאכילין. מעשר ראשון שנטלה תרומתו וכו'. פשיטא, דכיון שנטלה תרומתו חולין הוי - לא צריכא, שהקדימו בשיבלים, ונטלה הימנו תרומת מעשר, ולא נטלה הימנו תרומה גדולה, וכדרבי אבהו. דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: מעשר ראשון שהקדימו בשיבלים - פטור מתרומה גדולה, שנאמר (במדבר יח) והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. - אמר ליה רב פפא לאביי: אלא מעתה, אפילו הקדימו בכרי נמי ליפטר - אמר ליה: עליך אמר קרא (במדבר יח) מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת ה'. - ומה ראית? - האי - אידגן, והאי - לא אידגן. מעשר שני והקדש שנפדו וכו'. פשיטא - הכא במאי עסקינן - שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, וקא משמע לן דאין חומש מעכב. והכהנים בחלה ובתרומה וכו'. פשיטא - מהו דתימא: מצה שוה לכל אדם בעינן, קא משמע לן: מצות מצות ריבה. אבל לא בטבל וכו'. פשיטא - לא צריכא, בטבל טבול מדרבנן, שזרעו

בעציץ שאינו נקוב. ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. פשיטא - לא צריכא, שהקדימו בכרי. מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי - קא משמע לן כדשני ליה. ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'. פשיטא - לעולם דנפדו, ומאי לא נפדו - שלא נפדו כהלכתן. מעשר שני שפדאו על גב אסימון, דרחמנא אמר (דברים יד) וצרת הכסף - דבר שיש לו צורה. והקדש - שחיללו על גבי קרקע, דרחמנא אמר (ויקרא כז) ונתן הכסף וקם לו. תנו רבנן: יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן. - כל טבל נמי, הא לא נתקן - אלא: בטבל שלא נתקן כל צרכו, - שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, [מעשר] ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני, מניין? תלמוד לומר (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ - מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ, אלא משום בל תאכל טבל. - ואיסורא דחמץ להיכן אזלא? אמר רב ששת: הא מני - רבי שמעון היא, דאמר: אין איסור חל על איסור. דתניא, רבי שמעון אומר:

דף לו.א

האוכל נבלה ביום הכפורים פטור. רבינא אמר: אפילו תימא רבנן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד, אלא אף משום בל תאכל טבל. - מידי בלבד כתיב? - אלא מחוורתא כדרב ששת. תנו רבנן: יכול יוצא אדם ידי חובתו במעשר שני בירושלים - תלמוד לומר (דברים ט"ז) לחם עני - מה שנאכל באנינות, יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: מצות, מצות ריבה, אם כן מה תלמוד לומר לחם עני - פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש. מאי טעמא דרבי עקיבא? - מי כתיב לחם עוני עני כתיב. - ורבי יוסי הגלילי: מי קרינן עני? עוני קרינן. - ורבי עקיבא: האי דקרינן ביה עוני - כדשמואל, דאמר שמואל: לחם עני - לחם שעונין עליו דברים הרבה. - וסבר רבי עקיבא עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא? והתניא: אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש. ואם לש, רבן גמליאל אומר: תשרף מיד, וחכמים אומרים: יאכל. ואמר רבי עקיבא: שבת היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע, ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש, ולא אמרו לי דבר. ואף על פי שאין לשין - מקטפין בו. אתאן לתנא קמא. וחכמים אומרים: את שלשין בו - מקטפין בו, ואת שאין לשין בו - אין מקטפין בו. ושויין שאין לשין את העיסה בפושרין. - לא קשיא, הא - ביום טוב ראשון, הא - ביום טוב שני. כדאמר להו רבי יהושע לבניה: יומא קמא לא תלושו לי בחלבא, מכאן ואילך - לוושו לי בחלבא. והתניא: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, מפני הרגל עבירה - אלא הכי קאמר: יומא קמא לא תלושו לי בדובשא, מכאן ואילך - לוושו לי בדובשא. - ואיבעית אימא: לעולם בחלבא, כדאמר רבינא: כעין תורא שרי, הכא נמי: כעין תורא. ושויין שאין לשין את העיסה בפושרין. מאי שנא ממנחות? דתנן: כל המנחות נילושות בפושרין, (ומשתמרין) (מסורת הש"ס: [ומשמרין]) שלא יחמצו - אם אמרו בזריזין - יאמרו בשאין זריזין? - אי הכי מילתת נמי לתית אלמה אמר רבי זירא אמר

רבה בר ירמיה אמר שמואל: חיטין של מנחות - אין לותתין אותה - לישה - בזריזין איתא, לתיתה - ליתא בזריזין. ולישה מי איתא בזריזין? והכתיב (ויקרא ב) ויצק עליה שמן וגו' והביאה אל הכהן - מקמיצה ואילך מצות כהונה, לימד על יציקה ובלילה שכשירה בכל אדם - לישה, נהי דבזריזין ליתא - במקום זריזין איתא. דאמר מר: בלילה כשירה בזר, חוץ לחומת עזרה - פסולה. לאפוקי לתיתה, דאינה בזריזין, ולא במקום זריזין. - ומאי שנא ממנחת העומר? דתניא: מנחת העומר לותתין אותה, וצוברין אותה - ציבור שאני. תנו רבנן: יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים - תלמוד לומר (שמות יב) בכל מושבתיכם תאכלו מצות - מצה הנאכלת בכל מושבותיכם, יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: מצה ומרור, מה מרור שאינו בכורים - אף מצה שאינה בכורים. אי מה מרור שאין במינו בכורים - אף מצה שאין במינה בכורים,

דף לו.ב

אוציא חיטין ושעורין שיש במינן ביכורים תלמוד לומר: מצות מצות - ריבה. - אי מצות מצות ריבה אפילו ביכורים נמי - הדר ביה רבי עקיבא. דתניא: יכול יצא אדם ידי חובתו בביכורים - תלמוד לומר (שמות יב) בכל מושבתיכם תאכלו מצות - מצה הנאכלת בכל מושבות, יצאו ביכורים שאינן נאכלין בכל מושבות, אלא בירושלים. יכול שאני מוציא אף מעשר שני - תלמוד לומר מצות מצות ריבה. ומה ראית לרבות מעשר שני ולהוציא ביכורים - מרבה אני מעשר שני שיש לו היתר בכל מושבות כדרבי (אליעזר) (מסורת הש"ס: [אלעזר]) ומוציא אני ביכורים שאין להן היתר בכל מושבות. דאמר רבי (אליעזר) (מסורת הש"ס: [אלעזר]): מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים - תלמוד לומר (דברים יד) כי לא תוכל שאתו, ואין שאת אלא אכילה - שנאמר (בראשית מג) וישא משאת מאת פניו. מאן שמעת ליה דאמר במעשר שני נפיק ביה - רבי עקיבא, וקממעית להו לביכורים מבכל מושבתיכם. שמע מינה: הדר ביה. ורבי יוסי הגלילי, תיפוק ליה מלחם עני - מי שנאכל באוני, יצא זה שאין נאכל אלא בשמחה - סבר ליה כרבי שמעון, דתניא: ביכורים אסורין לאונן, ורבי שמעון מתיר. מאי טעמא דרבנן - דכתיב (דברים יב) לא תוכל לאכל בשעריך ואמר מר: תרומת ידך - אלו ביכורים, דאיתקש ביכורים למעשר, מה מעשר אסור לאונן - אף ביכורים אסור לאונן. - ורבי שמעון: תרומה קרינהו רחמנא, כתרומה מה תרומה מותרת לאונן - אף ביכורים מותר לאונן. - ורבי שמעון, נהי דהיקיש לית ליה שמחה מיהא מיכתב כתיבא בהו, דכתיב (דברים כו) ושמחת בכל הטוב - ההוא לזמן שמחה הוא דאתא, דתנן: מעצרת ועד החג - מביא וקורא, מהחג ועד חנוכה - מביא ואינו קורא. תנו רבנן: לחם עני - פרט לחלוט ולאשישה. יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה - תלמוד לומר מצות מצות - ריבה, ואפילו כמצות של שלמה. אם כן מה תלמוד לומר לחם עני - פרט לחלוט ולאשישה. ומאי משמע דהאי אשישה לישנא דחשיבותא - דכתיב (שמואל ב, ו) ויחלק לכל העם לכל המון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד

ואשישה אחת וגו'. ואמר רב חנן בר אבא: אשפר - אחד משה בפר, אשישה - אחד משה באיפה. ופליגא דשמואל, דאמר שמואל: אשישה - גרבא דחמרא, דכתיב (הושע ג) ואהבי אשישי ענבים. תנו רבנן: אין אופין פת עבה (ביום טוב) בפסח, דברי בית שמאי,

דף לזא

ובית הלל מתירין. וכמה פת עבה? אמר רב הונא: טפח, שכן מצינו בלחם הפנים טפח. מתקיף לה רב יוסף: אם אמרו בזריזין - יאמרו בשאינן זריזין? אם אמרו בפת עמילה - יאמרו בפת שאינו עמילה? אם אמרו בעצים יבשין - יאמרו בעצים לחים? אם אמרו בתנור חם - יאמרו בתנור צונן? אם אמרו בתנור של מתכת - יאמרו בתנור של חרס? אמר רב ירמיה בר אבא: שאילית את רבי ביחוד, ומנו - רב. איכא דאמרי: רב ירמיה בר אבא אמר רב: שאילית את רבי ביחוד, ומנו - רב. מאי פת עבה? - פת מרובה. ואמאי קרו ליה פת עבה? - משום דנפישא בלישה. ואי בעית אימא: באתריה דהאי תנא לפת מרובה פת עבה קרו ליה. מאי טעמא? אי משום דקא טרח טירחא דלא צריך - מאי איריא בפסח? אפילו ביום טוב נמי - אין הכי נמי, והאי תנא ביום טוב של פסח קאי. תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים: אין אופין פת עבה ביום טוב, ובית הלל מתירין. תנו רבנן: יוצאין בפת נקיה ובהדראה, ובסריקין המצויירין בפסח, אף על פי שאמרו: אין עושין סריקין המצויירין בפסח. אמר רב יהודה: דבר זה שאל בייתוס בן זונין לחכמים: מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח? אמרו לו: מפני שהאשה שוהה עליה, ומחמצתה. אמר להם: אפשר יעשנה בדפוס, ויקבענה כיון - אמרו לו: יאמרו כל הסריקין - אסורין, וסריקי בייתוס - מותרין. אמר רבי אלעזר בר צדוק: פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל, והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח. אמרתי: אבא, לא כך אמרו חכמים אין עושין סריקין המצויירין בפסח? אמר לי: בני, לא של כל אדם אמרו, אלא של נחתומין אמרו. איכא דאמרי, הכי קאמר ליה: לא של נחתומין אמרו, אלא של כל אדם. אמר רבי יוסי: עושין סריקין כמין ריקין, ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות. תנו רבנן: הסופגנין, והדובשנין, ואיסקריטין, וחלת המסרת, והמדומע - פטורים מן החלה. מאי חלת המסרת? - אמר רבי יהושע בן לוי: זה חלוט של בעלי בתים. אמר ריש לקיש: הללו מעשה אילפס הן. ורבי יוחנן: אמר מעשה אילפס חייבין, והללו שעשאן בחמה. מיתבי: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין, עשאן באילפס - חייבין, בחמה - פטורין. תיובתיה דרבי שמעון בן לקיש - אמר עולא, אמר לך רבי שמעון בן לקיש: הכא במאי עסקינן - שהרתיח ולבסוף הדביק - אבל הדביק ולבסוף הרתיח מאי - הכי נמי דפטורין, אדתני סיפא עשאן בחמה פטורין ליפלוג וליתני בדידה: במה דברים אמורים - כגון שהרתיח ולבסוף הדביק, אבל הדביק ולבסוף הרתיח - פטורין - חסורי מחסרה והכי קתני: במה דברים אמורים - שהרתיח ולבסוף הדביק, אבל הדביק ולבסוף הרתיח - נעשה כמי שעשאן בחמה ופטורין. - תא שמע: יוצאין במצה הינא ובמצה העשויה באילפס - הכא נמי: שהרתיח ולבסוף הדביק.

מאי מצה הינא? - אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה.
- אמר רבא: וכן לחמי תודה. - פשיטא, הכא לחם כתיב, והכא לחם כתיב - מהו
דתימא: הואיל וכתוב (ויקרא ז) והקריב ממנו

דף לזב

אחד מכל קרבן, אחד - שלא יטול פרוס, והכא כמאן דפריסא דמיא - קא משמע לן.
מיתיבי: המעיסה, בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחייבין. החליטה, בית שמאי מחייבין,
ובית הלל פוטרין. איזהו המעיסה ואיזהו החליטה? המעיסה - קמח שעל גבי מוגלשין,
החליטה - מוגלשין שעל גבי קמח. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: זה וזה
לפטור, ואמרי לה: זה וזה לחיוב, וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה, עשאן באילפס -
פטור, בתנור - חייב. ותנא קמא, מאי שנא המעיסה ומאי שנא חליטה? אמר רב יהודה
אמר שמואל, וכן אמר רבי יהודה ואיתימא רבי יהושע בן לוי: כמחלוקת בזו כך
מחלוקת בזו. ותברא, מי ששנה זו לא שנה זו. קתני מיהת: וחכמים אומרים אחד זה
ואחד זה, שעשאן באילפס - פטור, בתנור - חייב. תיובתא דרבי יוחנן - אמר לך רבי
יוחנן: תנאי היא. דתנאי: יכול יהא מעיסה וחלוטה חייבין בחלה - תלמוד לומר לחם,
רבי יהודה אומר: אין לחם אלא האפוי בתנור. רבי יהודה היינו תנא קמא אלא לאו -
מעשה אילפס איכא בינייהו. תנא קמא סבר: מעשה אילפס חייבין, ורבי יהודה סבר:
מעשה אילפס פטורין, - לא, דכולי עלמא - מעשה אילפס פטורין, והכא - כגון שחזר
ואפאו בתנור קא מיפלגי. דתנא קמא סבר: כיון שחזר ואפאו בתנור - לחם קרינן ביה,
ורבי יהודה סבר: אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא, וכיון דמעיקרא לאו בתנור
אפייה - לאו לחם הוא. אמר רבא: מאי טעמא דרבי יהודה - דכתיב (ויקרא כו) ואפו
עשר נשים לחמכם בתנור אחד לחם האפוי בתנור אחד - קרוי לחם, ושאין אפוי בתנור
אחד - אין קרוי לחם, יתיב רבה ורב יוסף אחוריה דרבי זירא, ויתיב רבי זירא קמיה
דעולא. אמר ליה רבה לרבי זירא, בעי מיניה מעולא: הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ
מהו? אמר ליה: מאי אימא ליה? דאי אמינא ליה אמר לי: הי ניהו מעשה אילפס? - אמר
ליה רב יוסף לרבי זירא: בעו מיניה מעולא, הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו מהו. אמר
ליה: מאי אימא ליה? דאי אמינא ליה, אמר לי: רוב עניים עושין כן. אמר רב אסי: עיסה
של מעשר שני, לדברי רבי מאיר - פטורה מן החלה, לדברי חכמים - חייבת בחלה,

דף לחא

מצות של מעשר שני, לדברי רבי מאיר - אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, לדברי
חכמים - יוצא בה ידי חובתו בפסח. אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר - אין יוצא
בו ידי חובתו ביום טוב, לדברי חכמים - אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב. מתקיף לה
רב פפא: בשלמא עיסה - דכתיב (במדבר טו) עריסתיכם - משלכם. אתרוג נמי - דכתיב
(ויקרא כג) ולקחתם לכם, לכם - משלכם יהא. אלא מצה, מי כתיב מצתכם? - אמר
רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא: אתיא לחם לחם, כתיב הכא (דברים טז) לחם עני
וכתיב התם (במדבר טו) והיה באכלכם מלחם הארץ. מה להלן משלכם - אף כאן

משלכם. לימא מסייע ליה: עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: חייבת. - לימא מסייע? היינו הך - הכי קאמר (ליה): לימא מדפליגי בעיסה, בהנך נמי פליגי. או דילמא: שאני התם, דכתיב עריסתיכם עריסתיכם תרי זימני. בעי רבי שמעון בן לקיש: מהו שיצא אדם ידי חובתו בחלה של מעשר שני בירושלים? אליבא דרבי יוסי הגלילי - לא תיבעי לך, השתא בחולין לא נפיק, בחלתו מיבעיא? כי תיבעי לך - אליבא דרבי עקיבא. בחולין הוא דנפיק - דאי מיטמו יש להן היתר במושבות, אבל חלה דאי מטמא לית - לה היתר במושבות, ולשריפה אזלא - לא נפיק. או דילמא, אמרינן: הואיל ואילו לא קרא עליה שם ואיטמי - אית לה היתר במושבות ונפיק בה, השתא נמי נפיק. איכא דאמרי: הא ודאי לא תיבעי לך, דודאי אמרינן הואיל. כי תיבעי לך: חלה הלקוח בכסף מעשר שני. ואליבא דרבנן לא תיבעי לך, כיון דאמרי יפדה - היינו מעשר. כי תיבעי לך - אליבא דרבי יהודה, דאמר יקבר. דתנן: הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא - יפדה, רבי יהודה אומר: יקבר. מי אמרינן: הואיל ואי לא לקוח הוי, והואיל ולא קרא עליה שם ואיטמי - יש לו היתר במושבות ונפיק ביה - השתא נמי נפיק ביה. או דילמא: חד הואיל - אמרינן, תרי הואיל - לא אמרינן? - אמר רבא: מסתברא, שם מעשר חד הוא. חלת תודה ורקיקי נזיר וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבה: דאמר קרא

דף לחב

(שמות יב) ושמרתם את המצות - מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח. רב יוסף אמר: אמר קרא (שמות יב) שבעת ימים מצות תאכלו - מצה הנאכלת לשבעת ימים, יצתה זו שאינה נאכלת לשבעת ימים אלא ליום ולילה. תניא כוותיה דרבה, ותניא כוותיה דרב יוסף. תניא כוותיה דרבה: יכול יצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר - תלמוד לומר ושמרתם את המצות - מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח. תניא כוותיה דרב יוסף: יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר, תלמוד לומר שבעת ימים מצות תאכלו - מצה הנאכלת לשבעה, יצתה זו שאינה נאכלת לשבעה אלא ליום ולילה. - ותיפוק ליה מלחם עני - מי שנאכל באנינות, יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה - סבר לה כרבי עקיבא, דאמר עני כתיב. ותיפוק ליה דהוה ליה מצה עשירה - אמר שמואל בר רב יצחק: רביעית היא, ומתחלקת היא לכמה חלות. - ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות - אמר ריש לקיש: זאת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון. תניא: אמר רבי אילעאי, שאלתי את רבי אליעזר: מהו שיצא אדם בחלות תודה ורקיקי נזיר? אמר לי: לא שמעתי. באתי ושאלתי לפני רבי יהושע, אמר לי: הרי אמרו חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו - אין אדם יוצא בהן, למכור בשוק - יוצא בהן. כשבאתי והרציתי דברים לפני רבי אליעזר, אמר לי: ברית, הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני. איכא דאמרי: ברית, הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני? ולא טעמא בעיא? - וטעמא מאי? אמר רבה: כל לשוק אימלוכי מימלך, אמר: אי מזדבן

- מזדבן, אי לא מזדבן - איפוק בהו אנא.

דף לט.א

משנה. ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחזרת, בתמכא, ובחרחבינא, ובעולשין, ובמרור. יוצאין בהן בין לחין בין יבשין. אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין. ומצטרפין לכזית, ויוצאין בקלח שלהן. ובדמאי, ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שנפדו. גמרא. חזרת - חסא. עולשין - הינדבי. תמכא, אמר רבה בר בר חנה: תמכתא שמה. חרחבינא, אמר רבי שמעון בן לקיש: אצוותא דדיקלא. ובמרור - מרירתא. תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בעולשין, ובתמכא, בחרחלין, בחרחבינין, ובחזרין. רב יהודה אומר: אף עולשי שדה, ועולשי גינה, וחזרת. עולשי גינה וחזרת? הא תנא לה רישא - הכי קאמר: אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת. רבי מאיר אומר: אף עסווס, וטורא, ומר ירואר. אמר ליה רבי יוסי: עסווס וטורא - אחד הוא, ומר - זה הוא ירואר. תני דבי (רבי) שמואל, אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחזרת, בעולשין, ובתמכא, ובחרבינין, ובחרגינין, ובהרדופנין. רבי יהודה אומר: אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן. רבי אילעא אומר משום רבי אליעזר: אף ערקבלים. וחזרת על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר, ולא מצאתי. וכשבאתי לפני רבי אליעזר בן יעקב הודה לדברי. רבי יהודה אומר: כל שיש לו שרף. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כל שפניו מכסיפין. אחרים אומרים: [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין. - אמר רבי יוחנן: מדברי כולן נלמד: ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין. אמר רב הונא: הלכה כאחרים. רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמרירתא. אמר ליה: מאי דעתך - דמרירין טפי, והא חזרת תנן, ותנא דבי שמואל חזרת, ואמר רבי אושעיא: מצוה בחזרת, ואמר רבא: מאי חזרת - חסא. מאי חסא - דחס רחמנא עילוון. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: למה נמשלו מצריים כמרור - לומר לך: מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה, אף מצריים - תחילתן רכה וסופן קשה. אמר ליה: הדרי בי. אמר ליה רב רחומי לאביי: ממאי דהאי מרור מין ירק הוא? אימא מרירתא דכופיא - דומיא דמצה, מה מצה גידולי קרקע - אף מרור גידולי קרקע. - ואימא הירדוף - דומיא דמצה, מה מצה מין זרעים - אף מרור מין זרעים, - ואימא הרזיפו - דומיא דמצה, מה מצה שניקחת בכסף מעשר - אף מרור שניקח בכסף מעשר. - אמר ליה רבה בר רב חנין לאביי: אימא מרור חד - מרורים כתיב - ואימא מרורים תרי - דומיא דמצה, מה מצה מינין הרבה - אף מרור מינין הרבה. אמר רבה בר רב הונא אמר רב: ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח - כולן נזרעין בערוגה אחת. למימרא דלית בהו משום כלאים. מתיב רבא: חזרת וחזרת גלין, עולשין ועולשי שדה, כרישין וכרישי שדה, כוסבר וכוסבר שדה, חרדל וחרדל מצרי, ודלעת המצרי והרמוצה - אינם כלאים זה בזה. חזרת וחזרת גלין - אין, חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו - והא אמר רב: זוגות זוגות קתני - מאי נזרעין דאמר רב - נזרעין כהלכתן - כהלכתן תנינא

דף לט.ב

ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים - זורעין בתוכה חמשה זרעונין, ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע. - מהו דתימא: הני מילי - בזרעין, אבל בירקות לא - קא משמע לן. - למימרא דירקות אלימא מזרעים? והתנן: כל מיני זרעים אין זורעין בערוגה אחת, כל מיני ירקות זורעין בערוגה אחת - מהו דתימא: הני מרור מין זרעים נינהו, קא משמע לן. - זרעים סלקא דעתך? והא תנן ירקות ותני בר קפרא ירקות, ותני דבי שמואל ירקות - חזרת איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וסופה להקשות - ניתיב לה רווחא טפי. לאו אמר רבי יוסי ברבי חנינא: קלח של כרוב שהוקשה - מרחיבין לו בית רובע. אלמא: כיון דסופו להקשות - יהיבין ליה רווחא טפי. הכא נמי - ניתיב לה רווחא טפי - קא משמע לן. יוצאין בהן בין לחין בין יבשין כו'. אמר רב חסדא: לא שנו אלא בקלח, אבל בעליון, לחין - אין, יבשין - לא. והא מדקתני סיפא בקלח שלהן - מכלל דרישא עליון - פרושי קא מפרש, כי קתני בין לחין בין יבשין - אקלח. מיתבי: יוצאין בהן ובקלח שלהן, בין לחין בין יבשין, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: לחין - יוצאין בהן, יבשין - אין יוצאין בהן. ושון שיוצאין בהן כמושין, אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין. כללו של דבר: כל שיש בו טעם מרור - יוצאין בו, וכל שאין בו טעם מרור - אין יוצאין בו. - תרגומא אקלח. - תנו רבנן: אין יוצאין בהן כמושין, משום רבי אליעזר ברבי צדוק אמרו: יוצאין בהן כמושין. בעי רמי בר חמא: מהו שיצא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים? אליבא דרבי עקיבא לא תיבעי לך - השתא במצה דאורייתא נפיק - במרור דרבנן מיבעיא? כי תיבעי לך - אליבא דרבי יוסי הגלילי מאי? במצה דאורייתא הוא דלא נפיק - אבל מרור דרבנן נפיק או דילמא כל דתקינן רבנן - כעין דאורייתא תקון. - אמר רבא: מסתברא, מצה ומרור. משנה. אין שורין את המורסן לתרנגולים, אבל חולטין. האשה לא תשרה את המורסן שתוליד בידה למרחץ, אבל שפה היא בבשרה יבש. לא ילעוס אדם חיטין ויניח על מכתו, מפני שהן מחמיצות. גמרא. תנו רבנן, אלו דברים שאין באין לידי חימוץ: האפוי, והמבושל, וחלוט שחלטו ברותחין. - מבושל? אדמבשל ליה מחמע - אמר רב פפא: האפוי שבישלו קאמר. תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: קמח שנפל לתוכו דלף - אפילו כל היום כולו - אינו בא לידי חימוץ. אמר רב פפא: והוא דעביד טיף להדי טיף. אמרי דבי רבי שילא: ותיקא שרי. והתניא: ותיקא אסור - לא קשיא: הא - דעבדיה במישחא ומילחא, הא - דעבדיה במיא ומילחא. - אמר מר זוטרא: לא לימחי איניש קדרא בקמחא דאבישנא, דילמא לא בשיל שפיר, ואתי לידי חימוץ. אמר רב יוסף: לא ליחלוט איניש

דף מא

תרי חיטי בהדי הדדי - דילמא אזלא חדא ויתבה בציריא דחברתה, ולא סליק להו דיקולא דמיא מארבע רוחתא, ואתי לידי חימוץ. ואמר אביי: לא ליחרוך איניש תרי שיבולי בהדי הדדי, דילמא נפקי מיא מהאי ובלע אידך, ואתיא לידי חימוץ. - אמר ליה רבא: אי הכי - אפילו חדא נמי, דילמא נפיק מהאי רישא ובלע אידך רישא אלא אמר

רבא: מי פירות נינהו, ומי פירות אינן מחמיצין. והדר ביה אביי מההיא, דכל אגב מדלייהו לא מחמצין. דאמר אביי: האי חצבא דאבישנא, סחיפא - שרי, זקיפא - אסור. רבא אמר: אפילו זקיפא נמי שרי, מי פירות נינהו, ומי פירות אינן מחמיצין. תנו רבנן: אין לותתין שעורין בפסח, ואם לתת, נתבקעו - אסורות, לא נתבקעו - מותרות, רבי יוסי אומר: שורן בחומץ וחומץ צומתן. אמר שמואל: אין הלכה כרבי יוסי. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: לא נתבקעו ממש, אלא כל שאילו מניחן על פי חבית והן נתבקעות מאיליהן. ושמואל אמר: נתבקעו ממש. עבד שמואל עובדא בדורא דבי בר חשו נתבקעו ממש. אמר רבה: בעל נפש לא ילתות. מאי איריא בעל נפש? אפילו כולי עלמא נמי, דהא תניא: אין לותתין שעורין בפסח - הכי קאמר: בעל נפש - אפילו חיטין דשרירי לא ילתות. - אמר ליה רב נחמן: מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא דעיפושא. דהא בי רב הונא לתתי, ובי רבא בר אבין לתתי. ורבא אמר: אסור ללתות. - אלא הא דתניא אין לותתין שעורין בפסח שעורין הוא - דלא, הא חיטי - שרי - לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא חיטין, כיון דאית ביה ציריא - עיילי בהו מיא, אבל שערי דשיעי - אימא שפיר דמי, קא משמע לן. הדר אמר רבא: מותר ללתות, דתניא: יוצאין בפת נקיה והדראה, ואי אפשר נקיה בלא לתיתה. איתיביה רב פפא לרבא: הקמחין והסלתות של נכרים, של כפרים - טהורים, ושל כרכין - טמאין. דכפרים מאי טעמא? לאו משום דלא לתתי, וקא קרי ליה סולת - תרגומא אקמחא. בתר דנפיק אמר: מאי טעמא לא אימא ליה מהא דאמר רבי זירא אמר רב ירמיה אמר שמואל: חיטין של מנחות - אין לותתין אותם, וקא קרי להו סולת הדר אמר רבא: מצוה ללתות, שנאמר (שמות יב) ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה - שימור למאי? אי שימור דלישה - שימור דלישה לאו שימור הוא, דאמר רב הונא: בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. באחרונה - אין, בראשונה - לא. מאי טעמא - משום דלא עבד בהו שימור. ולעביד ליה שימור מאפיה ואילך אלא לאו שמע מינה - שימור מעיקרא בעינן. - וממאי? דילמא שאני התם, דבעידנא דנחית לשימור - לא עבד לה שימור. אבל היכא דבעידנא דנחית לשימור עביד לה שימור - הכי נמי דשימור דלישה הוי שימור. ואפילו הכי לא הדר ביה רבא, דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי: כי מהפכיתו - הפיכו לשום מצוה. אלמא קסבר: שימור מעיקרא - מתחלתו ועד סופו בעינן. מר בריה דרבינא

דף מ.ב

מנקטא ליה אימיה בארבי. ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא, שריא רבא לזבוני לנכרים. איתיביה רבה בר ליואי לרבא: בגד שאבד בו כלאים - הרי זה לא ימכרנו לנכרי, ולא יעשה בו מרדעת לחמור, אבל עושין אותו תכריכין למת. לנכרי מאי טעמא לא - לאו משום דהדר מזבין לישראל? - הדר אמר רבא: לזבינהו קבא קבא לישראל, כי היכי דכליא קמי פיסחא. תנו רבנן: אין מוללין את הקדירה בפסח, והרוצה שימלול - נותן את הקמח ואחר כך נותן - את החומץ. ויש אומרים: אף נותן את החומץ ואחר כך נותן את הקמח. מאן יש אומרים? - אמר רב חסדא: רבי יהודה היא, דתנן: האילפס

והקדירה שהעבירן מרותחין - לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי. רבי יהודה אומר: לכל הוא נותן, חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. - ונוקמה כרבי יוסי, (דתנן), (מסורת הש"ס: [דתניא]) רבי יוסי אומר: שורן בחומץ, וחומץ צומתן - כי אשמעינן ליה לרבי יוסי - הני מילי דאיתיה בעיניה, אבל על ידי תערובת - לא. עולא אמר: אחד זה ואחד זה אסור, משום לך לך אמרינן נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב. רב פפי שרי ליה לבורדיקי דבי ריש גלותא לממחה קדירה בחסיסי. אמר רבא: איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי? איכא דאמרי: רבא גופא מחי לה קידרא בחסיסי. משנה. אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל, ואם נתן - יאכל מיד, ורבי מאיר אוסר. אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן. מי תשמישו של נחתום ישפכו, מפני שהן מחמיצין. גמרא. אמר רב כהנא: מחלוקת - לתוך החרדל, אבל לתוך חרוסת - דברי הכל ישרף מיד. ותניא נמי הכי: אין נותנין קמח לתוך החרוסת, ואם נתן - ישרף מיד. לתוך החרדל, רבי מאיר אומר: ישרף מיד, וחכמים אומרים: יאכל מיד. אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רב נחמן אמר שמואל: הלכה כדברי חכמים. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהודה:

דף מא.א

אחרוסת קאמר מר, או אחרדל קאמר מר? אמר ליה: למאי נפקא מינה? - לדרב כהנא, דאמר רב כהנא: מחלוקת - לתוך החרדל, אבל לתוך החרוסת - דברי הכל ישרף מיד, - אמר ליה: לא שמיע לי, כלומר לא סבירא לי. אמר רב אשי: כוותיה דרב כהנא מסתברא, מדאמר שמואל: אין הלכה כרבי יוסי. מאי לאו - צמותי הוא דלא צמית, הא חמועי - מחמעא. - לא, דילמא לא מצמת צמית ולא חמועי מחמע. אין מבשלין וכו'. תנו רבנן: (שמות יב) במים - אין לי אלא במים, שאר משקין מניין? אמרת: קל וחומר, ומה מים שאין מפיגין טעמן - אסורין, שאר משקין שמפיגין טעמן - לא כל שכן? רבי אומר: במים - אין לי אלא מים, שאר משקין מניין - תלמוד לומר (שמות יב) ובשל מבשל - מכל מקום. מאי בינייהו? - איכא בינייהו: צלי קדר. - ורבנן האי בשל מבשל מאי עבדי להו? - מבעי ליה לכדתניא: בשלו ואחר כך צלאו, או שצלאו ואחר כך בשלו - חייב. בשלמא בשלו ואחר כך צלאו חייב - דהא בשליה, אלא צלאו ואחר כך בשלו הא צלי אש הוא, אמאי? - אמר רב כהנא: הא מני - רבי יוסי היא, דתניא: יוצאין ברקיק השרוי, ובמבושל שלא נימות, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל, אף על פי שלא נימות. עולא אמר: אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דאמר קרא ובשל מבשל - מכל מקום. תנו רבנן: יכול צלאו כל צורכו יהא חייב - תלמוד לומר (שמות יב) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים, נא ובשל מבושל אמרתי לך, ולא שצלאו כל צורכו. היכי דמי? אמר רב אשי: דשויה חרוכא. תנו רבנן: יכול אכל כזית חי יהא חייב - תלמוד לומר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל נא ובשל אמרתי לך, ולא חי. יכול יהא מותר - תלמוד לומר (שמות יב) כי אם צלי אש. היכי דמי נא? - אמר רב:

כדאמרי פרסאי אברנים. אמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת - פטור. פסח שבשלו בחמי טבריא - חייב. מאי שנא בשבת דלא - דתולדות אש בעינן, וליכא, פסח נמי - לאו תולדות אש הוא. אמר רבא: מאי חייב דקתני - דקא עבר משום צלי אש. רב חייא בריה דרב נתן מתני לה להא דרב חסדא בהדיא, אמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת - פטור, ופסח שבשלו בחמי טבריא - חייב, שעבר משום צלי אש. אמר רבא: אכלו נא

דף מא.ב

- לוקה שתים, מבושל - לוקה שתים, נא ומבושל - לוקה שלש. אביי אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי: תרתי הוא דלא לקי - חדא מיהת לקי. איכא דאמרי: חדא נמי לא לקי, דלא מייחד לאווייה כלאו דחסימה. רבא אמר: אכל זג - לוקה שתים, חרצן - לוקה שתים, זג וחרצן - לוקה שלש. אביי אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי: תרתי הוא דלא לקי - חדא מיהת לקי. איכא דאמרי: חדא נמי לא לקי, דלא מייחד לאווייה כלאו דחסימה. תנו רבנן: אכל כזית נא מבעוד יום - פטור, כזית נא משחשיכה - חייב. אכל כזית צלי מבעוד יום - לא פסל עצמו מבני חבורה, כזית צלי משחשיכה - פסל עצמו מבני החבורה. תניא אידך: יכול אכל כזית נא מבעוד יום יהא חייב, ודין הוא: ומה בשעה שישנו בקום אכול צלי - ישנו בבל תאכל נא, בשעה שאינו בקום אכול צלי - אינו דין שישנו בבל תאכל נא? או לא: בשעה שאינו בקום אכול צלי - ישנו בבל תאכל נא, בשעה שישנו בקום אכול צלי - אינו בבל תאכל נא. ואל תתמה, שהרי הותר מכללו אצל צלי. תלמוד לומר (שמות יב) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש, שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש ומה תלמוד לומר כי אם צלי אש - לומר לך: בשעה שישנו בקום אכול צלי - ישנו בבל תאכל נא, בשעה שאינו בקום אכול צלי - אינו בבל תאכל נא. רבי אומר: אקרא אני בשל מה תלמוד לומר מבשל - שיכול אין לי אלא שבישלו משחשיכה, בשלו מבעוד יום מנין - תלמוד לומר בשל מבשל - מכל מקום. והאי בשל מבשל אפקיה רבי לצלי קדר ולשאר משקין - אם כן לימא קרא או בשל או מבשל מבשל, מאי בשל מבשל - שמעת מינה תרתי. תנו רבנן: אכל צלי מבעוד יום - חייב, וכזית נא משחשיכה - חייב. קתני צלי דומיא דנא, מה נא בלאו - אף צלי בלאו. בשלמא נא - כתיב אל תאכלו ממנו נא אלא צלי מנלך? - דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה - אין, ביום - לא. - האי לאו הבא מכלל עשה הוא, וכל לאו הבא מכלל עשה - עשה - אמר רב חסדא: הא מני -

דף מב.א

רבי יהודה היא, דתניא: (ויקרא כב) שור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו - אותו אתה מתפיש לבדק הבית, ואי אתה מתפיש תמימים לבדק הבית. מכאן אמרו: כל המתפיש תמימים לבדק הבית - עובר בעשה. אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מנין - תלמוד לומר (ויקרא כב) וידבר ה' אל משה לאמר - לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי לבר קפרא: מאי משמע? אמר לו: דכתיב

לאמר - לא נאמר בדברים. בי רב אמרי: לאמר - לאו אמור. מי תשמישו של נחתום וכו'.
תני חדא: שופכין במקום מדרון, ואין שופכין במקום האישבורן. ותניא אידך: שופכין
במקום האישבורן - לא קשיא: הא - דנפיש, קוו. הא - דלא נפיש, דלא קוו. אמר רב
יהודה: אשה לא תלוש אלא במים שלנו. דרשה רב מתנה בפפוניא. למחר אייתו כולי
עלמא חצבייהו ואתו לגביה, ואמרו ליה: הב לן מיא אמר להו: אנא במיא דביתו אמרי.
דרש רבא: אשה לא תלוש בחמה, ולא בחמי חמה, ולא במים הגרופין מן המולייר, ולא
תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת. (וצריך) (מסורת הש"ס: [וצריכה]) שני
כלים, אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידה. איבעיא להו: עברה ולשה מהו? מר
זוטרא אמר: מותר, רב אשי אמר: אסור. אמר מר זוטרא: מנא אמינא לה - דתניא: אין
לותתין השעורין בפסח. ואם לתת, נתבקעו אסורים, לא נתבקעו - מותרין. ורב אשי
אמר: אטו כולהו חדא מחיתא מחיתניהו? היכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר -
לא איתמר. הדרן עלך כל שעה. משנה. ואלו עוברין בפסח: כותח הבבלי, ושכר המדי,
וחומץ האדומי, וזיתום המצרי, וזומן של צבעים, ועמילן של טבחים, וקולן של סופרים.
רבי אליעזר אומר: אף תכשיטי נשים. זה הכלל: כל שהוא ממין דגן - הרי זה עובר
בפסח. הרי אלו באזהרה, ואין בהן משום כרת. גמרא. תנו רבנן, שלשה דברים נאמרים
בכותח הבבלי: מטמטם את הלב, ומסמא את העינים, ומכחיש את הגוף. מטמטם את
הלב - משום נסיובי דחלבא, ומסמא את העינים - משום מילחא, ומכחיש את הגוף -
משום קומניתא דאומא. תנו רבנן: שלשה דברים מרבין הזבל, וכופין את הקומה
ונוטלין אחד מחמש מאות ממאור עינו של אדם. אלו הן: פת קיבר, ושכר חדש, וירק
חי. תנו רבנן: שלשה דברים ממעטין את הזבל, וזוקפין את הקומה, ומאירין את העינים.
אלו הן: פת נקייה, בשר שמן, ויין ישן. פת נקייה -

דף מבב

דסמידא, בשר שמן - דצפירתא דלא אפתח, יין ישן - עתיק עתיקי. כל מילי דמעלי
להאי - קשה להאי, ודקשה להאי - מעלי להאי, בר מזנגבילא רטיבא, ופילפלי אריכתא,
ופת נקייה, ובשר שמן, ויין ישן - דמעלי לכולי גופיה. שכר המדי - דרמו ביה מי שערי.
וחומץ האדומי - דשדו ביה שערי. אמר רב נחמן (בר יצחק): בתחלה, כשהיו מביאין
נסכים מיהודה - לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין, והיו קורין
אותו חומץ סתם. ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין,
וקורין אותו חומץ האדומי. לקיים מה שנאמר (יחזקאל כו) אמלאה החרבה, אם מלאה
זו - חריבה זו, ואם מלאה זו - חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר: מהכא (בראשית כה)
ולאם מלאם יאמץ. תניא, אמר רבי יהודה: ביהודה, בראשונה הלוקח חומץ מעם הארץ
- אינו צריך לעשר, מפני שחזקה אינו בא אלא מן התמד. ועכשיו, הלוקח חומץ מעם
הארץ - צריך לעשר, שחזקתו אינו בא אלא מן היין. וסבר רבי יהודה תמד לאו בר
עשורי הוא? והא (תניא) (מסורת הש"ס: [תנן]): המתמד ונתן מים במדה, ומצא כדי
מדתו - פטור, ורבי יהודה מחייב - הכי קאמר: לא נחשדו עמי הארץ על התמד. אי

בעית אימא: נחשדו. ולא קשיא: הא - בדרווקא, הא - בדפורצני. וזיתום המצרי וכו'. מאי זיתום המצרי? - תנא רב יוסף: תלתא שערי, תלתא קורטמי, ותלתא מלחא. רב פפא מפיק שערי ומעייל חיטי, וסימניך סיסני. תרו להו, וקלו להו, וטחני להו, ושתו להו מדיבחא ועד עצרתא. דקמיט - מרפי ליה, ודרפי - מקמיט ליה. לחולה ולאשה עוברת - סכנתא. וזומן של צבעים וכו'. הכא תרגימו מיא דחיורי דצבעי בהו לבא. ועמילן של טבחים וכו' - פת תבואה שלא הביאה שלישי, שמניחה על פי קדירה ושואבת הזוהמא. וקולן של סופרים וכו'. הכא תרגומא: פרורא דאושכפי. רב שימי מחוזנאה אמר: זה טיפולן של בנות עשירים שמשוירות אותן לבנות עניים - איני? והא תנא רבי חייא: ארבעה מיני מדינה, ושלושה מיני אומנות. ואי אמרת טיפולן של בנות עשירים - מאי מיני אומנות איכא? - ואלא מאי - פרורא דאושכפי, אמאי קרי ליה האי קולן של סופרים? קולן של רצענין מיבעיא ליה - אמר רב אושעיא: לעולם פרורא דאושכפי, ומאי קרי ליה קולן של סופרים - דסופרים נמי מדבקין בהו ניירותיהן. רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים וכו'. תכשיטי נשים סלקא דעתך? - אלא אימא: אף טיפולי נשים, דאמר רב יהודה אמר רב: בנות ישראל

דף מגא

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים, בנות עניים טופלות אותן בסיד, בנות עשירים טופלות אותן בסולת, בנות מלכים בשמן המור, שנאמר (אסתר ב) ששה חדשים בשמן המור. מאי שמן המור? רב הונא בר ירמיה אומר: סטכת, רב ירמיה בר אבא אמר: שמן זית שלא הביא שלישי. תניא, רבי יהודה אומר: אנפיקנין - שמן זית שלא הביא שלישי. ולמה סכין אותו - מפני שמשיר את השיער ומעדן את הבשר. זה הכלל כל שהוא ממין דגן. תניא, אמר רבי יהושע: וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח - למה מנו חכמים את אלו - כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן. כי הא, דההוא בר מערבא איקלע לבבל, הוה בישרא בהדיה. אמר להו: קריבו לי מתכילתא. שמע דקאמרי: קריבו ליה כותח. כיון דשמע כותח - פירש. הרי אלו באזהרה. מאן תנא דחמץ דגן גמור - על ידי תערובות, ונוקשה בעיניה בלאו? - אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר היא. דתניא: שיאור ישרף, ונותנו לכלבו. והאוכלו - בארבעים. הא גופא קשיא אמרת שיאור ישרף - אלמא: אסור בהנאה. והדר תני: ונותנו לפני כלבו - אלמא: מותר בהנאה - הכי קאמר: שיאור ישרף - דרבי מאיר לרבי מאיר, דרבי יהודה לרבי יהודה. ונותנו לפי כלבו - דרבי מאיר לרבי יהודה. והאוכלו בארבעים - אתאן לרבי מאיר. שמעינן ליה לרבי מאיר: נוקשה בעיניה - בלאו, וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת. רב נחמן אמר: רבי אליעזר היא, דתניא: על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלא כלום. ושמעינן ליה לרבי אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו - וכל שכן נוקשה בעיניה. ורב נחמן, מאי טעמא לא אמר כרב יהודה? - אמר לך: דילמא עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם - אלא נוקשה בעיניה, אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת - לא.

ורב יהודה מאי טעמא לא אמר כרב נחמן? - אמר לך: עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם - אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת, אבל נוקשה בעיניה - לא אמר. תניא כוותיה דרב יהודה: (שמות יב) כל מחמצת לא תאכלו - לרבות כותח הבבלי, ושכר המדי, וחומץ האדומי. וזיתום המצרי. יכול יהא ענוש כרת - תלמוד לומר (שמות יב) כי כל אכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, ועל עירובו - בלאו. מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו - רבי אליעזר היא, ואילו נוקשה בעיניה - לא קאמר. שמע מינה: נוקשה לרבי אליעזר לית ליה. ורבי אליעזר, עירובו בלאו מנא ליה? - דכתיב: כל מחמצת לא תאכלו - אי הכי - כרת נמי לחייב, דהא כתיב כי כל אכל מחמצת ונכרתה - ההוא מיבעי ליה לכדתניא (מחמצת) - אין לי אלא שנתחמץ מאליו, מחמת דבר אחר מניין - תלמוד לומר כל מחמצת ונכרתה. - אי הכי - דלאו נמי להכי הוא דאתא - אלא טעמא דרבי אליעזר מכל. - התם נמי, הכתיב כל - ההוא מיבעי ליה לרבות את הנשים. - נשים, מדרב יהודה אמר רב נפקא. דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: אמר קרא (במדבר ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם - השוה הכתוב איש לאשה לכל עונשין שבתורה - איצטריך,

דף מגב

סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בקום אכול מצה - ישנו בבל תאכל חמץ, והני נשי הואיל וליתנהו בקום אכול מצה, דהויה ליה מצות עשה שהזמן גרמא (היא) - אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתנהו, קא משמע לן. והשתא דאתרבו להו בבל תאכל חמץ - איתרבי נמי לאכילת מצה, כרבי (אליעזר) (מסורת הש"ס: [אלעזר]). דאמר רבי אליעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ - ישנו באכילת מצה. והני נשי נמי, הואיל וישנן בבל תאכל חמץ - ישנן בקום אכול מצה. ומאי חזית דהאי כל לרבווי נשים ומפקת עירובו, אימא לרבווי עירובו - מסתברא, קאי באוכלין - מרבה אוכלין, קאי באוכלין מרבה נאכלין? - מתקיף לה רב נתן אבוה דרב הונא (בריה דרב נתן): וכל היכא דקאי באוכלין לא מרבה נאכלין? והא תניא: (ויקרא ז) כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב, אין לי אלא חלב תמימין שראוי ליקרב, חלב בעלי מומין מנין - תלמוד לומר מן הבהמה. חלב חולין מנין - תלמוד לומר כי כל והא הכא, דקאי באוכלין וקא מרבה נאכלין - התם דליכא אוכלין - מרבה נאכלין, הכא דאיכא אוכלין - לא שביק להו לאוכלין ומרבה נאכלין. ורבנן דלית להו עירוב - כל לא דרשי. אלא, נשים מנא להו? - כל - לא דרשי, כי כל דרשי. - ורבי אליעזר, אימא: כל - לרבות את הנשים, כי כל - לרבות את עירובו וכי תימא: כי כל - רבי אליעזר לא דריש - והתניא: (ויקרא ב) שאר בל תקטירו אין לי אלא כולו, מקצתו מניין - תלמוד לומר כל עירובו מניין - תלמוד לומר כי כל. מאן שמעת ליה דדריש כל - רבי אליעזר, וקא דריש כי כל קשיא. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור, חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה (במדבר ו) משרת. וזעירי אמר: אף שאור

בל תקטירו. כמאן - כרבי אליעזר, דדריש כל. אי הכי -

דף מד.א

לענין חמץ בפסח נמי. - אין הכי נמי, ולאפוקי מדאביי, דאמר: יש הקטרה לפחות מכזית, קמשמע לן: דהקטרה לאו לפחות מכזית. יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא. אמר ליה אביי לרב דימי: וכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור? והתנן: המקפה של תרומה, והשום והשמן של חולין, ונגע טבול יום במקצתן - פסל את כולן. המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתן - לא פסל אלא מקום מגעו בלבד. והוינן בה: מקום מגעו אמאי פסולה? הא בטלי להו תבלין ברוב ואמר רבה בר בר חנה: מה טעם - הואיל וזר לוקה עליהן בכזית. היכי דמי - לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור? - לא, מאי כזית - דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. - וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא היא? - אמר ליה: אין. - אי הכי, אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבללי? - אלא מאי - משום דהיתר מצטרף לאיסור. סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבללי? אלא: הנח לכותח הבללי, דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס. אי בעיניה דקשריף וקאכיל ליה - בטלה דעתיה אצל כל אדם, ואי משטר קשטר ואכיל - לית ביה כזית בכדי אכילת פרס. - איתיביה: שתי קדירות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהן שתי מדוכות, אחת של חולין ואחת של תרומה. ונפלו אלו לתוך אלו מותרין. שאני אומר: תרומה לתוך התרומה נפלה, וחולין לתוך חולין נפלו. ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא - אמאי אמרינן שאני אומר תרומה לתוך כו'? - אמר ליה: הנח לתרומת תבלין דרבנן. - איתיביה: שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו - מותרין, שאני אומר: חולין לתוך חולין נפלו, תרומה לתוך תרומה נפלה. ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא - אמאי אמרינן שאני אומר? - אמר ליה: הנח לתרומה בזמן הזה, דרבנן. והאי משרת להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא: משרת -

דף מד.ב

ליתן טעם כעיקר. שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין - חייב. מכאן אתה דן לכל התורה כולה: ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם, ואין איסורו איסור הנאה, ויש היתר לאיסורו - עשה בו טעם כעיקר. כלאים, שאיסורו איסור עולם, ואיסורו איסור הנאה, ואין היתר לאיסורו - אינו דין שיעשה טעם כעיקר. והוא הדין לערלה בשתים. - הא מני - רבנן היא, ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא. - הי רבי עקיבא? אילימא רבי עקיבא דמתניתין, דתנן: רבי עקיבא אומר, נזיר ששרה פתו ביין, ויש בו לצרף כדי כזית - חייב. - וממאי דמפת ומיין? דילמא מיין לחודיה. וכי תימא: מיין לחודיה מאי למימרא - הא קא משמע לן: דאף על גב דתערובת. אלא רבי עקיבא דברייתא. דתניא, רבי עקיבא אומר: נזיר ששרה פתו ביין, ואכל כזית מפת ומיין - חייב. - ורבי עקיבא, טעם כעיקר מנא ליה? - יליף מבשר בחלב. לאו טעמא בעלמא הוא ואסור - הכא נמי, לא שנא. - ורבנן:

מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. - ומאי חידוש? אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור - כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדדי אסור - אלא: דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא - שרי, בשיל ליה בשולי - אסור. - ורבי עקיבא נמי, בשר בחלב ודאי חידוש הוא - אלא: יליף מגיעולי נכרים, גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא - ואסור, הכא נמי - לא שנא. - ורבנן: גיעולי נכרים נמי חידוש הוא, דהא כל נותן טעם לפגם מותר, דגמרינן מנבילה - והכא אסור. - ורבי עקיבא - כדרב חייא בריה דרב הונא, דאמר לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא, הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא. ורבנן: קדירה בת יומא נמי לא אפשר דלא פגמה פורתא. אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי: מדרבנן נשמע לרבי עקיבא, מי לא אמרי רבנן משרת ליתן טעם כעיקר - מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה. לרבי עקיבא נמי: משרת - להיתר מצטרף לאיסור, מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה אמר ליה:

דף מה.א

משום דהוה נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד, ואין מלמדין. נזיר - הא דאמרן, חטאת מאי היא? דתניא: (ויקרא ז) כל אשר יגע בבשרה יקדש וגו' - יכול אפילו לא בלעה, תלמוד לומר בבשרה - (יקדש) - עד שיבלע בבשר. יקדש - להיות כמוה, שאם פסולה היא - תיפסל, ואם כשירה היא - תאכל כחמור שבה. - ורבנן נמי, ניהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד, ואין מלמדין - אמרי: הנהו מיצריך צריכי. - ורבי עקיבא: מאי צריכי? בשלמא אי כתב רחמנא בחטאת - לא גמר נזיר מינה, דחולין מקדשים לא גמרינן. אלא לכתוב רחמנא בנזיר, ותיתי חטאת ותגמור מיניה, דהא כל איסורין שבתורה קא גמר מנזיר. - ורבנן אמרי לך: מיצרך צריכי חטאת - להיתר מצטרף לאיסור, וחולין מקדשים לא גמר. ומשרת - ליתן טעם כעיקר, ומכאן אתה דן לכל התורה כולה. - ורבי עקיבא - תרוייהו להיתר מצטרף לאיסור, והווי להו שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. אמר ליה רב אשי לרב כהנא: אלא הא דתניא: (במדבר ו) מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג - לימד על איסורי נזיר שמצטרפים זה עם זה. השתא לרבי עקיבא איסור והיתר מצטרפין, איסור ואיסור מיבעיא? - אמר ליה: איסור והיתר - בבת אחת, איסור ואיסור - בזה אחר זה. משנה. בצק שבסידקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד - חייב לבער, ואם (לא) (מסורת הש"ס: [לאו]) - בטל במיעוטו. וכן לענין הטומאה, אם מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה. גמרא. אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום שאין עשויין לחזק, אבל במקום שעשויין לחזק - אינו חייב לבער. מכלל דפחות מכזית, אפילו במקום שאין עשוי לחזק - אינו חייב לבער. איכא דמתני לה אסיפא: ואם לאו בטל במיעוטו. אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום העשוי לחזק, אבל במקום שאין עשוי לחזק - חייב לבער. מכלל דכזית, אפילו במקום העשוי לחזק - חייב לבער. תניא כלישנא קמא, תניא כלישנא בתרא. תניא כלישנא קמא: בצק שבסידקי עריבה, במקום העשוי לחזק - אינו חוצץ, ואינו עובר. ובמקום שאין עשוי לחזק - חוצץ

ועובר. במה דברים אמורים - בכזית, אבל בפחות מכזית, אפילו במקום שאין עשוי לחזק - אינו חוצץ ואינו עובר. ותניא כלישנא בתרא: בצק שבסידקי עריבה, במקום העשוי לחזק -

דף מה.ב

אינו חוצץ ואינו עובר. במקום שאין עשוי לחזק - חוצץ ועובר. במה דברים אמורים - בפחות מכזית, אבל בכזית אפילו במקום העשוי לחזק - חוצץ ועובר. קשיין אהדדי - אמר רב הונא: סמי קילתא מקמי חמירתא. רב יוסף אמר: תנאי שקלת מעלמא? תנאי היא. דתניא: הפת שעטיפשה - חייב לבער, מפני שראוי לשוחקה ולחמע בה כמה עיסות אחרות. רבי שמעון בן אלעזר אומר: במה דברים אמורים - במקויימת לאכילה, אבל כופת שאור שייחדה לשיבה - בטלה. מדאמר רבי שמעון בן אלעזר בטלה - מכלל דתנא קמא סבר לא בטלה, אלמא קסבר: כל כזית, אף על גב דמבטל - לא בטיל. אמר ליה אביי: תרצת בכזית, פחות מכזית מי תרצת? - אלא: הא והא רבי שמעון בן אלעזר היא, ולא קשיא הא - במקום לישה, הא - שלא במקום לישה. אמר רב אשי: לא תימא שלא במקום לישה אגבה דאגנא, אלא אשיפתא דאגנא. - פשיטא - מהו דתימא: זמנא דאטיף ומטי להתם, קא משמע לן. אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. - איני? והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב: אם טח פניה בטיט - בטלה. טח - אין, לא טח - לא - מאן דמתני הא לא מתני הא. איכא דאמרי, אמר רב נחמן אמר רב: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דאמר רב יצחק בר אשי אמר רב: אם טח פניה בטיט - בטלה וכו'. אמר רב נחמן אמר שמואל: שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהן, רואין: כל שאילו ינטל החוט וניטלין עמו - חייב לבער, ואם לאו - אינו חייב לבער. אמר עולא: לא אמרן אלא בעריבה, אבל - בבית - חייב לבער. מאי טעמא - דזימנין דכניש להו, ונפלי גבי הדדי. אמר עולא, בעו במערבא: בית ועלייה מהו, בית ואכסדרא מהו, שני בתים זה לפנים מזה מהו? תיקו. תנו רבנן: הפת שעטיפשה ונפסלה מלאכול לאדם, והכלב יכול לאוכלה - מטמאה טומאת אוכלין בכביצה, ונשרפת עם הטמאה בפסח. משום רבי נתן אמרו: אינה מטמאה. כמאן אזלא הא דתנן, כלל אמרו בטהרות: כל המיוחד לאוכל אדם - טמא עד שיפסל מלאכול לכלב. כמאן - דלא כרבי נתן. תנו רבנן: עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח, תוך שלשה ימים - חייב לבער, קודם שלשה ימים - אינו חייב לבער. אמר רבי נתן: במה דברים אמורים - שלא נתן לתוכה עורות, אבל נתן לתוכה עורות - אפילו תוך שלשה אין חייב לבער. אמר רבא: הלכה כרבי נתן, אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת. וכן לענין טומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. מי דמי? התם - בשיעורא תליא מילתא, הכא - בקפידא תליא מילתא. אמר רב יהודה: אימא ולענין הטומאה אינו כן. אמר ליה אביי: הא וכן לענין טומאה קתני - אלא אמר אביי: הכי קאמר: וכן

דף מו.א

לענין צירוף טומאה בפסח. ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא. היכי דמי? כגון דאיכא

פחות מכביצה אוכלין, ונגעו בהאי בצק. בפסח דאיסורו חשוב - מצטרף, בשאר ימות השנה, דבקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו - מצטרף, אם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה. מתקיף לה רבא: מי קתני מצטרף? והא חוצץ קתני - אלא אמר רבא: וכן להעלות טהרה לעריבה. היכי דמי - כגון דאיטמי הך עריבה, ובעי לאטבולי. בפסח דאיסורו חשוב - חוצץ, ולא סלקא לה טבילה. בשאר ימות השנה בקפידא תליא מילתא, אי מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה. מתקיף לה רב פפא: מי קתני וכן לענין טהרה? הא לענין טומאה קתני - אלא אמר רב פפא: וכן לענין להוריד טומאה לעריבה. היכי דמי - כגון דנגע שרץ בהאי בצק. בפסח, דאיסורו חשוב - חוצץ, ולא נחתה לה טומאה. בשאר ימות השנה, דבקפידא תליא, אם מקפיד עליו - חוצץ, אם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה. משנה. בצק החרש, אם יש כיוצא בו שהחמיץ - הרי זה אסור. גמרא. אם אין שם כיוצא בו מהו? - אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא, מיל. - ונימא מיל - הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כממגדל נוניא ועד טבריא. אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל ולתפלה ולנטילת ידים - ארבעה מילין. אמר רב נחמן בר יצחק: אייבו אמרה, וארבעה אמר בה, וחדא מינייהו עבוד. דתנן: וכולן שעובדן או שהילך בהן כדי עבודה - טהורין, חוץ מעור האדם. וכמה כדי עבודה? אמר רבי (אינייא) (מסורת הש"ס: [אייבו]) אמר רבי ינאי: כדי הילוך ארבעה מילין. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו - אפילו מיל אינו חוזר. אמר רב אחא: ומינה, מיל הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל - חוזר. משנה. כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב? רבי אליעזר אומר: לא תקרא לה שם עד שתאפה. בן בתירא אומר: תטיל בצונן. אמר רבי יהושע:

דף מ.ב

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא. אלא, מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה - החמיצה. גמרא. לימא בטובת הנאה קמיפלגי, דרבי אליעזר סבר: טובת הנאה ממון, ורבי יהושע סבר: טובת הנאה אינה ממון. - לא, דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון, והכא בהואיל קמיפלגי. דרבי אליעזר סבר: אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עלה - ממוניה הוא. ורבי יהושע סבר: לא אמרינן הואיל. איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל. אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרינן הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין. - ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? - אמר ליה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול. וכיון דאצרכו רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היכירא. - איתביה: בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום. יכול לאכול - אף על גב דלא בעי למיכל. בשלמא לדידי, דאמרי הואיל - הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל - משום הכי ישחוט. אלא לדידך, דאמרת לא

אמרינן הואיל - אמאי ישחוט? - אמר ליה: משום הפסד ממונו. - ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא? - אמר ליה: אין, משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית, ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. - איתיביה: לחם הפנים

דף מז.א

נאכל לתשעה לעשרה, ולאחד עשר - לא פחות ולא יותר. כיצד? כדרכו - לתשעה, נאפה בערב שבת - נאכל בשבת לתשעה. חל יום טוב להיות בערב שבת - נאכל לשבת לעשרה. שני ימים טובים של ראש השנה - נאכל לשבת לאחד עשר, לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב. ואי אמרת צורכי שבת נעשין ביום טוב אמאי לא דחי יום טוב? - אמר ליה: שבות קרובה - התירו, שבות רחוקה - לא התירו. ולרבן שמעון בן גמליאל, דאמר משום רבי שמעון בן הסגן: דוחה את יום טוב, ואינו דוחה את יום צום, מאי איכא למימר? - בהא פליגי מר סבר: שבות קרובה התירו, שבות רחוקה לא התירו. ומר סבר: שבות רחוקה נמי התירו. מתיב רב מרי: שתי הלחם אינן נאכלות לא פחות משנים, ולא יותר על שלשה. כיצד? נאפות ערב יום טוב - נאכלות ליום טוב לשנים, חל יום טוב להיות אחר השבת - נאכלות ליום טוב לשלשה, לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את היום טוב. ואי אמרת צורכי שבת נעשין ביום טוב, השתא דשבת ביום טוב שרי - דיום טוב ביום טוב מיבעיא? - שאני התם, דאמר קרא לכם לכם ולא לגבוה. ולרבן שמעון בן גמליאל, דאמר משום רבי שמעון בן הסגן דוחה את יום טוב מאי איכא למימר? - סבר לה כאבא שאול, דאמר: לכם - לכם ולא לנכרים. שלח ליה רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר רב הונא: מי אמרינן הואיל, והא תנן: יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משום שמונה לאוין: החורש בשור וחמור, והן מוקדשים, וכלאים בכרם,

דף מז.ב

ושביעית ביום טוב, כהן ונזיר אבית הטומאה. ואי אמרינן הואיל - אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור - אמר רב פפא בר שמואל: באבנים מקורזלות, - ראיות לכותשן - וכתשישה ביום טוב מי שרי? - ראיות לכותשן כלאחר יד. בצונמא - צונמא בר זריעה? - צונמא מלמעלה, ועפר תיחוח מלמטה. - ותיפוק ליה משום עפר תיחוח - אלא אמר מר בר רב אשי: בטינא. וטינא בר זריעה הוא? - במתונתא. איתיביה אביי: המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואוכלו, לוקה חמש: לוקה משום מבשל גיד ביום טוב, ולוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה משום הבערה. ואי אמרינן הואיל - אהבערה לא ליחייב, הואיל דחזי ליה לצרכו - אמר ליה: אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה. - והתני רבי חייא: לוקין שתיים על אכילתו ושלש על בישולו, ואי איתא: שלש על אכילתו מיבעי ליה - אלא: אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה. - ומוקצה דאורייתא הוא? - אמר ליה: אין, דכתיב (שמות טז) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, ואזהרתה מהכא - (שמות כ) מלא תעשה כל מלאכה. אמר ליה: והא אתה הוא דאמרת בעאי מיניה מרב חסדא, ואמרי לה בעאי מיניה מרב הונא: הביא שה מאפר ושחטו תמיד ביום טוב מהו? ואת אמרת לן, (אמר לי) עלה:

שה - ולא הבכור, אחת - ולא מעשר, מן הצאן - ולא הפלגס,

דף מח.א

(יחזקאל מה) מן המאיתים - ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור. מכאן לערלה שבטילה במאיתים. ממשקה ישראל - מן המותר לישראל. מכאן אמרו: אין מביאין נסכין מן הטבל. יכול לא יביא מן המוקצה, אמרת: מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו - אף כל שאיסור גופו גרם לו, יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו, אלא איסור דבר אחר גרם לו. ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא - מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר? ועוד: הא את הוא דאמרת: חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב. אלא: אפיק הבערה ועייל עצי אשירה. ואזהרה מהכא: (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. - אמר ליה רב אחא בריה דרבא לאביי: ונלקי נמי משום (דברים ז) ולא תביא תועבה אל ביתך - אלא אפיק הבערה, ועייל עצי הקדש, ואזהרה מהכא: (דברים יב) ואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלהיכם. אמר רמי בר חמא: הא דרב חסדא ורבה - מחלוקת דרבי אליעזר ורבי יהושע היא. דרבי אליעזר סבר: אמרינן הואיל, ורבי יהושע סבר: לא אמרינן הואיל. אמר רב פפא: ודילמא, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם דאמרינן הואיל - אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה, אבל הכא דלאורחין הוא דחזי, לדידיה לא חזי - אימא הכי נמי דלא אמרינן הואיל. אמר רב שישא בריה דרב אידי: ודילמא לא היא. עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דלא אמרינן הואיל - אלא דאיכא חדא דלא חזיא, לא לדידיה ולא לאורחין. אבל הכא, דחזי מיהת לאורחין - אימא הכי נמי אמרינן הואיל. אמרוה [רבנן] קמיה דרבי ירמיה ורבי זירא. רבי ירמיה קיבלה, רבי זירא לא קיבלה. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: מילתא דקשיא לן ואתיא כמה שני, במאי פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, השתא אמרוה משמיה דגברא רבה - ולא ניקבלה? - אמר ליה: היכי אקבלה? דתנינא, אמר ליה רבי יהושע: לדבריך, הרי הוא עובר משום (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה ושתיק ליה. ואי איתא - לימא ליה: טעמא דידי משום הואיל. - אמר ליה: וליטעמיק, הא דתנינא בברייתא, אמר לו רבי אליעזר: לדבריך הרי הוא עובר משום בל יראה ובל ימצא ושתיק ליה. הכי נמי דלא אהדר ליה? הא קא מהדר ליה במתניתין, דתנן: לא זהו חמץ שמוזהרין עליו משום בל יראה ובל ימצא. אלא: שתיק ליה בברייתא, ומהדר ליה במתניתין. הכי נמי אימור: שתיק ליה במתניתין, ואהדר ליה במכילתא אחריתי. תניא, רבי אומר: הלכה כרבי אליעזר, ורבי יצחק אמר: הלכה כבן בתירא. וכמה שיעור עיסה? רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחיטין - קבין, ובשעורין - שלשת קבין. רבי נתן אומר משום רבי אליעזר: חילוף הדברים. והתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחטין - שלשת קבין, ובשעורין - ארבעה קבין - לא קשיא הא - בחסיכתא, הא - במעלייתא. אמר רב פפא: שמע מינה גריעין חיטי חסיכתא מחיטי מעלייתא, טפי מדגריעין שערי חסיכתא משערי מעלייתא. דאילו התם תילתא, והכי ריבעא. אמר רב: קבא מלוגנאה לפיסחא, וכן לחלה. (והתניא) (מסורת הש"ס: [והתנן])

דף מחב

חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה - הכי קאמר: קבא מלוגנאי נמי אהאי שיעורא קאי. אמר רב יוסף: הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא. - אמר ליה אביי: מאי דעתך - לחומרא, חומרא דאתי לידי קולא הוא, דקא מפקע לה מחלה - אמר ליה: דעבדן כרבי אליעזר, (דתניא) (מסורת הש"ס: [דתנן]) רבי אליעזר אומר: הרודה ונותן לסל - הסל מצרפן לחלה. ואמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אליעזר. - אמר ליה: והא איתמר עלה, אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא ככרות של בבל, שנושכות זו מזו, אבל כעכין - לא - הא איתמר עלה, אמר רבי חנינא: אפילו כעכין. בעי רבי ירמיה: טבלא שאין לה לבזבזין מהו? תוך כלי בעינן - והא ליכא, או דילמא אויר כלי בעינן - והא איכא? - תיקו. תניא, רבי אליעזר אומר: הסל מצרפן, רבי יהושע אומר: תנור מצרפן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ככרות של בבל שנושכות זו מזו - מצטרפות. משנה. רבן גמליאל אומר: שלש נשים לשות כאחת, ואופות בתנור אחד, זו אחר זו. וחכמים אומרים: שלש נשים עוסקות בבצק כאחת, אחת - לשה, ואחת עורכת, ואחת אופה. רבי עקיבא אומר: לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. זה הכלל: תפח - תלטוש בצונן. גמרא. תנו רבנן: לשה, היא מקטפת וחבירתה לשה תחתיה. מקטפת - היא אופה וחבירתה מקטפת תחתיה, והשלישית לשה. אופה - היא לשה, וחבירתה אופה תחתיה, והשלישית מקטפת, וחוזרת חלילה. כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ. רבי עקיבא אומר לא כל הנשים וכו'. תניא, אמר רבי עקיבא: דנתי לפני רבן גמליאל, ילמדינו רבינו בנשים זריזות או בנשים שאין זריזות? בעצים לחים או בעצים יבשים? בתנור חם או בתנור צונן? אמר לי: אין לך אלא מה ששנו חכמים, זה הכלל: תפח תלטוש בצונן. משנה. שיאור ישרף, והאוכלו פטור. סידוק - ישרף, והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור - כקרני חגבים, סידוק - שנתערבו סדקין זה בזה, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: זה וזה האוכלו חייב כרת. ואיזהו שיאור - כל שהכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו. גמרא. תנו רבנן: איזהו שיאור - כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו. סידוק - כקרני חגבים, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: איזהו שיאור - כקרני חגבים, סידוק - שנתערבו סדקין זה בזה. וזה וזה האוכלו חייב כרת. והאנן תנן: שיאור ישרף, והאוכלו פטור, דברי רבי יהודה - אימא: לרבי מאיר זה וזה האוכלו חייב כרת. - אמר רבא: מאי טעמא דרבי מאיר - אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה.

דף מטא

משנה. ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בזמנו. רבי אליעזר בר צדוק אומר: תרומה - מלפני השבת, וחולין - בזמנו. גמרא. תניא, רבי אליעזר בר צדוק אומר: פעם אחת שבת אבא ביבנה, וחל ארבעה עשר להיות בשבת, ובא זונין ממונה של רבן גמליאל, ואמר: הגיע עת לבער את החמץ. והלכתי אחר אבא, וביערנו את החמץ. משנה. ההולך לשחוט את פסחו ולמול

את בנו, ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור ויבער, ואם לאו - מבטלו בלבו. להציל מן הנכרים, ומן הנהר, ומן הלסטים, ומן הדליקה, ומן המפולת יבטל בלבו. ולשבות שביתת הרשות - יחזור מיד. וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר צופים - שורפו במקומו, ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. ועד כמה הן חוזרין? רבי מאיר אומר: זה וזה בכביצה, רבי יהודה אומר: זה וזה בכזית. וחכמים אומרים: בשר קדש - בכזית, וחמץ - בכביצה. גמרא. ורמינהו: ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ולשבות שביתת הרשות - יחזור מיד אמר רבי יוחנן: לא קשיא הא - רבי יהודה, הא - רבי יוסי. דתניא: סעודת אירוסין - רשות, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: מצוה. והשתא, דאמר רב חסדא: מחלוקת - בסעודה שניה, אבל בסעודה ראשונה - דברי הכל מצוה. אפילו תימא הא והא רבי יהודה, ולא קשיא: הא - בסעודה ראשונה, הא - בסעודה שניה. תניא, אמר רבי יהודה: אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין, אבל לא סבלונות. אמר לו רבי יוסי: אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות. תניא, רבי שמעון אומר: כל סעודה שאינה של מצוה - אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה. כגון מאי? - אמר רבי יוחנן: כגון בת כהן לישראל, ובת תלמיד חכם לעם הארץ. דאמר רבי יוחנן: בת כהן לישראל - אין זוגן עולה יפה. מאי היא? - אמר רב חסדא: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא: קוברה או קוברתו, או מביאתו לידי עניות. - איני? - והא אמר רבי יוחנן: הרוצה שיתעשר - ידבק בזרעו של אהרן, כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן - לא קשיא: הא - בתלמיד חכם, הא - בעם הארץ. רבי יהושע נסיב כהנתא, חלש. אמר: לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה, דהוי ליה חתנא כי אנא. רב אידי בר אבין נסיב כהנתא, נפקו מיניה תרי בני סמיכי, רב ששת בריה דרב אידי ורבי יהושע בריה דרב אידי. אמר רב פפא: אי לא נסיבנא כהנתא לא איעתרי. אמר רב כהנא: אי לא נסיבנא כהנתא - לא גלאי. אמרו ליה: והא למקום תורה גלית - לא גלאי כדגלי אינשי. אמר רבי יצחק: כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה, שנאמר (עמוס ו) ואכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק, וכתוב לכן עתה יגלו בראש גלים. תנו רבנן: כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום - סוף מחריב את ביתו, ומאלמן את אשתו, ומייתם את גוזליו, ותלמודו משתכח ממנו, ומחלוקות רבות באות עליו, ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות. מאי היא? - אמר אביי: קרו ליה בר מחיס תנורי. רבא אמר: בר מרקיד בי כובי. רב פפא אמר: בר מלחיד פינכי. רב שמעיה אמר: בר מך רבע. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. שאם מת או גולה - מובטח לו שבניו תלמידי חכמים. ואל ישא בת עם הארץ - שאם מת או גולה בניו עמי הארץ. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, וישא בתו לתלמיד חכם. משל לענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל. ולא ישא בת עם הארץ - משל לענבי הגפן בענבי הסנה, דבר כעור

דף מט.ב

ואינו מתקבל. תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. לא מצא בת תלמיד חכם - ישא בת גדולי הדור. לא מצא בת גדולי הדור - ישא בת ראשי כנסיות, לא מצא בת ראשי כנסיות - ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה - ישא בת מלמדי תינוקות. ולא ישא בת עמי הארץ, מפני שהן שקץ, ונשותיהן שרץ, ועל בנותיהן הוא אומר (דברים כז) ארור שכב עם כל בהמה. תניא, רבי אומר: עם הארץ אסור לאכול בשר (בהמה) שנאמר (ויקרא יא) זאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק בתורה - מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה - אסור לאכול בשר בהמה ועוף. אמר רבי אלעזר: עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת. אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור לשוחטו - אמר להן: זה - טעון ברכה, וזה - אינו טעון ברכה. אמר רבי אלעזר: עם הארץ אסור להתלוות עמו בדרך, שנאמר (דברים ל) כי הוא חייד וארך ימיו, על חייו לא חס - על חיי חבירו לא כל שכן. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: עם הארץ מותר לקורעו כדג. אמר רבי שמואל בר יצחק: ומגבו. תניא, אמר רבי עקיבא: כשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור ככלב - אמר להן: זה - נושך ושובר עצם, וזה - נושך ואינו שובר עצם. תניא, היה רבי מאיר אומר: כל המשיא בתו לעם הארץ - כאילו כופתה ומניחה לפני ארי. מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים - אף עם הארץ מכה ובוועל ואין לו בושת פנים. תניא, רבי אליעזר אומר: אילמלא אנו צריכים להם למשא ומתן - היו הורגין אותנו. תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה לפני עם הארץ - כאילו בוועל ארוסתו בפניו, שנאמר (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה. גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם, יותר משנאה ששונאין אומות העולם את ישראל, ונשותיהן יותר מהן. תנא: שנה ופירש - יותר מכולן. תנו רבנן: ששה דברים נאמרו בעמי הארץ: אין מוסרין להן עדות, ואין מקבלין ממנו עדות, ואין מגלין להן סוד, ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים, ואין ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה, ואין מתלוין עמהן בדרך. ויש אומרים: אף אין מכריזין על אבידתו. - ותנא קמא: זמנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה, שנאמר (איוב כז) יכין וצדיק ילבש. וכן מי שיצא וכו'. למימרא דרבי מאיר סבר כביצה הוא דחשיב, ורבי יהודה סבר כזית נמי חשיב? ורמינהי: עד כמה הן מזמנין - עד כזית, ורבי יהודה אומר: עד כביצה - אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה, אביי אמר: לעולם לא תיפוך התם בקראי פליגי, הכא בסברא פליגי. התם בקראי פליגי רבי מאיר סבר: (דברים ח) ואכלת - זו אכילה, ושבעת - זו שתיה, ואכילה בכזית. ורבי יהודה סבר: ואכלת ושבעת - אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו - בכביצה. הכא בסברא פליגי. דרבי מאיר סבר: חזרתו כטומאתו, מה טומאתו בכביצה - אף חזרתו בכביצה, ורבי יהודה סבר: חזרתו

דף נא

כאיסורו, מה איסורו בכזית - אף חזרתו בכזית. תניא, רבי נתן אומר: זה וזה כשתי

ביצים, ולא הודו לו חכמים. (זכריה יד) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון. מאי יקרות וקפאון? אמר רבי אלעזר: זה אור, שיקר בעולם הזה, וקפוי לעולם הבא. רבי יוחנן אמר: אלו נגעים ואהלות, שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעולם הבא. ורבי יהושע בן לוי אמר: אלו בני אדם, שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעולם הבא. כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד. כי הדר, אמר ליה אבוה: מאי חזית? אמר ליה: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. אמר לו: בני, עולם ברור ראית. - ואנן היכי התם? - כי היכי דאיתו אנן הכא, הכי איתנין התם. ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן. (ומאן) (מסורת הש"ס: [מאן]) נינהו? אילימא רבי עקיבא וחביריו - משום הרוגי מלכות ותו לא? - אלא: הרוגי לוד. (זכריה יד) ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' מאי מצלות הסוס? - אמר רבי יהושע בן לוי: עתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף על ירושלים, עד שהסוס רץ ומציל. רבי אלעזר אמר: כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו יהיה קדש לה'. ורבי יוחנן אמר: כל ביזה שבוזזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומציל - יהיה קדש לה'. בשלמא למאן דאמר כל ביזה שבזוזו ישראל - היינו דכתיב (זכריה יד) והיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח. אלא למאן דאמר בהנך תרתי - מאי והיה הסירות בבית ה'? - מילתא אחריתי קאמר, דמתעתי ישראל ומתנדבי ומייתי. בשלמא למאן דאמר ביזה - היינו דכתיב (זכריה יד) ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות. אלא למאן דאמר הנך תרתי - מאי ולא יהיה כנעני? - אמר רב ירמיה: אין כאן עני. וכנעני מנלן דאיקרי תגר - דכתיב (בראשית לח) וירא שם יהודה בת איש כנעני. מאי כנעני? אילימא כנעני ממש - אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק, בא יצחק והזהיר את יעקב, ויהודה אזיל ונסיב? אלא אמר רבי שמעון בן לקיש: בת גברא תגרא, דכתיב (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה, ואיבעית אימא מהכא (ישעיהו כג) אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ. (זכריה יד) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אטו האידנא לאו אחד הוא? - אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב. ושמו אחד, מאי אחד, אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? - אמר רב נחמן בר יצחק: לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה - נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד - נקרא ביו"ד ה"י, ונכתב ביו"ד ה"י. סבר רבא למדרשה בפירקא. אמר ליה ההוא סבא: לעלם כתיב, רבי אבינא רמי: כתיב, (שמות ג) זה שמי לעלם, וזה זכרי לדר דר. אמר הקדוש ברוך הוא: לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא אני באל"ף דל"ת. הדרן עלך אלו עוברין. משנה. מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם.

דף נב

ואל ישנה אדם מפני המחלוקת. כיוצא בו, המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו - חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה. גמרא. מאי איריא ערבי פסחים? אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דתניא: העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים, מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה לעולם. - התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור, סמוך למנחה - לא. הכא - מחצות. אי נמי: התם - סימן ברכה הוא דלא חזי, אבל שמותי - לא משמתינן ליה. הכא - שמותי נמי משמתינן ליה. גופא: העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה - ולמעלה, ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים, ובכל מקום שיש שם נידונד עבירה, לאתויי תענית ציבור - אינו רואה סימן ברכה לעולם. תנו רבנן: יש זריז ונשכר, ויש זריז ונפסד, יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסד. זריז ונשכר דעביד כולי שבתא, ולא עביד במעלי שבתא. זריז ונפסד - דעביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא. שפל ונשכר - דלא עביד כולי שבתא. ולא עביד במעלי שבתא. שפל ונפסד - דלא עביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא. אמר רבא: הני נשי דמחוזא, אף על גב דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא - משום מפנקותא הוא, דהא כל יומא נמי לא קא עבדן, אפילו הכי - שפל ונשכר קרינן להו. רבא רמי: כתיב (תהלים נו) כי גדל עד שמים חסדך וכתוב (תהלים קח) כי גדל מעל שמים חסדך, הא כיצד? כאן - בעושינן לשמה, וכאן - בעושינן שלא לשמה. וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה. תנו רבנן: המצפה לשכר אשתו, וריחים - אינו רואה סימן ברכה לעולם. שכר אשתו - מתקולתא. ריחייא - אגרתא. אבל עבדה ומזבנה - אישתבוחי משתבח בה קרא, דכתיב (משלי לא) סדין עשתה ותמכר. תנו רבנן: המשתכר בקנים ובקנקנים - אינו רואה סימן ברכה לעולם. מאי טעמא? כיון דנפיש אפחזייהו - שלטא בהו עינא. - תנו רבנן: תגרי סימטא, ומגדלי בהמה דקה, וקוצצי אילנות טובות, ונותנין עיניהן בחלק יפה - אינו רואה סימן ברכה לעולם. מאי טעמא? דתהו ביה אינשי. תנו רבנן, ארבע פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם: שכר כותבין, ושכר מתורגמנין, ושכר יתומים, ומעות הבאות ממדינת הים. בשלמא שכר מתורגמנין - משום דמיחזי כשכר שבת. ומעות יתומים נמי - לאו בני מחילה נינהו. מעות הבאות ממדינת הים - משום דלאו כל יומא מתרחיש ניסא. אלא שכר כותבין מאי טעמא? - אמר רבי יהושע בן לוי: עשרים וארבע תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפלין ומזוזות שלא יתעשרו, שאילמלי מתעשרין - אין כותבין. תנו רבנן: כותבי ספרים תפלין ומזוזות, הן ותגריהן ותגרי תגריהן, וכל העוסקין במלאכת שמים, לאיתויי מוכרי תכלת - אינן רואין סימן ברכה לעולם. ואם עוסקין לשמה - רואין. בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתינן אפשר להו, אנן לא אפשר לן. - אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר (משלי יא) שמע בני

מוסר אביך ואל תטש תורת אמך. בני חוזאי נהגי דמפרשי חלה מארוזא. אתו ואמרו ליה לרב יוסף. אמר להו: ניכלה זר באפייהו. איתיביה אביי: דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור -

דף נא.א

אי אתה רשאי להתירן בפניהם. אמר לו: ולא מי איתמר עלה, אמר רב חסדא: בכותאי. - כותאי מאי טעמא - משום דמסרכי מילתא, הנך אינשי נמי סרכי מילתא - אלא אמר רב אשי: חזינן, אי רובן אורז אכלי - לא ניכלה זר באפייהו, דילמא משתכחא תורת חלה מינייהו. ואי רובן דגן אכלי - ניכלה זר באפייהו, דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב. גופא, דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור - אי אתה רשאי להתירן בפניהן. אמר רב חסדא: בכותאי עסקינן. - וכולי עלמא לא? והתניא: רוחצין שני אחין כאחד, ואין רוחצין שני אחין בכבול. ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל, שרחצו שניהם כאחד בכבול, ולעזה עליהן כל המדינה, אמרו: מימינו לא ראינו כך. ונשמט הלל ויצא לבית החיצון, ולא רצה לומר להן מותרין אתם. יוצאים בקורדקיסון בשבת, ואין יוצאין בקורדקיסון בשבת בבירי. ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שיצאו בקורדקיסון בשבת בבירי, ולעזה עליהן המדינה. ואמרו: מימינו לא ראינו כך, ושמטום ונתנום לעבדיהן, ולא רצו לומר להן מותרין אתם. - ויושבין על ספסלי נכרים בשבת, ואינן יושבין על ספסלי נכרים בשבת בעכו. ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל שישב על ספסלי נכרים בשבת בעכו, ולעזה עליו כל המדינה, אמרו: מימינו לא ראינו כך. נשמט על גבי קרקע, ולא רצה לומר להן מותרין אתם. בני מדינת הים נמי, כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו - ככותים דמו. בשלמא ספסלי נכרים - משום דמחזי כמקח וממכר. בקורדקיסון נמי - דילמא משתלפין ואתי לאיתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים. אלא רוחצין מאי טעמא לא? - כדתניא: עם הכל אדם רוחץ, חוץ מאביו וחמיו. ובעל אמו, ובעל אחותו. ורבי יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו. והוא הדין לבעל אמו. ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו. תנא: תלמיד לא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו - מותר. כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא. עול לגביה רב עוירא סבא ורבה בריה דרב הונא, כיון דחזינהו - כסייה מינייהו. אתו ואמרו ליה לאביי. אמר להו: שווינכו ככותאי. ורבה בר בר חנה לית ליה הא דתנן נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם. אמר אביי הני מילי - מבבל לבבל, ומארץ ישראל לארץ ישראל. אי נמי - מבבל לארץ ישראל. אבל מארץ ישראל לבבל - לא, כיון דאנן כייפינן להו - עבדינן כוותייהו. רב אשי אמר אפילו תימא מארץ ישראל לבבל. הני מילי - היכא דאין דעתו לחזור, ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה. אמר ליה רבה בר בר חנה לבניה: בני, לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני. אני שראיתי את רבי יוחנן שאכל - כדי הוא רבי יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו. אתה לא ראית אותנו - לא תאכל, בין בפני בין שלא בפני. ופליגא דידיה אדידיה. דאמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יוחנן בן אלעזר: פעם אחת נכנסתי אחר רבי שמעון בן רבי יוסי

בן לקוניא לגינה,

דף נא.ב

ונטל ספיחי כרוב, ואכל ונתן לי. ואמר לי: בני, בפני - אכול, שלא בפני - לא תאכל. אני שראיתי את רבי שמעון בן יוחי שאכל - כדי הוא רבי שמעון בן יוחי לסמוך עליו, בפניו ושלא בפניו. אתה, בפני - אכול, שלא בפני - לא תאכל. מאי רבי שמעון? - דתניא, רבי שמעון אומר: כל הספיחים אסורין, חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהן בירק השדה. וחכמים אומרים: כל הספיחין אסורים. ותרוייהו אליבא דרבי עקיבא, דתניא: (ויקרא כה) הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו אמר רבי עקיבא: וכי מאחר שאין זורעין - מהיכא אוספין? - מכאן לספיחין שהן אסורין. במאי קא מיפלגי? רבנן סברי: גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחי דעלמא. ורבי שמעון סבר: לא גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחי דעלמא. ההולך ממקום וכו'. בשלמא ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם, ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ולא ליעביד. אלא: ממקום שאין עושין למקום שעושין - אל ישנה אדם מפני המחלוקת, ונעביד? הא אמרת: נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם - אמר אביי: ארישא. רבא אמר: לעולם אסיפא, והכי קאמר: אין בזו מפני שינוי המחלוקת. מאי קא אמרת: הרואה אומר מלאכה אסורה - מימר אמרי: כמה בטלני הוי בשוקא. אמר ליה רב ספרא לרבי אבא: כגון אנן דידיעין בקביעא דירחא

דף נב.א

ביישוב לא עבידנא - מפני שינוי המחלוקת. במדבר מאי? - אמר ליה, הכי אמר רב אמר: ביישוב - אסור, במדבר - מותר. רב נתן בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת, שמתיה רב יוסף. - אמר ליה אביי: ולנגדיה מר נגידי - אמר ליה: עדיפא עבדי ליה, דבמערבא מימנו אנגיידא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא. איכא דאמרי, נגדיה רב יוסף. - אמר ליה אביי: נשמתיה מר, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: מנדין על שני ימים טובים של גליות - אמר ליה: הני מילי - איניש דעלמא, הכא צורבא מדרבנן הוא, דטבא ליה עבדי. דבמערבא מימנו אנגדתא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא. כיוצא בו המוליך פירות שביעית וכו'. ולית ליה לרבי יהודה הא דתנן: נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם? - אמר רב שישא בריה דרב אידי: מילתא אחריתי קאמר רבי יהודה. והכי קאמר: או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומו - חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתניהו, והא לא כלו להו. - למימרא דרבי יהודה לקולא קאמר? והאמר רבי אלעזר: לא אמר רבי יהודה אלא לחומרא - אלא איפוך: אינו חייב לבער, רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתניהו - והא כלו להו. אביי אמר: לעולם כדקתני, והכי קאמר: או ממקום שלא כלו למקום שכלו, והחזירן למקומן ועדיין לא כלו - אינו חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתניהו - והא כלו להו. מתקיף לה רב אשי: לרבי יהודה, אטו אגבא דחמרא קלטינהו? אלא, אמר רב אשי: בפלוגתא דהני

תנאי דתנן: הכובש שלשה כבשין בחבית אחת, רבי אליעזר אומר: אוכלין על הראשון, רבי יהושע אומר: אף על האחרון, רבן גמליאל אומר: כל שכלה מינו מן השדה - יבער מינו מן החבית, והלכה כדבריו. רבינא אמר: בפלוגתא דהני תנאי, דתנן: אוכלין בתמרין עד שיכלה האחרון שבצוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר:

דף נבב

אוכלין על של בין הכיפין, ואין אוכלין על שבין השיצין. תנן התם: שלש ארצות לביעור יהודה, ועבר הירדן, וגליל. ושלוש ארצות בכל אחת ואחת. ולמה אמרו שלש ארצות לביעור - שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. מנא הני מילי? אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא: אמר קרא (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבהמה שבבית. כלה לחיה אשר בשדה - כלה לבהמתך מן הבית. וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל, ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה. תנו רבנן: פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ - מתבערין בכל מקום שהן. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומן ויתבערו, משום שנאמר בארצך, - הא אפיקתיה - קרי ביה בארץ, בארצך, - אי נמי: מאשר בארצך. רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ, הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית. לוו בהדיה רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא. אמר להו: איכא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר או לא? - אמר ליה רב כהנא הכי אמר רבי אבהו: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא הכי אמר רבי אבהו: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא: נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא. דאמר רחבה אמר רב יהודה: הר הבית סטיו כפול היה, סטיו לפניו מסטיו. קרי עליה רב יוסף: (הושע ד) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו - כל המיקל לו מגיד לו. רבי אילעאי קץ כפנייתא דשביעית. היכי עביד הכי? לאכלה אמר רחמנא, ולא להפסד וכי תימא: הני מילי- היכא דנחית לפירא, אבל היכא דלא נחית לפירא - לא. והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: הני מתחלי דערלה אסירי, הואיל ונעשו שומר לפירי. ושומר לפירי אימת הוה - בכופרי, וקא קרי להו פירי - רב נחמן דאמר כרבי יוסי דתנן, רבי יוסי אומר: סמדר אסור מפני שהוא פירי. ופליגי רבנן עליה. - מתקיף לה רב שימי מנהרדעא: ומי פליגי רבנן עליה דרבי יוסי בשאר אילנות? והא תנן: מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית? בית שמאי אומרים: כל האילנות משויציאו. ובית הלל אומרים: החרובין משישרשו, והגפנים

דף נגא

משיגרעו, והזיתים משיניצו, ושאר כל האילנות משויציאו. ואמר רב אסי: הוא בוסר, הוא גירוע, הוא פול הלבן. פול הלבן סלקא דעתך? אלא אימא: שיעורו כפול הלבן. ומאן שמעת ליה דאמר: בוסר - אין, סמדר - לא, רבנן. וקתני: שאר כל האילנות משויציאו. אלא רבי אילעאי בדניסחני קץ. תנו רבנן: אוכלין בענבים עד שיכלו דליות

של אוכל, אם יש מאוחרות מהן - אוכלין עליהן. אוכלים בזיתים עד שיכלה אחרון שבתקוע, רבי אליעזר אומר: עד שיכלה אחרון של גוש חלב, כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע. אוכלין בגרוגרות עד שיכלו פגי בית היני. אמר רבי יהודה: לא הוזכרו פגי בית היני אלא לענין מעשר, (דתנן) פגי בית היני ואהיני דטובינא - - חייבין במעשר. אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אוכלין על של בין הכיפין, ואין אוכלין על של בין השיצין. ורמינהי: אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. ואמר רב ביבי: רבי יוחנן תרתי בתרייתא מחליף - אידי ואידי חד שיעורא הוא. ואי בעית אימא: הא קתני בהדיא: אם יש מאוחרות מהן - אוכלין עליהן. תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: סימן להרים - מילין, סימן לעמקים - דקלים, סימן לנחלים - קנים, סימן לשפלה - שקמה. ואף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר (מלכים א, י) ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב. סימן להרים - מילין, סימן לעמקים - דקלים. נפקא מינה לבכורים, דתנן אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין, ולא מדקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים. סימן לנחלים קנים - נפקא מינה לנחל איתן. סימן לשפלה שקמה - נפקא מינה למקח וממכר. השתא דאתית להכי - כולהו נמי למקח וממכר. משנה. מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים - מוכרין, מקום שלא נהגו למכור - אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה, עגלים וסייחין שלמין ושבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה. בן בתירא מתיר בסוס. מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים - אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול - אין אוכלין. גמרא. אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיאמר בשר זה לפסח הוא - מפני שנראה כמקדיש בהמתו, ואוכל קדשים בחוץ. אמר רב פפא: דוקא בשר, אבל חיטי - לא, דמינטר לפסחא קאמר. ובשר לא? - מיתבי אמר רבי יוסי: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים, שלחו לו: אלמלא תודוס אתה - גזרנו עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. קדשים סלקא דעתך? אלא אימא:

דף נגב

קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. מקולס - אין, שאין מקולס - לא - אמרי: מקולס - לא שנא אמר לא שנא לא אמר. שאינו מקולס, פירש - אין, לא פירש - לא. רב אחא מתני לה להא מתניתא כרבי שמעון. מתקיף לה רב ששת: בשלמא למאן דתני לה כרבי יוסי - ניחא, אלא למאן דמתני כרבי שמעון מי ניחא? והתנן: רבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבים. אמר ליה רבינא לרב אשי: ומאן דמתני לה כרבי יוסי מי ניחא? והאמר רבא: רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה, דאמר: אף בגמר דבריו אדם נתפס. מאי לאו, מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי - רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון - לא, רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי, ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון. איבעיא להו: תודוס איש רומי גברא רבה הוה, או בעל אגרופין הוה? - תא שמע, עוד זו דרש תודוס

איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש - נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו (שמות ז) ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנורך ובמשארותיך. אימתי משארות מצויות אצל תנור - הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם - על אחת כמה וכמה: רבי יוסי בר אבין אמר: מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה, דאמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף. משנה. מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים - מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק - אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובמבואות האפלים, ועל גבי החולים. גמרא. תנא: בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק - שניהן לדבר אחד נתכוונו. אמר רב יהושע, דרש רבא: (ישעיהו ס) ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק - שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא. אמר ליה ההוא סבא, ואיתימא רבה בר בר חנה: ישר, וכן אמר רבי יוחנן. עולא הוה רכיב חמרא ואזיל, והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה, ורבה בר בר חנה משמאליה. אמר ליה רבי אבא לעולא: ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא? הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות. - אמר ליה: אנא לאו אהא אמרי, אלא אהא אמרי. דתני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק - מדליקין, מפני כבוד השבת. ועני רבי יוחנן בתריה: וחכמים אוסרים. - אמר ליה: עדא תהא. קרי עליה רב יוסף (משלי כ) מים עמקים עצה בלב איש

דף נדא

ואיש תבונה ידלנה. מים עמקים עצה בלב איש - זה עולא, ואיש תבונה ידלנה - זה רבה בר בר חנה. ואינהו כמאן סברוה? - כי הא דאמר רבי בנימין בר יפת, אמר רבי יוחנן: מברכין על האור, בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים. וכן עמא דבר. מיתבי: אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחילת ברייתו הוא. וכיון שרואה - מברך מיד. רבי יהודה אומר: סודרן על הכוס. ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה - לא קשיא כאן - באור ששבת, כאן - באור היוצא מן העצים ומן האבנים. תני חדא: אור היוצא מן העצים ומן האבנים - מברכין עליו. ותני חדא: אין מברכין עליו. - לא קשיא כאן - במוצאי שבת, כאן - במוצאי יום הכפורים. רבי מפזרן, רבי חייא מכנסן. אמר רבי יצחק בר אבדימי: אף על פי שרבי מפזרן - חוזר וסודרן על הכוס, כדי להוציא בנו ובני ביתו. ואור במוצאי שבת איברי? והא תניא: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, אלו הן: באר, והמן, וקשת, כתב, ומכתב, והלוחות, וקברו של משה, ומערה שעמד בו משה ואליהו, פתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים. רבי

נחמיה אומר משום אביו: אף האור והפרד. רבי יאשיה אומר משום אביו: אף האיל והשמיר. רבי יהודה אומר: אף הצבת. הוא היה אומר: צבתא בצבתא מתעבדא, וצבתא קמייתא מאן עבד? הא לאי - בריה בידי שמים היא. אמר ליה: אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון. הא לאי - בריה בידי אדם היא. - לא קשיא הא - באור דידן, הא - באור דגיהנם. אור דידן - במוצאי שבת, אור דגיהנם - בערב שבת. ואור דגיהנם בערב שבת איברי? והא תניא: שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח. תורה - דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. תשובה - דכתיב (תהלים צ) בטרם הרים ילדו וכתיב (תהלים צ) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. גן עדן - דכתיב (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם - דכתיב (ישעיהו ל) כי ערוך מאתמול תפתה. כסא הכבוד ובית המקדש - דכתיב (ירמיהו יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח - דכתיב (תהלים עב) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. - אמרי: חללה הוא דנברא קודם שנברא העולם, ואור דידיה בערב שבת. - ואור דידיה בערב שבת איברי? והתניא, רבי יוסי אומר: אור שברא הקדוש ברוך הוא בשני בשבת - אין לו כבייה לעולם, שנאמר (ישעיהו סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה. ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא: מפני מה לא נאמר כי טוב בשני בשבת - מפני שנברא בו אור של גיהנם. ואמר רבי אלעזר: אף על פי שלא נאמר בו כי טוב - חזר וכללו בששי, שנאמר (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. אלא: חללה קודם שנברא העולם, ואור דידיה בשני בשבת. ואור דידן, במחשבה עלה ליבראות בערב שבת, ולא נברא עד מוצאי שבת. דתניא, רבי יוסי אומר: שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחן זו בזו ויצא מהן אור. והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פרד בימי ענה היה שנאמר (בראשית לו) הוא ענה אשר מצא את הימם במדבר. דורשי חמורות היו אומרים: ענה פסול היה, לפיכך הביא פסול לעולם. שנאמר (בראשית לו) אלה בני שעיר החרי, וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה. אלא, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה. - ודילמא תרי ענה הוו? אמר רבא. אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה, ומנו - שמואל. איכא דאמרי, אמר רב פפא: אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה, ומנו - רבא. אמר קרא: הוא ענה - הוא ענה דמעיקרא. תנו רבנן: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: באר, ומן, וקשת, הכתב, והמכתב, והלוחות, קברו של משה, ומערה שעמד בה משה ואליהו, פתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים. ויש אומרים: אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, ויש אומרים אף המזיקין, ויש אומרים: אף

דף נדב

בגדו של אדם הראשון. תנו רבנן: שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אלו הן: יום

המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו, ואין אדם יודע במה משתכר, ומלכות בית דוד מתי תחזור, ומלכות חייבת מתי תכלה. תנו רבנן: שלושה דברים עלו במחשבה ליבראות, ואם לא עלו - דין הוא שיעלו: על המת שיסרית, ועל המת שישתכח מן הלב, ועל התבואה שתרקב. ויש אומרים: על המטבע שיצא. משנה. מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין. מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה - אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם. גמרא. אמר שמואל: אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד. למימרא דסבר שמואל תשעה באב בין השמשות שלו אסור? והאמר שמואל: תשעה באב, בין השמשות שלו מותר וכי תימא: קסבר שמואל כל תענית ציבור, בין השמשות שלו מותר - והאנן תנן: אוכלין ושותין מבעוד יום. למעוטי מאי - לאו למעוטי בין השמשות? - לא, למעוטי משחשיכה. נימא מסייע ליה: אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר. מאי ספיקו מותר - לאו בין השמשות? - לא - כדאמר רב שישא בריה דרב אידי: לקביעא דירחא, הכא נמי: לקביעא דירחא. דרש רבא: עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו, כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים, ובין השמשות שלו אסור. וכן אמרו משמיה דרבי יוחנן. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: תשעב באב אינו כתענית ציבור. מאי לאו - לבין השמשות? לא, למלאכה. - מלאכה? תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, ובמקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ואפילו רבן שמעון בן גמליאל לא אמר אלא דכי יתיב ולא עביד לא מיחזי כיוהרא. אבל מיסר - לא אסר אלא מאי אינו כתענית ציבור - לתפילת נעילה, - והאמר רבי יוחנן: ולואי שיתפלל אדם והולך כל היום כולו - התם חובה, הכא רשות. ואיבעית אימא: מאי אינו כתענית ציבור - לעשרים וארבעה. רב פפא אמר: מאי אינו כתענית ציבור - אינו כראשונות, אלא כאחרונות, ואסורה. מיתיבי: אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר. מאי ספיקו מותר - לאו בין השמשות שלו? - אמר רב שישא בריה דרב אידי: לא, לקביעא דירחא. הא לכל דברים - זה וזה שוין. מסייע לרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב, כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים. מיתיבי: אין בין תשעה באב לתענית ציבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה, וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו. הא לכל דבריהם - זה וזה שוין. ואילו גבי תענית ציבור תניא: כשאמרו אסור ברחיצה - לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו - לא - אמר רב פפא:

דף נה.א

תנא קולי קולי קתני. ובכל מקום תלמידי חכמים וכו'. למימרא דרבן שמעון בן גמליאל סבר: לא חיישינן ליוהרא, ורבנן סברי: חיישינן ליוהרא? והא איפכא שמעינן להו, דתנן: חתן, אם ירצה לקרות קרית שמע לילה הראשון - קורא. רבן שמעון בן גמליאל אמר: לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. - אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. רב שישא בריה

דרב אידי אמר: לא תיפוך. דרבנן אדרבנן לא קשיא הכא, כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא עביד - מיחזי - כיוהרא. אבל התם, כיון דכולי עלמא קרי ואיהו נמי קרי - לא מיחזי כיוהרא. דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא התם הוא דבעינן כוונה, ואנן סהדי דלא מצי כוונתי דעתיה - מיחזי כיוהרא. אבל הכא, לא מיחזי כיוהרא - אמרי: מלאכה היא דלית ליה. פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. משנה. וחכמים אומרים: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה, בית שמאי אוסרים, ובית הלל מתירין עד הנץ החמה. גמרא. מעיקרא תנא מנהגא, ולבסוף תנא איסורא - אמר רבי יוחנן: לא קשיא הא - רבי מאיר, הא - רבי יהודה. דתניא, אמר רבי יהודה: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל אינן עושין כל עיקר. אמר לו רבי מאיר: מה ראייה יהודה וגליל לכאן? אלא, מקום שנהגו לעשות מלאכה - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. מדקאמר רבי מאיר מנהגא - מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר. וסבר רבי יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה? והתניא, רבי יהודה אומר: המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו - שותלה במקום הטיט, ואין שותלה במקום הגריד. בשלשה עשר - אין, בארבעה עשר - לא. מכדי שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר: כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים - שוב אינה קולטת, ואי סלקא דעתך ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה - למה לי שלשה עשר? והאיכא ארביסר, וחמיסר, ומקצת שיתסר - אמר רבא: בגליל שנו - והאיכא ליליא - אמר רב ששת: כבית שמאי. - רב אשי אמר: לעולם כבית הלל, לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה. רבינא אמר: לעולם ביהודה, ובהשרשה, חד מקצת היום ככולו - אמרינן, תרי מקצת היום ככולו - לא אמרינן. משנה. רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר - גומרה בארבעה עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר, אף על פי שיכול לגומרה. וחכמים אומרים: שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ואלו הן: החייטין, והספרים, והכובסין. רבי יוסי בר יהודה אומר: אף רצענין. גמרא. איבעיא להו לצורך המועד תנן, אבל שלא לצורך המועד - אפילו מיגמר נמי לא, או דילמא: שלא לצורך המועד תנן, אבל לצורך אתחולי מתחלינן. או דילמא: בין לצורך המועד בין שלא לצורך, מיגמר - אין, אתחולי - לא. - תא שמע: אבל לא יתחיל בתחילה בארבעה עשר אפילו צלצול קטן, אפילו שבכה קטנה. מאי אפילו? לאו אפילו הני דלצורך המועד, מיגמר - אין, אתחולי - לא. מכלל דשלא לצורך - מיגמר נמי לא גמרינן - לא, לעולם דשלא לצורך - מיגמר נמי גמרינן. ומאי אפילו - אפילו הני נמי דזוטרי נינהו. דסלקא דעתך אמינא: התחלתן זו היא גמר מלאכתן, נתחיל בהו נמי לכתחילה - קמשמע לן. תא שמע, רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהיא לצורך המועד -

דף נה.ב

גומרה בארבעה עשר. אימתי - בזמן שהתחיל בה קודם ארבעה עשר, אבל לא התחיל בה קודם ארבעה עשר - לא יתחיל בה בארבעה עשר, אפילו צלצול קטן. אפילו שבכה

קטנה. לצורך המועד - אין, שלא לצורך המועד - לא - הוא הדין דאפילו שלא לצורך נמי גמרינן, והא קא משמע לן: דאפילו לצורך המועד, מיגמר - אין, אתחולי - לא. תא שמע, רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהיא לצורך המועד - גומרה בארבעה עשר, ושאינה לצורך המועד - אסור. ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו. מקום שנהגו - אין, לא נהגו - לא ושמע מינה: לצורך המועד - אין, שלא לצורך המועד - לא, שמע מינה. וחכמים אומרים שלש אומניות. תנא: החייטין - שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד, הספרין והכובסין - שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מספרין ומכבסין בחולו של מועד. רבי יוסי ברבי יוהדה אומר: אף הרצענין, שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד. במאי קמיפלגי? מר סבר: למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה. ומר סבר: אין למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה. משנה. מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר, ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה. ואם מתה - מושיבין אחרת תחתיה. גורפין מתחת רגלי בהמה בארבעה עשר, ובמועד מסלקין לצדדין. מוליכין כלים ומביאין מבית האומן, אף על פי שאינם לצורך המועד. גמרא. השתא אותובי מותבינן, אהדורי מיבעיא? - אמר אביי: סיפא אתאן לחולו של מועד. אמר רב הונא: לא שנו אלא תוך שלשה למרדה, דאכתי לא פרח צימרא מינה. ואחר שלשה לישיבתה - דפסדא לה ביעי לגמרי. אבל לאחר שלשה למרדה, דפרח לה צימרא מינה, ותוך שלשה לישיבתה דאכתי לא פסידי ביעי לגמרי - לא מהדרין. רבי אמי אמר: אפילו תוך שלשה לישיבתה מהדרין. במאי קמיפלגי? מר סבר: להפסד מרובה - חששו, להפסד מועט - לא חששו, ומר סבר: להפסד מועט נמי חששו. גורפין מתחת. תנו רבנן: הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין, שברפת ושבחצר - מוציאין אותו לאשפה. הא גופא קשיא אמרת: זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין. והדר תני: שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה - אמר אביי: לא קשיא כאן - בארבעה עשר, כאן - בחולו של מועד. רבא אמר: הא והא בחולו של מועד, והכי קאמר: אם נעשה חצר כרפת - מוציאין אותו לאשפה. מוליכין כלים ומביאין מבית האומן. אמר רב פפא: בדיק לן רבא, תנן: מוליכין ומביאין כלים מבית האומן, אף על פי שאינן לצורך המועד. ורמינהו: אין מביאין כלים מבית האומן, ואם חושש להן שמא יגנבו - מפנן לחצר אחרת - ומשנינן: לא קשיא כאן - בארבעה עשר, כאן - בחולו של מועד. ואיבעית אימא: הא והא בחולו של מועד, ולא קשיא כאן - במאמינו, כאן - בשאינו מאמינו. והתניא: מביאין כלים מבית האומן, כגון הכד מבית הכדר, והכוס מבית הזגג. אבל לא צמר מבית הצבע, ולא כלים מבית האומן. ואם אין לו מה יאכל - נותן לו שכרו ומניחו אצלו. ואם אינו מאמינו - מניחן בבית הסמוך לו. ואם חושש שמא יגנבו - מביאן בצינעה בתוך ביתו. תרצת מביאין, מוליכין קשיא. דקתני: אין מביאין, וכל שכן דאין מוליכין - אלא מחורתא כדשנינן מעיקרא. משנה. ששה דברים עשו אנשי יריחו, על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו הן שלא מיחו בידם: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע, וקוצרין וגודשין לפני העומר. ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש,

דף נ.א.

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת, ונותנין פאה לירק - ומיחו בידם חכמים. גמרא. תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיה המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים - והודו לו, כיתת נחש הנחשת - והודו לו, גזו ספר רפואות - והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו: קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור - ולא הודו לו, סתם מי גיחון העליון - ולא הודו לו, עיבר ניסן בניסן - ולא הודו לו. מרכיבין דקלים כל היום וכו'. היכי עבדי? אמר רב יהודה: מייתי אסא דרא, ושיכרא דדפנא, וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין, ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה. וכל דקאי בארבע אמות דידיה, אי לא עבדי ליה הכי - צאוי לאלתר. רב אחא בריה דרבא אמר: מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא. וכורכין את שמע. היכי עבדי? אמר רב יהודה: אומרים (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ולא היו מפסיקין. רבא אמר: מפסיקין היו אלא שהיו אומרים היום על לבבך דמשמע: היום על לבבך, ולא מחר על לבבך. תנו רבנן: כיצד היו כורכין את שמע? אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מפסיקין היו, אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואנן מאי טעמא אמרינן ליה? כדדריש רבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: (בראשית מט) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלוש יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן: היכי נעביד? נאמרוהו - לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו - אמרו יעקב. התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי. אמר רבי יצחק, אמרי דבי רבי אמי: משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, אם תאמר - יש לה גנאי, לא תאמר - יש לה צער. התחילו עבדיה להביא בחשאי. אמר רבי אבהו: התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין. ובנהרדעא דליכא מינין - עד השתא אמרי לה בחשאי. תנו רבנן: ששה דברים עשו אנשי יריחו, שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים. ואלו ברצון חכמים: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע, וקוצרין לפני העומר. ואלו שלא ברצון חכמים: גודשין לפני העומר, ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים, ומתירין גמזיות של הקדש, של חרוב ושל שקמה, דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יהודה: אם ברצון חכמים היו עושין - יהו כל אדם עושין כן. אלא: אלו ואלו שלא ברצון חכמים היו עושין, על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו שלא מיחו בידם: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע, וקוצרין וגודשין לפני העומר. ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש, של חרוב ושל שקמה, ופורצין פרצות בגנותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת, נותנין פיאה לירק, ומיחו בידם חכמים.

וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא? והתנן: אנשי יריחו קוצרין לפני העומר ברצון חכמים, וגודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים, ולא מיחו בידם חכמים?

דף נ"ב

מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו - רבי יהודה, וקתני קוצרין ברצון חכמים - וליטעמך, הני ארבעה הוה? - אלא: סמי מיכן קצירה. ומתירין גמזיות של הקדש, של חרוב ושל שקמה. אמרו: אבותינו לא הקדישו אלא קורות, ואנו נתיר גמזיות של הקדש, של חרוב ושל שקמה. ובגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן, וסברי לה כמאן דאמר אין מעילה בגידולין. ורבנן סברי: נהי דמעילה ליכא - איסורא מיהא איכא. ופורצין פרצות. אמר עולא אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת בשל מכבדות. דרבנן סברי: גזרינן שמא יעלה ויתלוש, ואנשי יריחו סברי: לא גזרינן שמא יעלה ויתלוש. אבל בשל בין הכיפין - דברי הכל מותר. אמר ליה רבא: והא מוקצות נינהו וכי תימא הואיל דחזי לעורבין - השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, דתנן, רבי יהודה אומר: אם לא היתה נבילה מערב שבת - אסורה, לפי שאינה מן המוכן, מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם? - אמר ליה: אין, מוכן לאדם - לא הוי מוכן לכלבים, דכל מידי דחזי לאיניש לא מקצה ליה מדעתיה. מוכן לעורבים - הוי מוכן לאדם, כל מידי דחזי לאיניש דעתיה עלויה. כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת בשל בין כיפין, דרבנן סברי: מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם, ואנשי יריחו סברי: מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם. אבל בשל מכבדות - דברי הכל אסור, גזרינן שמא יעלה ויתלוש. ונותנין פיאה לירק. ולית להו לאנשי יריחו הא דתנן, כלל אמרו בפיאה: כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, ולקיטתו כאחת, ומכניסו לקיום - חייב בפיאה. כל שהוא אוכל - פרט לספיחי סטיס וקוצה. ונשמר - פרט להפקר, וגידולו מן הארץ - פרט לכמהין ופטריות, ולקיטתן כאחת - פרט לתאנים, ומכניסו לקיום - פרט לירק. - אמר רב יהודה אמר רב: הכא בראשי לפתות עסקינן, ומכניסו לקיום על ידי דבר אחר קמיפלגי. מר סבר: מכניסו לקיום על ידי דבר אחר - שמיה - קיום, ומר סבר: לא שמיה קיום. תנו רבנן: בראשונה היו נותנין פיאה ללפת ולכרוב. רבי יוסי אומר: אף לקפלוט. ותניא אידך: היו נותנין פיאה ללפת ולקפלוט, רבי שמעון אומר: אף לכרוב,

דף נ"א

נימא תלתא תנאי הוו - לא, תרי תנאי הוו, ותנא קמא דרבי שמעון היינו רבי יוסי, ותנא קמא דרבי יוסי היינו רבי שמעון, ומאי אף - אקמייתא. תנו רבנן: בן בוהיין נתן פיאה לירק, ובא אביו ומצאן לעניים שהיו טעונין ירק ועומדין על פתח הגינה. אמר להם: בני, השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים במעושר, לא מפני שעניי צרה, אלא מפני שאמרו חכמים אין נותנין פיאה לירק. למה ליה למימרא להו לא מפני שעניי צרה? - כי היכי דלא לימרו דחויי קא מדחי לן. תנו רבנן: בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת בית הפרוה, לערב היו מחלקין אותן לאנשי בית אב, והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע. התקינו שיהיו מחלקין אותן מערב שבת לערב שבת, דאתיין כולהו

משמרות ושקלן בהדדי. ועדיין היו גדולי כהונה נוטלין אותן בזרוע. עמדו בעלים והקדישום לשמים. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב. ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית, כדי שיהו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה דלם. תנא, אבא שאול אומר: קורות של שקמה היו ביריחו, והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע. עמדו בעלים והקדישום לשמים. עליהם ועל כיוצא בהם אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין: אוי לי מבית בייתוס אוי לי מאלתן, אוי לי מבית חנין אוי לי מלחישתן, אוי לי מבית קתרוס אוי לי מקולמוסן, אוי לי מבית ישמעאל בן פיאכי אוי לי מאגרופן. שהם כהנים גדולים, ובניהן גיזברין, וחתניהם אמרכלין, ועבדיהן חובטין אם העם במקלות. תנו רבנן: ארבע צווחות צוחה עזרה ראשונה: צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ה'. ועוד צווחה: צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה. ועוד צווחה העזרה: שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס, וישמש בכהונה גדולה. ועוד צווחה העזרה: שאו שערים ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי, וימלא כריסו מקדשי שמים. אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל שלש מאות עגלים, ושותה שלש מאות גרבי יין, ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה. אמרו: כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש. מאי סלקא ביה ביששכר איש כפר ברקאי? - אמרי: מלכא ומלכתא הוו יתבי, מלכא אמר: גדיא יאי, ומלכתא אמרה: אימרא יאי. אמרו: מאן מוכח - כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא. אתא איהו

דף נז.

אחוי בדיה: אי גדיא יאי - יסק לתמידא אמר מלכא: הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא - ניפסקו לימיניה. יהב שוחד ופסקיה לשמאליה. שמע מלכא ופסקיה לימיניה. אמר רב יוסף: בריך רחמנא דאשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא. אמר רב אשי: יששכר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין. דתנן, רבי שמעון אומר: כבשים קודמים לעזים בכל מקום, יכול מפני שמובחרין במינן - תלמוד לומר (ויקרא ד) אם כבש יביא קרבנו - מלמד ששניהן שקולין כאחד. רבינא אמר: אפילו מקרא נמי לא קרא, דכתיב (ויקרא ג) אם כבש אם עז אי בעי - כבש לייתה, אי בעי - עז לייתה. הדרן עלך מקום שנהגו.

דף נח.

משנה. תמיד נשחט בשמונה ומחצה, וקרב בתשעה ומחצה. בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה, וקרב בשמונה ומחצה, בין בחול בין בשבת. חל ערב פסח להיות בערב שבת - נשחט בשש ומחצה, וקרב בשבע ומחצה, והפסח אחריו. גמרא. מנא הני מילי? - אמר רבי יהושע בן לוי: דאמר קרא (במדבר כח) את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, חלקהו לבין שני ערבים, שתי שעות ומחצה לכאן שתי שעות ומחצה לכאן, ושעה אחת לעשייתו. מתיב רבא: בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה,

וקרב בשמונה ומחצה, בין בחול בין בשבת. ואי סלקא דעתך בשמונה ומחצה דאורייתא - היכי מקדמינן ליה? - אלא אמר רבא: מצותו דתמיד משינטו צללי ערב. מאי טעמא - דאמר קרא בין הערבים - מעידנא דמתחיל שמשא למערב. הלכך, בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות, דרחמנא אמר (ויקרא ו') עליה חלבי השלמים ואמר מר: (עליה חלבי השלמים) - עליה השלם כל הקרבנות כולם - מאחרין ליה תרתי שעי, ועבדינן ליה בשמונה ומחצה. בערבי פסחים, דאיכא פסח אחריו - קדמינן ליה שעה אחת, ועבדינן ליה בשבע ומחצה. חל ערב פסח להיות ערב שבת, דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת - מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה. תנו רבנן: כסידורו בחול כך סידורו בשבת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: כסידורו בערב פסח. מאי קאמר? - אמר אביי, הכי קאמר: כסידורו בחול בערב הפסח, כך סידורו בשבת בערב הפסח, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר: כסידורו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת, כך סידורו בשבת. ומתניתין דקתני בין בחול בין בשבת - רבי ישמעאל היא. במאי קא מיפלגי? - במוספין קודמין לבזיכין קמיפלגי: רבי ישמעאל סבר: מוספין קודמין לבזיכין, עבד להו למוספין בשש, ובזיכין בשבע, ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה. רבי עקיבא סבר: בזיכין קודמין למוספין, בזיכין בחמש, ומוספין בשש, ועביד ליה לתמיד בשש ומחצה. מתקיף לה רבא: מידי רבי עקיבא כסידורו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת קתני? כסידורו בערב הפסח סתמא קתני. אלא אמר רבא, הכי קאמר: כסידורו בחול דעלמא - כך סידורו בשבת בערב הפסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: כסידורו בערב הפסח. ומתניתין דקתני בין בחול בין בשבת - רבי עקיבא היא. במאי קא מיפלגי - במכמר בשרא קמיפלגי: רבי ישמעאל סבר: חיישינן למכמר בשרא, ורבי עקיבא סבר: לא חיישינן למכמר בשרא.

דף נח.ב

- אי לא חיישינן - ניעבדיה בשש ומחצה - קא סבר: מוספין קודמין לבזיכין. עביד להו למוספין בשש, ובזיכין בשבע, ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה. - מתקיף לה רבה בר עולא: מידי כסידורו בחול כך סידורו בשבת בערב הפסח דברי רבי ישמעאל קתני? כך סידורו בשבת סתמא קתני. אלא אמר רבה בר עולא, הכי קתני: כסידורו בחול דעלמא כך סידורו בשבת דעלמא, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: כסידורו בערב הפסח דעלמא, כך סידורו בשבת דעלמא. ומתניתין דקתני בין בחול בין בשבת - דברי הכל היא. במאי קמיפלגי? בגזרת נדבות ונדרים קמיפלגי. רבי ישמעאל סבר: גזרין שבת אטו חול, ורבי עקיבא סבר: לא גזרין. - אי לא גזרין - ניעבדיה בשש ומחצה - קסבר: מוספין קודמין לבזיכין, מוספין בשש, ובזיכין בשבע, ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה. מיתיבי: תמיד כל השנה כולה קרב כהלכתו, נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. ובערב הפסח נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה. חל להיות בשבת - כחל להיות בשני בשבת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: כסידורו בערב הפסח. בשלמא לאביי - ניחא. אלא לרבא קשיא - אמר לך רבא: לא תימא כחל בשני בשבת

אלא אימא כשני בשבת דעלמא. מיתיבי: חל להיות בשבת - כסידרו כל השנה כולה, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: כסידרו בערב הפסח דעלמא. בשלמא לרבא - ניחא, אלא לאביי קשיא - אמר לך אביי: לא תימא כסידרו כל השנה אלא אימא כסידרו כל השנים כולן דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר: כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת. תנו רבנן: מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר - תלמוד לומר (ויקרא ו) וערך עליה העלה. מאי תלמודא? - אמר רבא: (ויקרא ו) העלה - עולה ראשונה. ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים - תלמוד לומר (ויקרא ו) והקטיר עליה חלבי השלמים. מאי תלמודא? - אמר אביי: עליה שלמים, ולא על חבירתה שלמים. - מתקיף לה רבא: אימא שלמים הוא דלא נקריב, הא עולות נקריב - אלא אמר רבא: השלמים - עליה השלם כל הקרבנות כולן. תנו רבנן: תמיד קודם לפסח, פסח קודם לקטרת, קטרת קודמת לנרות.

דף נט"א

יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד. - אי הכי, קטרת ונרות נמי נקדמו לפסח יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד - שאני התם, דמיעט רחמנא אתו. דתניא: (שמות כז) מערב ועד בקר - תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר. דבר אחר: אין לך עבודה שכשירה מערב עד בוקר אלא זו בלבד. מאי טעמא? אמר קרא (שמות כז) יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר - אותו מערב עד בוקר, ואין דבר אחר מערב עד בוקר. ואיתקש קטרת לנרות. ותניא כי קושיין: תמיד קודם לקטרת, קטרת קודמת לנרות ונרות קודמות לפסח. יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד. - והא כתיב אתו - האי אתו מיבעי ליה למעוטי עבודה שבפנים, ומאי ניהו - קטרת. סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב (שמות ל) ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה, אימא נדליק נרות ברישא, והדר נקטיר קטורת - מיעט רחמנא אתו. - אלא בין הערבים יקטירנה למה לי? - הכי קאמר רחמנא: בעידן דמדלקת נרות תהא מקטרא קטרת. תנו רבנן: אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת בלבד, שנאמר בה בבקר בבקר ויוקדם קטרת, דבר שנאמר בו בבקר בבקר דכתיב (שמות ל) והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר, לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד. ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטרת, ונרות, ופסח, ומחוסר כפורים בערב הפסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה, שטובל ואוכל בקדשים לערב. בשלמא לתנא קמא: יבא עשה דפסח שיש בו כרת, וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת. אלא לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה? - אמר רבינא אמר רב חסדא: הכא בחטאת העוף עסקינן, שאין למזבח אלא דמה. רב פפא אמר: אפילו תימא בחטאת בהמה, מעלה ומלינה בראשו של מזבח. - והאיכא אשם בשלמא לרב פפא - היינו

דמלין לה, אלא לרב חסדא מאי איכא למימר? - אמרי: שקרב אשמו. - והאיכא עולה וכי תימא: עולה לא מעכבא - והתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו ואשמו מעכבין אותו - כך עולתו מעכבתו וכי תימא: בשקרבה עולתו - ומי קרבה עולתו קודם לחטאתו ראשון? והתניא: (ויקרא ה) והקריב את אשר לחטאת ראשונה - מה תלמוד לומר? אם ללמד שתהא קודמת לעולה - הרי כבר נאמר (ויקרא ה') ואת השני יעשה עלה כמשפט. אלא: זה בנה אב לכל חטאות, שיהו קודמות לכל עולות הבאות עמהן. וקימא לן, דאפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה - אמר רבא: שאני עולת מצורע, דרחמנא אמר

דף נט.ב

(ויקרא יד) והעלה הכהן את העלה - שהעלה כבר. אמר ליה רב שמן בר אבא לרב פפא: לדידך, דאמרת מעלה ומלינה בראשו של מזבח קיימין ועבדינן מילתא לכהנים דאתו בה לידי תקלה? דסברי דיומיה הוא, ואתו לאקטורי - אמר ליה: כהנים זריזין הן. אמר ליה רב אשי לרב כהנא, ואמרי לה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא: והא כמה דלא מתקטרי אמורין כהנים לא מצו אכלי בשר. דתניא: יכול יהו כהנים רשאיין בחזה ושוק קודם הקטרת אמורין - תלמוד לומר (ויקרא ז) והקטיר הכהן את החלב המזבחה והדר (ויקרא ז) והיה החזה לאהרן ולבניו. וכמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא מתכפרי, דתניא: (שמות כט) ואכלו אתם אשר כפר בהם - מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין. - אמר ליה: כיון דלא אפשר - עשאו כמי שנטמאו או שאבדו. דתניא: יכול נטמאו אמורין, או שאבדו, לא יהו כהנים זכאין בחזה ושוק - תלמוד לומר (ויקרא ז) והיה החזה לאהרן ולבניו - מכל מקום. רב כהנא רמי: כתיב (שמות כג) לא ילין חלב חגי עד בקר, עד בוקר הוא דלא ילין - הא כל הלילה כולה - ילין. וכתביב (ויקרא ו) והקטיר עליה חלבי השלמים - עליה השלם כל הקרבנות כולן הוא מותיב לה, והוא מפרק לה: כשנתותרו. רמי ליה רב ספרא לרב: כתיב (שמות לד) לא ילין לבקר זבח חג הפסח. לבקר הוא דלא ילין - הא כל הלילה ילין, והכתיב: (במדבר כח) עלת שבת בשבתו - ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום טוב - אמר ליה: כבר רמייה ניהליה רב אבא בר חיאי לרבי אבהו, ושני ליה: הכא בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן, דחלבי שבת קריבין ביום טוב. - אמר ליה: משום דחלבי שבת קריבין ביום טוב, אגן ניקו ונימא ליה דהאי קרא בארבעה עשר שחל להיות בשבת הוא דכתיב? - אמר ליה: שבקיה לקרא, דהוא דחיק ומוקים אנפשיה. משנה. הפסח ששחטו שלא לשמו, וקבל והלך וזרק שלא לשמו, או לשמו ושלא לשמו, או שלא לשמו ולשמו - פסול. כיצד לשמו ושלא לשמו? לשם פסח ולשם שלמים. שלא לשמו ולשמו - לשם שלמים ולשם פסח. גמרא. בעי רב פפא: בעבודה אחת תנן או בשתי עבודות תנן? בעבודה אחת תנן, ורבי יוסי היא, דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס. דאי רבי מאיר הא אמר תפוס לשון ראשון.

דף ס.א

או דילמא בשתי עבודות תנן, ואפילו לרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון - הני מילי

בעבודה אחת, אבל בשתי עבודות - מודה דמיפסיל. אמרי: אהייא? אי נימא אשלא לשמו ולשמו - בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות, בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי איפסיל ליה מקמייתא, דהא לרבי יוסי נמי אף בגמר דבריו אדם נתפס אית ליה. אלא: אלשמו ושלא לשמו מאי? - תא שמע: הפסח ששחטו שלא לשמו, וקבל והלך וזרק שלא לשמו. היכי דמי? אי נימא כדקתני - למה לי עד דמחשב לכולהו? מקמייתא איפסיל ליה אלא לאו הכי קתני: הפסח ששחטו שלא לשמו, אי נמי: שחטו לשמו, וקבל והלך וזרק שלא לשמו. אי נמי: שחטו וקבל והלך לשמו, וזרק שלא לשמו, דהויא לה שתי עבודות. אימא סיפא: לשמו ושלא לשמו. היכי דמי? אי נימא בשתי עבודות - היינו רישא. אלא לאו - בעבודה אחת, ורבי יוסי היא, דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס. - לא, לעולם בשתי עבודות. ורישא דקאי בשחיטה וקא מחשב בזריקה. אי נמי: קאי בזריקה וקא מחשב בזריקה. סיפא: דקאי בשחיטה וקחשיב בזריקה, דאמר: הריני שוחט את הפסח לשמו, לזרוק דמו שלא לשמו. וקא משמע לן דמחשבין מעבודה לעבודה, והיינו בעיא דרב פפא. תא שמע: או שלא לשמו ולשמו - פסול. היכי דמי? אי נימא בשתי עבודות - השתא לשמו ושלא לשמו אמרת פסול, שלא לשמו ולשמו מיבעיא? אלא לאו בעבודה אחת, ומדסיפא בעבודה אחת - רישא נמי בעבודה אחת. לא, לעולם בשתי עבודות. ובדין הוא דלא איצטריך ליה, ואידי דתנא לשמו ושלא לשמו - תנא נמי שלא לשמו ולשמו. תא שמע: שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו, לערלים ולטמאין - פסול. הכא פשיטא בעבודה אחת, ומדסיפא בעבודה אחת - רישא נמי בעבודה אחת. - מידי איריא? הא - כדאיתא, והא כדאיתא: סיפא - בעבודה אחת, רישא - אי בעבודה אחת אי בשתי עבודות. תא שמע: לאוכליו ושלא לאוכליו - כשר. היכי דמי? אי נימא בשתי עבודות, וטעמא - דחשיב בזריקה, דאין מחשבת אוכלין בזריקה. הא בעבודה אחת, כגון בשחיטה דמהניא ביה מחשבת אוכלין - פסול. והא קיימא לן מקצת אוכלין לא

דף סב.

אלא לאו בעבודה אחת, ומדסיפא בעבודה אחת - רישא נמי בעבודה אחת. מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא סיפא - בעבודה אחת, ורישא - או בעבודה אחת או בשתי עבודות. איבעיא להו: פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו, מהו? מי אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו, ומכשיר ליה, או לא? כי אתא רב דימי אמר: אמריתא לשמעתיא קמיה דרבי ירמיה: הואיל ולשמו מכשירו בזמנו, ושלא לשמו מכשירו שלא בזמנו. מה לשמו המכשירו בזמנו - אין מוציאו מידי שלא לשמו, אף שלא לשמו המכשירו שלא בזמנו - אין מוציאו מידי לשמו, ופסול. ואמר לי: לא, אם אמרת בשלא לשמו - שכן נוהג בכל הזבחים, תאמר בלשמו - שכן אינו נוהג בכל הזבחים אלא בפסח בלבד. מאי הוי עלה? - אמר רבא: פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו - כשר, דהא סתמו לשמו קאי. ואפילו הכי, כי שחיט ליה שלא לשמו - כשר. אלמא: אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו. כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו - אתי

שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו. - אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא: דילמא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר. דהא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. וכל היכא דשחיט ליה שלא לאוכליו לחודיה - פסול. ואמאי? הא סתמא לאוכליו קאי אלא: שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר. הכי נמי - שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר. - אמר ליה: מידי איריא? בשלמא התם - כמה דלא עקר ליה בשחיטה סתמיה ודאי לשמו קאי. אלא הכא - סתמיה לאוכליו קאי? דילמא מימשכי הני ואתי אחריני ומימני עלויה. (אחריני) דתנן: נמנין ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחט. איבעיא להו: פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים, מהו? שינוי בעלים כשינוי קודש דמי, ומכשיר ליה, או לא? - אמר רב פפא: אמריתא לשמעתיא קמיה דרבא: הואיל ושינוי קודש פוסלו בזמנו, ושינוי בעלים פוסלו בזמנו. מה שינוי קודש שפוסלו בזמנו - מכשירו לאחר זמנו, אף שינוי בעלים שפוסלו בזמנו - מכשירו לאחר זמנו. ואמר לי: לא אם אמרת בשינוי קודש - שכן פסולו בגופו, וישנו בארבע עבודות,

דף סא.א

וישנו לאחר מיתה, וישנו בצבור כביחיד. תאמר בשינוי בעלים - דאין פסולו בגופו, ואינו בארבע עבודות, ואינו לאחר מיתה, ואינו בצבור כביחיד. ואף על גב דתרתני לאו דוקא - תרתני מיהא דוקא. דמאי שנא שינוי בעלים דלא הוי פסולו בגופו - דפסולו מחשבה בעלמא היא, שינוי קודש נמי פסולו מחשבה בעלמא היא. ותו: הא דאמר שינוי בעלים אינו לאחר מיתה, ולרב פנחס בריה דרב אמר יש שינוי בעלים לאחר מיתה - מאי איכא למימר? תרתני מיתה דוקא נינהו אלא אמר רבא: פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים - נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו, ופסול. משנה. שחטו שלא לאוכליו, ושלא למנויו, לערלים ולטמאים - פסול. לאוכליו ושלא לאוכליו, למנויו ושלא למנויו, למולים ולערלים, לטמאים ולטהורים - כשר. שחטו קודם חצות - פסול, משום שנאמר (שמות יב) בין הערבים. שחטו קודם לתמיד - כשר, ובלבד שיהא אחר ממרס בדמו עד שיזרק התמיד. ואם נזרק - כשר. גמרא. תנו רבנן: כיצד שלא לאוכליו - לשום חולה או לשום זקן. כיצד שלא למנויו - נמנו עליו חבורה זו, ושחטו לשם חבורה אחרת. מנהגי מילי? דתנו רבנן: (שמות יב) במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו. יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר - תלמוד לומר במכסת תכסו, הכתוב שנה עליו לעכב. רבי אומר: לשון סורסי הוא. כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה. אשכחן שלא למנויו, שלא לאוכליו מנא לן? - אמר קרא: (שמות יב) איש לפי אכלו תכסו איתקש אוכלין למנויו.

דף סא.ב

שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים בזריקה. רב חסדא אמר: פסול, רבה אמר: כשר. רב חסדא אמר פסול - יש מחשבת ערלים בזריקה. רבה אמר כשר - אין מחשבת ערלים בזריקה. אמר רבה: מנא אמינא לה - דתניא: יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו, ודין הוא: הואיל וערלה פוסלת, וטומאה פוסלת. מה טומאה - לא עשה בה מקצת

טומאה ככל טומאה, אף ערלה - לא עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה. או כלך לדרך זו: הואיל וערלה פוסלת וזמן פוסל, מה זמן - עשה בה מקצת זמן ככל זמן, אף ערלה - עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה. נראה למי דומה? דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים, ואל יוכיח זמן - שנוהג בכל הזבחים. או כלך לדרך זו: דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו, ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה - תלמוד לומר (שמות יב) זאת. - מאי זאת? אילימא דכולה ערלה פסלה, מקצתה לא פסלה - האי מוכל ערל נפקא. אלא לאו הכי קתני: תלמוד לומר וכל ערל - כולה ערלה פסלה, מקצתה לא פסלה. וכי תימא הוא הדין לזריקה, דכולה ערלה מיהא פסלה - תלמוד לומר זאת - בשחיטה הוא הוא דכולה ערלה מיהא פסלה, אבל זריקה - אפילו כולה ערלה נמי לא פסלה. וכי תימא מאי קולא דזריקה? - דאין מחשבת אוכלין בזריקה. - ורב חסדא: אדרבה, לאידך גיסא: תלמוד לומר וכל ערל - כולה ערלה פסלה, מקצתה לא פסלה. אבל זריקה - אפילו מקצתה נמי פסלה. וכי תימא: הוא הדין לזריקה, דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה - תלמוד לומר זאת. שחיטה הוא דמקצתה לא פסלה, אבל זריקה - אפילו מקצתה פסלה. וכי תימא: ומאי חומריה דזריקה? - דלא מקבע פיגול אלא בזריקה. - מתקיף לה רב אשי: ממאי דהאי וכל ערל כולה משמע? דילמא האי וכל ערל משמע כל דהו ערלה, כתב רחמנא זאת - דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה, לא שנא בשחיטה ולא שנא בזריקה - אלא אמר רב אשי: רב חסדא ורבה

דף סבא

בהאי קרא קמיפלגי: (ויקרא א) ונרצה לו לכפר עליו - עליו ולא על חבירו. רבה סבר: חבירו דומיא דידיה, מה הוא דבר כפרה - אף חבירו דבר כפרה, לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא. ורב חסדא סבר: האי ערל נמי, כיון דבר חיובא הוא - בר כפרה הוא, [הואיל] דאי בעי מתקן נפשיה. ומי אית ליה לרב חסדא הואיל? והא איתמר: האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן: הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה - השתא נמי חזי ליה, ולא לקי. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל. בשלמא דרבה אדרבה - לא קשיא הכא - מחוסר מעשה, התם - דלא מחוסר מעשה. אלא דרב חסדא אדרב חסדא קשיא - אמרי: כי לית ליה לרב חסדא הואיל - לקולא, לחומרא - אית ליה. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, קתני: הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת, מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה - אף ערלה לא עשה מקצת ערלה ככל ערלה. האי טומאה היכי דמי? אילימא בטומאת גברי, ומאי לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה - דאי איכא ארבעה וחמשה גברי טמאין, וארבעה וחמשה גברי טהורין - לא פסלי להו טמאין לטהורין. גבי ערלה נמי, הא לא פסלי. דתנן: למולין ולערלים - כשר. מאי שנא טומאה דפשיטא ליה, ומאי שנא ערלה דמספקא ליה? אלא בטומאת בשר. ומאי לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה - דאילו איטמי חד מאברים, האי דאיטמי - שרפינן ליה, ואידך - אכלינן ליה. במאי אוקימתא - בטומאת בשר, אימא סיפא: דנין

דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים, ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים. ומאי טומאה? אי נימא טומאת בשר - אמאי אינו נוהג בכל הזבחים? אלא פשיטא בטומאת גברי. ומאי אינו נוהג בכל הזבחים - דאילו בכל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהן, ואילו בפסח ערל וטמא אין משלחין פסחיהן. רישא בטומאת בשר וסיפא בטומאת גברי? - אמר ליה: אין, שם טומאה קא פריך. ואיבעית אימא: סיפא נמי בטומאת בשר, ומאי אינו נוהג בכל הזבחים - דאילו בכל הזבחים בין שנטמא חלב ובשר קיים, בין שנטמא בשר וחלב קיים - זורק את הדם. ואילו בפסח, נטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם, נטמא בשר וחלב קיים - אינו זורק את הדם. במאי אוקימתא - בטומאת בשר, אימא סיפא: דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו, ואל תוכיח טומאה שהרי הותרה מכללה. במאי? אילימא

דף סבב

בטומאת בשר - היכא הותרה? אלא פשיטא בטומאת גברי. והיכא הותרה מכללה - בציבור. רישא בטומאת בשר, סיפא בטומאת גברי? - אין, שם טומאה קפריך. ואיבעית אימא: כולה בטומאת בשר, והיכא הותרה - בטומאת פסח. דתנן: פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. מתיב רב הונא בריה דרב יהושע: הפסח שעברה שנתו ושחטו בזמנו לשמו, וכן השוחט אחרים לשם פסח בזמנו, רבי אליעזר פוסל ורבי יהושע מכשיר. טעמא - בזמנו, הא שלא בזמנו - כשר. ואמאי? נימא: הואיל ובזמנו פוסל - שלא בזמנו נמי - פוסל - אמר רב פפא: שאני התם, דאמר קרא (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא - הוא בהוייתו, לא הוא לשום אחרים, ולא אחרים לשמו. בזמנו שהוא פסול לשום אחרים - אחרים פסולין לשמו. שלא בזמנו, שהוא כשר לשום אחרים - אחרים כשרים לשמו. רבי שמלאי אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: ניתני לי מר ספר יוחסין. - אמר ליה: מהיכן את? - אמר ליה: מלוד. - והיכן מותבך? - בנהרדעא. אמר ליה: אין נידונין לא ללודים ולא לנהרדעים, וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא. כפייה וארצי. אמר ליה: ניתנייה בשלשה ירחי. שקל קלא פתק ביה, אמר ליה: ומה ברוריה דביתהו דרבי מאיר, ברתיה דרבי חנניה בן תרדיון, דתניא תלת מאה שמעתתא ביומא משלש מאה רבוותא - ואפילו הכי לא יצתה ידי חובתה בתלת שנין, ואת אמרת בתלתא ירחי? כי שקיל ואזיל, אמר ליה: רבי, מה בין לשמו ושלא לשמו, לאוכליו ושלא לאוכליו? - אמר ליה: הואיל וצורבא מרבנן את, תא ואימא לך: לשמו ושלא לשמו - פסולו בגופו, לאוכליו ושלא לאוכליו - אין פסולו בגופו. לשמו ושלא לשמו - אי אפשר לברר איסורו, לאוכליו ושלא לאוכליו - אפשר לברר איסורו. לשמו ושלא לשמו - ישנו בארבע עבודות, לאוכליו ושלא לאוכליו - אינו בארבע עבודות. לשמו ושלא לשמו - ישנו בציבור כביחיד, לאוכליו ושלא לאוכליו - אינו בציבור כביחיד. רב אשי אמר: פסולו בגופו ואי אפשר לברר איסורו - חדא מילתא היא. דמה טעם אמר פסולו בגופו - משום דאי אפשר לברר איסורו. אמר רמי בר רב יודא אמר רב: מיום שנגזר ספר יוחסין תשש כחן של חכמים, וכהה מאור עיניהם. אמר מר

זוטרא: בין (דברי הימים א, ח) אצל (דברי הימים א, ט) לאצל טעינו ארבע מאה גמלי דדרשא. תניא, אחרים אומרים: הקדים מולים לערלים - כשר, ערלים למולים - פסול. מאי שנא מולין לערלים דכשר - דכולה ערלה בעינן, וליכא. ערלים למולין נמי, כולה ערלה בעינן וליכא

דף סג.א

לימא קסברי אחרים: אינה לשחיטה אלא בסוף וכדרבא, דאמר רבא: עדיין היא מחלוקת. הילכך, הקדים מולין לערלים - מולין חיילי, ערלים לא חיילי. הקדים ערלים למולין - ערלים חיילי, מולין לא חיילי. אמר רבה: לא, לעולם קסברי אחרים: ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. והכא במאי עסקינן - כגון שגמר בלבו לתרווייהו, בין למולין בין לערלים, והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולין עד שנגמרה שחיטה בערלים. ובהא פליגי דרבי מאיר סבר: לא בעינן פיו ולבו שוים, ורבנן סברי: בעינן פיו ולבו שוים. - וקסבר רבי מאיר לא בעינן פיו ולבו שוין? ורמינהו: המתכוין לומר תרומה, ואמר מעשר. מעשר ואמר תרומה. או: שאיני נכנס לבית זה, ואמר לזה. שאיני נהנה לזה ואמר לזה - לא אמר כלום, עד שיהו פיו ולבו שוין אלא אמר אביי: רישא דאמר סימן ראשון למולין, וסימן שני אף לערלים, דבסימן שני נמי פתיכי ביה מולין. סיפא דאמר: סימן ראשון לערלים, סימן שני למולים. דבסימן ראשון הא לא פתיכי ביה מולין. ורבי מאיר לטעמיה, דאמר: מפגלין בחצי מתיר. ורבנן לטעמייהו, דאמרי: אין מפגלין בחצי מתיר. משנה. השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. רבי יהודה אומר: אף התמיד. רבי שמעון אומר: הפסח בארבעה עשר, לשמו - חייב, ושלא לשמו - פטור. ושאר כל הזבחים, בין לשמן ובין שלא לשמן - פטור. ובמועד, לשמו - פטור, שלא לשמו - חייב. ושאר כל הזבחים, בין לשמן בין שלא לשמן - חייב חוץ מן החטאת ששחטו שלא לשמה. גמרא. אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם אינו חייב עד שיהא החמץ לשוחט או לזורק.

דף סג.ב

או לאחד מבני חבורה, ועד שיהא עמו בעזרה. רבי יוחנן אמר: אף על פי שאין עמו בעזרה. במאי קמיפלגי? אילימא בעל בסמוך קמיפלגי, דרבי שמעון בן לקיש סבר: על - בסמוך, ורבי יוחנן סבר: לא בעינן על בסמוך. והא איפלגו בה חדא זימנא דתנן: השוחט תודה לפנים, ולחמה חוץ לחומה - לא קדש הלחם. מאי חוץ לחומה? רבי יוחנן אמר: חוץ לחומת בית פאגי, אבל חוץ לחומת העזרה - קדיש, ולא בעינן על בסמוך. רבי שמעון בן לקיש אמר: אפילו חוץ לחומת עזרה לא קדיש. אלמא: בעינן על בסמוך. אלא: בהתראת ספק קמיפלגי. - בהא נמי הא פליגי בה חדא זימנא דאיתמר: שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה, רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרווייהו: אינו לוקה. רבי יוחנן אמר: אינו לוקה - משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. אבל התראת ספק - שמה התראה. ורבי שמעון בן לקיש אמר: אינו לוקה משום דהוה ליה התראת ספק, והתראת ספק לא שמה התראה. אבל

לאו שאין בו מעשה - לוקין עליו. אמרי: לעולם בעל בסמוך קא מיפלגי, וצריכא. דאי איפליגו לענין חמץ - הוה אמינא: בההוא הוא דקאמר רבי יוחנן דלא בעינן על בסמוך - משום דאיסור הוא, וכל היכא דאיתיה איתיה. אבל לענין מקדש לחם - לא קדיש אלא בפנים, אימא מודה ליה לרבי שמעון בן לקיש דבעינן על בסמוך. דאי איתיה גואי - קדיש, אי לא - לא קדיש. מידי דהוה אכלי שרת, צריכא. ואי אשמעינן לענין מקדש לחם - הוה אמינא: בהך קאמר רבי שמעון בן לקיש דבעינן על בסמוך - דאי איתיה גואי קדיש, אי לא - לא קדיש. אבל לענין חמץ - מודה ליה לרבי יוחנן דלא בעינן על בסמוך דאיסורא הוא, וכל היכא דאיתיה - איתיה, צריכא. בעא מיניה רב אושעיא מרבי אמי: אין לו לשוחט, ויש לו לאחד מבני חבורה מהו? אמר ליה: מי כתיב לא תשחט על חמצד? (שמות לד) לא תשחט על חמץ כתיב, אמר ליה: אי הכי - אפילו לאחד בסוף העולם נמי - אמר ליה: אמר קרא לא תשחט ולא ילין, לא תשחט על חמץ, הנך דקיימי עליה משום לא ילין. אמר רב פפא: הילכך, כהן המקטיר את החלב - עובר בלא תעשה, הואיל וישנו בכלל הלנת אמורין. תניא כוותיה דרב פפא: השוחט את הפסח על החמץ - עובר בלא תעשה. אימתי - בזמן שהוא לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה. היה לאחד בסוף העולם - אין זקוק לו. ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר חייב. אבל המולק את העוף בארבעה עשר - אינו עובר בלא כלום. ורמיניה: השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה, רבי יהודה אומר: אף התמיד. אמרו לו: לא אמרו אלא בפסח בלבד. אימתי - בזמן שיש לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה. היה לאחד בסוף העולם - אין זקוק לו. ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המולק ואחד המזה חייב, אבל הקומץ את המנחה - אינו עובר בלא תעשה. המקטיר את האימורין - אינו עובר בלא תעשה.

דף סד.א

קשיא מליקה אמליקה. קשיא הקטרה אהקטרה - ולטעמיד תיקשי לך היא גופא, דקתני: לא אמרו אלא בפסח בלבד. והדר תני: אחד השוחט, ואחד הזורק, ואחד המולק ואחד המזה אלא הא והא רבי שמעון, מליקה אמליקה לא קשיא - כאן בארבעה עשר כאן בחולו של מועד, ואידי ואידי רבי שמעון היא. הקטרה אהקטרה נמי לא קשיא - תנאי היא, דאיכא דמקיש הקטרה לשחיטה ואיכא מאן דלא מקיש. רבי יהודה אומר אף התמיד וכו'. מאי טעמא דרבי יהודה? אמר לך: (שמות כג) זבחי - זבח המיוחד לך, ומאי ניהו - תמיד. רבי שמעון אומר הפסח בארבעה עשר וכו'. מאי טעמא דרבי שמעון? דכתיב זבחי זבחי תרי זמני. קרי ביה זבח זבחי. למאי הלכתא פלגינהו רחמנא מהדדי, ולא כתב זבחי - למימר: בזמן דאיכא זבח - לא מחייב אזבחי, בזמן דליכא זבח - מחייב אזבחי. ובמועד לשמו פטור וכו'. טעמא דשלא לשמו, הא סתמא - פטור. אמאי? פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי. שמעת מינה: פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה - אמר רבי חייא בר גמדה, נזרקה מפי חבורה ואמרו: כגון שהיו בעלים טמאי מת, ונדחין לפסח שני, דסתמיה לשום פסח קאי. משנה. הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר (שמות

יב) ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל - קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאה העזרה, נעלו דלתות העזרה, תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב, שורה שכולה כסף - כסף, ושורה שכולה זהב - זהב, לא היו מעורבין. ולא היו לבזיכין שוליים, שמא יניחום ויקרש הדם. שחט ישראל וקבל הכהן, נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו, ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן. כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד. יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה, יצתה שניה נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל, אם גמרו - שנו, ואם שנו - שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהם. רבי יהודה אומר: מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים. רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובת. זרקו זריקה אחת על גבי המזבח, ולא הודו לו חכמים. כיצד תולין ומפשיטין? אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים, שבהן תולין ומפשיטין. כל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט - מקלות דקים וחלקים היו שם, מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט. רבי אליעזר אומר: ארבעה עשר

דף סזב

שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו, ויד חבירו על כתיפו, ותולה ומפשיט. קרעו והוציא את אימוריו, נתנו במגיס והקטירן על גבי המזבח. יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית, שניה בחיל, והשלישית במקומה עומדת. חשיכה - יצאו וצלו את פסחיהן. גמרא. אמר רבי יצחק: אין הפסח נשחט אלא בשלש כתות של שלשים שלשים בני אדם. מאי טעמא? קהל ועדה וישראל. מספקא לן, אי בבת אחת אי בזה אחר זה. הלכך, בעינן שלש כתות של שלשים בני אדם. דאי בבת אחת - הא איכא, ואי בזה אחר זה - הא איכא. הלכך בחמשין נמי סגיא, דעיילי תלתין ועבדי, עיילי עשרה ונפקי עשרה, עיילי עשרה ונפקי עשרה. נכנסה כת ראשונה וכו'. איתמר, אביי אמר: ננעלו תנן, רבא אמר: נועלין תנן. מאי בינייהו? איכא בינייהו למסמך אניסא. אביי אמר: ננעלו תנן, כמה דעיילו מעלו - וסמכינן אניסא. רבא אמר: נועלין תנן, ולא סמכינן אניסא. והא דתנן, אמר רבי יהודה: חס ושלוש שעקביא בן מהללאל נתנדה, שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל. אביי מתרץ לטעמיה, ורבא מתרץ לטעמיה. אביי מתרץ לטעמיה: אין בעזרה בשעה שננעלה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל. רבא מתרץ לטעמיה: אין בעזרה בשעה שנועלין אותה על כל ישראל, בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל. תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל, שנתמעך בו זקן אחד, והיו קוראין אותו פסח מעוכין. תנו רבנן: פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל. אמר ליה לכהן גדול: תן עיניך בפסחים. נטל כוליא מכל אחד, ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות, כפלים כיוצאי מצרים חוץ מטמא ושהיה

בדרך רחוקה. ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם, והיו קוראין אותו פסח מעובין. נטל כוליא? הא בעי אקטורה - דהדר מקטיר להו. - והכתיב (ויקרא ג) והקטירו שלא יערב חלביו של זה בזה - דהדר מקטיר להו חדא חדא. - והתניא: (ויקרא ג) והקטירם - שיהא כולו כאחד - אלא: תפיסה בעלמא, דשקיל מינייהו, עד דיהבין ליה מידי אחרינא. כהנים עומדין שורות וכו'. מאי טעמא? אילמא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא - הכי נמי דילמא שקלי בר מאתן ומעיילי בר מאה אלא: דהכי שפיר טפי. ולא היו לבזיכין שוליים וכו'. תנו רבנן: כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים, חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים, שמא יניחום ויפרוס הלחם. שחט ישראל וקבל הכהן וכו'. לא סגיא דלאו ישראל? - היא גופא קא משמע לן: דשחיטה בזר כשירה. וקבל הכהן - הא קמשמע לן: מקבלה ואילך מצות כהונה. נותנו לחבירו. שמעת מינה הולכה שלא ברגל הויא הולכה. - דילמא הוא נייד פורתא ואלא מאי קא משמע לן? - הא קמשמע לן: (משלי יד) ברב עם הדרת מלך. קבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו'. אבל איפכא לא. מסייע ליה לרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: אין מעבירין על המצות. כהן הקרוב אצל המזבח וכו'. מאן תנא פסח דזריקה? אמר רב חסדא: רבי יוסי הגלילי - היא. דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: (במדבר יח) את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר. דמו לא נאמר, אלא דמם. חלבו, לא נאמר אלא: חלבם, למד על בכור ומעשר ופסח שהן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. מנלן דטעונין יסוד? - אמר רבי אלעזר: אתיא זריקה זריקה מעולה. כתיב הכא את דמם תזרק על המזבח וכתוב התם (ויקרא א) וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב. מה עולה טעונה יסוד - אף פסח נמי טעון יסוד.

דף סה.א

ועולה גופה מנלן? אמר קרא: (ויקרא ד) אל יסוד מזבח העולה - אלמא עולה טעונה יסוד. יצתה כת ראשונה וכו'. תנא: היא נקראת כת עצלנית. והא לא סגי דלאו הכי, מאי הוי להו למיעבד? - אפילו הכי, איבעי להו לזרוזי נפשייהו. כדתניא, רבי אומר: אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי, אשרי מי שאומנתו בסם, אוי לו מי שאומנתו בורסי. ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות. כמעשהו בחול וכו'. שלא ברצון מאן? - אמר רב חסדא: שלא ברצון רבי אליעזר. דאי רבנן - הא אמרי שבות הוא, ואין שבות במקדש. מאי היא? - דתניא: אחד החולב והמחבץ והמגבן - כגרוגרות. המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת - חייב חטאת. היזד ביום טוב - לוקה את הארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. רב אשי אמר: אפילו תימא שלא ברצון חכמים, ורבי נתן היא. דתניא, רבי נתן אומר: שבות צריכה - התירו, שבות שאינה צריכה - לא התירו. רבי יהודה אומר כוס היה ממלא וכו'. תניא, רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובות, שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו. אמרו לו לרבי יהודה: והלא לא נתקבל בכלי - מנא ידעי? - אלא הכי קאמרי ליה: שמא לא נתקבל בכלי. -

אמר להן: אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי. - מנא ידע? - כהנים זריזין הן. - אי זריזין - אמאי משתפיך? - אגב זריזותייהו דעבדי משתפיך. - והלא דם התמצית מעורב בו - רבי יהודה לטעמיה, דאמר: דם התמצית דם מעליא הוא. דתניא: דם התמצית באזהרה. רבי יהודה אומר: בהיכרת. - והאמר רבי אלעזר: מודה רבי יהודה לענין כפרה שאינו מכפר, שנאמר (ויקרא יז) כי הדם הוא בנפש יכפר.

דף סהב

דם שהנפש יוצאה בו - מכפר, דם שאין הנפש יוצאה בו - אינו מכפר. אלא, רבי יהודה לטעמיה, דאמר: אין דם מבטל דם. תניא, אמר להן רבי יהודה לחכמים: לדבריכם, למה פוקקין את העזרה? אמרו לו: שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם. - והא קא חייץ - לח הוא ואינו חוצץ. כדתניא: הדם והדיו והחלב והדבש, יבשים - חוצצין, לחין - אין חוצצין. - והא קמתוסי מאנייהו, (ותנו) (מסורת הש"ס: [ותניא]): היו בגדיו מטושטשין ועבד - עבודתו פסולה. וכי תימא: דמדלו להו למאנייהו - והתניא: (ויקרא ו) מדו בד, מדו - כמדתו, שלא יחסר ולא יותיר - בהולכת איברין לכבש, דלאו עבודה היא. ולא? והא מדבעי כהונה עבודה היא - דתניא: (ויקרא א) והקריב הכהן את הכל המזבחה - זו הולכת אברים לכבש אלא: בהולכת עצים למערכה, דלאו עבודה היא. - בהולכת אברים לכבש ובהולכת דם, מיהא היכי אזלי? - דמסגי איצטבי. כיצד תולין ומפשיטין וכו', קרעו והוציאו את אמוריו נתנם במגיס להקטירם. אטו הוא גופיה הוה מקטר להו? - אימא: להקטירן על גבי המזבת. יצתה כת ראשונה וכו'. תנא: כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו. אמר רב עיליש: טייעות. הדרן עלך תמיד נשחט. משנה. אלו דברים בפסח דוחין את השבת: שחיטתו, וזריקת דמו, ומיחוי קרביו, והקטרת חלביו. אבל צלייתו והדחת קרביו - אינן דוחין את השבת. הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום, וחתיכת יבלתו - אין דוחין את השבת. רבי אליעזר אומר: דוחין. אמר רבי אליעזר: והלא דין הוא: מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה - דוחה את השבת, אלו שהן משום שבות - לא ידחו את השבת? אמר לו רבי יהושע: יום טוב יוכית, שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום שבות. אמר לו רבי אליעזר: מה זה יהושע? מה ראה רשות למצוה? השיב רבי עקיבא ואמר: הזאה תוכיח, שהיא משום מצוה, והיא משום שבות - ואינה דוחה את השבת. אף אתה אל תתמה על אלו, שאף על פי שהן משום מצוה והן משום שבות - לא ידחו את השבת. אמר לו רבי אליעזר: ועליה אני דן, ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת - הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת?

דף סו.א

אמר לו רבי עקיבא: או חלוף מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת, שחיטה שהיא משום מלאכה - אינו דין שלא תדחה את השבת. אמר לו רבי אליעזר: עקיבא, עקרת מה שכתוב בתורה (במדבר ט) במועדו - בין בחול בין בשבת. אמר לו: רבי, הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר

לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת. שחיטה שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת. גמרא. תנו רבנן: הלכה זו נתעלמה מבני בתירא. פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו. אמרו לו: כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת? והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו: מנין לך? אמר להם: נאמר מועדו בפסח ונאמר (במדבר כח) מועדו בתמיד. מה מועדו האמור בתמיד - דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח - דוחה את השבת. ועוד, קל וחומר הוא: ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת - אינו דין שדוחה את השבת. מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח. התחיל מקנטרן בדברים, אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם - עצלות שהיתה בכם, שלא שמתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון. אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא, הנח להן לישראל אם אין נביאים הן - בני נביאים הן. למחר, מי שפסחו טלה - תוחבו בצמרו, מי שפסחו גדי - תוחבו בין קרניו. ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון. אמר מר: נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת - אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת. ותמיד גופיה מנלן דדחי שבת? אילימא משום דכתיב ביה במועדו - פסח נמי הא כתיב ביה מועדו, אלא מועדו לא משמע ליה, הכא נמי: מועדו לא משמע ליה. אלא אמר קרא: (במדבר כח) עלת שבת בשבתו על עלת התמיד, מכלל [עולה] דתמיד קרבה בשבת. אמר מר: ועוד, קל וחומר: ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת - אינו דין שדוחה את השבת. איכא למיפרך: מה לתמיד - שכן תדיר וכליל קל וחומר אמר להו ברישא ופרכוהו, והדר אמר להו גזירה שוה. וכי מאחר דגמר גזירה שוה קל וחומר למה ליה? אלא לדידהו קאמר להו: בשלמא גזירה שוה לא גמריתו - דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא קל וחומר דאדם דן מעצמו - איבעי לכו למידן - אמרו ליה: קל וחומר פריכא הוא. אמר מר: למחר מי שפסחו טלה - תוחב לו בצמרו, גדי - תוחב לו בין קרניו.

דף ס"ב

והא קא עביד עבודה בקדשים - כהלל. דתניא: אמרו עליו על הלל, מימיו לא מעל אדם בעולתו. אלא, מביאה חולין לעזרה ומקדישה, וסומך ידו עליה ושוחטה. פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה? והתנן: אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין ואין מגביהין תרומה ומעשרות, כל אלו ביום טוב אמרו, קל וחומר בשבת - הני מילי בחובות שאין קבוע להן זמן, אבל בחובות שקבוע להן זמן - מקדישין. דאמר רבי יוחנן: מקדיש אדם

את פסחו בשבת וחגיגתו ביום טוב. והלא מחמר - מחמר כלאחר יד. - מחמר כלאחר יד נמי, נהי דאיסורא דאורייתא ליכא - איסורא מדרבנן מיהא איכא - היינו דקא בעי מיניה: דבר שיש לו היתר מן התורה, ודבר שבות עומד לפניו, לעקרו כלאחר יד במקום מצוה מאי? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא, הניחו להן לישראל אם אין נביאים הן - בני נביאים הן. אמר רב יהודה אמר רב: כל המתיהר, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו. אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו - מהלל. דאמר מר: התחיל מקנטרן בדברים. וקאמר להו: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו - מדבורה, דכתיב (שופטים ה) חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל וגו' וכתוב (שופטים ה) עורי עורי דבורה עורי דברי שיר וגו'. ריש לקיש אמר: כל אדם שכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו. אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו - ממשה. דכתיב (במדבר לא): ויקצף משה על פקודי החיל וגו' וכתוב (במדבר לא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה וגו' מכלל דמשה איעלם מיניה. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו - מאלישע, דכתיב (מלכים ב ג) לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט אליך ואם אראך וגו' וכתוב (מלכים ב ג) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' וגו'. אמר רבי מני בר פטיש: כל שכועס, אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים - מורידין אותו. מנלן - מאליאב, שנאמר (שמואל א יז) ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה [זה] ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת. וכי אזל שמואל לממשחינהו בכלהו כתיב (שמואל א טז) לא בזה בחר ה' ובאליאב כתיב (שמואל א טז) ויאמר ה' אל שמואל אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו - מכלל דהוה רחיס ליה עד האינדא. אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת, דדחו טומאה מנא לן? - אמרי: כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת, הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה, ופסח גופיה מנא לן? - אמר רבי יוחנן: דאמר קרא (במדבר ט) איש איש כי יהיה טמא לנפש - איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נידחין לפסח שני, - אלא עבדי בטומאה. אמר ליה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: אימא איש נדחה לפסח שני - ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא בפסח שני - אלא אמר רבי שמעון בן לקיש: מהכא (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. יאמר טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין, ואני אומר: אם טמאי מתים משתלחין - זבין ומצורעין לא כל שכן?

דף סזא

אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין. ואיזה זה - פסח הבא בטומאה. אמר אביי: אי הכי, לימא נמי יאמר זב וטמאי מתים ואל יאמר מצורע, ואני אומר: זב משתלח - מצורע לא כל שכן. אלא: יש לך שעה שמצורעין משתלחין ואין זבין וטמאי מתים משתלחין, ואיזה זה - פסח הבא בטומאה. וכי תימא

הכי נמי - והתנן: פסח הבא בטומאה - לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות, ואם אכלו פטורין. אלא אמר אביי: לעולם מקרא קמא. אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא, לנפש למה לי? וכי תימא: האי לנפש להכי הוא דאתא הטמא מת הוא דנדחה לפסח שני, אבל שאר טמאין לא - והתניא: יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין ובוועלי נדות מניין? תלמוד לומר איש איש, לנפש דכתב רחמנא למה לי? אלא הכי קאמר: איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נדחה לפסח שני, אלא עבדי בטומאה. וכי עבדי ציבור בטומאה - בטמא מת, אבל שאר טומאות - לא עבדי. אמר רב חסדא: מצורע שנכנס לפניו ממחיצתו - פטור, שנאמר (ויקרא יג) בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. בדד ישב - לבדו ישב, מחוץ למחנה מושבו - הכתוב נתקו לעשה. איתביה: מצורע שנכנס לפניו ממחיצתו - בארבעים. זבין וזבות שנכנסו לפניו ממחיצתן - בארבעים. וטמא מת מותר ליכנס למחנה לוי. ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו. שנאמר (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו - במחיצתו - תנאי היא. דתניא: בדד ישב - לבדו ישב, שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו. יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת - תלמוד לומר (במדבר ה) ולא יטמאו את מחניהם - ליתן מחנה לזה ומחנה לזה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, יאמר טמאי מת ואל יאמר טמאי זב, ואני אומר: טמאי מתים משתלחין - זבין לא כל שכן? למה נאמר זב - ליתן לו מחנה שניה. ויאמר זב ואל יאמר מצורע, ואני אומר: זבין משתלחין - מצורעין לא כל שכן? למה נאמר מצורע - ליתן לו מחנה שלישית. כשהוא אומר בדד ישב - הכתוב נתקו לעשה. מאי חומר דזב מטמא מת - שכן טומאה יוצאה עליו מגופו. - אדרבה, טמא מת חמור, שכן טעון הזאה שלישי ושביעי - אמר קרא: טמא וכל טמא - לרבות טמא שרץ, וזב חמור מטמא שרץ. ומאי חומר? - כדאמרן. - אדרבה, שרץ חמור שכן מטמא באונס - אמרי:

דף סזב

כי האי גוונא זב נמי טמויי מטמי באונס כדרב הונא. דאמר רב הונא: ראייה ראשונה של זב מטמאה באונס. מאי חומר דמצורע מזב - שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש המטה. - אדרבה, זב חמור שכן מטמא משכב ומושב, ומטמא כלי חרס בהיסט - אמר קרא זב וכל זב - לרבות בעל קרי, ומצורע חמור מבעל קרי - ומאי חומר? - כדאמרן. - אדרבה: בעל קרי חמור, שכן מטמא במשהו - סבר לה כרבי נתן. דתניא, רבי נתן אומר משום רבי ישמעאל: זב צריך כחתימת פי האמה. ולא הודו לו חכמים. ואיתקש ליה בעל קרי לזב. וכל צרוע למה לי? - אידי דכתיב כל זב כתיב נמי כל צרוע. ורבי יהודה, שפיר קאמר רבי שמעון - ההוא מיבעי ליה לכדתניא, רבי אליעזר אומר: יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין - תלמוד לומר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, בשעה שטמאי מתים משתלחין - זבין ומצורעין משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין - אין

זבין ומצורעין משתלחין. אמר מר: זב וכל זב - לרבות בעל קרי. מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: מחילות לא נתקדשו, ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות. מיתיבי: בעל קרי כמגע שרץ. מאי לאו - למחנותם - לא, לטומאתם. - לטומאתם? - האי טומאת ערב כתיב ביה, והאי טומאת ערב כתיב ביה אלא לאו - למחנותם - לא, לעולם לטומאתם. והא קמשמע לן: דבעל קרי כמגע שרץ, מה מגע שרץ מטמא באונס - אף בעל קרי מטמא באונס. - מיתיבי:

דף סח.א

בועל נדה כטמא מת. למאי? אילימא לטומאתם - האי טומאת שבעה כתיב ביה, והאי טומאת שבעה כתיב ביה. אלא לאו - למחנותם. ומדסיפא למחנותם - הוי רישא נמי למחנותם - מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא. מיתיבי: מצורע חמור מזב, וזב חמור מטמא מת, יצא בעל קרי שטמא מת חמור ממנו. מאי יצא? לאו יצא מכלל זב ובא לכלל טמא מת, דהא טמא מת חמור ממנו ומותר במחנה לוי. - לא, יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב. ואף על גב דטמא מת חמור ממנו, (דמותר) (מסורת הש"ס: [ומותר]) במחנה לוי - למאי דדמי ליה מדמיין ליה. תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי (דברים כג): ויצא אל מחוץ למחנה - זו מחנה שכינה, לא יבא אל תוך המחנה - זו מחנה לוי, מכאן לבעל קרי שיצא חוץ לשתי מחנות. אמר ליה: אכתי לא עיילתיה אפיקתיה? לישנא אחרינא: אכתי לא אפיקתיה עיילתיה? אלא אימא: מחוץ למחנה - זו מחנה לוי, לא יבא אל תוך המחנה - זו מחנה שכינה. מתקיף לה רבינא: אימא אידי ואידי למחנה שכינה, ולעבור עליו בעשה ולא תעשה - אם כן לימא קרא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא אל תוך, המחנה למה לוי? שמע מינה: ליתן לו מחנה אחרת. ומיחוי קרביו וכו'. מאי מיחוי קרביו? רב הונא אמר: שמנקבן בסכין. (רב) חייא בר רב אמר: שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא דסכינא. אמר רבי (אליעזר) (מסורת הש"ס: [אלעזר]): מאי טעמא דחייא בר רב - דכתיב (ישעיהו ה) וחרבות מחים גרים יאכלו. מאי משמע - כדמתרגם רב יוסף: ונכסיהן דרשיעיא צדיקיא יחסנון. (ישעיהו ה) ורעו כבשים כדברם, אמר מנשיא בר ירמיה אמר רב: כמדובר בס. מאי כמדובר בס? אמר אביי: וחרבות מחים גרים יאכלו. אמר ליה רבא: בשלמא אי כתיב חרבות - כדקאמרת, השתא דכתיב וחרבות - מילתא אחריתי קאמר. אלא אמר רבא: כדרב חננאל אמר רב. דאמר רב חננאל אמר רב: עתידין צדיקים שיחיו את המתים, כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתוב התם (מיכה ז) ירעו בשן וגלעד כימי עולם. בשן - זה אלישע הבא מן הבשן, שנאמר (דברי הימים א ה) ויעני ושפט בבשן וכתוב (מלכים ב ג) פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו. גלעד זה אליהו, שנאמר (מלכים א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: עתידין צדיקים שיחיו מתים, שנאמר (זכריה ח) עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים וכתוב (מלכים ב ד) ושמתי משענתי על פני הנער. עולא רמי: כתיב (ישעיהו כה) בלא המות לנצח, וכתוב (ישעיהו סה) כי הנער בן מאה שנה ימות לא

קשיא כאן - בישראל, כאן - בנכרים. ונכרים מאי בעו התם? - דכתיב (ישעיהו סא) ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם. רב חסדא רמי: כתיב (ישעיהו כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה וכתוב (ישעיהו ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים לא קשיא: כאן - לעולם הבא, כאן - לימות המשיח. ולשמואל, דאמר: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד, מאי איכא למימר? אידי ואידי לעולם הבא, ולא קשיא: כאן במחנה שכינה, כאן במחנה צדיקים. רבא רמי: כתיב (דברים לב) אני אמית ואחיה וכתוב מחצתי ואני ארפא, השתא אחויי מחיי - מרפא לא כל שכן? אלא אמר הקדוש ברוך הוא: מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא. תנו רבנן: אני אמית ואחיה יכול מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג - תלמוד לומר מחצתי ואני ארפא מה מכה ורפואה באחד - אף מיתה וחיים באחד. מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה. דבר אחר: בתחלה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי ואני ארפא.

דף סח.ב

והקטר חלביו וכו'. תניא, אמר רבי שמעון: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים כשרים כל הלילה, ואין ממתנינים להם עד שתחשך. הרכבתו והבאתו וכו'. ורמינהו: חותכין יבלת במקדש, אבל לא במדינה. ואם בכלי - כאן וכאן אסור רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא. חד אמר: אידי ואידי ביד, הא - בלחה, הא - ביבשה. וחד אמר: אידי ואידי בלחה, ולא קשיא: הא - ביד, הא - בכלי, ולמאן דאמר הא ביד הא בכלי מאי טעמא לא אמר אידי ואידי ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה? - אמר לך: יבשה מפרך פריכא. ולמאן דאמר אידי ואידי ביד, ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה, מאי טעמא לא אמר אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא ביד הא בכלי? - אמר לך: כלי - הא קתני התם - אם בכלי - כאן וכאן אסור. - ואידך: הא דקתני כלי הכא - פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע אתא לאשמועינן. אמר רבי אליעזר ומה אם שחיטה וכו'. רבי יהושע לטעמיה, דאמר: שמחת יום טוב נמי מצוה היא. דתניא, רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקהו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר (דברים טז) עצרת לה' אלהיך, וכתוב אחד אומר (במדבר כט) עצרת תהיה לכם. רבי אליעזר סבר: או כולו לה' או כולו לכם. ורבי יהושע סבר: חלקהו, חציו לה' וחציו לכם. (עב"ס סימן) אמר רבי אליעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא. אמר רבה: הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - (ישעיהו נח) וקראת לשבת ענג. אמר רב יוסף: הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם - מאי טעמא (אסתר ט) ימי משתה ושמחה כתיב ביה. מר בריה דרבנא כולה שתא הוה יתיב בתעניתא, לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי. עצרת - יום שניתנה בו תורה, פוריא - ימי משתה ושמחה כתיב, מעלי יומא דכיפורי - דתני חייא בר רב מדפת: (ויקרא כג) ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה (הם) מתעניין?

והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשעה בו - מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא? רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה, ותלי וקאי בעיברא דדשא ואמר: חדאי נפשאי, חדאי נפשאי, לך קראי לך תנאי. איני? והאמר רבי אלעזר: אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (ירמיהו לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי - מעיקרא כי עביד איניש - אדעתא דנפשיה קא עביד. אמר רב אשי: ולמאי דקאמר רבי אליעזר נמי יום טוב רשות - אית ליה פירכא: ומה יום טוב שהתיר בו מלאכה של רשות - לא התיר שבות שעמה, שבת שלא התיר בה אלא מלאכה של מצוה - אינו דין שלא תתיר שבות שעמה?

דף סט.א

ורבי אליעזר - שבות דמצוה עדיף ליה. תניא, אמר רבי אליעזר: ומה לי אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה את השבת, דאיתעביד ליה מצוה - לא ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה את השבת אמר לו רבי עקיבא: דמה לי, אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה את השבת - שהרי דחתה שחיטה את השבת. תאמר ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה את השבת - שלא דחתה שחיטה את השבת. דבר אחר: שמא ימצא זבח פסול, ונמצא מחלל את השבת למפרע. אי הכי משחט נמי לא נשחט, שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אלא הא אמר ליה ברישא ופרכיה, והדר אמר ליה הך דמה לי אם דחו. השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח וכו'. תניא, אמר לו רבי אליעזר: עקיבא, בשחיטה השבתני - בשחיטה תהא מיתתו. אמר לו: רבי, אל תכפירני בשעת הדין, כך מקובלני ממך: הזאה שבות היא, ואינה דוחה את השבת. וכי מאחר דהוא אגמריה מאי טעמא קא הדר ביה? - אמר עולא: רבי אליעזר כי אגמריה - הזאה דתרומה אגמריה, דתרומה גופה לא דחיא שבת. רבי עקיבא נמי, כי אותביה - הזאה דתרומה אותביה, שהיא מצוה והיא משום שבות. והוא סבר: הזאה דפסח קא מותיב ליה. מתיב רבה: השיב רבי עקיבא ואמר: הזאת טמא מת תוכיח, שחל שביעי שלו להיות בשבת ובערב הפסח, שהיא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת אלא וודאי הזאה דפסח אגמריה, וכי מאחר דאגמריה מאי טעמא קא פריך ליה רבי אליעזר? - רבי אליעזר גמריה איתעקר ליה ואתא רבי עקיבא לאדכוריה גמריה. ונימא ליה בהדיה - סבר לאו אורח ארעא. והזאה מאי טעמא לא דחיא שבת? מכדי טלטולי בעלמא הוא, תדחי שבת משום פסח - אמר רבה: גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. ולרבי אליעזר ניעבריה, דהא אמר רבי אליעזר: מכשירי מצוה דוחין את השבת - אמרי: הני מילי - היכא דגברא גופיה חזי, ורמי חיובא עליה. אבל הכא, דגברא גופיה לא חזי - לא רמי חיובא עליה. אמר רבה: לדברי רבי אליעזר, קטן בריא - מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת, דהא חזי ליה. קטן חולה - אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו - דהא לא חזי ליה. אמר רבא: ואי בריא הוא - למה ליה חמין להברותו? אלא אמר רבא: הכל חולין הן אצל מילה, אחד קטן בריא ואחד קטן חולה - אין מחמין לו חמין להברותו

ולמולו בשבת, דהא לא חזי. איתיביה אביי: ערל שלא מל - ענוש כרת, דברי רבי אליעזר. והא הכא, דגברא גופיה לא חזי וקתני ענוש כרת, אלמא: רמי חיובא עליה אמר רבה: קסבר רבי אליעזר: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ.

דף סט.ב

וכל שאילו ביחיד נדחה - בציבור עבדי בטומאה. וכל מילתא דאיתא בציבור - איתא ביחיד, וכל מילתא דליתא בציבור - ליתא ביחיד. ערילות, דאי כוליה ציבור ערלים ניהו - אמרינן להו קומו מהולו נפשיכו ועבידי פסחא, יחיד נמי אמרינן ליה: קום מהול ועביד פסחא. ואי לא מהיל ועביד - ענוש כרת. טומאה, דאי כוליה ציבורא טמאין ניהו לא מדינן עליהו, אלא עבדי בטומאה - יחיד נמי פטור. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא: והרי פסח שני, דליתיה בציבור ואיתיה ביחיד אמר ליה: שאני התם, דהא עבד ליה ציבורא בראשון. - מיתבי: יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור, ושלא היה בדרך רחוקה. ערל וטמא שרץ ושאר כל הטמאים מניין? תלמוד לומר (במדבר ט) והאיש. מדקא מהדר אטמא שרץ - קסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. דאי שוחטין וזורקין על טמא שרץ - למה ליה לאהדוריה עליה - היינו טהור אלמא: אף על גב דלא חזי חיובא עליה. ואף על גב דליתיה בציבור - איתיה ביחיד. אלא אמר רבא: קסבר רבי אליעזר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, והוא הדין לטמא מת בשביעי שלו. - הזאה למאי - לאכילה, אכילת פסחים לא מעכבא אמר ליה רב אדא בר אבא לרבא: אם כן נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו - אמר ליה: שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי, אבל האי - מיחזא חזי, תקוני הוא דלא מתקן. כלל אמר רבי עקיבא וכו'. אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא. ותנן נמי גבי מילה כי האי גוונא, כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת. מילה, שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת. ואמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא. וצריכא, דאי אשמעינן גבי פסח - התם (דהוא מכשירי) (מסורת הש"ס: [הוא דמכשירי]) מצוה לא דחו שבת - משום דלא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות, אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה בריתות - אימא לידחי. ואי אשמעינן מילה - התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת, אבל פסח דאיכא כרת - אימא לידחי, צריכא. משנה. אימתי מביא חגיגה עמו - בזמן שהוא בא בחול, בטהרה, ובמועט. ובזמן שהוא בא בשבת, במרובה, ובטומאה - אין מביאין עמו חגיגה. חגיגה היתה באה מן הצאן, מן הבקר, מן הכבשים ומן העזים, מן הזכרים ומן הנקבות, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד. גמרא. מאי תנא דקתני חגיגה? - תנא הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת, והכי קאמר: אימתי מביאין עמו חגיגה - בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט. אמר רב אשי: שמע מינה: חגיגת ארבעה עשר

דף ע.א

לאו חובה היא, דאי סלקא דעתך חובה היא - תיתי בשבת, ותיתי במרובה, ותיתי בטומאה. ובמועט מיהו מאי טעמא אתינא? כדתניא: חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת

תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השבע. ונאכלת לשני ימים וכו'. מתניתין דלא כבן תימא. דתניא, בן תימא אומר: חגיגה הבאה עם הפסח - הרי היא כפסח, ואינה נאכלת אלא ליום ולילה. וחגיגת חמשה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד. וחגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה, ואין יוצא בה משום חגיגה. מאי טעמיה דבן תימא? כדמתני רב לחייא בריה: (שמות לד) ולא ילין לבקר זבח חג הפסח. זבח חג - זה חגיגה, הפסח - כמשמעו. ואמר רחמנא לא ילין. איבעיא להו: לבן תימא, נאכלת צלי או אין נאכלת צלי? כי אקשיה רחמנא לפסח - ללינה, אבל לצלי - לא. או דילמא לא שנא? - תא שמע: הלילה הזה כולו צלי. ואמר רב חסדא: זו דברי בן תימא. שמע מינה. איבעיא להו: לבן תימא, באה מן הבקר או אינה באה מן הבקר, באה מן הנקבות או אינה באה מן הנקבות, באה בת שתי שנים או אינה באה בת שתי שנים? כי אקשיה רחמנא לפסח - למידי דאכילה, אבל לכל מיילי - לא. או דילמא לא שנא? - תא שמע: חגיגה הבאה עם הפסח - הרי היא כפסח, באה מן הצאן ואינה באה מן הבקר, באה מן הזכרים ואינה באה מן הנקבות, באה בת שנתה ואינה באה בת שתי שנים. ואינה נאכלת אלא ליום ולילה, ואינה נאכלת אלא צלי, ואינה נאכלת אלא למנויו. מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא - בן תימא, שמע מינה: כולהו מילתא בעינן. שמע מינה. איבעיא להו: לבן תימא, יש בה משום שבירת עצם או אין בה משום שבירת העצם? אף על גב דכי אקשיה רחמנא לפסח - אמר קרא בו - בו ולא בחגיגה. או דילמא האי בו - בכשר ולא בפסול הוא דאתא? - תא שמע: סכין שנמצאת בארבעה עשר - שוחט בה מיד, בשלשה עשר שונה ומטביל. קופיץ, בין בזה ובין בזה - שונה ומטביל. מניי אילימא רבנן - מאי שנא סכין דמטביל - דחזיא לפסח, קופיץ נמי הא חזי לחגיגה אלא לאו דבן תימא היא, ושמע מינה: יש בה משום שבירת העצם. - לא, לעולם רבנן, וכגון שבא בשבת. והא מדקתני סיפא: חל ארבעה עשר להיות בשבת - שוחט בה מיד, ובחמשה עשר שוחט בה מיד. נמצאת קופיץ קשורה לסכין - הרי היא כסכין. מכלל דרישא לאו בשבת עסקין ואלא שבא

דף עב.

במרובה. - מנא ידעי? - ואלא שבא בטומאה. - סוף סוף מנא ידעי? - דמית נשיא. - דמית נשיא אימת? אילימא דמית בשלשה עשר - סכין למה לי דמטביליה? ואלא דמית בארבעה עשר - מאי שנא סכין דמטביל, ומאי שנא קופיץ דלא מטביל לה? - לא צריכא דנשיא גוסס בשלשה עשר. סכין דחד ספיקא - מטביל לה, קופיץ דתרי ספיקי - לא מטביל לה. תניא, יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום. אמר: אם יבוא אליהו ויאמר להם לישראל: מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת, מה הן אומרים לו? תמהני על שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנין גדולים, ולא אמרו להן לישראל: חגיגה דוחה את השבת. אמר רב: מאי טעמא דבן דורתאי - דכתיב (דברים טז) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, והלא אין פסח אלא מן הכבשים ומן העזים אלא: צאן - זה פסח, בקר - זה חגיגה. ואמר רחמנא וזבחת פסח. אמר רב

אשי: ואנן טעמא דפרושים ניקו ונפרוש? אלא קרא לכדרב נחמן הוא דאתא. דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מנין למותר הפסח שקרב שלמים - שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר בא? והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים. אלא: מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר. ורבנן, מאי טעמא לא דחי שבת? הא ודאי קרבן ציבור הוא - אמר רבי אילעא משום רבי יהודה בן ספרא: אמר קרא (ויקרא כג) וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה. שבעה? שמונה הו' אלא מכאן לחגיגה שאינה דוחה את השבת. כי אתא רבין אמר: אמרתי לפני רבותי: פעמים שאי אתה מוצא אלא ששה, כגון שחל יום טוב הראשון של חג בשבת. אמר אביי: אבין תכלא לימא כי הא מילתא? שמנה - לא משכחת לה כלל. שבעה - איתא ברוב שנים. אמר עולא אמר רבי אלעזר: שלמים ששחטן מערב יום טוב אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה. משום שמחה דכתיב (דברים כז) וזבחת ושמחת - בעינן זביחה

דף עא.א

בשעת שמחה - וליכא. משום חגיגה - הוי דבר שבחובה, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. לימא מסייע ליה: (דברים טז) והיית אך שמח - לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. אתה אומר לילי יום טוב האחרון, או אינו אלא לילי יום טוב הראשון? תלמוד לומר: אך (שמח) - חלק. מאי טעמא - לאו משום דאין לו במה ישמח? - לא, כדתני טעמא: מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב ראשון? - מרבה אני לילי יום טוב האחרון - שיש שמחה לפניו, ומוציא אני לילי יום טוב ראשון שאין שמחה לפניו. מתיב רב יוסף: חגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה, ואין יוצא בה משום חגיגה. אמאי? הא בעינן זביחה בשעת שמחה, וליכא - אמר רב אידי בר אבין: שעיקב ושחטה. אמר רב אשי: הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי - הא מתניתא מאן קתני לה - בן תימא, בן תימא - הא פסלה לה בלינה שמע מינה. מתיב רבא: ההלל והשמחה שמנה. ואי אמרת בעינן זביחה בשעת שמחה - הא זמנין סגיאין דלא משכחת לה אלא שבעה, כגון שחל יום טוב הראשון להיות בשבת - אמר רב הונא בריה דרב יהודה: משמחו בשעירי הרגלים. - אמר רבא: שתי תשובות בדבר. חדא: דשעירי הרגלים חי נאכלין, צלי אין נאכלין, ושמחה בחי ליכא. ועוד: כהנים אוכלין, וישראל במה שמחים? אלא אמר רב פפא: משמחו בכסות נקיה ויין ישן. כי אתא רבין אמר רבי אלעזר: שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה, ואין יוצא בהן משום חגיגה. יוצא משום שמחה - לא בעינן זביחה בשעת שמחה. ולא משום חגיגה - הוי דבר שבחובה, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. מיתיבי: והיית אך שמח - לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. אתה אומר לרבות לילי יום טוב האחרון, או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון - תלמוד לומר: אך - חלק. מאי טעמא - לאו משום דאין לו במה ישמח? - לא, כדתניא: מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב הראשון - מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו, ומוציא אני

לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו. אמר רב כהנא: מנין לאימורי חגיגת חמשה עשר שנפסלין בלינה - שנאמר (שמות כג) ולא ילין חלב חגי עד בקר וסמך ליה ראשית. למימרא דהאי בקר - בקר ראשון, מתקיף לה רב יוסף: טעמא דכתב ראשית הא לא כתב ראשית - הוה אמינא: מאי בקר - בקר שני. מי איכא מידי דבשר איפסיל ליה מאורתא, ואימורין עד צפרא? - אמר ליה אביי: אלמה לא? והרי פסח לרבי אלעזר בן עזריה, דבשר איפסיל ליה מחצות ואמורין עד צפרא אמר רבא, רב יוסף הכי קא קשיא ליה: מי איכא מידי, דאלו תנא לבשר לא בעי ראשית, ורב כהנא לאימורין בעי ראשית. מאי היא - דתניא: (דברים טז) לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר -

דף ע"ב

לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד. או אינו אלא ליום ולילה? כשהוא אומר (דברים טז) ביום הראשון (לבקר) - הרי בקר שני אמור. או אינו אלא בקר ראשון, ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד - חוץ מזו. כשהוא אומר בו (ויקרא ז) אם נדר או נדבה - לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד. אמר מר או אינו אלא בקר ראשון הא אמרת כשהוא אומר ביום הראשון (לבקר) הרי בקר שני אמור - הכי קאמר: או אינו אלא בשתי חגיגות הכתוב מדבר, אחת חגיגת ארבעה עשר ואחת חגיגת חמשה עשר, וזו לבוקרה וזו לבוקרה. הדר אמר: אלא דקימא לן חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד, אם כן אם נדר או נדבה במאי? אי חגיגת ארבעה עשר - הא כתיב בה יום ולילה, אי חגיגת חמשה עשר - הא כתיב בה יום ולילה. אלא האי לחגיגת חמשה עשר, והאיך כוליה קרא לחגיגת ארבעה עשר. לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד. טעמא דכתיב ביום הראשון לבקר, דמאי בקר - בקר שני. הא כל היכא דכתיב בקר סתמא - בקר ראשון, ואף על גב דלא כתב ביה, ראשית. משנה. הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת - חייב עליו חטאת. ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח, אם אינן ראויין - חייב, ואם ראויין הן - רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר ליה רבי אליעזר: מה אם הפסח שהוא מותר לשמו, כששינה את שמו - חייב. זבחים שהן אסורין לשמן, כששינה את שמו - אינו דין שיהא חייב? אמר ליה רבי יהושע: לא, אם אמרת בפסח ששינהו בדבר אסור - תאמר בזבחים ששינן בדבר המותר. - אמר ליה רבי אליעזר: אימורי ציבור יוכיחו, שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב - אמר ליה רבי יהושע: לא, אם אמרת באימורי ציבור - שיש להן קצבה, תאמר בפסח - שאין לו קצבה. רבי מאיר אומר: אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור. שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו, לערלין ולטמאין - חייב. לאוכליו ושלא לאוכליו, למנויו ושלא למנויו, למולין ולערלים, לטמאין ולטהורין - פטור. שחטו ונמצא בעל מום - חייב. שחטו ונמצא טריפה בסתר - פטור. שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם, או שמתו, או שנטמאו - פטור, מפני ששחט ברשות.

דף ע"ב

גמרא. במאי עסקינן? אילימא בטועה - שמעת מינה: עקירה בטעות הוא עקירה. אלא בעוקר, אימא סיפא: ושאר כל הזבחים ששחטן לשום הפסח, אם אינן ראויין - חייב. אם ראויין הן, רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. ואי בעוקר - מה לי ראויין מה לי שאינן ראויין? אלא פשיטא בטועה. רישא בעוקר וסיפא בטועה? - אמר רבי אבין: אין, רישא בעוקר וסיפא בטועה. אשכחיה רב יצחק בר יוסף לרבי אבהו דהוה קאי באוכלוסא דאינשי, אמר ליה: מתניתין מאי? - אמר ליה: רישא בעוקר וסיפא בטועה. תנא מיניה ארבעין זימנין, ודמי ליה - כמאן דמנחא בכיסיה. תנן, אמר רבי אליעזר: מה אם פסח שמותר לשמו, כששינה את שמו - חייב, זבחים שהן אסורין לשמן, כששינה את שמן - אינו דין שיהא חייב ואם איתא - הא לא דמי: דרישא בעוקר וסיפא בטועה - לרבי אליעזר לא שני ליה. לרבי יהושע דשני ליה, לישני ליה הכי - הכי קאמר ליה: לדידי לא דמי, רישא בעוקר וסיפא בטועה. לדידך - לא אם אמרת בפסח ששינה את שמו לדבר האסור, תאמר בזבחים ששינה את שמן לדבר המותר. אמר ליה רבי אליעזר: אימורי ציבור יוכיחו, שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב. אמר לו רבי יהושע: לא אם אמרת באימורי ציבור - שכן יש להן קצבה, תאמר בפסח - שאין לו קצבה. למימרא דכל היכא דאית ליה קצבה מחייב רבי יהושע? והרי תינוקות דיש להן קצבה, ותנן: מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למולו אחר השבת ואחד למולו בשבת. ושכח ומל את של אחר השבת בשבת - חייב. אחד למולו בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת - רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר - אמר רבי אמי: הכא במאי עסקינן - כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת, דאיכא הך דשבת דטריד ביה. הכא - כגון שקדם ושחטינהו לאימורי ציבור ברישא. - אי הכי, רבי מאיר אומר: אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור. אף על גב דקדים ושחטינהו לאימורי ציבור ברישא? והתניא, רבי חייא [מאבל ערב] אמר רבי מאיר: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על שהיו לו שני תינוקות, אחד למול ערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת - דחייב. על מה נחלקו - על שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, דרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. - ותסברא? מה התם דלא עביד מצוה - פטר רבי יהושע, היכא דקא עביד מצוה מחייב? - אמרי דבי רבי ינאי: רישא כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת,

דף עבב

שלא נתנה שבת לדחות. [וסיפא נתנה שבת לדחות אצלו]. הכא - הרי נתנה שבת לדחות אצל קרבן ציבור. אמר ליה רב אשי לרב כהנא: הכא נמי הרי נתנה שבת לדחות אצל תינוקות דעלמא - אמר ליה: לגבי דהאי גברא מיהת לא איתיהיב. ושאר כל הזבחים ששחטן לשום פסח אם אינן ראויין חייב ואם ראויין רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. מאן תנא דשני ליה בין ראויין לראויין? רבי שמעון היא. דתניא: אחד הזבחים הראויין ואחד זבחים שאינן ראויין, וכן השוחט לשם אימורי

ציבור - פטור, דברי רבי מאיר. אמר רבי שמעון: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על שאינן ראויין שחייב, על מה נחלקו - על הראויין. שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר רב ביבי אמר רבי אלעזר: פוטר היה רבי מאיר אפילו עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח. אמר ליה רבי זירא לרב ביבי: והאמר רבי יוחנן מודה היה רבי מאיר בבעלי מומין - אמר ליה: בבעלי מומין - לא טריד בהו, והאי - טריד ביה. בעא מיניה רבא מרב נחמן: חולין לשום פסח מאי לי אמר רבי מאיר? - אמר ליה: פוטר היה רבי מאיר אפילו חולין לשום פסח. - והא אמר רבי יוחנן: מודה היה רבי מאיר בבעלי מומין - בעלי מומין לא מיחלפי, הני - מיחלפי. וטעמא דרבי מאיר משום איחלופי ולא איחלופי? והאמר רב ביבי אמר רבי אלעזר: פוטר היה רבי מאיר אפילו עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח. אלמא: טעמא דרבי מאיר משום דטריד - אמר ליה: טריד, אף על גב דלא מחלף, מחלף אף על גב דלא טריד. לאפוקי בעלי מומין, דלא איחלופי מחלף ולא מטריד טריד. יתיב רבי זירא ורבי שמואל בר רב יצחק אקילעא דרבי שמואל בר רב יצחק, ויתבי וקא אמרי. אמר רבי שמעון בן לקיש: נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב. ורבי יוחנן אמר: אשתו נדה בעל - חייב, יבמתו נדה בעל - פטור. איכא דאמרי: כל שכן בההיא דמחייב, דלא עשה מצוה. אית דאמרי: בההיא פטור. מאי טעמא? התם הוא דהוה ליה לשיולי, אבל הכא דלא הוה ליה לשיולי - לא. ורבי יוחנן, מאי שנא יבמתו - דקא עביד מצוה, אשתו נמי קא עביד מצוה - באשתו מעוברת. - והא איכא שמחת עונה - שלא בשעת עונתה. - והאמר רבא: חייב אדם לשמח אשתו בדבר מצוה - סמוך לווסתה. - אי הכי, אפילו יבמתו נמי - יבמתו בזיז מינה, אשתו לא בזיז מינה. ורבי יוחנן כמאן? אילימא כרבי יוסי - דתנן, רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים - פטור, מפני שהוציא ברשות. דילמא שאני התם דזמנו בהול. ואלא רבי יהושע דזבחים - דילמא התם נמי זמנו בהול. ואלא כרבי יהושע דתינוקות - התם נמי זמנו בהול. ואלא כרבי יהושע דתרומה - דתנן: היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, רבי יהושע פוטר. - דילמא כדרב ביבי בר אביי. דאמר רב ביבי בר אביי: בתרומה בערב הפסח, דזמנה בהול. אי נמי: שאני תרומה דאיקרי עבודה, ועבודה רחמנא אכשר. דתנן: היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה - כל הקרבנות כולן שהקריב על גבי המזבח פסולין, ורבי יהושע מכשיר. ואמרינן: מאי טעמא דרבי יהושע - דכתיב (דברים ל"ג) ברוך ה' חילו ופעל ידיו תרצה. ותרומה היכא איקרי עבודה - דתניא: מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש לבית המדרש. לשחרית מצאו רבן גמליאל, אמר לו: מפני מה לא באת אמש לבית המדרש? אמר לו: עבודה עבדתי. אמר לו: כל דבריך אינן אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מנין? - אמר לו: הרי הוא אומר (במדבר יח)

דף עגא

עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת - עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת

בית המקדש. שחטו שלא לאוכליו. פשיטא, כיון דהתם פסול הכא חייב - משום דתנא סיפא פטור - תנא רישא חייב. - והא נמי פשיטא - משום דהתם כשר הכא פטור - אלא: אידי דתנא שחטו שלא לשמו בשבת, תנא נמי שלא לאוכליו. - והיא גופא למה לוי? - משום דקבעי לאיפלוגי רבי אליעזר ורבי יהושע. אמר ליה רב הונא בר חיננא לבריה: כי אזלת לקמיה דרבי זריקא בעי מיניה: לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור, שחטו שלא לאוכליו חייב. מה תיקן? - תיקן, אם עלו - לא ירדו. שחטו ונמצא בעל מום - חייב. מה תיקן? - תיקן בדוקין שבעין, ואליבא דרבי עקיבא, דאמר: אם עלו - לא ירדו. שחטו ונמצא טריפה בסתר - פטור, הא בגלוי - חייב. מה תיקן? - תיקן להוציא מידי נבילה. - מתקיף לה רבינא: הא דתניא: השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודה זרה - חייב עליה שלש חטאות, מה תיקן? - אמר רב עזריא: שמוציאו מידי אבר מן החי. שחטו ונודע וכו'. אמר רב הונא אמר רב: אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם - כשר לעולה. אלמא קסבר: לא בעי עקירה. אי הכי, כי לא ניתק נמי - גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה. ומנא תימרא - דתנן: אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו - ירעה עד שיסתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה. רבי אליעזר אומר: ימות. רבי יהושע אומר: ימכר, ויביא בדמיו עולה. בדמיו - אין, אבל גופו - לא, דגזר לאחר כפרה אטו לפני כפרה, שמע מינה. איתיביה רב חסדא לרב הונא שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם וכו'

דף עגב

ותני עלה: בחול כי האי גונא - ישרף מיד. אי אמרת בשלמא בעי עקירה - האי פסח הוא, וכיון דלית ליה בעלים - הוה ליה פסולו בגופו, אמטו להכי ישרף מיד. אלא אי אמרת לא בעי עקירה - מרישא הוה ליה שלמים. פסולו משום מאי - משום דבר אחר, דקא שחיט ליה אחר תמיד של בין הערבים, עיבור צורה בעי דתניא, זה הכלל: כל שפסולו בגופו - ישרף מיד, בדם ובבעלים - תעובר צורתו, ויצא לבית השריפה. אלא: לא תימא שחטו סתם כשר לשום עולה, אלא אימא: שחטו לשום עולה - כשר. אלמא: בעי עקירה. ולרבי חייא בר גמדה דאמר נזרקה מפי חבורה ואמרי כגון שהיו בעלים טמאי מתים ונדחין לפסח שני. האי הוא דבעי עקירה, הא בעלמא לא בעי עקירה, מאי איכא למימר? - אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הכא במאי עסקינן - כגון שהפרישו קודם חצות, ומתו בעלים אחר חצות, דהוה ליה נראה ונדחה. וכל הנראה ונדחה - שוב אינו חוזר ונראה. - מידי הוא טעמא אלא לרב, הא אמר רב: בעלי חיים אינם נדחים - אלא אמר רב פפא: הא מני - רבי אליעזר היא, דאמר: וכן השוחט אחרים לשם פסח פסול, דהוה ליה פסולו בגופו. - ואי רבי אליעזר היא - חטאת נמי מחייב, דהא לית ליה לרבי אליעזר טועה בדבר מצוה פטור אלא תרגמא רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא: הא מני - יוסף בן חונאי היא. דתנן, יוסף בן חונאי אומר: הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת - פסולים. אלמא: פסולו בגופו היא, ומשום הכי ישרף מיד, ובפטורי סבר לה כרבי יהושע. רב אשי אמר: רב דאמר כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה. דתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אם יש

שהות ביום לידע אם משכו בעלים את ידיהם, או שמתו או שנטמאו - חייב, ותעובר צורתו ויוצא לבית השריפה. מאי טעמא - לאו משום דלא בעי עקירה? - ממאי? דילמא משום דסבר לה כתנא דבי רבה בר אבוא. דאמר: אפילו פיגול נמי בעי עיבור צורה, דיליף עון עון מנותר. דאי לא תימא הכי - נטמאו בעלים מאי איכא למימר? הא ודאי בעי עקירה דאמר רבי חייא בר גמדה, נזרקה מפי חבורה: כגון שהיו בעלים טמאי מת, ונדחו לפסח שני. אלא מחוורתא כדשני מעיקרא: יוסף בן חונאי היא. הדרן עלך אלו דברים.

דף עזא

משנה. כיצד צולין את הפסח? מביאין שפוד של רמון ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו, ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו. אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק: מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא. גמרא. וניתי של מתכת - איידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד. ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר. - וניתי של דקל - איידי דאית ליה שיבי מפיק מיא, והוי כמבושל. - וניתי של תאנה - איידי דמחלחל מפיק מיא, והוה ליה כמבושל. - וניתי של אלון של חרוב ושל שקמה - איידי דאית ביה קיטרי מפיק מיא. - של רמון נמי אית ביה קיטרי - שיעי קיטרי. ואיבעית אימא: בנבגא בר שתא, דלית ביה קיטרי. והא איכא בי פסקיה - דמפיק לבי פסקיה לבר. מתניתין דלא כרבי יהודה. דתניא, רבי יהודה אומר: כשם ששפוד של עץ אינו נשרף, כך שפוד של מתכת אינו מרתית. אמרו לו: זה - חם מקצתו חם כולו, וזה - חם מקצתו אינו חם כולו. ונותן את כרעיו וכו'. תניא: רבי ישמעאל קוריהו תוך תוך רבי טרפון קוריהו גדי מקולס. תנו רבנן: איזהו גדי מקולס דאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה - כל שצלאו כולו כאחד. נחתך ממנו אבר, נשלק ממנו אבר - אין זה גדי מקולס. השתא יש לומר נחתך ממנו אבר, דאף על גב דקא מטוי ליה בהדיא אמרת לא, נשלק מיבעיא? - אמר רב ששת: ששלקו במחובר. אמר רבה: האי מולייתא שריא. אמר ליה אביי: והא קא בלע דמא - אמר ליה: כבולעה כך פולטה. נימא מסייע ליה: נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. מאי טעמא? לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו? אמרי: שאני התם, כיון דאיכא בית השחיטה דמחלחל -

דף עזב

מידב דייבי. נימא מסייע ליה: הלב קורעו ומוציא את דמו. לא קרעו - קורעו לאחר בישולו, ומותר. מאי טעמא - לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו? - שאני לב דשיע. (איני?) והא רבין סבא טפליה ההיא בר גוזלא לרב, ואמר ליה: אי מעלי טפליה - הב לי ואיכול - ההיא בסמידא, דמפריר. והא רבא איקלע לבי ריש גלותא, וטפלו ליה בר אוזא. אמר: אי לא דחזיתיה דזיג כוזא חורא - לא אכלי מיניה. ואי סלקא דעתך כבולעו כך פולטו מאי איריא כי זיג? אפילו כי לא זיג נמי - התם בחוורתא, דשריר.

והילכתא: דסמידא, בין אסמיק בין לא אסמיק - שריא. דחיותא, אי זיג כוזא חיותא - שריא, אי לא - אסיר. דשאר קמחים, אסמיק - אסור, לא אסמיק - שרי. האי מולייתא, מאן דאסר - אפילו פומא לתחת. ומאן דשרי - אפילו פומא לעיל. והילכתא: מולייתא שרי, אפילו פומא לעיל. אומצא ביעי ומיזרק, פליגי בה רב אחא ורבינא. בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא - לקולא, והילכתא כרבינא לקולא. לבר מהני תלת, דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא - והילכתא כרב אחא לקולא. האי אומצא דאסמיק, חתכיה ומלחיה - אפילו לקדרה שרי. שפדיה בשפודא - שרי, מידב דייב. אחתיה אגומרי - פליגי בה רב אחא ורבינא. חד אסר וחד שרי. מאן דאסר - מצמית צמית, ומאן דשרי - מישאב שאיב. והילכתא: מישאב שאיב. וכן ביעי, חתכיהו ומלחיהו - אפילו לקדרה שריין. תלינהו בשפודא - שריין, מידב דייב. אחתיהו אגומרי - פליגי ביה רב אחא ורבינא. חד אסר וחד שרי, מאן דאסר - מצמית צמית, ומאן דשרי - מישאב שאיב. וכן מיזרק, חתכיה ומלחיה - אפילו לקדרה שרי, תלייה בשפודא בית השחיטה לתתאי - שרי, מידב דאיב. אחתיה אגומרי - פליגי רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי. מאן דאסר - מצמית צמית, ומאן דשרי - מישאב שאיב. האי אומצא דאסמיק חלייה - אסיר, לא אסמיק חלייה - שרי. רבינא אמר: אפילו לא אסמיק נמי, חלייה אסיר. אי אפשר דלית בה שורייקי דמא. אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי: אבא מגמע ליה גמועי. איכא דאמרי: רב אשי גופיה מגמע ליה גמועי. אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי: אבא, האי חלא דחליט ביה חדא זימנא - תו לא תאני חליט ביה. מאי שנא מחלא מתמהא דחלטינן ביה? - התם איתיה

דף עה.א

לקיוהא דפירא בעיניה, הכא - ליתא לקיוהא דפירא בעיניה. אין צולין את הפסח וכו'. מעשה לסתור? - חסורי מיחסרא והכי קתני: ואם אסכלא מנוקבת - מותר. ואמר רבי צדוק: מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא מנוקבת. בעא מיניה רב חיננא בר אידי מרב אדא בר אהבה: תנור שהסיקו בקליפי ערלה, וגרפו ואפה בו את הפת, לדברי האוסר מהו? - אמר ליה: הפת מותרת. - אמר ליה, והאמר רב חיננא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: תנור שהסיקו, וגרפו וצלה בו את הפסח - אין זה צלי אש, שנאמר (שמות יב) צלי אש (שמות יב) צלי אש שתי פעמים. טעמא - דגלי רחמנא צלי אש שתי פעמים. הא לא גלי רחמנא - הוא - אמר ליה: גלי רחמנא התם, וילפינן מינה. ואי בעית אימא: התם טעמא - דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים - הוה אמינא: אאש קפיד רחמנא, ואפילו גרפו נמי צלי אש הוא. אבל הכא - אעצים דאיסורא קא קפיד רחמנא, והא ליתנהו. תנו רבנן: חתכו ונתנו על גבי גחלים. רבי אומר: אומר אני שזה צלי אש. רמי ליה רב אחדבוי בר אמי לרב חסדא: מי אמר רבי גחלים אש נינהו, ורמינהו: (ויקרא יג) מכות אש, אין לי אלא שנכוה באש, נכוה בגחלת, ברמץ, בסיד רותח, בגפסיס רותח וכל דבר הבא מן האור, לאיתווי חמי האור, מניין? תלמוד

לומר מכוה מכוה ריבה. טעמא דרבי רחמנא מכוה מכוה, הא לא רבי רחמנא מכוה מכוה - גחלים לאו אש נינהו - אמר ליה גחלת של עץ לא איצטריך קרא לרבוויי. כי איצטריך קרא - לגחלת של מתכת. וגחלים של מתכת לאו אש הוא? והא גבי בת כהן, דכתיב (ויקרא כא) באש תשרף ואמר רב מתנה: פתילה של אבר היו עושין לה - שאני התם, דאמר קרא באש תשרף תשרף לרבות כל שריפות הבאות מן האש, וכל שכן אש עצמה. - ונקיף לה חבילי זמורות ונקלה - אתיא שריפה שריפה מבני אהרן, מה להלן - שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים. - ונעביד לה חמי האור - משום דרב נחמן. דאמר רב נחמן: אמר קרא (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה. - וכי מאחר דאיכא רב נחמן, גזירה שוה למה לי? - אמרי: אי לאו גזירה שוה - הוה אמינא: שריפת נשמה וגוף קיים - לאו שריפה היא. - ואי משום דרב נחמן - ניפוש לה חבילי זמורות טובא, כי היכי דתמות בעגלא, קא משמע לן. ואלא באש למה לי? - לאפוקי אבר מעיקרו. - אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: וכל היכא דכתיב באש תשרף לרבות כל שריפות הבאות מחמת אש הוא? והא גבי פרים הנשרפים, דכתיב בהו (ויקרא ד) ושרף אתו על עצים באש ותניא: באש - ולא בסיד רותח, ולא בגפסיס רותח אמר ליה: הכי השתא התם כתיב באש, והדר תשרף - לרבות כל שריפות הבאות מחמת האש. הכא כתיב ושרף אתו על עצים באש - לבסוף אש, למימרא דאש - אין, מידי אחרינא - לא. - התם נמי כתיבא שריפה לבסוף, דכתיב (ויקרא ד)

דף עה.ב

על שפך הדשן ישרף - אמרי: ההוא ישרף מיבעי ליה לכדתניא: ישרף - אף על פי שאין שם דשן, ישרף - אף על פי שהצית האור ברובו. רבינא אמר: כרוך ותני (ויקרא יג) מכות אש - אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת. נכוה ברמץ בסיד רותח ובגפסיס רותח, ובכל דבר הבא מחמת האור לאיתווי חמי האור - מניין? תלמוד לומר מכוה מכוה ריבה. רבא רמי: מי אמר רבי גחלים איקרו אש, ורמינהי: גחלי יכול עוממות - תלמוד לומר אש. אי אש יכול שלהבת - תלמוד לומר גחלי. הא כיצד? מביא מן הלוחשות. (אלמא גחלים לא איקרי אש. אמרי) והא גופא קשיא: אמרת גחלי - יכול עוממות, אלמא: לוחשות אש נינהו. אימא סיפא: אי אש יכול שלהבת - תלמוד לומר גחלי. אלמא: אפילו לוחשות, לאו אש נינהו ואמר רב ששת, הכי קתני: גחלי - יכול בין עוממות בין לוחשות - תלמוד לומר אש. אי אש - יכול שלהבת, תלמוד לומר גחלי. הא כיצד? מביא מן הלוחשות. מכל מקום, גחלים לא איקרי אש, קשיא לרבי - אמר אביי, תריץ הכי: גחלי - יכול עוממות ולא לוחשות - תלמוד לומר אש. אי אש, יכול רצה שלהבת יביא, רצה גחלת יביא - תלמוד לומר גחלי. הא כיצד? מביא מן הלוחשות. אמר רבה: רצה - גחלת יביא, רצה - שלהבת יביא. שלהבת בלא גחלת היכי משכחת לה - כגון דשפייה למנא משחא, ואתלי ביה נורא. - ההוא למה לי קרא למעוטי? השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא לא כל שכן? אלא אמר רבא תריץ הכי: גחלי - יכול עוממות ולא לוחשות, תלמוד לומר אש. אי אש - יכול יביא מחצה גחלת ומחצת

שלהבת. אדעייל לגואי הוי כוליה גחלת. תלמוד לומר (ויקרא טז) ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח - משעת לקיחה ניהוי גחלים. איבעיא להו: אוממות או עוממות? - אמר רבי יצחק: (יחזקאל לא) ארזים לא עממהו בגן אלהים. משנה. נגע בחרסו של תנור - יקלוף את מקומו. נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו. נטף מרוטבו על הסולת - יקמוץ את מקומו. סכו בשמן תרומה, אם חבורת כהנים - יאכלו, אם של ישראל, אם חי הוא - ידיחנו, ואם צלי הוא - יקלוף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים על בני חבורה, שאין פודין מעשר שני בירושלים. גמרא. איתמר: חס לתוך חס - דברי הכל

דף ע.א

- אסור. צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר. חס לתוך צונן, וצונן לתוך חס רב אמר: עילאה גבר, ושמואל אמר: תתאה גבר. תנן: נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו. קא סלקא דעתך בחרס צוננת. בשלמא לרב דאמר עילאה גבר - משום הכי יטול את מקומו, דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב. וכי הדר רוטב אפסח - קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס, ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש - ולא צלי מחמת דבר אחר. אלא לשמואל דאמר תתאה גבר, חרס כיון דצונן הוא - אקורי מיקר ליה לרוטב, אמאי יטול את מקומו? - כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל: בסולת רותחת, הכא נמי: בחרס רותח. תנן: נטף מרוטבו על הסולת - יקמוץ את מקומו. קא סלקא דעתך בסולת צוננת. בשלמא לרב, דאמר עילאה גבר - משום הכי יקמוץ את מקומו, דמרתח לה לסולת דהדר הודרניה, והדרא סולת ומרתחא ליה לדידיה, וקא מטוי רוטב מחמת חמימותא דסולת, ורחמנא אמר צלי אש - ולא צלי מחמת דבר אחר. אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר סולת כיון דצוננת היא - אקורי קא מיקר ליה למה לי יקמוץ את מקומו? (תסגי ליה ביטול את מקומו) אמר רבי ירמיה אמר שמואל: בסולת רותחת. תנן, סכו בשמן של תרומה, אם חבורת כהנים - יאכלו. אם של ישראל, אם חי הוא - ידיחנו, אם צלי הוא - יקלוף את החיצון. בשלמא לרב דאמר עילאה גבר - אמטו להכי סגי ליה בקליפה, משום דעילאה צונן הוא. אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר כיון דחס הוא - מבלע בלע, אמאי סגי ליה בקליפה? ניתסר לגמרי - שאני סיכה, דמשהו בעלמא הוא דעבידא. תניא כוותיה דשמואל: חס לתוך חס - אסור, וכן צונן שנתן לתוך חס - אסור. חס לתוך צונן וצונן לתוך צונן - מדיח. חס לתוך צונן מדיח. כיון דחס הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי אלא אימא: חס לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן - מדיח. תניא אידך: בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח, וכן צונן שנפל לתוך חס - אסור. חס לתוך צונן, וצונן לתוך צונן - מדיח. חס לתוך צונן מדיח? כיון דחס הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי אלא אימא: חס לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן - מדיח. אמר מר: צונן לתוך צונן מדיח. אמר רב הונא: לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו - אסור. דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, כבוש הרי הוא כמבושל. אמר רבא: הא דאמר שמואל מליח הרי הוא

כרותח (וכו') - לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו, אבל נאכל מחמת מלחו - לא. ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא, שרייא רב חיננא בריה דרבא מפשרוניא. אמר רבא: מאן חכים למישרא מילתא כי הא - אי לאו רב חיננא בריה דרבא מפשרוניא, דגברא רבה הוא. אמר לך: כי אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח - שאין נאכל מחמת מלחו, האי נאכל מחמת מלחו. והני מילי - חי, אבל צלי - בעי קליפה. ולא אמרן אלא דלית ביה פילי, אבל אית ביה פילי - אסור. ואי מתובל בתבלי - אסור. אמר רב:

דף ע"ב

בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש - אסור. מאי טעמא - מפטמי מהדדי. ולוי אמר: אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן - מותר. מאי טעמא - ריחא בעלמא הוא, וריחא לאו מילתא היא. עביד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר. מיתבי: אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת. מאי לאו תערובת טעמים, וקשיא ללוי - לא, מפני תערובת גופין. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: אפילו גדי וטלה. אי אמרת בשלמא מפני גופין - היינו דקתני אפילו גדי וטלה, אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים מה לי גדי וטלה, מה לי גדי וגדי? אלא מאי על כרחיך מפני תערובת גופין הוא דאסור, אבל תערובת טעמים - שרי. לימא תיהוי תיובתיה דרב - אמר רבי ירמיה הכא במאי עסקינן - כגון שצלאו בשתי קדירות. בשתי קדירות סלקא דעתך? - אלא אימא: כעין שתי קדירות. והכי קאמר: אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובת. מאי תערובת - תערובת טעמים. ואפילו כעין שתי קדירות דליכא תערובת טעמים - אסור משום תערובת גופין, ואפילו גדי וטלה. אמר רב מרי: כתנאי, הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה - רבי מאיר אוסר ורבי יהודה מתיר, ורבי יוסי מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות. מאי לאו תנאי היא, דמר סבר: ריחא לאו מילתא היא, ומר סבר: ריחא מילתא היא? - ללוי - ודאי תנאי היא. לרב, נימא תנאי היא? - אמר לך רב: דכולי עלמא ריחא מילתא היא. לאו איתמר עלה דההיא, אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: בפת חמה וחבית פתוחה - דברי הכל אסור. בפת צוננת וחבית מגופה - דברי הכל מותר. לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית חתומה, פת צוננת וחבית פתוחה. והא נמי, כפת חמה וחבית פתוחה דמיא. תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא: פת שאפאה עם צלי בתנור - אסור לאכלה בכותחא. ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא - אסרה רבא מפרזיקיא למיכליה בכותחא. מר בר רב אשי אמר: אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר. משנה. חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, וזבחי שלמי צבור, ושעירי ראשי חדשים. הפסח שבא בטומאה - נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. גמרא. חמשה למעוטי מאי? - למעוטי חגיגת חמשה עשר. דסלקא דעתך אמינא: כיון דקרבן ציבור הוא, וקביעא ליה מועד - תדחי טומאה. - קא משמע לן: כיון דאית ליה תשלומין כל שבעה - לא דחיא שבת. ומדשבת לא דחיא - לא דחיא טומאה. וניתני נמי שעירי הרגלים - הא תנא ליה זבחי שלמי צבור. - אי הכי,

שעירי ראשי חדשים נמי לא ניתני, דהא תנא זבחי שלמי צבור - אמרי:

דף עזא

שעירי ראשי חדשים איצטריכא ליה. סלקא דעתך אמינא: הא לא כתיב בהו מועד - קא משמע לן דראש חדש איקרי מועד, כדאביי. דאמר אביי: תמוז דהאי שתא מלויי מליוה, דכתיב (איכה א) קרא עלי מועד לשבר בחורי. למימרא דכולהו ממועד אתו, מנהני מילי? דתנו רבנן: (ויקרא כג) וידבר משה את מעדי ה', מה תלמוד לומר? לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהו במועדו, במועדו - ואפילו בשבת, במועדו - ואפילו בטומאה. שאר קרבנות ציבור מניין - שנאמר (במדבר כט) אלה תעשו לה' במועדיכם. מניין לרבות עומר והקרב עמו, שתי הלחם והקרב עמם - תלמוד לומר וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל הכתוב קבעו מועד אחד לכולן. וכל הני למה לי? - צריכי דאי כתב רחמנא תמיד, הוה אמינא: תמיד - שכן תדיר וכליל, אבל פסח - לא, קא משמע לן. ואי כתב רחמנא פסח - פסח שהוא ענוש כרת, אבל תמיד דאין ענוש כרת - אימא לא, קא משמע לן. ואי כתב רחמנא הני תרתי - הוה אמינא: הני הוא יש בהן צד חמור: תמיד תדיר וכליל, פסח שהוא ענוש כרת, אבל שאר קרבנות ציבור - אימא לא, כתב רחמנא אלה תעשו לה' במועדיכם. ואי כתב רחמנא אלה תעשו לה' במועדיכם, הוה אמינא: שאר קרבנות ציבור הבאין לכפר. אבל עומר ושתי הלחם דאין באין לכפר, אלא להתיר בעלמא נינהו - לא, קא משמע לן. ואי כתב רחמנא עומר ושתי הלחם לחודייהו הוה אמינא: אדרבה, עומר ושתי הלחם דאלימי, דבאין להתיר, אבל הנך - לא, קא משמע לן. סברוה: דלכולי עלמא טומאה דחוויה היא בציבור, ובעיא ציץ לרצות, דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בציבור אלא רבי יהודה. דתניא: ציץ, בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו - מרצה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר: עודיהו על מצחו - מרצה, אין עודיהו על מצחו - אינו מרצה. אמר לו רבי שמעון: כהן גדול ביום הכפורים יוכיח, שאינו על מצחו ומרצה - אמר לו: הנח ליום הכפורים, שטומאה הותרה בציבור. מכלל דרבי שמעון סבר טומאה דחוויה היא בציבור. ודכולי עלמא אין הציץ מרצה על אכילות. דליכא תנא דשמעת ליה דאמר הציץ מרצה על אכילות אלא רבי אליעזר. דתניא, רבי אליעזר אומר: הציץ מרצה על אכילות. רבי יוסי אומר: אין הציץ מרצה על אכילות. נימא מתניתין דלא כרבי יהושע, דתניא: (דברים יב) ועשית עלתיך הבשר והדם, רבי יהושע אומר: אם אין דם - אין בשר, אם אין בשר - אין דם. רבי אליעזר אומר: דם - אף על פי שאין בשר, שנאמר (דברים יב) ודם זבחיך ישפך. ומה אני מקיים ועשית עלתיך הבשר והדם - לומר לך: מה דם בזריקה - אף בשר בזריקה. הוי אומר: לול קטן יש בין כבש למזבח. ורבי יהושע נמי, הכתיב ודם זבחיך ישפך - אמר לך: הא כתיב גביה והבשר תאכל.

דף עזב

והני תרי קראי למה לי? - חד בעולה וחד בשלמים. וצריכא, דאי כתב רחמנא בעולה - הוה אמינא: עולה היא דחמירא, שכן כליל. אבל שלמים דלא חמירי - אימא לא. ואי

כתב רחמנא שלמים - הוה אמינא: אדרבה, דאית בהו שתי אכילות. אבל עולה דלית בה שתי אכילות - אימא לא, קא משמע לן. ורבי אליעזר נמי, הכתיב והבשר תאכל - אמר לך: ההוא מיבעי ליה שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם. - אי הכי, אימא: כוליה להכי הוא דאתא, דם אף על פי שאין שם בשר מנלן? - אמר לך: אם כן נכתוב רחמנא הבשר תאכל והדר ודם זבחיך ישפך, כדכתיב ברישא (דברים יב) ועשית עלתיך הבשר והדם. מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך - שמע מינה: דם - אף על פי שאין בשר, ושמע מינה: שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם. ורבי יהושע, אין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם - קל וחומר הוא: ומה אימורין דכי ליתנהו לא מעכבי, כי איתנהו - מעכבי, דם - דכי ליתיה מעכב - כי איתיה לא כל שכן דמעכב - ורבי אליעזר: מילתא דאתיא בקל וחומר - טרח וכתב לה קרא. - ורבי יהושע: כל היכא דאיכא למדרש - דרשינן. השתא לימא מתניתין דלא כרבי יהושע, דכיון דאמר בעינן תרתין, וציץ אכילות לא מרצה - היכי אתי בטומאה? - אפילו תימא רבי יהושע. אלא קסבר רבי יהושע: הציץ מרצה על העולין. - הא תינח זבחים, דאיכא עולין. אלא עומר ושתי הלחם, דליכא עולין, מאי איכא למימר? - אמרי: כי אמר רבי יהושע נמי דבעינן תרתי - בזבחים, במנחות לא אמר. - ובמנחות לא אמר? והתנן: נטמאו שיריה, אבדו שיריה - כמדת רבי אליעזר כשיריה, כמדת רבי יהושע פסולה. - כמדת ולא כמדת. כמדת רבי יהושע - דבעינן תרתין, ולא כמדת רבי יהושע, דאילו רבי יהושע בזבחים אמר, במנחות לא אמר - ואילו האי תנא סבר אפילו במנחות. - ומנו האי תנא דקאי כוותיה ומחמיר טפי מיניה? ועוד, תניא, אמר רבי יוסי: רואה אני את דברי רבי אליעזר במנחות ובזבחים, ודברי רבי יהושע בזבחים ובמנחות. דברי רבי אליעזר בזבחים - שהיה אומר: דם אף על פי שאין שם בשר, ודברי רבי יהושע בזבחים, שהיה אומר: אם אין דם אין בשר, אם אין בשר אין דם. דברי רבי אליעזר במנחות - שהיה אומר: קומץ אף על פי שאין שירים, דברי רבי יהושע במנחות - שהיה אומר: אם אין קומץ אין שירים, אם אין שירים אין קומץ. - אלא, קסבר רבי יהושע, הציץ מרצה על [העולין ועל] האכילות. אי הכי אמאי כמדת רבי יהושע פסולה? אאבוד ושרוף. אלא נטמא למאן קתני לרבי אליעזר - פשיטא השתא יש לומר אבוד ושרוף דליתנהו מכשיר רבי אליעזר נטמא דאיתיה מיבעיא? אלא פשיטא לרבי יהושע, וקתני פסולה - ועוד: תניא, רבי יהושע אומר: כל זבחים שבתורה, בין שנטמא בשר וחלב קיים ובין שנטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם. אבל נטמאו תרווייהו - לא. אלמא קסבר רבי יהושע: אין הציץ מרצה על העולין ולא על האכילות - אלא, לעולם רבי יהושע היא מתניתין, ולא קשיא: כאן - לכתחלה, כאן - דיעבד. כי אמר רבי יהושע - לכתחלה, דיעבד - לא. ומנא תימרא דשני ליה לרבי יהושע בין לכתחלה לדיעבד - דתניא: נטמא בשר, או שנפסל, או שיצא חוץ לקלעים - רבי אליעזר אומר: יזרק, רבי יהושע אומר: לא יזרק. ומודה רבי יהושע שאם זרק - הורצה. - חדא - דפסולה דיעבד משמע, ועוד, חמשה דברים באין - לכתחלה משמע.

דף עח.א

אלא לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור. נימא מתניתין דלא כרבי יוסי. דתניא, רבי אליעזר אומר: הציץ מרצה על אכילות, רבי יוסי אומר: אין הציץ מרצה על אכילות. קא סלקא דעתך מדקאמר רבי יוסי אין הציץ מרצה על אכילות - כרבי יהושע סבירא ליה, דאמר בעינן תרתין. נימא השתא מתניתין דלא כרבי יוסי - לא, רבי יוסי כרבי אליעזר סבירא ליה, דאמר דם אף על פי שאין בשר. - אי הכי, למאי הלכתא אין הציץ מרצה על אכילות? - וליטעמך, רבי אליעזר דאמר הציץ מרצה, כיון דאמר דם אף על פי שאין בשר הציץ מרצה על אכילות למאי הלכתא? אלא: למיקבעיה בפיגול, ולאפוקי מידי מעילה קמיפלגי. רבי אליעזר סבר: מרצה ציץ עילויה, ומשוי ליה כטהור, וקבע ליה בפיגול, ומפיק ליה מידי מעילה. ורבי יוסי סבר: לא מרצה ציץ עילויה, ולא משוי ליה כטהור, ולא קבע ליה בפיגול, ולא מפיק ליה מידי מעילה. - מתקיף לה רב מרי: נהי נמי דרבי יוסי סבר כרבי אליעזר, בשלמא זבחים - איכא דם, עומר נמי - איכא קומץ, לחם הפנים נמי - איכא בזיכין. אלא שתי הלחם מאי איכא למימר? - וכי תימא לקרב עמהן - היינו שלמי ציבור, אם כן הוה ארבעה ואנן חמשה תנן - אלא קסבר רבי יוסי: טומאה הותרה בציבור. - והא תניא: אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד. ואי סלקא דעתך קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור למה לי הזאה כלל? - אלא מחוורתא: מתניתין דלא כרבי יוסי. אמר ליה רב פפא לאביי: ורבי יוסי שטרא מזכי לבי תרי הוא? דתניא, אמר רבי יוסי: רואה אני את דברי רבי אליעזר בזבחים. ודברי רבי יהושע בזבחים. ודברי רבי אליעזר במנחות, ודברי רבי יהושע במנחות. דברי רבי אליעזר בזבחים - שהיה אומר דם אף על פי שאין בשר, דברי רבי יהושע בזבחים שהיה אומר דם אף על פי שאין בשר, דברי רבי אליעזר במנחות - שהיה אומר דם אף על פי שאין שם שירים, ודברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר דם אף על פי שאין שם שירים אין קומץ אף על פי שאין שם שירים. - אמר ליה: מסתברא קאמר: כי קאי בזבחים, אמר: מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות. קאי במנחות, אמר: מסתברא כי היכי דפליגי במנחות נמי בזבחים. - אמר ליה: התינח כי קאי בזבחים אמר: מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות - דעיקר קראי כי כתיבי בזבחים כתיבי. אלא, כי קאי במנחות ואמר מסתברא כי היכי דפליגי במנחות פליגי נמי בזבחים, והא עיקר קראי בזבחים הוא דכתיבי - אלא לא קשיא: רואה אני את דברי רבי אליעזר - בנטמא, ודברי רבי יהושע - באבוד ושרוף. בנטמא מאי טעמא - משום דמרצי ציץ, הא שמעת ליה לרבי יוסי דאמר: אין הציץ מרצה על אכילות אלא לא קשיא: רואה אני את דברי רבי אליעזר - בציבור, רואה אני את דברי רבי יהושע - ביחיד. - בציבור מאי טעמא - משום דטומאה הותרה בציבור, חדא: דשמעת ליה לרבי יוסי דאמר טומאה דחוויה היא בציבור, ועוד: אי בציבור - רבי אליעזר מכשיר ולא רבי יהושע?

דף עח.ב

הא אמרת בציבור אפילו רבי יהושע מודה אלא רואה אני דברי רבי אליעזר - בדיעבד, ודברי רבי יהושע - לכתחלה. - דיעבד, אפילו רבי יהושע נמי מודה הוא, דקתני: מודה רבי יהושע שאם זרק - הורצה - הא בטומאה, הא באבוד ושרוף. כי קתני מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה - בנטמא, אבל באבוד ושרוף - לא. כי קאמר רבי יוסי רואה אני את דברי רבי אליעזר - בדיעבד, באבוד ושרוף. משנה. נטמא בשר וחלב קיים - אינו זורק את הדם. נטמא החלב והבשר קיים - זורק את הדם. ובמוקדשים אינו כן, אלא אף על פי שנטמא הבשר והחלב קיים - זורק את הדם. גמרא. אמר רב גידל אמר רב: אם זרק - הורצה. - והא בעינן אכילה - אכילה לא מעכבא. - והא כתיב (שמות יב) איש לפי אכלו - למצוה. - ולעכב לא? והתניא: (שמות יב) במכסת - מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו, יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר - תלמוד לומר איש לפי אכלו תכסו - הכתוב שנה עליו לעכב. ואיתקש אוכלין למנויין אלא רב דאמר כרבי נתן, דאמר: אכילת פסחים לא מעכבא. הי רבי נתן? אילימא הא רבי נתן - דתניא, רבי נתן אומר: מניין שכל ישראל יוצאין בפסח אחד - תלמוד לומר (שמות יב) ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל שוחטין? והלא אין שוחט אלא אחד אלא מלמד שכל ישראל יוצאין בפסח אחד. - דילמא שאני התם, דאי ממשכי הני - חזי להני, ואי ממשכי הני - חזי להני, אלא הא רבי נתן: דתניא, נמנו עליו חבורה אחת, וחזרו ונמנו עליו חבורה אחרת, ראשונים שיש להן כזית - אוכלין ופטורין מלעשות פסח שני, אחרונים שאין להם כזית - אין אוכלין, וחייבין לעשות פסח שני. רבי נתן אומר: אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני - שכבר נזרק הדם. - אכתני, דילמא שאני התם דאי ממשכי הני - חזי להו. אם כן ליתני הואיל וראויים לימשך, מאי שכבר נזרק הדם - שמע מינה: בדם תליא מילתא, אבל אכילה לא מעכבא. - מאי דוחקיה דרב דמוקים לה מתניתין לכתחלה, ורבי נתן? נוקמה כרבנן, ואפילו דיעבד נמי לא - רב מתניתין קשיתיה, אמאי (תני) (מסורת הש"ס: [נתן]) אין זורק את הדם, ליתני פסול אלא שמע מינה: אין זורק - לכתחלה, אבל דיעבד - שפיר דמי. ולרבי נתן, איש לפי אכלו למה לי? - דבעינן גברא דחזי לאכילה. מאן תנא להא, דתנו רבנן: שחטו לאוכליו וזרקו דמו שלא לאוכליו - הפסח עצמו כשר, ואדם יוצא בו ידי חובתו. כמאן, נימא רבי נתן היא ולא רבנן? - אפילו תימא רבנן, אין מחשבת אוכלין בזריקה. מאן תנא להא, דתנו רבנן: הרי שהיה חולה בשעת שחיטה וחלים בשעת זריקה, חלים בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה - אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהא חלים משעת שחיטה עד שעת זריקה. כמאן? נימא רבנן היא ולא רבי נתן אפילו תימא רבי נתן, גברא דחזי לאכילה בעינן. מאן תנא להא דתנו רבנן: שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים יזרק הדם בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה. כמאן? אמר רבי (אליעזר) (מסורת הש"ס: [אלעזר]) במחלוקת שנויה ורבי נתן היא. ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן היא הכא במאי עסקינן - בציבור, דאפילו בטומאה נמי עבדי - אי בציבור אמאי אין הבשר נאכל בטומאה? גזירה שמא - יטמאו הבעלים לאחר זריקה ויאמרו אשתקד לא נטמאנו

ואכלנו - השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד כי איזדריק דם - בעלים טמאים הוו, השתא בעלים טהורים הוו.

דף עט.א

ואיבעית אימא: רב דאמר כרבי יהושע. דתניא, רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה, בין שנטמא בשר וחלב קיים, בין שנטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם. נזיר ועושה פסח, נטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם, נטמא בשר וחלב קיים - אין זורק את הדם. ואם זרק - הורצה. נטמאו הבעלים במת - לא יזרוק, ואם זרק - לא הורצה. במוקדשין אינו כן וכו'. מתניתין מני? רבי יהושע היא דתניא, רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם. כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - אין זורק את הדם. ובעולה, אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - זורק את הדם, מפני שכולה כליל. ובמנחה, אף על פי שכולה קיימת - לא יזרוק. מנחה מאי עבידתה? - אמר רב פפא: מנחת נסכים. סלקא דעתך אמינא: כיון דקא אתיא מכח זבח - כגופיה דזבח דמי, קא משמע לן. חלב מנא לן? - אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, ומטו בה משום רבי יהושע בן חנניה: דאמר קרא (ויקרא יז) והקטיר החלב לריח ניחח לה' - חלב אף על פי שאין בשר. - אשכחן חלב, יותרת הכבד ושתי כליות מנא לן? - היכא אמרינן דזרקין - מדקתני ובמנחה, אף על פי שכולה קיימת - לא יזרוק, מנחה הוא דלא, אבל יותרת הכבד, ושתי הכליות-שפיר דמי - מנא לן? רבי יוחנן דידיה אמר: אמר קרא לריח ניחח - כל שאתה מעלה לריח ניחח. ואיצטריך למכתב חלב, ואיצטריך למכתב ריח ניחח. דאי כתב רחמנא חלב - הוה אמינא: חלב - אין, יותרת הכבד ושתי הכליות - לא, כתב רחמנא לריח ניחח. ואי כתב רחמנא לריח ניחח - הוה אמינא: כל העולין לריח ניחוח, ואפילו מנחה - כתב רחמנא חלב. משנה. נטמא קהל או רובו, או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים - יעשו בטומאה. נטמא מיעוט הקהל - הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני. גמרא. תנו רבנן: הרי שהיו ישראל טמאין, וכהנים וכלי שרת טהורין. או שהיו ישראל וכהנים וכלי שרת טמאין, ואפילו ישראל וכהנים וכלי שרת טמאין - יעשו בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק. אמר רב חסדא: לא שנו אלא שנטמא הסכין בטמא מת, דרחמנא אמר (במדבר יט) בחלל חרב - חרב הרי הוא כחלל, וקא מטמא לגברא. דמעיקרא כי מיתעביד בטומאת הגוף דכרת קא מיתעביד. אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ, דבשר הוא דמטמיא ליה, לגברא לא מטמיא ליה - טהורין עביד, טמאין לא עביד. מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו, ואל יאכל בשר בטומאת הגוף שהוא בכרת. אלמא קסבר רב חסדא: טומאה דחוויה היא בציבור. וכן אמר רבי יצחק: טומאה דחוויה היא בציבור. ורבא אמר: אפילו טמאין נמי עבדי. מאי טעמא - דכתיב (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר. כל היכא דלא קרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל - לא קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר. כל היכא דקרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל - קרינן ביה והבשר כל טהור

יאכל בשר . איתמר: הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, רב אמר: מחצה על מחצה כרוב, ורב כהנא אמר: מחצה על מחצה אינו כרוב. רב אמר: מחצה על מחצה כרוב, הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר: מחצה על מחצה אינו כרוב, טהורין עושין את הראשון, וטמאין עושין את השני איכא דאמרי, אמר רב כהנא: מחצה על מחצה אינו כרוב, טהורין עושין את הראשון.

דף עט.ב

וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני. בראשון לא עבדי - דלא הווי רובא, בשני לא עבדי - דלא הווי מיעוטא. תנן: נטמא קהל או רובו, או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהורים - יעשה בטומאה. רובו הוא דעבדי בטומאה, אבל פלגא ופלגא - לא עבדי בראשון, קשיא לרב - אמר לך רב: רובא - עבדי כולהו בטומאה, פלגא ופלגא - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: נטמא מיעוט הקהל - טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני. מיעוט הוא דעבדי בשני, אבל פלגא ופלגא - לא, ועבדי בראשון, והללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. ואלא קשיא לרב כהנא - אמר לך רב כהנא: נטמאו מיעוט הקהל - טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני. הא פלגא ופלגא - טהורין עושין את הראשון, אבל טמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני. - התינח ללישנא בתרא דרב כהנא, אלא להך לישנא דאמר רב כהנא טהורים עושין את הראשון, וטמאין עושין את השני מאי איכא למימר? - אמר לך רב כהנא: הוא הדין דאפילו פלגא ופלגא נמי, טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני. והאי דקתני מיעוט הקהל - איידי דתנא רישא רובו תנא נמי סיפא מיעוטו. תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דרב כהנא כתרי לישני. תניא כוותיה דרב: היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. תניא כלישנא קמא דרב כהנא: הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין - טהורין עושין את הראשון, וטמאין עושין את השני. ותניא כלישנא בתרא דרב כהנא: הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון, וטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני. לרב וללישנא בתרא דרב כהנא, הא דתנא טהורין עושין את הראשון וטמאין את השני היכי מתרצי לה? - כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, ונשים משלימות לטמאים. וקסבר: נשים בראשון - רשות. דל נשים מטמאין - והווי להו טמאין מיעוטא, ומיעוטא ידחו לפסח שני, לרב וללישנא קמא דרב כהנא, הא דתניא טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני היכי מתרצי לה? רב מתריץ לה: כגון שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, ונשים עודפות על הטהורים. וקסבר: נשים בראשון חובה ובשני רשות. בראשון לא עבדי - דהוי ליה מיעוט, ומיעוטא לא עבדי בראשון. ובשני לא עבדי - דל נשים מינייהו והווי להו פלגא ופלגא, ופלגא לא עבדי בשני. ולרב כהנא דאמר פלגא נמי עבדי בשני הכי מתריץ לה: כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, ונשים משלימות לטהורין. וקסבר: נשים בראשון חובה ובשני רשות. בראשון לא עבדי -

דהוּוּ להוּ פּלגא וּפּלגא, וּפּלגא בראשון לא עבדי. בשני נמי לא עבדי - דל נשים מינייהו מן הטהורין הוּוּ להוּ טמאין רובא, ורובא לא עבדי בשני. ולרב כהנא, הא דתניא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן היכי מתריץ לה? - אמר לך רב כהנא: תנאי היא, איכא למאן דאמר מחצה על מחצה כרוב ואיכא למאן דאמר מחצה על מחצה אינו כרוב. גופא: הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. היו טמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד - יעשו בטומאה, לפי שאין קרבן ציבור חלוק. רבי אלעזר בן מתתיה אומר: אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה, שנאמר: (דברים טז)

דף פ.א

לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך. רבי שמעון אומר: אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורים - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. מאי טעמא דרבי שמעון? קסבר: שבט אחד איקרי קהל. רבי יהודה אומר: אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין - יעשו בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק. רבי יהודה סבר: שבט אחד איקרי קהל, והוּוּ להוּ פּלגא וּפּלגא ואין קרבן ציבור חלוק, ועבדי כולהו בטומאה. איתמר: היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, אמר רב: מטמאין אחד מהן בשרץ. ואמאי? נייעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו, דהא אמר רב: הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן אמרי: הכא במאי עסקינן - כגון שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד. - אי הכי הוּוּ להוּ רובא טמאים, נייעבדו כולהו בטומאה סבר לה כרבי אלעזר בן מתתיה, דאמר אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה. - אי הכי, הדר קושיין לדוכתיה: נייעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו - אלא הכי קאמר: אי איכא תנא דסבר לה כתנא קמא, דאמר פּלגא וּפּלגא לא עבדי כולהו בטומאה, וסבר לה כרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק - מטמאין אחד מהן בשרץ, ועולא אמר: משלחין אחד מהן לדרך רחוקה. - ויטמאנו בשרץ - קסבר: שוחטין וזורקין על טמא שרץ. - ויטמאנו במת - מדחהו אתה מחגיגתו. השתא נמי מדחהו אתה מפסחו - אפשר דעביד בשני. - במת נמי, אפשר דעביד בשביעי, דהוּוּ ליה שמיני שלו - קסבר עולא: כולהו תשלומין דראשון נינהו, דחזי בראשון - חזי בכולהו, וכל היכא דלא חזי בראשון - לא חזי בכולהו. אמר להו רב נחמן: זילו ואמרו ליה לעולא: מאן ציית - דעקר סיכיה ומשכניה ורהיט? איתמר, היו רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים. אמר רב: אותן טמאי מתים - אינן עושין לא בראשון ולא בשני. ראשון לא עבדי - דהוּוּ מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון. בשני נמי לא עבדי - כל היכא דעבדי ציבור בראשון - עביד יחיד בשני, כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון - לא עביד יחיד בשני. אמר להו שמואל, זילו אמרו ליה לאבא: (במדבר ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, מאי עבדת ליה? - אמר להו, זילו אמרו ליה: כי הוּוּ כולהו זבין מאי עבדת ליה? אלא, כיון דלא אפשר - לא אפשר, הכא נמי, לא אפשר. איתמר, היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבין. רב הונא אמר אין תשלומין לפסח הבא בטומאה, ורב אדא בר אהבה אמר: יש תשלומין לפסח הבא בטומאה. נימא בהא

קמיפלגי, דמאן דאמר אין תשלומין לפסח הבא בטומאה קסבר: טומאה דחוויה היא בציבור. ומאן דאמר יש תשלומין לפסח הבא בטומאה קסבר: טומאה הותרה בציבור. - אמרי: לא, דכולי עלמא טומאה דחוויה בציבור, ובהא פליגי מר סבר:

דף פ.ב

טהרה מדחיא, טומאה לא מדחיא. ומר סבר: אפילו טומאה נמי מדחיא. איתמר: היו שלישיתן זבין ושלשיתן טהורין ושלשיתן טמאי מתים. אמר רבי מני בר פטיש: אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני. בראשון לא עבדי - הגדילו זבין על הטהורים, דלא עבדי בטומאה. הוה ליה טמאי מתים מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון. בשני לא עבדי - נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוו להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני. משנה. הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא - הציץ מרצה. נטמא הגוף - אין הציץ מרצה. מפני שאמרו: הנזיר ועושה פסח - הציץ מרצה על טומאת הדם, ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. נטמא טומאת התהום - הציץ מרצה. גמרא. טעמא דנזרק ואחר כך נודע, אבל נודע ואחר כך נזרק - לא מרצה. ורמינהו: על מה הציץ מרצה? על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, בין ביחיד בין בציבור - אמר רבינא: טומאתו בין בשוגג בין במזיד - הורצה. זריקתו, בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה. רבי שילא אמר: זריקתו, בין בשוגג בין במזיד - הורצה. טומאתו, בשוגג - הורצה. במזיד - לא הורצה. אלא הא דקתני בין בשוגג בין במזיד - הכי קאמר: נטמא בשוגג, וזרקו בין בשוגג בין במזיד - הורצה. והא דקתני דם שנזרק ואחר כך נודע, טעמא דנזרק ואחר כך נודע, אבל נודע ואחר כך נזרק לא - הוא הדין דאפילו נודע ואחר כך נזרק, והאי דקתני נזרק ואחר כך נודע, משום דבעי למתני סיפא נטמא הגוף אין הציץ מרצה, דאפילו נזרק ואחר כך נודע - לא, קתני רישא נמי נזרק ואחר כך נודע. נטמא טומאת התהום וכו'. בעי רמי בר חמא: כהן המרצה בקרבנותיהן הותרה לו טומאת התהום או לא? מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום - בבעלים, בכהן לא גמירי. או דילמא: בזיבחה גמירי, לא שנא בכהן ולא שנא בבעלים. - אמר רבא: תא שמע, דתני רבי חייא: לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד. מת למעוטי מאי - לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ? ובמאי עסקינן, אי נימא בבעלים, ובמאן? - אי בניזיר - מי מהני ביה (במדבר ו) כי ימות מת עליו אמר רחמנא. אלא בעושה פסח, הניחא למאן דאמר אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ. אלא למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמאי שרץ, השתא טומאה ידועה הותרה לו - טומאת התהום לא כל שכן? אלא לאו בכהן, ושמע מינה: - הותרה לו טומאת התהום. - אמר רב יוסף: לא, לעולם בבעלים, ובפסח, ולמעוטי טומאת התהום דזיבה. - וטואמת תהום דזיבה לא מרצה? והתניא, רבי יוסי אומר: שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה

דף פ.א

בשני שלה ואחר כך ראתה - אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני. מאי טעמא - לאו משום דמרצה ציץ? - אמרי: לא, משום דקסבר רבי יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה. -

והתניא, רבי יוסי אומר: זב בעל שתי ראיות ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו ואחר כך ראה, וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה - הרי אלו מטמאין משכב ומושב למפרע, ופטורים מלעשות פסח שני. - אמרי: מאי למפרע - מדרבנן. ואף רבי אושעיא סבר מטמא למפרע מדרבנן. דתניא, רבי אושעיא אומר: אבל זב שראה בשביעי שלו - סותר את שלפניו. ואמר ליה רבי יוחנן: לא יסתור אלא יומו - ממה נפשך, אי קסבר למפרע הוא מטמא - אפילו כולהו נסתור. אי קסבר מכאן ולהבא הוא מטמא - יומו נמי לא נסתור - אלא אימא: לא יסתור ולא יומו. - ואמר ליה: רבי יוסי קאי כוותך. והא רבי יוסי אומר מטמאין משכב ומושב למפרע אלא לאו שמע מינה: מטמא למפרע מדרבנן, שמע מינה. ולרבי יוסי, השתא דאמר מכאן ולהבא הוא מטמא [למת] בלבד למעוטי מאי? נפשוט מינה דבכהן והותרה לו טומאת התהום - אמרי: לעולם בבעלים ובפסח, וקסבר: אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ, ואיצטריך למעוטי. אלא לרבי יוסי, זבה גמורה היכי משכחת לה? - בשופעת. אי בעית אימא: כגון שראתה כל שני בין השמשות. בעי רב יוסף: כהן המרצה בתמיד, הותרה לו טומאת התהום או לא? אם תמצא לומר כהן המרצה בקרבנותיהן (של נזיר ועושה פסח) הותרה לו טומאת התהום, כהן המרצה בתמיד מאי? מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום - בפסח, בתמיד לא גמירי. או דילמא: יליף תמיד מפסח? - אמר רבה: קל וחומר, ומה במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה - הותרה לו טומאת התהום, מקום שהותרה לו טומאה ידועה -

דף פא.ב

אינו דין שהותרה לו טומאת התהום? - אמרי: ומי דיינינן קל וחומר מהלכה? והתניא, אמר לו רבי אליעזר: עקיבא, עצם כשעורה - הלכה, רביעית דם - קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה - אלא אמר רבא: יליף מועדו מועדו מפסח. וטומאת התהום גופא היכא כתיבא? אמר רבי אלעזר: אמר קרא (במדבר ו) וכי ימות מת עליו - במחזורת עליו. אשכחן נזיר, עושה פסח מנלן? - אמר רבי יוחנן: אמר קרא (במדבר ט) בדרך רחוקה לכם - במחזורת לכם. רבי שמעון בן לקיש אמר: כדרך, מה דרך בגלוי - אף טומאה נמי בגלוי. מיתבי: אי זהו טומאת התהום - כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם, הכיר בה אחד בסוף העולם - אין זה טומאת התהום. לרבי אלעזר דאמר במחזורת עליו עד דידע הוא, לרבי יוחנן דאמר לכם במחזורת לכם - עד דידעי בה תרין, לרבי שמעון בן לקיש דאמר כדרך - עד דידעי כולי עלמא. אלא: טומאת התהום הלכתא גמירי לה, וקרא אסמכתא בעלמא. אמר מר בר רב אשי: לא שנו אלא שנודע לו לאחר זריקה, דכי איזדריק דם - שפיר איזדריק. אבל נודע לו לפני זריקה - לא מרצה. מיתבי: המוצא מת מושכב לרחבו של דרך, לתרומה - טמא, לנזיר ועושה פסח - טהור, וכל טמא וטהור להבא הוא. אלא אי איתמר הכי איתמר: אמר מר בר רב אשי: לא תימא נודע לו לאחר זריקה הוא דמרצה, אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה, אלא, אפילו נודע לו לפני זריקה - מרצה. גופא: המוצא מת מושכב לרחבו של דרך, לתרומה - טמא, לנזיר ועושה

פסח - טהור. במה דברים אמורים - שאין לו מקום לעבור, אבל יש מקום לעבור - אף לתרומה טהור. במה דברים אמורים - שמצאו שלם, אבל משובר ומפורק - טהור, שמא בין הפרקים עבר. ובקבר, אפילו משובר ומפורק - טמא, מפני שהקבר מצרפו. במה דברים אמורים - במהלך ברגליו, אבל טעון או רכוב - טמא. לפי שמהלך ברגליו אפשר שלא יגע ולא יאהל, אבל טעון או רכוב - אי אפשר שלא יגע ולא יאהל. במה דברים אמורים - בטומאת התהום, אבל בטומאה ידועה - טמא. ואי זה היא טומאת התהום - כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם, אבל הכיר בה אחד בסוף העולם - אין זה טומאת התהום. מצאו טמון בתבן בעפר ובצורות - הרי זה טומאת התהום. במים באפילה, בנזיקי הסלעים - אין זה טומאת התהום. ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד. משנה. נטמא שלם או רובו - שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה. נטמא מיעוטו, והנותר - שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן. הציקנין שורפין אותו לפני הבירה, בשביל ליהנות מעצי המערכה. גמרא. מאי טעמא? - אמר רבי יוסי בר חנינא: כדי לביישן. נטמא מיעוטו וכו'. ורמינהו: וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר צופים - שורפו במקומו, ואם לאו

דף פבא

חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה - אמר רב חמא בר עוקבא: לא קשיא, כאן - באכסנאי, כאן - בבעל הבית. רב פפא אמר: הא והא באכסנאי, כאן - שהחזיק בדרך, כאן - שלא החזיק בדרך. רב זביד אמר: לעולם כדאמר מעיקרא, כאן - באכסנאי, כאן - בבעל הבית. ואף על גב דלא החזיק בדרך, אכסנאי כיון דלית ליה - עשאוהו כציקנין. דתנן: הציקנין שורפין אותו לפני הבירה, בשביל ליהנות מעצי המערכה. תנו רבנן: באו לשורפו בחצרותיהן ומעצי המערכה - אין שומעין להן. לפני הבירה ומעצי עצמן - אין שומעין להן. בשלמא מעצי המערכה בחצרותיהן אין שומעין להן - דילמא פיישן מינייהו ואתו בהו לידי תקלה. אלא לפני הבירה מעצי עצמן מאי טעמא לא? - רב יוסף אמר: שלא לבייש את מי שאין לו. רבא אמר: מפני החשד. מאי בינייהו? - איכא בינייהו: דאייתי קני וחירותא, דלא חזי למערכה. תנן התם: ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין על שער המזרח. מאי טעמא? - אמר רב יוסף: כדי לביישן. רבא אמר: מפני החשד. מאי בינייהו? איכא בינייהו: מפנקי, אי נמי: דקא גדיל שישורא. משנה. הפסח שיצא או שנטמא - ישרף מיד. נטמאו הבעלים או שמתו - תעובר צורתו וישרף בששה עשר. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלין. גמרא. בשלמא טמא - כתיב (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף. אלא יוצא מנלך? - דכתיב: (ויקרא י) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה, אמר לו משה לאהרן: מדוע לא אכלתם את החטאת, שמא נכנס דמה לפני ולפנים? - אמר לו: לאו. - אמר לו: שמא חוץ למחיצתה יצתה? - אמר לו: לאו, בקודש היתה. - אמר לו: אי בקודש היתה, והן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מדוע לא אכלתם אותה? מכלל דאי נפקא, אי נמי עייל דמה לפנים - בת שריפה היא. בשלמא נטמא - גלי רחמנא בקדשים קלים, כל

שכן בקדשי קדשים. אלא יוצא, אשכחן קדשי הקדשים - קדשים קלים מנלן? ותו, הא דתניא: לן דמה,

דף פ.ב.

נשפך דמה, יצא דמה חוץ לקלעים, דקיימא לן בשריפה מנלן? - נפקא לן מדרבי שמעון. דתניא, רבי שמעון אומר: (ויקרא ו) בקדש באש תשרף - לימד על חטאת ששריפתה בקודש. אין לי אלא זו בלבד, שאר פסולי קדשי קדשים, ואימורי קדשים קלים מנין? - תלמוד לומר: (וכל) בקדש באש תשרף. אשכחן קדשי קדשים, קדשים קלים מנלן? - אלא: כל פסולו בקדש בשריפה, לא שנא קדשים קלים ולא שנא קדשי קדשים - גמרא גמירי לה. וחטאת דאהרן - משום מעשה שהיה כך היה. ולתנא דבי רבה בר אבוה, דאמר: אפילו פיגול טעון עיבור צורה, מנא לן? - יליף עון מנותר. - ונילף עון מוחטאת דאהרן - אמר לך: חטאת דאהרן כי האי גוונא נמי עיבור צורה לדורות בעיא, והתם - הוראת שעה היתה. השתא דאמרינן כל פסולי דקדש בשריפה, לא שנא דקדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים גמרא גמירי לה. בקדש באש תשרף למה לוי? - ההוא מבעי ליה ששריפתה בקדש. - (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף, למה לוי? - ההוא לגופיה איצטריך. סלקא דעתך אמינא: כל פסולי דקדש, כגון לן דמה, ונשפך דמה, ויצא דמה, ונשחטה בלילה דבשריפה - דליתנהו בחולין. אבל נטמא, דבחולין נמי מפסיל - אימא הואיל ואיתעביד ביה עובדין דחול, אימא לא תיבעי שריפה, ותיסגי ליה בקבורה - קא משמע לן. נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתן וכו'. אמר רב יוסף: מחלוקת שנטמאו בעלים אחר זריקה, דאיתחזי בשר לאכילה. אבל נטמאו בעלים לפני זריקה, דלא איתחזי בשר לאכילה - דברי הכל ישרף מיד. מיתיבי: זה הכלל: כל שפסולו בגופו - ישרף מיד, בדם ובבעלים - תעובר צורתו, ויצא לבית השריפה. קתני בעלים דומיא דדם, מה דם לפני זריקה - אף בעלים לפני זריקה - אלא, אי איתמר הכי איתמר: מחלוקת שנטמאו בעלים לפני זריקה, דלא איתחזי בשר לאכילה, דהוה ליה כפסולו בגופו. אבל נטמאו בעלים לאחר זריקה, דאיתחזי בשר לאכילה - דברי הכל פסולו מחמת דבר אחר, ובעיא עיבור צורה. ורבי יוחנן אמר: אף לאחר זריקה נמי מחלוקת. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה. דאמר רבי יוחנן: רבי יוחנן בן ברוקה ורבי נחמיה אמרו דבר אחד. רבי יוחנן בן ברוקה - הא דאמרן. רבי נחמיה מאי היא - דתניא, רבי נחמיה אומר: מפני אנינות נשרפה זו, לכך נאמר (ויקרא י) כאלה. והא אנינות כלאחר זריקה הויא, וכי אשתרוף - לאלתר (נשתרוף) (מסורת הש"ס: [אשתרוף])

דף פ.ג.

רבה מוסיף אף רבי יוסי הגלילי. דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: כל הענין כולו אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים ובשעירין הנשרפין, לשרוף פסוליהן אבית הבירה וליתן לא תעשה על אכילתן. אמרו לו: חטאת שנכנס דמה לפני ולפנים מנין? אמר להן: (ויקרא י) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה. מכלל דאי נפיק איהי, אי נמי עייל

דמה - בשריפה. ורבי יוחנן סבר: דם ובשר - חדא מילתא היא, בעלים - מלתא אחריתי היא. משנה. העצמות והגידין והנותר - ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת - ישרפו בשבעה עשר, לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב. גמרא. אמר רב מרי בר אבוה אמר רבי יצחק: עצמות קדשים ששימשו נותר - מטמאין את הידים, הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור. נימא מסייע ליה. העצמות והגידיים והנותר - ישרפו לששה עשר, הני עצמות היכי דמי? אילימא דלית בהו מוח - למה בשריפה? נשדינהו אלא פשיטא - דאית בהו מוח. אי אמרת בשלמא שימוש נותר מילתא היא - אמטו להכי בעי שריפה. אלא אי אמרת שימוש נותר לאו מילתא היא - למה להו שריפה? נתברינהו ונחלצה למוח דידהו, ונשרפיה, ונשדינהו לדידהו אלא לאו שמע מינה: שימוש נותר מילתא היא. - אמרי: לא, לעולם אימא לך שימוש נותר לאו מילתא, וקסבר: בו - בכשר, ואפילו בפסול. אפילו בפסול סלקא דעתך? והא תנן: אבל המותיר בטהור והשובר בטמא - אינו סופג את הארבעים - לא קשיא כאן - שהיתה לו שעת הכושר, כאן - שלא היתה לו שעת הכושר. ומאן תנא דשני ליה בין שהיתה לו שעת הכושר ללא היתה לו שעת הכושר - רבי יעקב היא. דתניא: (שמות יב) ועצם לא תשברו בו, בו - בכשר ולא בפסול. רבי יעקב אומר: היתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת העצם, לא היתה לו שעת הכושר - אין בו משום שבירת העצם. רבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם. מיתיבי כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה, הני עצמות היכי דמי? אילימא דלית בהו מוח - למה להו שריפה? אלא פשיטא - דאית בהו מוח. ואי סלקא דעתך שימוש נותר מילתא היא - עצמות קדשים אמאי אין טעונין שריפה? - אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן - כגון שמצאן חלוצין. עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם - קמי דנהוו נותר חלצינהו, ולא הוו - שימוש נותר, ולא בעו שריפה. עצמות הפסח, דיש בהן משום שבירת העצם - לבתר דנהוו נותר הוא דחלצינהו, והוו להו שימוש נותר, ובעו שריפה. - רב זביד אמר: הכא במאי עסקינן - כגון

דף פג.ב

שמצאן צבורין צבורין, ומהן חלוצין. עצמות קדשים, דאין בהן משום שבירת העצם - לכולהו הוה חליץ להו ואכיל להו, ולא בעי שריפה. עצמות הפסח, דיש בהן משום שבירת העצם - דילמא הני דחלצינהו, ולהנך לא חלצינהו, ובעי שריפה. אמר רב יהודה אמר רב: כל הגידין בשר, חוץ מגידי צואר. תנן: העצמות והגידיים והנותר - ישרפו בששה עשר. הני גידין היכי דמי? אילימא גידי בשר - ניכלינהו ואי דאיתוותר - היינו נותר. אלא פשיטא גידי צואר. אי אמרת בשלמא בשר נינהו אמטו להכי בעי שריפה אלא אי אמרת לאו בשר נינהו - למה להו שריפה? - אמר רב חסדא: לא נצרכא אלא לגיד הנשה, ואלבא דרבי יהודה. דתניא, רבי יהודה אומר: אינו נוהג אלא באחת, והדעת מכרעת של ימין. - ואלא תפשוט דספוקי מספקא ליה לרבי יהודה, דאי מיפשיט פשיטא ליה - ההיא דהיתירא ניכליה, ודאיסורא נישדייה, למה ליה שריפה? -

אמר רב איקא בר חיננא: כגון שהוכרו ולבסוף נתערבו. רב אשי אמר: לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה. דתניא: שמנו מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור. רבינא אמר: בחיצון, וכדרב יהודה אמר שמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל: שני גידין הן, פנימי הסמוך לעצם - אסור, וחייבין עליו. חיצון הסמוך לבשר - אסור, ואין חייבין עליו. חל ששה עשר וכו'. ואמאי? ניתי עשה וידחי לא תעשה - אמר חזקיה, וכן תני דבי חזקיה: אמר קרא (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו. שאין תלמוד לומר עד בקר, מה תלמוד לומר עד בקר - ליתן לו בקר שני לשריפתו. אביי אמר: אמר קרא (במדבר כח) עלת שבת בשבתו - ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום טוב. רבא אמר: אמר קרא (שמות יב) הוא לבדו יעשה לכם, הוא - ולא מכשיריו, לבדו -

דף פדא

ולא מילה שלא בזמנה הבאה מקל וחומר. רב אשי אמר: (ויקרא כג) שבתון דיום טוב עשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. משנה. כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, וראשי כנפים והסחוסים. גמרא. רבה רמי, תנן: כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל - לא. אימא סיפא: ראשי כנפים והסחוסים. והא הני לא מתאכלי בשור הגדול אלא תנאי היא, והכי קתני: כל הנאכל בשור הגדול - יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל - לא. ויש אומרים: אף ראשי כנפים והסחוסים. רבא אמר: מה הן קתני, והכי קתני: כל הנאכל בשור הגדול בשלקא - יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן - ראשי כנפים והסחוסים. תניא כוותיה דרבא: כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן - ראשי כנפים והסחוסים, וגידין הרכין נידונין כבשר. איתמר, גידין שסופן להקשות. רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן בפסח, ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהן בפסח. רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן, בתר השתא אזלינן. ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהן, בתר בסוף אזלינן. איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן: כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ומה הן - ראשי כנפים והסחוסים. הני - אין, אבל גידין שסופן להקשות - לא אמר ליה: תנא הני, והוא הדין להנך. הני מאי טעמא דהא מתאכלי בשור הגדול בשלקא, הנך נמי מתאכלי בשור הגדול בשלקא. אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבין: כי אזלת לקמיה דרבי אבהו רמי ליה: מי אמר רבי יוחנן גידין שסופן להקשות נמנין עליהן בפסח, אלמא: בתר השתא אזלינן. והא בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן: עור הראש של עגל הרך מהו שיטמא? ואמר לו: אין מטמא. אלמא: בתר בסוף אזלינן - אמר ליה: דרמא לך הא לא חש לקמחיה, הא הדר ביה רבי יוחנן לגבי דריש לקיש, ואמר ליה: אל תקניטני, שבלשון יחיד אני שונה אותה. משנה. השובר את העצם בפסח הטהור - הרי זה לוקה ארבעים. אבל המותיר בטהור והשובר בטמא - אינו לוקה את הארבעים. גמרא. בשלמא מותיר בטהור - דתניא (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו' בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקה, דברי רבי יהודה. רבי יעקב אומר: לא מן השם הוא זה, אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה. ואין

לוקין עליו. אלא שובר בטמא מנלן? - דאמר קרא: (שמות יב) ועצם לא תשברו בו, בו - בכשר ולא בפסול. תנו רבנן: ועצם לא תשברו בו, בו - בכשר ולא בפסול. רבי אומר: (שמות יב) בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה - יש בו משום שבירת עצם, ושאין ראוי לאכילה - אין בו משום שבירת עצם. מאי בינייהו? אמר רבי ירמיה: פסח הבא בטומאה איכא בינייהו. למאן דאמר כשר -

דף פד.ב

האי פסול. למאן דאמר ראוי לאכילה - האי נמי ראוי לאכילה הוא. רב יוסף אמר: כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם, דרבי לאקולי קא אתי. והאי הא פסול הוא, אלא: היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו. למאן דאמר כשר - הא כשר הוא, למאן דאמר ראוי לאכילה - הא השתא לאו ראוי לאכילה הוא. אביי אמר: כולי עלמא כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת העצם. מאי טעמא - השתא מיהת הא פסול הוא. אלא: שבירת העצם מבעוד יום איכא בינייהו. למאן דאמר כשר - הא כשר הוא, למאן דאמר ראוי לאכילה - השתא לאו בר אכילה הוא. מיתיב, רבי אומר: נמנין על מוח שבראש, ואין נמנין על מוח שבקולית. על מוח שבראש מאי טעמא - הואיל ויכול לגוררו ולהוציאו. ואי סלקא דעתך שבירת העצם מבעוד יום שפיר דמי - קולית נמי, נתבריה מבעוד יום ונפקה למוח דידיה, ונמנו עליה - אמר לך אביי: ולטעמך, משחשיכה נמי: נייתי גומרתא וניחות עליה ונקלה ונפקה למוח דידיה, ונימני עליה. דהא תניא: אבל השורף בעצמות והמחתך בגידין - אין בו משום שבירת העצם. אלא מאי אית לך למימר - אביי אמר: משום פקע. רבא אמר: משום הפסד קדשים, דקא מפסיד ליה בידים, דילמא אכיל נורא ממוח דידיה, מבעוד יום נמי, גזירה מבעוד יום אטו משחשיכה. רב פפא אמר: כל כי האי גוונא כולי עלמא יש בו משום שבירת העצם. מאי טעמא - לאורתא מיחזי לאכילה. אלא: באבר שיצא מקצתו קמיפלגי. מאן דאמר כשר - הא כשר הוא, ומאן דאמר ראוי לאכילה - האי לאו בר אכילה הוא. כדתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אבר שיצא מקצתו ושברו - אין בו משום שבירת העצם. רב ששת בריה דרב אידי אמר: כל כי האי גוונא - דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם, דהאי אבר הא פסול הוא. אלא: שבירת העצם בנא איכא בינייהו. מאן דאמר כשר - הא כשר הוא, ומאן דאמר ראוי לאכילה - השתא אינו ראוי לאכילה. רב נחמן בר יצחק אמר: כל כי האי גוונא יש בו משום שבירת העצם. מאי טעמא - דהא חזי לאכילה, דמטוי ליה ואכיל ליה. אלא: שבירת האליה איכא בינייהו. למאן דאמר כשר - הא כשר הוא, למאן דאמר ראוי לאכילה - האי אינו ראוי לאכילה, דאליה לגבוה סלקא. רב אשי אמר: כל כי האי גוונא ודאי אין בו משום שבירת העצם, דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל. אלא: אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו. למאן דאמר כשר - הא כשר הוא, למאן דאמר ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה וליכא. רבינא אמר: כל כי האי גוונא לית ביה משום שבירת העצם, דבעינן שיעור אכילה. אלא: אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה, ויש עליו כזית בשר במקום אחר איכא בינייהו. למאן דאמר כשר

- הא כשר הוא, למאן דאמר ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה במקום שבירה, והא ליכא. תניא כארבעה מינייהו, דתניא, רבי אומר. (שמות יב) בבית אחד יאכל (שמות יב) ועצם לא תשברו בו. על הכשר הוא חייב ואינו חייב על הפסול, היתה לו שעת הכושר ונפסל בשעת אכילה - אין בו משום שבירת עצם. יש בו שיעור אכילה - יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה - אין בו משום שבירת עצם. הראוי למזבח אין בו משום שבירת העצם, בשעת אכילה - יש בו משום שבירת עצם, שלא בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם. איתמר, אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה, ויש עליו כזית בשר במקום אחר. רבי יוחנן אמר: יש בו משום שבירת העצם, רבי שמעון בן לקיש אמר: אין בו משום שבירת עצם. איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: ועצם לא תשברו בו - אחד עצם שיש עליו כזית בשר ואחד עצם שאין עליו כזית בשר. מאי אין עליו כזית בשר? אילימא דאין עליו כזית בשר כלל - אמאי יש בו משום שבירת העצם? אלא לאו הכי קאמר: אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה, ואחד שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר, (קשיא לרבי שמעון בן לקיש) אמר ליה:

דף פה.א

לא, הכי קאמר: אחד עצם שיש עליו כזית בשר מבחוץ, ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש עליו כזית בשר מבפנים במקום שבירה. והתניא: (שמות יב) ועצם לא תשברו בו - אחד עצם שיש בו מוח, ואחד עצם שאין בו מוח. ומה אני מקיים (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה - בבשר שעל גבי העצם. או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו - בעצם שאין בו מוח, אבל בעצם שיש בו מוח - שובר ואוכל. ואל תתמה, שהרי יבא עשה וידחה לא תעשה. כשהוא אומר (במדבר ט) ועצם לא ישברו בו בפסח שני, שאין תלמוד לומר, שהרי כבר נאמר (במדבר ט) ככל חקת הפסח יעשו אתו, הוי אומר: אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח. מיתיבי: אבר שיצא מקצתו - חותך עד מקום שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ואי אמרת אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש במקום אחר אין בו משום שבירת העצם, למה לי דקולף עד שמגיע לפרק וחותר? נקלוף ביה פורתא ונתבריה - אביי אמר: משום פקע. רבינא אמר: בקולית. תנן התם: הפיגול והנוטר (והטמא) מטמאין את הידים. רב הונא ורב חסדא חד אמר: מפני חשדי כהונה, וחד אמר: מפני עצלי כהונה. מר מתני אפיגול, ומר מתני אנוטר. מאן דמתני אפיגול - משום חשדי כהונה, ומאן דמתני אנוטר - משום עצלי כהונה. מר מתני כזית, ומר מתני כביצה. מאן דמתני כזית - כאיסורו, ומאן דמתני כביצה - כטומאתו. איבעיא להו: יוצא - גזרו רבנן טומאה או לא? מי אמרינן: נותר דגזרו טומאה - דאתי לאיעצולי ביה. אבל יוצא - אפוקי בידים לא מפקי ליה בידים - לא גזרו ביה רבנן טומאה. או דילמא לא שנא? תא שמע: אבר שיצא מקצתו - חותר עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ואי אמרת גזרו ביה רבנן טומאה כי חתיך ליה מאי הוי? הא קמטמא ליה - טומאת סתרים

היא, וטומאת סתרים לא מטמא. ולרבינא, דאמר: חיבורי אוכלין לאו חיבור הוא, וכמאן דמפרתי דמי, מאי איכא למימר? הא קנגע בהדדי וקא מטמא - אלא: למאן דמתני כזית - דלית ביה כזית, ומאן דמתני כביצה - דלית ביה כביצה. תא שמע: המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה, אף על פי שהוא בלא תעשה - טהור. מאי לאו: טהור ואסור, דיוצא מחבורה לחבורה כיוצא חוץ למחיצתו דמי ומפסיל, ואפילו הכי קתני טהור. אלמא: לא גזרו רבנן טומאה - לא, טהור ומותר, דיוצא מחבורה לחבורה לאו כיוצא חוץ למחיצתו דמי, ולא מפסיל. והא קתני סיפא: האוכלו - הרי זה בלא תעשה. בשלמא למאן דאמר כביצה - דאית ביה כזית ולית ביה כביצה. אלא למאן דאמר כזית, מאי איכא למימר? - אלא: ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה, מאי טעמא - בני חבורה זריזין הן, ומזהר זהירי ביה. אלא: כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי? תיקו. ומוציא בשר פסח

דף פה.ב

מחבורה לחבורה מנין? - דתניא: (שמות יב) לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין - תלמוד לומר חוצה - חוץ לאכילתו. אמר רבי אמי: המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב ביה כשבת. מה שבת - עד דעבד עקירה והנחה, אף הכא נמי - עד דעבד עקירה והנחה. מתיב רבי אבא בר ממל: היו סובלים אותן במוטות, הראשונים יצאו חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו - הראשונים מטמאין בגדים והאחרונים אין מטמאין בגדים, והא לא נח - הוא מותיב לה והוא מפרק לה: בנגררין. משנה. אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ובמוקדשין - קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים - כלפנים, מן האגף ולחוץ - כלחוץ. החלונות ועובי החומה - כלפנים. גמרא. אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. הא גופא קשיא אמרת: מן האגף ולפנים כלפנים. הא אגף עצמו - כלחוץ. אימא סיפא: מן האגף ולחוץ - כלחוץ, הא אגף עצמו - כלפנים - לא קשיא, כאן - בשערי עזרה, כאן - בשערי ירושלים. דאמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים - מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים. ואמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני מה לא נתקדשה שער נקנור - מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם. החלונות ועובי החומה וכו'. אמר רב: גגין ועליות לא נתקדשו. איני? והאמר רב משום רבי חיאי: כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא.

דף פו.א

מאי לאו דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא? - לא, דאכלי בארעא ואמרי באיגרא. - איני? והתנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה - לא קשיא: כאן - בשעת אכילה, כאן - שלא בשעת אכילה. תא שמע. אבא שאול אומר:

עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים, שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה, ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא פעם אחת בשבוע, ואמרי לה: פעמים בשבוע, ואמרי לה: פעם אחת ביובל, לידע מה היא צריכה. - אמר רב יוסף: מהיכל ניקום וניתב איניש? שאני היכל, דכתיב (דברי הימים א כח) ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו ואת גזכיו ועליותיו וחדריו הפנימים ובית הכפורת, וכתב (דברי הימים א כח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. תא שמע: הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול - תוכן חול וגגותיהן קודש - תרגמא רב חסדא: בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה. - אי הכי, אימא סיפא: בנויות בחול ופתוחות לקודש - תוכן קודש וגגותיהן חול. ואי סלקא דעתך בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה - הויה לה מחילות, ואמר רבי יוחנן: מחילות לא נתקדשו - כי קאמר רבי יוחנן - בפתוחות להר הבית, כי תניא ההיא - בפתוחות לעזרה. - והתניא, רבי יהודה אומר: מחילות מתחת ההיכל - חול - כי תניא ההיא - שפתוחות לחול. תא שמע: וגג קודש. - ותסברא? והא קתני: גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים, ואין שוחטין שם קדשים קלים - ואלא קשיא גג קדש - אמר רב חמא בר גוריא: לאותן שתי אמות. דתנן: שתי אמות היה בשושן הבירה, אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית. זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע, וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על של משה אצבע. ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה - שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ותרת למה לי? - אחת לכספא ודהבא, ואחת לבנינא. תנן: החלונות ועובי החומה - כלפנים. בשלמא החלונות - משכחת לה דשויה לקרקע עזרה. אלא עובי החומה היכי משכחת לה? - משכחת לה בבר שורא, דכתיב (איכה ב) ויאבל חל וחומה. ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא: שורא ובר שורא. משנה. שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד - אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, והמיחם באמצע. כשהשמש עומד למזוג - קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל. והכלה הופכת את פניה ואוכלת. גמרא. מתניתין מני - רבי יהודה היא, דתניא: (שמות יב) על הבתים אשר יאכלו אתו בהם - מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות. יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות - תלמוד לומר (שמות יב) בבית אחד יאכל. מכאן אמרו: השמש שאכל כזית בצד התנור, אי פקח הוא - ממלא כריסו ממנו, ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה - באין ויושבין בצדו, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם - מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות,

דף פ"ב

יכול יהא נאכל בשתי חבורות - תלמוד לומר בבית אחד יאכל. במאי קמיפלגי? - רבי יהודה סבר: יש אם למסורת, ורבי שמעון סבר: יש אם למקרא. היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם, לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות - אוכלין, לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות - אין אוכלין. היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן, לדברי

האומר האוכל אוכל בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין. יתיב רב כהנא קא פשיט ליה מפשט. אמר ליה רב אשי לרב כהנא: ותיבעי לך איבעיא: סילוק מחיצה ועשיית מחיצה, מי הוי כשני מקומות וכשתי חבורות דמי או לא? - תיקו. הכלה הופכת את פניה וכו'. מאי טעמא? - אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מפני שהיא בושה. - רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק. אמרו ליה: מה שמך? - אמר להו: רב הונא. - אמרו: ניתיב מר אפוריא. יתיב. יהבו ליה כסא - קבליה בחד זימנא, ושתייה בתרי זימני, ולא אהדר אפיה. אמרו ליה: מאי טעמא קרית לך רב הונא? - אמר להו: בעל השם אני. - מאי טעמא כי אמרו לך ניתיב אפוריא יתבת? - אמר להו: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה (חוץ מצא). - מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא? - אמר להו: מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול. - מאי טעמא אשתיתיה בתרי זימני? - אמר להו: דתניא, השותה כוסו בבת אחת - הרי זה גרגרן, שנים - דרך ארץ, שלשה - מגסי הרוח. - מאי טעמא לא אהדרת אפך? - אמר להו: כלה הופכת פניה, תנן. רבי ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא. אמרי ליה: לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת - הרי זה גרגרן? - אמר להו: לא אמרי בכוסך קטן, וייןך מתוק, וכריסי רחבה. אמר רב הונא: בני חבורה נכנסין בשלשה ויוצאין אפילו באחד. אמר רבה: והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל, והוא דרגש בהו דיילא. אמר רבינא: ונותנין שכר דמים, וצריך האחרון להוסיף דמים, ולית הלכתא כוותיה. הדרן עלך כיצד צולין.

דף פזא

משנה. האשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה - תאכל משל בעלה. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל במקום שהיא רוצה. יתום ששחטו עליו אפוטרופסין - יאכל במקום שהוא רוצה. עבד של שני שותפין - לא יאכל משל שניהן. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - לא יאכל משל רבו. גמרא. שמעת מינה: יש ברירה. - מאי רוצה - בשעת שחיטה. ורמינהו: אשה, רגל הראשון - אוכלת משל אביה. מכאן ואילך, רוצה - אוכלת משל אביה, רוצה - משל בעלה - לא קשיא: כאן - ברדופה לילך, כאן - בשאינה רדופה. דכתיב (שיר השירים ח) אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום, ואמר רבי יוחנן: ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה, ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה. כדכתיב (הושע ב) והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי. אמר רבי יוחנן: ככלה בבית חמיה, ולא ככלה בבית אביה. (שיר השירים ח) אחות לנו קטנה ושדים אין לה. אמר רבי יוחנן: זו עילם, שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. (שיר השירים ח) אני חומה ושדי כמגדלות, אמר רבי יוחנן: אני חומה - זו תורה, ושדי כמגדלות - אלו תלמידי חכמים. ורבא אמר: אני חומה - זו כנסת ישראל, ושדי כמגדלות - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מאי דכתיב (תהלים קמד) אשר בנינו כנטעים מגדלים

בנעוריהם בנותינו כזוית מחטבות תבנית היכל. אשר בנינו כנטעים אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. בנותינו כזוית - אלו בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן, וכן הוא אומר (זכריה ט) ומלאו כמזרק כזוית מזבח. איבעית אימא מהכא: (תהלים קמד) מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן. מחטבות תבנית היכל - אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן. (הושע א) דבר ה' אשר היה אל הושע וגו' בימי עזיהו יותם אחז יחזקיה מלך יהודה. בפרק אחד נתנבאו ארבעה נביאים, וגדול שבכולן הושע, שנאמר (הושע א) תחלת דבר ה' בהושע. וכי בהושע דבר תחלה? והלא ממשה עד הושע כמה נביאים אמר רבי יוחנן: תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק, ואלו הן: הושע, ישעיה, עמוס, ומיכה. אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיק עליהן. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירם באומה אחרת. אמר הקדוש ברוך הוא: מה אעשה לזקן זה? אומר לו: לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח - אף אני אשלח את ישראל. שנאמר (הושע א) ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים, וכתוב וילך ויקח את גמר בת דבלים. גמר, אמר רב: שהכל גומרים בה. בת

דף פז.ב

דבלים - דבה רעה בת דבה רעה. ושמואל אמר: שמתוקה בפי הכל כדבלה. ורבי יוחנן אמר: שהכל דשין בה כדבלה. דבר אחר: גמר - אמר רבי יהודה: שבקשו לגמר ממונן של ישראל בימיה. רבי יוחנן אמר: בזזו וגמרו, שנאמר (מלכים ב יג) כי אבדם מלך ארם וישמם כעפר לדש. - (הושע א) ותהר ותלד לו בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל ותהר עוד ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשא להם ותהר ותלד בן ויאמר (ה' אליו) קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם. לאחר שנולדו [לו] שני בנים ובת אחת אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע: לא היה לך ללמוד ממשה רבך, שכיון שדברתי עמו - פירש מן האשה, אף אתה בדול עצמך ממנה. אמר לו: רבונו של עולם, יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה אמר ליה הקדוש ברוך הוא: ומה אתה, שאשתך זונה ובניך [בני] זנונים, ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן - כך. ישראל, שהן בני, בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קנינין שקניתי בעולמי. תורה קנין אחד, דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. שמים וארץ קנין אחד, דכתיב (בראשית יד) קנה שמים וארץ. בית המקדש קנין אחד, דכתיב (תהלים עח) הר זה קנתה ימינו. ישראל קנין אחד, דכתיב (שמות טו) עם זו קניתי. ואתה אמרת העבירם באומה אחרת כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: עד שאתה מבקש רחמים על עצמך - בקש רחמים על ישראל, שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך. עמד ובקש רחמים ובטל גזירה, והתחיל לברכן, שנאמר (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו'

והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו וגו' (הושע ב) וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה. אמר רבי יוחנן: אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו. שנאמר (ישעיהו א) חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים וגו'. אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה - מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס. מנלן דאימני - דכתיב (הושע א) דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיה יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל. ומנלן דלא קיבל לשון הרע - דכתיב (עמוס ז) וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך וגו' וכתוב כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וגו'. אמר: חס ושלום אמר אותו צדיק כך, ואם אמר - מה אעשה לו? שכינה אמרה לו. אמר רבי אלעזר: אפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא זוכר את הרחמים, שנאמר (הושע א) כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל. רבי יוסי בר רבי חנינא אמר מהכא כי נשא אשא להם. ואמר רבי אלעזר: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, שנאמר (הושע ב) וזרעתיה לי בארץ. כלום אדם זורע סאה - אלא להכניס כמה כורין. ורבי יוחנן אמר מהכא: (הושע ב) ורחמתי את לא רחמה. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מאי דכתיב (משלי ל) אל תלשן עבד אל אדניו פן יקללך ואשמת, וכתוב (משלי ל) דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך. משום דאביו יקלל ואת אמו לא יברך אל תלשן? אלא: אפילו דור שאביו יקלל ואת אמו לא יברך - אל תלשן עבד אל אדניו. מנלן - מהושע. אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב (שופטים ה) צדקות פרזונו בישראל - צדקה עשה - הקדוש ברוך הוא בישראל שפזרן לבין האומות. והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא: אן מעלין מינייכו, כתיב בכו (מלכים א יא) כי ששת חדשים ישב שם וגו', ואלו אן - איתינכו גבן כמה שני, ולא קא עבדינן לכו מידי. אמר לו: רצונך, יטפל לך תלמיד אחד. נטפל ליה רבי אושעיא. אמר ליה: משום דלא ידעיתו היכי תעבדו: תכלינן כולהו - ליתנהו גבייכו, מאי דאיכא גבייכו - קרי לכו מלכותא קטיעתא. - אמר ליה: גפא דרומאי בהא נחתינן ובהא סלקינן. תני רבי חייא: מאי דכתיב (איוב כח) אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה - יודע הקדוש ברוך הוא את ישראל שאינן יכולין לקבל גזרות של רומיים, לפיכך הגלה אותם לבבל. ואמר רבי אלעזר: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאול, שנאמר (הושע יג) מיד שאול אפדם ממות אגאלם. רבי חנינא אמר: מפני שקרוב לשונם ללשון תורה. רבי יוחנן אמר: מפני ששיגרן לבית אמן. משל לאדם שכעס על אשתו, להיכן משגרה - לבית אמה. והיינו דרבי אלכסנדר, דאמר: שלשה חזרו למטעתן, אלו הן: ישראל, כסף מצרים, וכתב לוחות. ישראל - הא דאמרן. כסף מצרים - דכתיב (מלכים א יד) ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שושק מלך מצרים על ירושלים וגו'. כתב הלוחות - דכתיב (דברים ט) ואשברם לעיניכם. תנא: לוחות נשברו ואותיות פורחות. עולא אמר כדי שיאכלו

דף פח.א

תמרים ויעסקו בתורה. עולא איקלע לפומבדיתא, קריבו ליה טירינא דתמרי. אמר להו: כמה כי הני בזוזא? - אמרו ליה: תלת בזוזא. - אמר: מלא צנא דדובשא בזוזא, ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוהו. אמר: מלא צנא סמא דמותא בזוזא בבבל, ובבלאי עסקי באורייתא ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב (ישעיהו ב) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו', אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק? אלא: לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר (בראשית כב) אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה. אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר (בראשית כח) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל. אמר רבי יוחנן: גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר (הושע ב) ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל, וכתוב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. יתום ששחטו עליו אפוטרופסין וכו'. שמעת מינה: יש ברירה - אמר רבי זירא: (שמות יב) שה לבית מכל מקום. תנו רבנן: שה לבית - מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתן בין שלא מדעתן. אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן. תניא אידך: לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, ועל יד אשתו אלא מדעתן. אבל שוחט הוא על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתן ובין שלא מדעתן. וכולן ששחטו ושחט רבן עליהן - יוצאין בשל רבן, ואין יוצאין בשל עצמן, חוץ מן האשה שיכולה למחות. מאי שנא אשה? - אמר רבא: אשה וכל דדמי לה. הא גופא קשיא: אמרת: חוץ מן האשה שיכולה למחות. טעמא - דמחי, הא לא מחי - נפקא בשל בעלה. והא קתני רישא: ולא על ידי אשתו אלא מדעתן, הא סתמא - לא נפקא - מאי אלא מדעתן לאו דאמרי אין, אלא בסתמא. לאפוקי היכא דאמור לא. - והא כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן דבסתמא, וקתני חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות - אמר רבא: כיון ששחטו - אין לך מיחוי גדול מזה. עבד של שני שותפין וכו'. רמי ליה רב עינא סבא לרב נחמן, תנן: עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן. והתניא: רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל - אמר ליה: עינא סבא, ואמרי לה: פתיא אוכמא, מיני ומינך תסתיים שמעתתא. מתניתין - בדקפדי אהדדי, ברייתא - דלא קפדי אהדדי. מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו וכו'. משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו - יאכל. והא תניא: לא יאכל לא משלו ולא משל רבו - לא קשיא: כאן - כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה. דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין - עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל, בית שמאי אומרים:

דף פח.ב

תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול, שכבר חציו בן חורין. לישא בת חורין - אינו יכול, שעדיין חציו עבד. יבטל - והלא לא נברא העולם אלא

לפריה ורביה, שנאמר (ישעיהו מה) לא תהו בראה (אלא) לשבת יצרה אלא: מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו. וחזרו בית הילל להורות כבית שמאי. משנה. האומר לעבדו: צא ושחוט עלי את הפסח. שחט גדי - יאכל, שחט טלה - יאכל. שחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון. שחט מה אמר לו רבו כיצד יעשה - ישחט טלה וגדי, ויאמר: אם גדי אמר לי רבי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי רבי - הטלה שלו וגדי שלי. שחט רבו מה אמר לו - שניהן יצאו לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני. גמרא. פשיטא, שחט גדי יאכל - אף על גב דרגיל בטלה. שחט טלה יאכל - אף על גב דרגיל בגדי. שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון והא תניא: אין נמנין על שני פסחים כאחד - מתניתין במלך ומלכה. והתניא: אין נמנין על שני פסחים כאחד, ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם: צאו ושחטו עלינו את הפסח, ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים. באו ושאלו את המלך, אמר להם: לכו ושאלו את המלכה. באו ושאלו מן המלכה, אמרה להם: לכו ושאלו את רבן גמליאל. באו ושאלו את רבן גמליאל, אמר להם: מלכה ומלך דדעתן קלה עליהן - יאכלו מן הראשון, אנן - לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני. ושוב פעם אחת נמצאת הלטאה בבית המטבחים, ובקשו לטמא כל הסעודה כולה. באו ושאלו את המלך, אמר להם: לכו ושאלו את המלכה. באו ושאלו את המלכה, אמרה להם: לכו ושאלו את רבן גמליאל. באו ושאלו אותו. אמר להם: בית המטבחים רותח או צונן? - אמרו לו: רותח. - אמר להם: לכו והטילו עליה כוס של צונן. הלכו והטילו עליה כוס של צונן, וריחשה. וטהר רבן גמליאל כל הסעודה כולה. נמצא מלך תלוי במלכה, ונמצאת מלכה תלויה ברבן גמליאל, נמצאת כל הסעודה תלויה ברבן גמליאל. שחט מה אמר לו רבו וכו'. שלי? מה שקנה עבד קנה רבו - אמר אביי: הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו, דניחא ליה בתקנתא דרביה, ומקני ליה חד מינייהו על מנת שאין לרבו רשות בו. שחט רבו מה שאמר לו וכו'. אמר אביי: לא שנו אלא ששכח אחר זריקה, דבעידנא דאיזריק דם הוה חזי לאכילה. אבל שחט לפני זריקה, דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה - חייבין לעשות פסח שני. איכא דמתני לה אברייתא: חמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה, ונמצאת יבלת באחד מהן - כולן יוצאין לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני. אמר אביי: לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה, דבעידנא דאיזריק דם מיהא הוה חזי לאכילה. אבל נתערבו לפני זריקה - חייבין לעשות פסח שני. מאן דמתני אמתניתין - כל שכן אברייתא. מאן דמתני אברייתא - אבל אמתניתין לא, כיון דכשירין נינהו, דאי אידכר הוי חזי לאכילה - קמי שמיא גליא. אמר מר: ופטורין מלעשות פסח שני. והא איכא חד דלא נפיק - משום דלא איפשר. היכי ליעביד? ליתי כל חד וחד פסח - קא מייתי חולין לעזרה, דארבעה מינייהו עבדי להו. ליתי כוליהו חד פסח - נמצא פסח נאכל שלא למנויו. - האי מאי? ניתי כל חד מינייהו פסחו, וניתני ונימא: אי דידי בעל מום - האי דאייתי השתא ניהוי פסח, ואי דידי תם - האי דאייתי השתא ניהוי שלמים. - לא אפשר,

דף פט.א

משום דאיכא חזה ושוק, דכהנים הוא דאכלי ליה. - וניתי כל חד וחד כהן בהדיה - האי כהן היכי דמי? אי דעביד פסח - דילמא האי פסח הוא, ונמצא פסח נאכל שלא למנויו. ואי דלא עביד פסח - דילמא שלמים הוא, ולא עביד פסח. - וניתי כל חמשה חד כהן דלא עביד פסח, ונימני עילויה הני חמשה פסחים, דממה נפשך איכא חד דלא עביד פסח, וקא נפקי ביה - אלא: משום דקא ממעיט באכילת שלמים. דאילו פסח - ליום ולילה, ואילו שלמים - לשני ימים ולילה אחד. - וניתי מותר הפסח, ונימא: אי דידי בעל מום - האי דאייתי השתא ניהוי פסח, אי דידי תם הוא - ניהוי האי דאייתי השתא שלמים. דמותר הפסח נאכל ליום ולילה אחד. - וכי מפרישין תחלה למותרות? - ונטרחו ונייתי מותר הפסח - אלא: משום סמיכה: דאילו פסח לא בעי סמיכה, ואילו מותר בעי סמיכה. - הא תינח - קרבן אנשים, קרבן נשים מאי איכא למימר? - אלא: משום מתנות: דאילו פסח מתנה אחת, ואילו שלמים שתים שהן ארבע. - מאי נפקא מינה? והא תנן: כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתן אחת - כפר - אלא: משום דאילו פסח בשפיכה ואילו שלמים בזריקה. - מאי נפקא מינה? והא תניא: כל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה - יצא - אימר דקא אמרינן דאי עבד, לכתחלה נמי? משנה. האומר לבניו: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים. כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו - זכה בחלקו, ומזכה את אחיו עמו. גמרא. שמע מינה: יש ברירה - אמר רבי יוחנן: כדי לזרון במצות קאמר. דיקא נמי, דקתני: ומזכה אחיו עמו. אי אמרת בשלמא דאמנינהו מעיקרא - שפיר. אלא אי אמרת דלא אמנינהו מעיקרא, לבתר דשחיט מי קא מתמנו? והא תנן: נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט. שמע מינה. תניא נמי הכי: מעשה וקדמו בנות לבנים, ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים. משנה. לעולם נמנין עליו עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד. נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט, רבי שמעון אומר: עד שיזרק את הדם. גמרא. מאי קא משמע לן? - הא קא משמע לן: דאף על גב דאימני עליו חבורה זו - חוזרת, ונמנין עליו חבורה אחרת. נמנין ומושכין את ידיהן עד שישחט וכו'. אמר אביי: מחלוקת לימשך, דרבנן סברי: (שמות יב) מהיות משה - מחיותיה דשה, ורבי שמעון סבר: מהויתיה דשה. אבל לימנות - דברי הכל עד שישחט, דאמר קרא (שמות יב) במכסת נפשת והדר תכסו. תניא נמי הכי: נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט, רבי שמעון אומר: נמנין עד שישחט, ומושכין עד שיזרק הדם.

דף פט.ב

משנה. הממנה עמו אחר בחלקו - רשאי בני חבורה ליתן לו את שלו, והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן. גמרא. איבעיא להו: בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות, מהו שיאמרו לו טול חלקך וצא? מי אמרינן: מצי אמר להו הא קבילתון. או דילמא: מצו למימר ליה כי קבלינן - לתיקוני זביחה, אדעתא דאכלת טפי מינן - לא קבלינך. - תא שמע: הממנה אחרים עמו על חלקו - רשאי [בני חבורה] ליתן לו את שלו, והוא אוכל

את שלו והן אוכלין את שלהן. מאי טעמא, לאו משום דהוי ליה כידים של אחד מהן יפות? ואי סלקא דעתך ידיו יפות מצי אמר להו קבילתון - ניהוי האי כידיו יפות - אמרי: לא, דעות שאני. דאי נמי תרוייהו כחד מבני חבורה הוא דאכלי - מצי אמרי ליה: דלא ניחא לן אינש נוכרא גבן. - תא שמע: השמש שאכל כזית בשר בצד התנור, אם היה פקח - ממלא כריסו ממנו. אם רצו בני חבורה לעשות טובה עמו - באין ויושבין בצדו ואוכלין, דברי רבי יהודה. רצו - אין, לא רצו - לא. ואמאי? נימא להו: הא קבילתון שאני התם, דאמרי ליה: כי קבלינך - אדעתא דנטרחך קמן, למטרך לן לדידך - לא קבלינך. תא שמע: בני חבורה שהיה ידיו של אחד מהן יפות, רשאין לומר: טול חלקך וצא. ולא עוד, אלא אפילו חמשה ועשו סיבולת - רשאין לומר לו: טול חלקך וצא, שמע מינה. מאי ולא עוד? - לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא פסח דמצי אמרי ליה: כי קבלינך - לתקוני זביחה. אלא אפילו סיבולת נמי, דצוותא בעלמא הוא - רשאין לומר לו טול חלקך וצא. איכא דאמרי: הא לא איבעיא לן, אלא הכי הוא דאיבעיא לן: בני חבורה רשאין לחלק או אינן רשאין לחלק? תא שמע: בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן - יפות, רשאין לומר לו: טול חלקך וצא. ידיו יפות - אין, אין ידיו יפות - לא. שמע מינה. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עריבו ריפתא בהדי הדדי. אדאכיל רב הונא בריה דרב יהושע חדא, אכיל רב פפא ארבע. אמר ליה: פלג לי - אמר ליה: קבילתון. איתיביה כל הני תיובתא, ושני כדשנינן. איתיביה בני חבורה. אמר ליה: התם - דאמרי ליה: כי קבלינך - לתיקוני זביחה. איתיביה סיבולת, פלג ליה. אזל עריב בהדי רבינא. אדאכיל רב הונא בריה דרב יהושע חדא - אכיל רבינא תמניא. אמר: מאה פפי ולא חדא רבינא תנו רבנן: הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו - מעות שבידו חולין. והמוכר עולתו ושלמיו - לא עשה ולא כלום, ומעות כל שהן יפלו לנדבה. וכי מאחר דלא עשה ולא כלום, מעות אמאי יפלו לנדבה? - אמר רבא: קנסא. ומאי כל שהן - אף על גב דלא הוו שוו אלא ארבעה, ויהבו ליה חמשה. אפילו בההיא יתירא נמי קנסוהו רבנן. אמר עולא, ואיתימא רבי אושעיא: אפשר ידעי חברין בבלאי טעמא דהאי מלתא: זה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות לפסחו, היאך הקדש חל על הקדש, דקתני: מעות שבידו חולין?

דף צא

אמר אביי: אי לאו דאוקמיה רבי אושעיא לההיא בממנה זונה על פסחו, ורבי היא, הוה מוקמינא לה לההיא בקדשים קלים, ואליבא דרבי יוסי הגלילי, דאמר: קדשים קלים ממון בעלים הוא, אבל בפסח לא משייר איניש, במעות - ודאי משייר איניש. דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו. והא רבי היא, ומשום הכי מעות שבידו חולין, (דבפסח לא משייר איניש), ובמעות ודאי משייר איניש. וההיא דקא מוקי לה רבי אושעיא כרבי - לא מוקמינא ליה אנא כרב, דבפסח לא משייר איניש, (ובמעות משייר איניש. דמעיקרא כי מפריש להו - אדעתא דהכי מפריש להו). והא ליכא לאוקמי כרבי יוסי, דהא תני בה: והמוכר עולתו ושלמיו - לא עשה ולא כלום. והשתא דאוקמיה רבי

אושעיא לההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא, שמע מינה דסבירא ליה אפילו בפסחו משייר איניש. מאי היא דרבי אושעיא? דתנן: נתן לה מוקדשין באתננה - הרי אלו מותרין. עופות דחולין - הרי אלו אסורין. שהיה בדין ומה אם מוקדשים שהמום פוסל בהן - אין אתנן ומחיר חל עליהן. עופות שאין המום פוסל בהן - אינו דין שאין אתנן ומחיר חל עליהן? תלמוד לומר: (דברים כג) לכל נדר - לרבות את העופות. קל וחומר למוקדשין מעתה: מה עופות שאין המום פוסל בהן - אתנן ומחיר חל עליהן, מוקדשין שהמום פוסל בהן - אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן? תלמוד לומר: לכל נדר - פרט לנדר. אלא טעמא דכתב רחמנא נדר, הא לאו הכי הוה אמיא: מוקדשים חל איסור אתנן עליהן, והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו - אמר רבי אושעיא: בממנה זונה על פסחו, ורבי היא. מאי רבי - דתניא: (שמות יב) אם ימעט הבית מהיות משה - החייהו משה, מכדי אכילה, ולא מכדי מקח. רבי אומר: אף מכדי מקח. שאם אין לו - ממנה אחר עמו על פסחו ועל חגיגתו ומעות שבידו חולין, שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן. רבה ורבי זירא: חד אמר: בעצים לצלייתו - כולי עלמא לא פליגי, דכיון דתקנתא דפסח הוא - כגופא דפסח דמי. כי פליגי - במצה ומרור. רבנן סברי: הא אכילה אחריתי היא, ורבי סבר: כיון דהכשירו דפסח הוא, כגופא דפסח דמי. וחד אמר: במצה ומרור נמי, כולי עלמא לא פליגי, דכתיב (שמות יב) על מצות ומררים יאכלהו, דכיון דמכשירין דפסח נינהו - כפסח דמי. כי פליגי - ליקח בו חלוק, ליקח בו טלית. רבנן סברי: מהיות משה אמר רחמנא - החייהו לשה. ורבי סבר: החיה עצמך משה. ולאביי, דאמר: אי לאו דאוקמה רבי אושעיא לההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא, הוי מוקמינן לה בקדשים קלים, ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר קדשים [קלים] ממון בעלים הוא. אבל בפסח - לא משייר איניש, הא קתני בהדיא שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן - אימא: שעל מנת כן הקדישו ישראל מעות פסחיהן. משנה. זב שראה שתי ראיות - שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש - שוחטין עליו בשמיני שלו. שומרת יום כנגד יום - שוחטין עליה בשני שלה. ראתה שני ימים - שוחטין עליה בשלישי. והזבה שוחטין עליה בשמיני. גמרא. אמר רב יהודה אמר רב: שוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כפורים,

דף צב

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ועולא אמר: אף שוחטין וזורקין על טמא שרץ. לרב, מאי שנא טבול יום - דחזי לאורתא, טמא שרץ נמי חזי לאורתא - מחוסר טבילה. - טבול יום נמי מחוסר הערב שמש - שמשא ממילא ערבא. - מחוסר כפורים נמי, הא מחוסר כפרה - שקינו בידו. - טמא שרץ נמי, הרי מקוה לפניו - דילמא פשע. - אי הכי, מחוסר כפורים נמי - דילמא פשע - כגון דמסרינהו לבית דין, וכדרב שמעיה. דאמר: חזקה, אין בית דין של כהנים עומדין משם עד שיכלו מעות שבשופרות. ולרב מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזרו ביה, אלמה אמר רב: מטמאין אחד מהן בשרץ? אלא: לרב מדאורייתא נמי לא חזי, דכתיב (במדבר ט) איש איש כי יהיה טמא לנפש מי

לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, דהיינו טומאת שרץ, ואמר רחמנא נידחי. וכי תימא: ממאי דהכי? סבר לה כרבי יצחק דאמר: טמאי מת מצוה היו, שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח, שנאמר (במדבר ט) ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא. ביום ההוא הוא דאינן יכולין לעשות, אבל למחר - יכולין לעשות. ואמר רחמנא נדחו. תנן: זב שראה שתי ראיות - שוחטין עליו בשביעי. מאי לאו - דלא טביל, ושמע מינה: שוחטין וזורקין על טמא שרץ - לא, דטביל. - אי טביל מאי קא משמע לן? - הא קא משמע לן: דאף על גב דמחוסר הערב השמש, קא משמע לן: דשמא ממילא ערבא. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: ראה שלש ראיות - שוחטין עליו בשמיני. אי אמרת בשלמא זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי, דטביל - איצטריך. סלקא דעתך אמינא: ראה שתי ראיות - בשביעי הוא דלא מחוסר מעשה. אבל ראה שלש בשמיני, דמחוסר מעשה, מחוסר כפרה - לא, קא משמע לן: דאף על גב דמחוסר כפרה שוחטין וזורקין עילויה. אלא אי אמרת ראה שתי ראיות בשביעי דלא טביל, ראה שלש בשמיני למה ליי? - השתא יש לומר ראה שתי ראיות בשביעי דלא טביל, דטמא מעליא הוא - שחטינן וזורקין עילויה, ראה שלש בשמיני דטביל ליה בשביעי, דקלישא טומאה - לא כל שכן דשחטינן וזורקין עילויה? אלא לאו שמע מינה: ראה שתי ראיות בשביעי, דשחטינן עילויה - דטביל. - לא, לעולם אימא לך דלא טביל. ואיצטריך סלקא דעתך אמינא: בשביעי הוא דבידו לתקן, אבל בשמיני דאין בידו להקריב קרבן - אימא פשעי ביה כהנים, קא משמע לן כדרב שמעיה. והזבה שוחטין וכו'. תני תנא קמיה דרב אדא בר אהבה: והזבה שוחטין עליה בשביעי שלה. אמר ליה: זבה בשביעי שלה מי חזיא? אפילו למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ - הני מילי טמא שרץ, דחזי לאורתא, הא - עד למחר דמתיא כפרה לא חזיא. אימא: בשמיני. - פשיטא - מהו דתימא: כיון דמחסרא כפרה - לא, קא משמע לן כדרב שמעיה. רבינא אמר: נדה תנא קמיה והנדה שוחטין עליה בשביעי. אמר ליה: נדה בשביעי מי חזיא? אפילו למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ - דחזי לאורתא. נדה לאורתא דשביעי הוא דטבלה, עד שמיני דעבדה הערב שמש - לא חזיא. אלא אימא: בשמיני. פשיטא השתא, ומה זבה דמיחסרא כפרה שוחטין וזורקין עליה בשמיני, נדה דלא מיחסרא כפרה - צריכה למימר דשחטינן וזורקין עליה? - נדה איצטריכא ליה, הא קא משמע לן: בשמיני - אין, בשביעי - לא. כדתניא: כל חייבי טבילות טבילתן ביום, נדה ויולדת טבילתן בלילה. דתניא: יכול תהא טובלת מבעוד יום, תלמוד לומר (ויקרא טו) שבעת ימים תהיה בנדתה - תהא בנדתה כל שבעה. ויולדת איתקש לנדה. משנה. האונן

דף צא.א

והמפקח את הגל, וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים, והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית - שוחטין עליהן. על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול. לפיכך, אם אירע בהן פסול - פטורין מלעשות פסח שני, חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו. גמרא. אמר רבה בר הונא אמר רב יוחנן: לא שנו

אלא בית האסורין דנכרים, אבל בית האסורין דישראל - שוחטין בפני עצמו, כיון דאבטחינהו - מפיך ליה, דכתיב (צפניה ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. אמר רב חסדא, הא דאמרת בית האסורין דנכרים - לא אמרן אלא חוץ לחומת בית פאגי, אבל לפנים מחומת בית פאגי - שוחטין עליו בפני עצמו. מאי טעמא - אפשר דאמטו ליה ואכיל ליה. לפיכך אם אירע וכו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא גל עגול, אבל גל ארוך - פטור מלעשות פסח שני, אימא: טהור היה בשעת שחיטה. תניא נמי הכי: רבי שמעון בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: מפקח בגל, עתים פטור עתים חייב. כיצד? גל עגול ונמצאת טומאה תחתיו - חייב, גל ארוך ונמצאת טומאה תחתיו - פטור, אימא: טהור היה בשעת שחיטה. משנה. אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה. ורבי יוסי מתיר. ואפילו חבורה של מאה שאינן יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן. ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים. גמרא. תנו רבנן: מנין שאין שוחטין את הפסח על היחיד - תלמוד לומר (דברים טז) לא תוכל לזבח את הפסח באחד, דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר: יחיד ויכול לאכלו - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכלו - אין שוחטין עליהן. ורבי יוסי, האי באחד מאי עביד ליה? - מיבעי ליה לכדרבי שמעון. דתניא, רבי שמעון אומר: מניין לזבח את פסחו בבמת יחיד, בשעת איסור הבמות, שהוא בלא תעשה - תלמוד לומר לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך. יכול אף בשעת היתר הבמות כן - תלמוד לומר באחד שעריך, לא אמרו אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. - ורבי יהודה, האי מנא ליה? - תרתי שמעת מינה. - ולרבי יוסי, ממאי דלהכי דקאמר רבי שמעון, דילמא כדקאמר רבי יהודה הוא דאתא? - אמר לך: לא סלקא דעתך, דהא כתיב (שמות יב) איש לפי אכלו. רמי ליה רב עוקבא בר חיננא מפרישנא לרבא: מי אמר רבי יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד, ורמינהו: אשה בראשון - שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני עושין אותה טפילה לאחרים, דברי רבי יהודה - אמר ליה: לא תימא בפני עצמה אלא אימא בפני עצמן. אמר ליה: מי עבדינן חבורה שכולה נשים? והתנן: אין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים. מאי לאו - נשים לחודייהו, ועבדים לחודייהו, וקטנים לחודייהו? - אמר ליה: לא, נשים ועבדים וקטנים. נשים ועבדים - משום תפלות, קטנים ועבדים - משום

דף צא.ב

פריצותא. גופא: אשה, בראשון - שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני - עושין אותה טפילה לאחרים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אשה - בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון. רבי שמעון אומר: אשה, בראשון - עושין אותה טפילה לאחרים, בשני - אין שוחטין עליה כל עיקר. במאי קמיפלגי? רבי יהודה סבר: (שמות יב) במכסת נפשת - ואפילו נשים. וכי תימא אי הכי אפילו בשני נמי - כתיב (במדבר ט) חטאו ישא האיש ההוא, איש - אין, אשה - לא. וכי תימא, אי הכי אפילו טפילה נמי בשני לא - אהני ככל חקת הפסח לטפילה בעלמא. ורבי יוסי מאי טעמא - דכתיב בראשון במכסת נפשת - ואפילו אשה, וכתוב בפסח שני (במדבר ט) ונכרתה הנפש ההיא מישראל, נפש

- ואפילו נשים. ואלא חטאו ישא האיש ההוא למעוטי מאי? - למעוטי קטן מכרת. - ורבי שמעון: כתיב בראשון איש - איש אין, אשה לא. וכי תימא, אי הכי אפילו טפילה נמי לא - אהני ליה במכסת נפשת לטפילה. וכי תימא: אפילו בשני נמי - מיעט רחמנא בשני, דכתיב חטאו ישא האיש - איש - אין, אשה - לא. ממאי קממעית ליה? אי מחיוב - השתא בראשון לא, בשני מיבעיא. אלא לאו - מטפילה. ומאי איש דקאמר רבי שמעון? אי נימא (שמות יב) ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' - ההוא מיבעי ליה לכדרכי יצחק, דאמר: איש זוכה, ואין קטן זוכה. ואלא (שמות יב) מאיש לפי אכלו - הא מדרבי יוסי סבר לה כרבי שמעון, רבי שמעון נמי סבר לה כרבי יוסי, וההוא מיבעי ליה דשוחטין את הפסח על היחיד - אמר לך: אם כן נכתוב רחמנא לפי אכלו מאי איש - שמעת מינה - תרתי. כמאן אזלא הא דאמר רבי אלעזר: אשה בראשון חובה, ובשני רשות, ודוחה את השבת. אי רשות, אמאי דוחה את השבת? - אלא אימא: בשני רשות, ובראשון חובה, ודוחה את השבת. כמאן כרבי יהודה. אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: אין עושין חבורה שכולה גרים, שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול. תנו רבנן: פסח ומצה ומרור - בראשון חובה, מכאן ואילך רשות. רבי שמעון אומר: באנשים חובה, ובנשים רשות. אהייא קאי? אילימא אפסח - פסח כל שבעה מי איכא? ואלא אמצה ומרור - אימא סיפא, רבי שמעון אומר: באנשים חובה ובנשים רשות. לית ליה לרבי שמעון הא דאמר רבי אלעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. כל שישנו בבל תאכל חמץ - ישנו בקום אכול מצה. והני נשים, הואיל וישנן בבל תאכל חמץ - ישנן בקום אכול מצה - אלא אימא: פסח מצה ומרור - בראשון חובה, מכאן ואילך רשות. רבי שמעון אומר: פסח באנשים חובה, בנשים רשות. משנה. אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים. השומע על מתו

דף צבא

והמלקט לו עצמות - טובל ואוכל בקדשים. גר שנתגייר בערב פסח, בית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב, ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. גמרא. מאי טעמא? - קא סבר: אנינות דלילה דרבנן, וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. גבי קדשים - העמידו דבריהם במקום עשה. השומע על מתו וכו'. מלקט עצמות, הא בעי הזאת שלישי ושביעי - אימא: שליטו לו עצמות. גר שנתגייר וכו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מחלוקת בערל נכרי, דבית הלל סברי: גזירה שמא יטמא לשנה הבאה, ויאמר: אישתקד מי לא טבלתי ואכלתי - עכשיו נמי אטבול ואוכל. ולא ידע דאשתקד נכרי הוה, ולא מקבל טומאה. עכשיו ישראל, ומקבל טומאה. ובית שמאי סברי: לא גזרינן. אבל ערל ישראל - דברי הכל טובל ואוכל את פסחו לערב, ולא גזרינן ערל ישראל משום ערל נכרי. תניא נמי הכי, אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על ערל ישראל שטובל ואוכל את פסחו לערב, על מה נחלקו - על ערל נכרי. שבת שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב, ובית הלל

אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. אמר רבא: ערל הזאה ואיזמל - העמידו דבריהן במקום כרת. אונן ומצורע ובית הפרס - לא העמידו דבריהן במקום כרת. ערל - הא דאמרן. הזאה - דאמר מר: הזאה שבות, ואינו דוחה את השבת. איזמל - דתניא: כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים, כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיפות. אונן - הא דאמרן. מצורע מאי היא - דתניא: מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח, וראה קרי בו ביום - טובל ואוכל. אמרו חכמים: אף על פי שטבול יום אינו נכנס - זה נכנס. מוטב יבא עשה שיש בו כרת, וידחה עשה שאין בו כרת. ואמר רבי יוחנן: דבר תורה אפילו עשה אין בו, שנאמר (דברי הימים ב כ) ויעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלים בבית ה' לפני החצר החדשה. מאי חצר החדשה - שחדשו בו דבר, ואמרו: טבול יום לא יכנס במחנה לוויה. בית הפרס - דתנן: ושיון בית שמאי ובית הלל

דף צ.ב.ב

שבדקין לעושי פסח, ואין בודקין לאוכלי תרומה. מאי בודקין (לעושי פסח?) אמר רב יהודה אמר שמואל: מנפח בית הפרס והולך. רב יהודה בר אביי משמיה דרב יהודה אמר: בית הפרס שנידש טהור. הדרן עלך האשה. משנה. מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. שגג או נאנס ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. אם כן למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה - שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת. גמרא. איתמר: היה בדרך רחוקה, ושחטו וזרקו עליו. רב נחמן אמר הורצה, רב ששת אמר: לא הורצה. רב נחמן אמר הורצה - מיחס הוא דחס רחמנא עליו, ואי עביד - תבא עליו ברכה. ורב ששת אמר: לא הורצה, מידחא דחייה רחמנא כטמא. אמר רב נחמן: מנא אמינא לה - דתנן: מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. מכלל דאי בעי - עבד. ורב ששת אמר לך: אי הכי, סיפא דקתני: שגג או נאנס ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. מדקתני ולא עשה - מכלל דאי בעי עבד, הרי שגג והרי נאנס אלא: מזיד קתני בהדייהו. הכא נמי: אונן קתני בהדייהו. אמר רב אשי מתניתין נמי דייקא, דקתני: אלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת. אהייא? אילימא אשוגג ונאנס - שוגג ונאנס בני כרת נינהו? אלא לאו - אמזיד ואונן. ורב נחמן אמר לך: לעולם אמזיד לחודיה, ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא חיב, והאי דקתני חייבין - איידי דתנא רישא פטורין, תנא סיפא חייבין. אמר רב ששת: מנא אמינא לה - דתניא: רבי עקיבא אומר: נאמר (במדבר ט) טמא ונאמר (במדבר ט) בדרך רחוקה

דף צ.ג.א

מה טמא שספק בידו לעשות ואינו עושה - אף דרך רחוקה נמי שספק בידו לעשות ואינו עושה. ורב נחמן אמר לך: רבי עקיבא לטעמיה, דקסבר: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ואנא סבירא ליה כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ. תנו רבנן: אלו שעושים את השני: הזבין והזבות, המצורעין והמצורעות [ונדות] ובעלי נדות, והיולדות, השוגגין והאנוסין והמזידין, וטמא, ושהיה בדרך רחוקה, אם כן למה נאמר טמא. -

למה נאמר? דאי בעי למיעבד בראשון לא שבקינן ליה - אלא: אם כן, למה נאמר בדרך רחוקה - לפוטרו מן הכרת. וכמאן דאמר הורצה. אשה בשני מי מיחייבא? והא תניא: יכול לא יהו עושין את השני אלא טמא נפש ושהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין ובוועלי נדות מנין - תלמוד לומר (במדבר ט) - איש איש - לא קשיא, הא - רבי יוסי, הא - רבי יהודה ורבי שמעון. תנו רבנן: חייב כרת על הראשון, וחייב כרת על השני דברי רבי. רבי נתן אומר: חייב כרת על הראשון, ופטור על השני. רבי חנניא בן עקביא אומר: אף [על] הראשון אינו חייב כרת אלא אם כן לא עשה את השני. ואזדו לטעמייהו, דתניא: גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים - חייב לעשות פסח שני. דברי רבי. רבי נתן אומר: כל שזקוק לראשון - זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון - אין זקוק לשני. במאי קמיפלגי? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא, רבי נתן סבר: שני תשלומין דראשון הוא, תקוני לראשון לא מתקין ליה. ורבי חנניא בן עקביא סבר: שני תקנתא דראשון הוא. ושלשתן מקרא אחד דרשו: (במדבר ט) והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה. רבי סבר: (במדבר ט) וחדל לעשות הפסח ונכרתה - דלא עבד בראשון, אי נמי (במדבר ט) קרבן ה' לא הקריב במעדו - בשני. - וממאי (דהא) (מסורת הש"ס: [דהאי]) חטאו ישא כרת הוא?

דף צגב

קסבר, מגדף היינו מברך השם, וכתוב במברך את השם (ויקרא כד) ונשא חטאו, וגמר האי חטאו דהכא מחטאו דהתם, מה להלן כרת - אף כאן נמי כרת. ורבי נתן סבר: (במדבר ט) וחדל לעשות הפסח ונכרתה, דהאי כי לשון דהא הוא, והכי קאמר רחמנא: דהא קרבן ה' לא הקריב במעדו בראשון. - האי חטאו ישא מאי עביד ליה? - קסבר: מגדף לאו היינו מברך את השם, וגמר האי חטאו דהתם מהאי חטאו דהכא, מה הכא כרת - אף התם כרת. ורבי חנניא בן עקביא סבר: וחדל לעשות הפסח ונכרתה, אי קרבן ה' לא הקריב במעדו בשני. - והאי חטאו ישא מאי עביד ליה? - כדאמרן. הלכך: הזיד בזה ובזה - דברי הכל חייב, שגג בזה ובזה - דברי הכל פטור, הזיד בראשון ושגג בשני - לרבי ולרבי נתן מחייבי, לרבי חנניא בן עקביא פטור. שגג בראשון והזיד בשני - לרבי חייב, לרבי נתן ולרבי חנניא בן עקביא פטור. משנה. איזו היא דרך רחוקה? מן המודיעים ולחוץ, וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: מאיסקופת העזרה ולחוץ. אמר ליה רבי יוסי: לפיכך נקוד על (במדבר ט) ה', לומר לא מפני שרחוק ודאי, אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ. גמרא. אמר עולא: מן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין הויא. סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם ביום - עשרה פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשת מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשת מילין. פשו לה תלתין. חמיסר מצפרא לפלגא דיומא, וחמיסר מפלגא דיומא לאורתא. עולא לטעמיה, דאמר עולא: אי זה הוא דרך רחוקה - כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. אמר מר: מעלות השחר עד הנץ החמה - חמשת מילין. מנא לן? - דכתיב (בראשית יט) וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים וגו' וכתוב

(בראשית יט) השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה, ואמר רבי חנינא: לדידי חזי לי ההוא אתרא, והויא חמשה מילין. גופא, אמר עולא: איזה הוא דרך רחוקה - כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. ורב יהודה אמר: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה. אמר ליה רבה לעולא: לדידך קשיא, ולרב יהודה קשיא. לדידך קשיא דאמרת כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה - והא טמא שרץ, דאין יכול ליכנס בשעת שחיטה, וקאמרת שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ולרב יהודה קשיא: דאמר: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה, והא טמא שרץ דיכול ליכנס בשעת אכילה, וקאמר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ - אמר ליה: לא לדידי קשיא ולא לרב יהודה קשיא: לדידי לא קשיא: דרך רחוקה לטהור, ואין דרך רחוקה לטמא.

דף צדא

לרב יהודה לא קשיא: טמא שרץ רחמנא דחייה, דכתיב (במדבר ט) איש איש כי יהיה טמא לנפש, מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, ואפילו הכי אמר רחמנא לידחי. תנו רבנן: היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים, יכול יהא חייב - תלמוד לומר (במדבר ט) ובדרך לא היה, והלה היה בדרך. היה עומד לפני מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב - תלמוד לומר ובדרך לא היה - והרי לא היה בדרך. אמר רבא: שיתא אלפי פרסי הוי עלמא, וסומכא דרקיעא אלפא פרסי. חדא גמרא וחדא סברא. סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם בינוני ביום - עשר פרסאות. מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמשה מילין, נמצא עוביו של רקיע אחד מששה ביום. מיתיבי, רבי יהודה אומר: עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום. תדע, כמה מהלך אדם בינוני ביום - עשר פרסאות, ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעת מילין, נמצאת עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום. תיובתא דרבא, תיובתא דעולא תיובתא. לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן? - אמר לך: אנא ביממא הוא דאמר, ורבנן הוא דקא טעו, דקא חשבן דקדמא וחשוכא. לימא תיהוי תיובתא דרבי חנינא? - לא, (בראשית יט) ויאיצו שאני. תא שמע: מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ומצרים אחד מששים בכוש, וכוש אחד מששים בעולם, ועולם אחד מששים בגן, וגן אחד מששים בעדן, ועדן אחד מששים בגיהנם, נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם - תיובתא. תא שמע, דתנא דבי אליהו, רבי נתן אומר: כל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב. תדע, שהרי אדם נותן עינו בכוכב אחד, הולך למזרח - עומד כנגדו, לארבע רוחות העולם - עומד כנגדו. מכלל דכל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב - תיובתא. תא שמע: עגלה בצפון ועקרב בדרום, וכל הישוב כולו אינו יושב אלא בין עגלה לעקרב, וכל הישוב כולו אינו הוה אלא שעה אחת ביום. שאין חמה נכנסת לישוב אלא שעה אחת ביום. תדע, שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב, חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם תיובתא. תא שמע, דאמר רבן יוחנן בן זכאי: מה תשובה השיבתו בת

קול לאותו רשע בשעה שאמר (ישעיהו יד) אעלה על במתי עב אדמה לעליון, יצתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע,

דף צ.ד.ב

- בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו. כמה שנותיו של אדם - שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה. שנאמר (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, מן הארץ עד לרקיע - מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין (כל) רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, (ישעיהו יד) אך אל שאול תורד אל ירכתי בור תיובתא. תנו רבנן, חכמי ישראל אומרים: גלגל קבוע ומזלות חוזרין, וחכמי אומות העולם אומרים: גלגל חוזר ומזלות קבועין. אמר רבי: תשובה לדבריהם - מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא כבוצינא דריחיא, אי נמי - כצינורא דדשא. חכמי ישראל אומרים: ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למעלה מן הרקיע. וחכמי אומות העולם אומרים: ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למטה מן הקרקע. אמר רבי: ונראין דבריהן מדברינו, שביום מעינות צוננין ובלילה רותחין. תניא, רבי נתן אומר: בימות החמה מהלכת בגובה של רקיע, לפיכך כל העולם כולו רותח ומעינות צוננין. בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע, לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין. תנו רבנן: בארבעה שבילין חמה מהלכת. ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין. תמוז אב ואלול מהלכת בישוב כדי לבשל את הפירות. תשרי מרחשון וכסליו מהלכת בימים כדי ליבש את הנהרות. טבת שבט ואדר מהלכת במדבר שלא ליבש את הזרעים. ורבי אליעזר אומר מאיסקופת כו'. ואף על גב דמצי עייל, ולא אמרינן ליה קום עייל. והתניא: ערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר אמר אביי: דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא. רבא אמר: תנאי היא. דתניא, רבי אליעזר אומר: נאמר ריחוק מקום בפסח, ונאמר ריחוק מקום במעשר. מה להלן חוץ לאכילתו - אף כאן חוץ לאכילתו. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: חוץ לעשייתו. כמאן אזלא הא דאמר רבי יצחק בר רב יוסף: בטמאים - הלך אחר רוב העומדין בעזרה. כמאן - כרבי יוסי בר רבי יהודה שאמר משום רבי אליעזר. אמר לו רבי יוסי לפיכך וכו'. תניא, רבי יוסי הגלילי אומר: דרך שומע אני מהלך שנים או שלשה ימים, כשהוא אומר (במדבר ט) ובדרך לא היה - מגיד שמאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך.

דף צה.א

משנה. מה בין פסח הראשון לשני? הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, והשני חמץ ומצה עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו, והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתו ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת. גמרא. תנו רבנן: (במדבר ט) ככל חקת הפסח יעשו אתו - במצה שבגופו הכתוב מדבר. מצוה שעל גופו מנין - תלמוד לומר (במדבר ט) על מצות ומררים יאכלהו. יכול אפילו מצות שלא על

גופו - תלמוד לומר (במדבר ט) ועצם לא ישברו בו. מה שבירת העצם מיוחד - מצוה שבגופו, אף כל מצוה שבגופו. איסי בן יהודה אומר: (במדבר ט) יעשו אתו - במצות שבגופו הכתוב מדבר. אמר מר: יכול אף מצוה שלא על גופו. - הא אמרת במצוה שבגופו הכתוב מדבר - הכי קאמר: השתא דאמרת על מצות ומררים יאכלהו, אלמא יעשו אתו לאו דוקא הוא, אימא הוה ליה כפרט וכלל, ונעשה כלל מוסיף על הפרט, ואפילו כל מילי נמי - קא משמע לן. איסי בן יהודה, האי עצם מאי עביד ליה? - מיבעי ליה לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח. ורבנן האי יעשו אתו מאי עבדי ליה? - מיבעי ליה: שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן. תנו רבנן: ככל חקת הפסח יעשו אתו יכול כשם שהראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, כך שני אסור בבל יראה ובל ימצא - תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו. ואין לי אלא מצות עשה, מצות לא תעשה מנין - תלמוד לומר (במדבר ט) לא ישאירו ממנו עד בקר. ואין לי אלא מצות לא תעשה שניתק לעשה, מצות לא תעשה גמור מנין - תלמוד לומר (במדבר ט) ועצם לא ישברו בו. מה הפרט מפורש - מצות עשה, ולא תעשה שניתק לעשה, ולא תעשה גמור - אף כל מצות עשה, ולא תעשה שניתק לעשה, ולא תעשה גמור. בכלליה דמצות ומררים מאי קא מרבי - צלי אש. בפרטיה מאי ממעיט ליה - השבתת שאור. איפוך אנא - מצוה דגופיה עדיף. בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בקר מאי קא מרבה ליה - לא תוציא ממנו, (דדמי ליה, דהאי מיפסל בנותר - והאי מיפסל ביוצא). בפרטיה מאי קא ממעט ליה - לא יראה ולא ימצא (דדמי ליה, דהאי אינו לוקה - דהוה לאו שניתק לעשה, והאי אינו לוקה - דהוה ליה לאו שניתק לעשה). - איפוך אנא - מצוה דגופיה עדיף. בכלליה דעצם לא ישברו בו

דף צה.ב

מאי קא מרבה - (שמות יב) אל תאכלו ממנו נא, בפרטיה מאי קא ממעטי - (שמות לד) לא תשחט על חמץ דם זבחי - איפוך אנא - מצוה דגופיה עדיף. הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא (ישעיהו ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג - טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג - אין טעון הלל. זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו'. מאי טעמא? - איבעית אימא: לילה קא ממעט, יום לא קא ממעט. ואיבעית אימא: אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל? ונאכלין צלי וכו'. שבת - אין, טומאה - לא. מתניתין דלא כרבי יהודה. דתניא: דוחה את השבת, ואין דוחה את הטומאה. רבי יהודה אומר: אף דוחה את הטומאה. מאי טעמא דתנא קמא - מפני טומאה דחיתיו, יחזור ויעשה בטומאה? - ורבי יהודה: התורה חזרה עליו לעשותו בטהרה, לא זכה - יעשה בטומאה. תנו רבנן: פסח ראשון דוחה את השבת, פסח שני דוחה את השבת. פסח ראשון דוחה את הטומאה, פסח שני דוחה את הטומאה. פסח ראשון טעון לינה, פסח שני טעון לינה. דוחה את הטומאה כמאן - כרבי יהודה. ולרבי יהודה טעון לינה? והא תניא, רבי יהודה אומר: מניין לפסח שני שאין טעון לינה -

שנאמר (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך, וכתוב (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות, הנאכל לששה - טעון לינה, שאין נאכל לששה - אין טעון לינה - תרי תנאי ואלביא דרבי יהודה. משנה. הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות, ואם אכלו - פטורין מכרת, ורבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש. גמרא. תנו רבנן: זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח שבא בטומאה, יכול יהו חייבין - תלמוד לומר (ויקרא ז) כל טהור יאכל בשר, (ויקרא ז) והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה. נאכל לטהורים - חייבים עליו משום טמא, ושאינו נאכל לטהורין - אין טמאין חייבין עליו משום טמא. רבי אליעזר אומר: יכול דחקו זבין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה, יכול יהו חייבין - תלמוד לומר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. בזמן שטמאי מתים משתלחין - זבין ומצורעין משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין - אין זבין ומצורעין משתלחין. בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה, מהו? מדאישתרי טומאת עזרה - אשתרי נמי טומאת היכל, או דילמא: מאי דאישתרי - אשתרי, מאי דלא אשתרי - לא אשתרי? אמר רבא: אמר קרא וישלחו מן המחנה - אפילו מקצת מחנה. איכא דאמרי, אמר רבא: אמר קרא (במדבר ה) וישלחו מן המחנה אל מחוץ למחנה תשלחום, כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ למחנה תשלחום - קרינן ביה וישלחו מן המחנה. בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה,

דף צ.א.

מהו? מדאישתרי טומאת בשר - אשתרי נמי טומאת אימורין, או דילמא: מאי דאישתרי - אשתרי, מאי דלא אשתרי - לא אשתרי? - אמר רבא: מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי - מטומאת בשר, דכתיב (ויקרא ז) אשר לה' - לרבות את האימורין. כל היכא דאיתיה לטומאת בשר - איתיה לטומאת אימורין, כל היכא דליתיה לטומאת בשר - ליתיה לטומאת אימורין. בעי רבי זירא: אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו? - אמר ליה אביי: ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד? ועוד, הא תנא רב יוסף: שלשה מזבחות היו שם, על המשקוף ועל שתי המזוזות. ותו מידי אחרינא לא הוה. משנה. מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מבעשור, וטעון הזאה באגודת אזור, ועל המשקוף ועל שתי המזוזות, ונאכל בחפזון בלילה אחד. ופסח דורות נוהג כל שבעה. גמרא. מנא לן? - דכתיב (שמות יב) דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו - זה מקחו מבעשור, ואין פסח דורות מקחו מבעשור. אלא מעתה (שמות יב) והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה, הכי נמי: זה טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, ואין אחר טעון ביקור? והתניא, בן בג בג אומר: מניין לתמיד שטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה - שנאמר (במדבר כח) תשמרו להקריב לי במועדו, ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר. מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה - אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה. - שאני התם, דכתיב תשמרו. - ופסח דורות נמי, הכתיב (שמות יג) ועבדת את

העבדה הזאת בחדש הזה, שיהו כל עבודות חדש זה כזה - אלא: ההוא הזה למעוטי פסח שני דכוותיה. אלא מעתה, דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה הכי נמי, דזה נאכל בלילה ואין אחר נאכל בלילה? - אמר קרא ועבדת את העבדה. אלא הזה למה ליי? - לכדרכי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. אלא מעתה דכתיב (שמות יב) וכל ערל לא יאכל בו, הכי נמי דבו אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות? - אמר קרא: (שמות יג) ועבדת. - אלא בו למה ליי? - בו אינו אוכל, אבל הוא אוכל במצה ומרור. - אלא מעתה (שמות יב) (וכל) (מסורת הש"ס: [כל]) בן נכר לא יאכל בו, הכי נמי דבו אינו אוכל, אבל אוכל הוא פסח לדורות? - אמר קרא: ועבדת. - אלא בו למה ליי? - בו משומדות פוסלת, ואין משומדות פוסלת בתרומה, ואיצטריך למיכתב ערל, ואיצטריך למכתב בן נכר. דאי כתב רחמנא ערל - משום דמאיס, אבל בן נכר לא מאיס - אימא לא, צריכא. ואי אשמעינן בן נכר - משום דאין לבו לשמים, אבל ערל דלבו לשמים - אימא לא, צריכא. אלא מעתה, (שמות יב) תושב ושכיר לא יאכל בו, הכי נמי דבו הוא אינו אוכל, אבל אוכל הוא בפסח דורות? - אמר קרא: ועבדת. - אלא בו למה ליי? - בו משומדות פוסלת, ואין משומדות פוסלת בתרומה. - אלא מעתה (שמות יב) ומלתה אתו אז יאכל בו, הכי נמי דבו אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות? - אמר קרא: ועבדת. - אלא בו למה ליי? - בו מילת זכריו ועבדיו מעכבת, ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה. - אלא מעתה דכתיב (במדבר ט) ועצם לא ישברו בו, הכי נמי דבו אינו שובר, אבל שובר בפסח דורות? - אמר קרא ועבדת. אלא בו למה ליי? - בו - בכשר ולא בפסול. - אלא מעתה, דכתיב (שמות יב) אל תאכלו ממנו נא, ממנו אי אתה אוכל - אבל אתה אוכל נא בפסח דורות? - אמר קרא ועבדת. - אלא ממנו למה ליי? - לכדרכה אמר רבי יצחק. ונאכל בחפזון וכו'. מנא לן? - דאמר קרא (שמות יב) ואכלתם אתו בחפזון, אותו נאכל בחפזון ואין אחר נאכל בחפזון. ופסח דורות נוהג כל שבעה וכו'. אמאי קאיי? אי לימא אפסח - פסח כל שבעה מי איכא?

דף צ.ב

אלא אחמץ, מכלל דפסח מצרים לילה אחד ותו לא? - והתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד - תלמוד לומר (שמות יג) לא יאכל חמץ, וסמך ליה היום אתם יצאים אלא הכי קאמר: לילה אחד, והוא הדין לפסח דורות. וחימוצו כל היום, ופסח דורות נוהג כל שבעה. משנה. אמר רבי יהושע: שמעתי שתמורת - פסח קריבה, ותמורת פסח אינה קריבה, ואין לי לפרש. אמר רבי עקיבא: אני אפרש. הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח - ירעה עד שיסתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים, וכן תמורתו. אחר שחיטת הפסח - קרב שלמים, וכן תמורתו. גמרא. ולימא: פסח קרב ופסח אינו קרב - הא קא משמע לן: דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה. איתמר, רבה אמר: קודם שחיטה ולאחר שחיטה שנינו, רבי זירא אמר: קודם חצות ולאחר חצות שנינו. ולרבי זירא, הא קתני קודם שחיטת הפסח - אימא: קודם זמן שחיטת הפסח. כתנאי: הפסח שנמצא קודם שחיטה - ירעה, לאחר שחיטה - יקרב. רבי

אליעזר אומר: קודם חצות - ירעה, לאחר חצות - יקרב. אחר שחיתת הפסח יביא שלמים וכו'. אמר רבא: לא שנו אלא שנמצא אחר שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה. אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה - תמורתו מכח קדושה דחוייה קא אתא, ולא קרבה. איתיביה אביי: (ויקרא ג) אם כשב, מה תלמוד לומר אם כשב - לרבות תמורת הפסח אחר הפסח, שקרבה שלמים. היכי דמי? אילימא שנמצא אחר שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה - פשיטא למה לי קרא? אלא לאו - שנמצא קודם שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה - לא, לעולם שנמצא אחר שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה, וקרא - אסמכתא בעלמא. - אלא קרא למאי אתא? - כדתניא: כשב - לרבות את הפסח לאליה, כשהוא אומר אם כשב - לרבות פסח שעברה שנתו, ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים, שטעון סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק. וכשהוא אומר ואם עז - הפסיק הענין, לימד על העז שאין טעונה אליה. איכא דמתני לה ארישא: הפסח שנמצא קודם שחיתת הפסח ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויביא בדמיו שלמים, וכן תמורתו. אמר רבא: לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה, והמיר בו קודם שחיטה. אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה - תמורתו קריבה שלמים. מאי טעמא - כי קבעה שחיטה - מידי דחזי ליה, מידי דלא חזי ליה - לא קבעה. איתיביה אביי: אם כשב מה תלמוד לומר - לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים,

דף צ.א

יכול אף לפני הפסח כן - תלמוד לומר הוא הוא קרב, ואין תמורת הפסח קריבה. היכי דמי? אילימא שנמצא קודם שחיטה, והמיר בו קודם שחיטה - פשיטא: למה לי קרא? אלא לאו - שנמצא קודם שחיטה, והמיר בו אחר שחיטה. תיובתא דרבא תיובתא. אמר שמואל: כל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים, וכל שבחטאת רועה - בפסח נמי רועה. ורבי יוחנן אמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל קודם שחיטה - לא. מתקיף לה רב יוסף: וכללא הוא? והרי חטאת שעברה שנתה, דלרעיה אזלא. דאמר רבי שמעון בן לקיש: חטאת שעברה שנתה רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות ורועה. ואילו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים, דתניא: כשב - לרבות את הפסח לאליה. כשהוא אומר אם כשב - לרבות את הפסח שעברה שנתו, ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שטעונים סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק, כשהוא אומר אם עז הפסיק הענין, לימד על העז שאין טעון אליה - אמר ליה: כי קאמר שמואל - באבודין, בדחויין לא אמר. - ואבוד מי משכחת לה? והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן, דלרעיה אזלא. דתנן: הפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות - אחת מהן תקרב, ושניה תמות, דברי רבי. וחכמים אומרים: אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו בעלים. הא קודם שנתכפרו בעלים - רועה. ואילו בפסח, היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים - שמואל כרבי סבירא ליה, דאמר: אבודה למיתה אזלא. והא כל אבודה לרבי מתה. ואילו בפסח, היכא דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות - רועה -

קודם חצות לאו אבוד הוא, כדרבא. דאמר רבא: אבידת לילה לאו שמה אבידה. - אלא רועה לרבי היכי משכחת לה?

דף צזב

כדרבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא: הפריש שתי חטאות לאחריות - מתכפר באחת מהן, ושניה תרעה. והא אילו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים - אלא: שמואל כרבי שמעון סבירא ליה: דאמר: חמש חטאות מתות. - והא רועה לרבי שמעון לית ליה כלל - שמואל נמי חדא קאמר: כל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים. ומאי קא משמע לן - לאפוקי מדרבי יוחנן, דאמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל קודם שחיטה - לא. אלמא שחיטה קבע, קא משמע לן חצות קבע. לישנא אחרינא: ואילו בפסח, היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה יקרב שלמים. שמואל כרבה סבירא ליה, דאמר: שחיטה קבע. והא מדקאמר רבי יוחנן עלה: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אבל קודם שחיטה לא. אלמא: שחיטה קבע. מכלל דשמואל סבר חצות קבע - אלא: שמואל כרבי סבירא ליה, דאמר: אבודה למיתה אזלא. - והא כל אבודין לרבי מתין, ואילו בפסח היכא דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות רועה - קסבר: קודם חצות לאו אבוד הוא, וקסבר: חצות קבע. משנה. המפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים - ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה, לשלמים.

דף צחא

המפריש פסחו ומת - לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח, אלא לשם שלמים. גמרא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמע מינה תלת שמע מינה: בעלי חיים נדחין, ושמע מינה: דחוי מעיקרא הוי דחוי, ושמע מינה: יש דחוי בדמים. המפריש פסחו וכו'. תנו רבנן: המפריש את פסחו ומת, אם בנו ממונה עמו - יביאנו לשום פסח. אין בנו ממונה עמו - יביאנו לשום שלמים לששה עשר. לששה עשר - אין, לחמשה עשר - לא. קא סבר: נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב. דמית האב אימת? אילימא דמית קודם חצות - בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח? הא חלה אנינות עילויה מעיקרא אלא: דמית אחר חצות. אין בנו ממונה עמו - יביאנו לשום שלמים? הא קבעתיה חצות - אמר (רבא) (מסורת הש"ס: [רבה]): לעולם דמית קודם חצות, ומאי יביאנו לשום פסח - לשום פסח שני. אביי אמר: לצדדין קתני מת אחר חצות, בנו ממונה עמו - יביאנו לשום פסח, מת קודם חצות, אין בנו ממונה עמו - יביאנו לשום שלמים. רב שרביא אמר: לעולם דמית לאחר חצות, וכגון שהיה אביו גוסס בחצות. רב אשי אמר: לעולם דמית לאחר חצות, ורבי שמעון היא, דאמר: אין בעלי חיים נדחין. רבינא אמר: כגון שהפרישו אחר חצות, ומתו בעלים אחר חצות, וקא סבר: חצות קבע. משנה. הפסח שנתערב בזבחים - כולן ירעו עד שיסתאבו, וימכרו, ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין זה, [ויפסיד] המותר מביתו. נתערב בבכורות, רבי שמעון אומר: אם חבורות כהנים - יאכלו.

דף צחב

גמרא. והא קא מייתי קדשים לבית הפסול - רבי שמעון לטעמיה, דאמר: מביאין

קדשים לבית הפסול. דתנן: אשם שנתערב בשלמים רבי שמעון אומר: ישחטו בצפון, ויאכלו כחומר שבהן. אמרו לו: אין מביאין קדשים לבית הפסול. ורבנן, היכי עבדינן? - אמר רבא: נמתין לו עד שיוממו, ויביא בהמה שמינה, ולימא: כל היכא דאיתיה לפסח - תחול עליה דהאי, ואכיל להו בתורת בכור בעל מום. משנה. חבורה שאבד פסחה, ואמרו לאחד: צא ובקש ושחוט עלינו. והלך ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו. אם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והם אוכלין עמו משלו. ואם שלהן נשחט ראשון - הם אוכלין משלהן, והוא אוכל משלו. ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד - הוא אוכל משלו, והם אינם אוכלין עמו. ושלחן יצא לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני. אמר להן: אם אחרתי צאו ושחטו עלי, הלך ומצא ושחט, והן לקחו ושחטו. אם שלהן נשחט ראשון - הן אוכלין משלהן, והוא אוכל עמהן. ואם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והן אוכלין משלהם. ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד - הן אוכלין משלהן, והוא אינו אוכל עמהן, ושלו יצא לבית השריפה, ופטור מלעשות פסח שני. אמר להן ואמרו לו - אוכלין כולן מן הראשון. ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון - שניהן יוצאין לבית השריפה. לא אמר להן ולא אמרו לו - אין אחראין זה לזה. שתי חבורות שנתערבו פסחיהן - אלו מושכין להן אחד, ואלו מושכין להן אחד. אחד מאלו בא לו אצל אלו, ואחד מאלו בא לו אצל אלו. וכך הם אומרים: אם שלנו הוא הפסח הזה - ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו, ואם שלך הוא הפסח הזה - ידינו משוכות משלנו, ונמנינו על שלך. וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה - מושכין להן אחד מכל חבורה וחבורה, וכן הם אומרים. שנים שנתערבו פסחיהן - זה מושך לו אחד, וזה מושך לו אחד. זה ממנה עמו אחד מן השוק, וזה ממנה עמו אחד מן השוק. זה בא אצל זה, וזה בא אצל זה. וכך הם אומרים: אם שלי הוא פסח זה - ידיך משוכות משלך, ונמנית על שלי. ואם שלך הוא פסח זה - ידי משוכות משלי, ונמנית על שלך. גמרא. תנו רבנן: אמר להן ואמרו לו - אוכל מן הראשון. לא אמר להן ולא אמרו לו - אינן אחראין זה לזה.

דף צט.א

מכאן אמרו חכמים: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים, שנאמר (משלי יז) אויל מחריש חכם יחשב. שנים שנתערבו פסחיהם וכו'. לימא מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא: (שמות יב) ואם ימעט הבית מהיות משה - מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא. אמר רבי יוחנן: אפילו תימא רבי יהודה, כיון דאמר רבי יהודה: אין שוחטין את הפסח על היחיד - מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי, וכאחד מבני חבורה דמי. אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא, דקתני: וכן חמש חבורות של חמשה חמשה. של חמשה - אין, אבל של חמשה וארבעה - לא, לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה? שמע מינה. הדרך עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני.

דף צט.ב

משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי. גמרא. מאי איריא ערבי פסחים? אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי, דתניא: לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך. אמר רב הונא: לא צריכא אלא לרבי יוסי, דאמר: אוכל והולך עד שתחשך, הני מילי - בערבי שבתות וימים טובים, אבל בערב הפסח, משום חיובא דמצה - מודה. רב פפא אמר: אפילו תימא רבי יהודה, התם בערבי שבתות וימים טובים - מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר, סמוך למנחה - שרי. אבל בערב הפסח, אפילו סמוך למנחה - נמי אסור. ובערב שבת סמוך למנחה שרי? והתניא: לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך אמר מר זוטרא: מאן לימא לן דמתרצתא היא?

דף ק.א

דילמא משבשתא היא? אמר ליה מרימר, ואיתימא רב יימר: אנא איקלעי לפירקיה דרב פנחס בריה דרב אמאי, וקם תנא ותני קמיה, וקיבלה מיניה. - אי הכי קשיא - אלא: מחוורתא כדרב הונא. - ולרב הונא מי ניחא? והאמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, ואיתימא אמר רבי אבהו אמר רבי יוסי בר רבי חנינא: הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, והלכה כרבי יוסי בערב שבת. הלכה כרבי יהודה בערב הפסח - - מכלל דפליג רבי יוסי בתרווייהו - לא, הלכה - מכלל דפליגי בהפסקה. דתניא: מפסיקין לשבתות, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אין מפסיקין. ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו, וקדש עליהם היום. אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסי: ברבי, רצונך נפסיק, וניחוש לדברי יהודה חבירנו? אמר לו: בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני, (אסתר ז) הגם לכבוש את המלכה עמי בבית? אמר לו: אם כן לא נפסיק, שמא יראו התלמידים, ויקבעו הלכה לדורות. אמרו: לא זזו משום עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא: פורס מפה ומקדש. איני? והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: כשם שמפסיקין לקידוש

דף ק.ב

כך מפסיקין להבדלה. מאי מפסיקין? לאו לעקירת שולחן? - לא, למפה. רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא. אייתו תכא קמיה, פרס מפה וקידש. תניא נמי הכי: (ושוין) שאין מביאין את השולחן אלא אם כן קידש, ואם הביא - פורס מפה ומקדש. תני חדא: שוין שאין מתחילין, ותניא אידך: שוין שמתחילין בשלמא הא דתניא שוין שאין מתחילין - משכחת לה בערב הפסח. אלא הא דתניא שוין שמתחילין - אימת? אי נימא בערב שבת - הא מיפלג פליגי - לא קשיא כאן - קודם תשעה, כאן - לאחר תשעה. אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת. אמר רב: ידי יין - לא יצאו, ידי קידוש - יצאו.

ושמואל אמר:

דף קא.א

אף ידי קידוש לא יצאו. אלא לרב, למה ליה לקדושי בביתיה? - כדי להוציא בניו ובני ביתו. ושמואל, למה לי לקדושי בבי כנישתא? - לאפוקי אורחים ידי חובתן, דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: אין קידוש אלא במקום סעודה. סבור מינה: הני מילי - מבית לבית, אבל ממקום למקום בחד ביתא - לא. אמר להו רב ענן בר תחליפא: זימנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דשמואל, ונחית מאיגרא לארעא, והדר מקדש. ואף רב הונא סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. דרב הונא קדיש, ואיתעקרא ליה שרגא, ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא, וקדיש וטעים מידי. אלמא קסבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. ואף רבה סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. דאמר אביי: כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן: טעימו מידי, דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא, ולא מקדש לכו בבית אכילה, ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. איני? והאמר אביי: כל מילי דמר הוה עביד כרב, לבר מהני תלת דעביד כשמואל: מתירין מבגד לבגד, ומדליקין מנר לנר, והלכה כרבי שמעון בגרירה. דתניא, רבי שמעון אומר: גורר אדם מטה כסא וספסל בשבת, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. - כחומרי דרב - הוה עביד, כקולי דרב - לא הוה עביד. ורבי יוחנן אמר: אף ידי יין נמי יצאו. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רב חנין בר אביי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: אחד שינוי יין

דף קא.ב

ואחד שינוי מקום - אין צריך לברך. מיתיבי: שינוי מקום - צריך לברך, שינוי יין - אין צריך לברך. תיובתא דרבי יוחנן תיובתא. יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא, ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך - לא שנו אלא מבית לבית, אבל ממקום למקום - לא. אמר ליה רב אידי בר אבין: הכי תנינא ליה במתניתא דבי רב הינך, ואמרי ליה: במתניתא דבי בר הינך כוותיך. ואלא רב הונא מתניתא קא משמע לן? - רב הונא מתניתא לא שמיע ליה. ותו, יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך - לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן, אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן - אין צריך לברך. מאי טעמא - לקיבעא קמא הדר. ורב ששת אמר: אחד זה ואחד זה צריך לברך. מיתיבי: בני חבורה שהיו מסובין לשתות, ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה, כשהן יוצאין - אין טעונין ברכה למפרע, כשהן חוזרין - אין טעונין ברכה לכתחלה. במה דברים אמורים - שהניחו שם זקן או חולה. אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה, כשהן יוצאין - טעונין ברכה למפרע, כשהן חוזרין - טעונין ברכה לכתחלה. מדקתני עקרו רגליהן - מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן, וטעמא - שהניחו שם זקן או חולה, הוא דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה. אבל לא הניחו שם זקן או חולה - כשהן יוצאין

טעונית ברכה למפרע, וכשהן חוזרין - טעונית ברכה לכתחלה. קשיא לרב חסדא אמר רב נחמן בר יצחק:

דף קב.א

מאן תנא עקירות - רבי יהודה. דתניא: חברים שהיו מסובין, ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש, כשהן יוצאין - אין טעונית ברכה למפרע, וכשהן חוזרין - אין טעונית ברכה לכתחלה, אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים - בזמן שהניחו שם מקצת חברים, אבל לא הניחו שם מקצת חברים, כשהן יוצאין - טעונית ברכה למפרע, וכשהן חוזרין - טעונית ברכה לכתחלה. אלא טעמא - דבדברים הטעונית ברכה לאחריהן במקומן, דכשהן יוצאין אין טעונית ברכה למפרע, וכשהן חוזרין - אין טעונית ברכה לכתחלה. אבל דברים שאין טעונית ברכה לאחריהן במקומן - אפילו לרבנן, כשהן יוצאין - טעונית ברכה למפרע, וכשהן חוזרין - טעונית ברכה לכתחלה. לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן? - ולא מי אותביניה חדא זימנא? נימא מהא נמי תיהוי תיובתא. - אמר לך רבי יוחנן: הוא הדין דאפילו דברים שאין טעונית ברכה לאחריהם במקומן נמי אין צריכין לברך, והא דקתני עקרו רגליהן - להודיעך כחו דרבי יהודה, דאפילו דברים שטעונית ברכה לאחריהן במקומן, טעמא - דהניחו מקצת חברים, אבל לא הניחו מקצת חברים - כשהן יוצאין טעונית ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונית ברכה לכתחלה. תניא כוותיה דרב חסדא: חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו - אין צריכין לברך. תנו רבנן: בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום - מביאין לו כוס של יין, ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך.

דף קב.ב

גמרו, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון, והשני אומר עליו קדושת היום. אמאי? ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא - אמר רב הונא אמר רב ששת: אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. מאי טעמא? - אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. - ולא? והא תניא: הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין, ועל המאור, ועל הבשמים, ואחר כך אומר הבדלה על הכוס. ואם אין לו אלא כוס אחד - מניחו לאחר המזון ומשלשן כולן לאחרי. - אין לו שאני. - והא יום טוב שחל להיות אחר השבת, דאית ליה, ואמר רב: יקנ"ה אמרי: מדלא אמר זמן - מכלל דבשביעי של פסח עסקינן, דכל מאי דהוה ליה אכיל ליה, ולית ליה. והא יום טוב ראשון, דאית ליה, ואמר אביי: יקנ"ה, ורבא אמר יקנ"ה - אלא: הבדלה וקידוש - חדא מילתא היא, ברכת המזון וקידוש - תרי מילי נינהו. גופא, יום טוב שחל להיות אחר השבת. רב אמר: יקנ"ה, ושמואל אמר: ינה"ק,

דף קג.א

ורבה אמר ינה"ק, ולוי אמר: קני"ה. ורבנן אמרי: קני"ה, מר בריה דרבנא אמר: נקי"ה, מרתא אמר משמיה דרבי יהושע: ניה"ק. שלח ליה אבוה דשמואל לרבי: ילמדנו רבינו

סדר הבדלות היאך? שלח ליה: כך אמר רבי ישמעאל בר רבי יוסי שאמר משום אביו, שאמר משום רבי יהושע בן חנניה: נהי"ק. אמר רבי חנינא: משל דרבי יהושע בן חנניה למלך שיוצא ואפרכוס נכנס, מלוין את המלך, ואחר כך יוצאים לקראת אפרכוס. מאי הוי עלה? אביי אמר: יקזנ"ה, ורבא אמר: יקנה"ז, והילכתא כרבא. רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא, אייתו לקמייהו מאור ובשמים, בריך רבא אבשמים ברישא, והדר אמאור - אמר ליה: והא בין בית שמאי ובין בית הלל מאור ברישא, והדר אבשמים ומאי היא - דתנן: בית שמאי אומרים: נר ומזון בשמים והבדלה, ובית הלל אומרים: נר ובשמים ומזון והבדלה. עני רבא בתריה ואמר: זו דברי רבי מאיר, אבל רבי יהודה אומר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף, על מה נחלקו - על המאור ועל הבשמים. בית שמאי אומרים: מאור ואחר כך בשמים, ובית הלל אומרים: בשמים ואחר כך מאור. ואמר רבי יוחנן: נהגו העם כבית הלל ואליבא דרבי יהודה. רב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא, חזייה דברוך בורא פרי הגפן אכסא קמא, והדר בריך אכסא דברכתא, ואישתי. אמר ליה: למה לך כולי האי? הא בריך לן מר חדא זימנא - אמר ליה: כי הוינן בי ריש גלותא הכי עבדינן. - אמר ליה: תינח בי ריש גלותא דהכי עביד - דספק מייתי לן ספק לא מייתי לן, הכא - הא מנח כסא קמן ודעתן עילויה. - אמר ליה: אנא עבדי כתלמידי דרב. דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא,

דף קגב

קאי עלייהו רב יבא סבא. אמרו ליה: הב לן וניברוך. לסוף אמרו ליה: הב לן ונישתי. אמר להו, הכי אמר רב: כיון דאמריתו הב לן וניברוך - איתסרא לכו למישתי. מאי טעמא - דאסחיתו דעתייכו. אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודה, וקאי עלייהו רב אחא בריה דרבא. אמימר בריך על כל כסא וכסא, ומר זוטרא בריך אכסא קמא ואכסא בתרא, רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך. אמר להו רב אחא בר רבא: אנן כמאן נעביד? אמימר אמר: נמלך אנא, מר זוטרא אמר: אנא דעבדי כתלמידי דרב. ורב אשי אמר: לית הילכתא כתלמידי דרב, דהא יום טוב שחל להיות אחר השבת, ואמר רב: יקנ"ה. - ולא היא, התם - עקר דעתיה ממשתיא, הכא - לא עקר דעתיה ממשתיא. כי מטא לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא. אמר ליה: למה לך כולי האי? הא מנחא שרגא - אמר ליה: שמעא מדעתיה דנפשיה קא עביד. - אמר ליה: אי לא שמיע ליה מיניה דמר - לא הוה עביד. - אמר ליה: לא סבר ליה מר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר? פתח ואמר: המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אמר ליה: למה לך כולי האי? והאמר רב יהודה אמר רב: המבדיל בין קודש לחול - זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא. - אמר ליה: אנא כהא סבירא לי, דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הפוחת - לא יפחות משלש, והמוסיף - לא יוסיף על שבע. - אמר ליה:

דף קדא

והאמר, לא תלתא אמר ולא שבע אמר - אמר ליה: איברא, בין יום השביעי לששת ימי המעשה - מעין חתימה היא, ואמר רב יהודה אמר שמואל: המבדיל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו. ופומבדיתאי אמרי: מעין פתיחתן סמוך לחתימתן. - מאי בנייהו? - איכא בנייהו יום טוב שחל להיות אחר השבת, דחתמינן בין קודש לקודש, מאן דאמר מעין פתיחתן סמוך לחתימתן - לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת. ומאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן - בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת. גופא, אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הפוחת - לא יפחות משלש, והמוסיף - לא יוסיף על שבע. מיתיבי: אומר הבדלות במוצאי שבתות, ובמוצאי ימים טובים, ובמוצאי יום הכפורים, ובמוצאי שבת ליום טוב, ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד. אבל לא במוצאי יום טוב לשבת. הרגיל אומר הרבה, ושאינו רגיל אומר אחת - תנאי היא, דאמר רבי יוחנן: בנן של קדושים אומר אחת, ונהגו העם לומר שלש. מאן ניהו בנן של קדושים - רבי מנחם בר סימאי. ואמאי קרו ליה בנן של קדושים - דלא איסתכל בצורתא דזוזא. שלח ליה רב שמואל בר אידו: חנניא אחי אומר אחת, ולית הלכתא כוותיה. אמר רבי יהושע בן לוי: המבדיל צריך שיאמר מעין הבדלות האמורות בתורה. מיתיבי: סדר הבדלות היאך? אומר המבדיל בין קודש לחול, בין אור - לחושך, בין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, בין טמא לטהור, בין הים לחרבה, בין מים העליונים למים התחתונים, בין כהנים ללויים וישראלים, וחותרם בסדר בראשית. ואחרים אומרים ביוצר בראשית. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: חותרם מקדש ישראל. ואם איתא - הא בין הים לחרבה, לא כתיבא ביה הבדלה - סמי מכאן בין הים לחרבה. - אי הכי, בין יום השביעי לששת ימי המעשה נמי מעין חתימה הוא, בצר חדא וליכא שבע - אמרי: כהנים לויים וישראלים תרי מילי נינהו, בין לויים לישראלים - דכתיב (דברים י) בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי. בין הכהנים ללויים - דכתיב (דברי הימים א כג) בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים. מחתם מאי חתים? רב אמר: מקדש ישראל ושמואל אמר: המבדיל בין קודש לחול, לייט עלה אביי, ואיתימא רב יוסף, אהא דרב. תנא משמיה דרבי יהושע בן חנניא: כל החותרם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול - מאריכין לו ימיו ושנותיו.

דף קדב

ולית הלכתא כוותיה. עולא איקלע לפומבדיתא, אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: זיל אמטי ליה כלכלה דפירי, וחזי היכי אבדיל. לא אזל, שדר ליה לאביי. כי אתא אביי, אמר ליה: היכי אמר? - אמר ליה: ברוך המבדיל בין קודש לחול אמר, ותו לא. אתא לקמיה דאבוה. אמר ליה: היכי אמר? אמר ליה: אנא לא אזלי, אנא שדריתיה לאביי, ואמר לי המבדיל בין קודש לחול. - אמר ליה: רברבנותיה דמר, וסררותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה. מיתיבי: כל הברכות כולן פותח בברוך וחותרם בהן בברוך, חוץ מברכת מצות, וברכת הפירות, וברכה הסמוכה לחבירתה, וברכה אחרונה שבקריית שמע. שיש מהן פותח (בהן) בברוך ואין חותרם בברוך, ויש מהן

שחותם בברוך ואין פותח בברוך. והטוב והמטיב פותח בברוך ואינו חותם בברוך.

דף קה.א

קשיא לעולא אמר לך עולא: הא נמי כברכת המצות דמיא, ברכת המצות מאי טעמא - משום דהודאה היא, הא נמי - הודאה היא. רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא, וקאי עלייהו רב המנונא סבא. אמרו ליה: זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק, וניקבעיה לשבתא. אמר להו: לא צריכיתו, שבתא קבעה נפשה. דאמר רב: כשם שהשבת קובעת למעשר - כך שבת קובעת לקידוש. סבור מינה: כי היכי דקבעה לקידוש - כך קבעה להבדלה. אמר להו רב עמרם: הכי אמר רב: לקידוש - קובעת, ולא להבדלה קובעת. והני מילי - לענין מיפסק, דלא מפסקינן. אבל אתחולי - לא מתחלינן. ומיפסק, נמי לא אמרן אלא באכילה, אבל בשתיה - לא. ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא, אבל מיא - לית לן בה. ופליגא דרב הונא. דרב הונא חזייה לההוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה, אמר ליה: לא מיסתפי מר מאסכרה? דתנא משמיה דרבי עקיבא: כל הטועם כלום קודם שיבדיל - מיתתו באסכרה. רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא. בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק: מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש והולך כל היום כולו? - אמר ליה: מדאמרי בני רבי חייא: מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך כל השבת כולו, הכא נמי - מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו. איתיביה: לילי שבת ולילי יום טוב - יש בהן קדושה על הכוס, ויש בהן הזכרה בברכת המזון. שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס, ויש בהן הזכרה בברכת המזון. ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו - שבת ויום טוב נמי משכחת להו, דיש בהן קדושה על הכוס, דאי לא קידש מאורתא - מקדש למחר - אמר ליה: דאי לא קתני. איתיביה: כבוד יום וכבוד לילה - כבוד יום קודם, ואם אין לו אלא כוס אחד - אומר עליו

דף קה.ב

קידוש היום - מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום (וכבוד לילה). ואם איתא - לישבקיה עד למחר, וליעביד ביה תרתי - אמר ליה: חביבה מצוה בשעתה. - ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה? והא תניא: הנכנס לביתו במוצאי שבת - מברך על היין, ועל המאור, ועל הבשמים, ואחר כך אומר הבדלה על הכוס. ואם אין לו אלא כוס אחד - מניחו עד לאחר המזון, ומשלשלו כולן לאחריו. ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה - אמר ליה: אנא לא חכימאה אנא, ולא חוזאה אנא, ולא יחידאה אנא, אלא גמרנא וסדרנא אנא, וכן מורינן בבי מדרשא כוותי - שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא. עיולי יומא - כל כמה דמקדמינן ליה עדיף, ומחבבינן ליה. אפוקי יומא - מאחרינן ליה, כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא. שמע מינה מיהא מתניתא תמני שמע מינה: המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה: ברכה טעונה כוס, ושמע מינה: כוס של ברכה צריך שיעור. ושמע מינה: המברך צריך שיטעום, ושמע מינה: טעמו פגמו, ושמע מינה: טעם מבדיל

דף ק.א

ושמע מינה: אומר שתי קדושות על כוס אחד, ושמע מינה: בית שמאי היא ואליבא דרבי יהודה. רב אשי אמר: טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור - חדא מילתא היא. והכי קאמר: מאי טעמא טעמו פגמו - משום דכוס של ברכה צריך שיעור. רבי יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא, רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא, מר בר רב אשי קפיד אפילו אחביתא פגימתא. תנו רבנן (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו - זוכרהו על היין. אין לי אלא ביום, בלילה מנין - תלמוד לומר זכור את יום השבת לקדשו. בלילה מניין? - אדרבה, עיקר קדושתא בלילה הוא קדיש, דכי קדיש - תחלת יומא בעי לקידושי ותו: בלילה מנין - תלמוד לומר זכור את יום. תנא מיהדר אלילה וקא נסיב ליה קרא דיממא - הכי קאמר: זכור את יום השבת לקדשו - זוכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה, ביום מנין - תלמוד לומר זכור את יום השבת. ביום מאי מברך? - אמר רב יהודה: בורא פרי הגפן. רב אשי איקלע למחוזא, אמרו ליה: ליקדיש לך מר קידושא רבה. הבו ליה. סבר: מאי ניהו קידושא רבה? אמר: מכדי כל הברכות כולן בורא פרי הגפן אמרי ברישא, אמר בורא פרי הגפן ואגיד ביה. חזייה לההוא סבא דגחין ושתי. קרי אנפשיה (קהלת ב) החכם עיניו בראשו. אמרי בני רבי חייא: מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך בכל השבת כולו. ועד כמה? - אמר רבי זירא: עד רביעי בשבת. כי הא דיתיב רבי זירא קמיה דרב אסי, ואמרי לה רב אסי קמיה דרבי יוחנן, ויתיב וקאמר: לענין גיטין, חדא בשבתא, תרי ותלתא - בתר שבתא, ארבע וחמשה ומעלי יומא - קמי שבתא. אמר רב יעקב בר אידי: אבל לא על האור. אמר רב ברונא אמר רב:

דף ק.ב

הנוטל ידיו לא יקדש. אמר להו רב יצחק בר שמואל בר מרתא: אכתי לא נח נפשיה דרב שכחנינהו לשמעתתיה זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב, זימנין דחביבא עליה ריפתא - מקדש אריפתא זימנין דחביבא ליה חמרא - מקדש אחמרא. אמר רב הונא אמר רב: טעם - אינו מקדש. בעא מיניה רב חנא בר חיננא מרב הונא: טעם מהו שיבדיל? אמר ליה: אני אומר טעם מבדיל, ורב אסי אמר: טעם אינו מבדיל. רב ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי, אישתלי וטעים מידי. הבו ליה כסא ואבדיל. אמרה ליה דביתהו: והא מר לא עביד הכי - אמר לה: שבקיה, כרביה סבירא ליה. אמר רב יוסף אמר שמואל: טעם - אינו מקדש, טעם - אינו מבדיל. ורבה אמר רב נחמן אמר שמואל: טעם - מקדש, וטעם - מבדיל.

דף ק.ג

אמר רבא, הילכתא: טעם - מקדש, וטעם - מבדיל. ומי שלא קידש בערב שבת - מקדש והולך כל היום כולו, עד מוצאי שבת. מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך כל השבת כולו. אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא: אמר רבא, הילכתא: טעם - מקדש, טעם - מבדיל, מי שלא קידש בערב שבת - מקדש והולך כל היום כולו, מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך כל היום כולו. אמרי ליה מר ינוקא ומר

קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: זימנא חדא איקלע אמימר לאתרין, ולא הוה לן חמרא. אייתינא ליה שיכרא - ולא אבדיל, ובת טוות. למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא, ואבדיל, וטעים מידי. לשנה תו איקלע לאתרין, לא הוה לן חמרא, אייתינא שיכרא. אמר: אי הכי - חמר מדינה הוא. אבדיל וטעים מידי. שמע מינה תלת שמע מינה: המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס, ושמע מינה: אסור לו לאדם שיאכל קודם שיבדיל, ושמע מינה: מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך כל השבת כולו. בעא מיניה רב הונא מרב חסדא: מהו לקדושי אשיכרא? - אמר: השתא ומה פירזומא ותאיני, ואסני, דבעאי מיניה מרב, ורב מרבי חייא, ורבי חייא מרבי - ולא פשט ליה, שיכרא מיבעיא? סבור מינה: קדושי הוא דלא מקדשין עילויה, אבל אבדולי - מבדלינן. אמר להו רב חסדא: הכי אמר רב כשם שאין מקדשין עליו - כך אין מבדילין עליו. איתמר נמי, אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל: כשם שאין מקדשין עליו - כך אין מבדילין עליו. לוי שדר ליה לרבי שיכרא בר תליסר מגני. טעמיה, הוה בסיס טובא. אמר: כגון זה ראוי לקדש עליו, ולומר עליו כל שירות ותושבחות שבעולם. בליליא צעריה, אמר: מיסרן ומפייס. אמר רב יוסף: אדור ברבים דלא אישתי שיכרא. אמר רבא: אישתי מי זוריון ולא אישתי שיכרא. ואמר רבא: תיהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא. רב אשכחיה רב הונא דקדיש אשיכרא. אמר ליה: שרי אבא למיקני איסתירי משיכרא. תנו רבנן: אין מקדשין אלא על היין, ואין מברכין אלא על היין. - אטו אשיכרא ואמיא מי לא מברכין עליהו שהכל נהיה בדברו? - אמר אביי, הכי קאמר: אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין. תנו רבנן: אין מקדשין על השכר. משום רבי אלעזר בר רבי שמעון אמרו: מקדשין. מטעימת יין - כל שהוא, רבי יוסי בר יהודה אומר: מלא לוגמא. אמר רב הונא אמר רב, וכן תני רב גידל דמן נרש: המקדש וטעם מלא לוגמא - יצא, ואם לאו - לא יצא. אמר רב נחמן בר יצחק: אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא, ולא גידול בר מניומי, אלא גידול סתמא. למאי נפקא מינה? - למירמא דידיה אדידיה. סמוך למנחה. איבעיא להו: סמוך למנחה גדולה תנן, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן? סמוך למנחה גדולה תנן - ומשום פסח, דילמא אתי למימשך

דף קז.ב

ואתי לאימנועי מלמיעבד פסחא, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן, ומשום מצה דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה. - אמר רבינא, תא שמע: אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות - אותו היום לא יאכל עד שתחשך. אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה תנן - היינו רבותיה דאגריפס, אלא אי אמרת סמוך למנחה גדולה תנן - מאי רבותיה דאגריפס? חל איסור עליה מעיקרא - אלא סמוך למנחה קטנה תנן - סוף סוף, מאי רבותיה דאגריפס, הא מטיא ליה זמן איסורא - מהו דתימא: תשע שעות לאגריפס - כארבע שעות דידן דמי, קא משמע לן. אמר רבי (יוסי) (מסורת הש"ס: [ר' אסי]): אבל מטביל הוא במיני תרגימא. רבי יצחק מטביל בירקי. תניא נמי הכי: השמש מטביל בבני מעיין ונותן לפני האורחים, ואף על פי שאין ראה לדבר זכר

לדבר, שנאמר (ירמיהו ד) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קצים. רבא הוה שתי חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא, כי היכי דניגרריה לליביה, דניכול מצה טפי לאורתא. אמר רבא: מנא אמינא לה דחמרא מיגרר גריר - דתנן:

דף קח.א

בין הכוסות הללו, אם רצה לשתות - ישתה, בין שלישי לרביעי - לא ישתה. ואי אמרת מסעד סעיד - אמאי ישתה? הא קא אכיל למצה אכילה גסה אלא שמע מינה: מגרר גריר. רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפיסחא. נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן, ומשום פסחא הוא, דילמא מימשך ואתי לאימונעי מלמעבד פיסחא הוא. וסבר לה כי הא דאמר רבי אושעיא אמר רבי אלעזר: מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו, ומצפרא זמן פסחא הוא, דכולי יומא חזי לפסחא, דסבר (שמות יב) בין הערבים - בין ערב דאתמול לערב דהאידינא. - אמרי: לא, שאני רב ששת דאיסתניס הוה, דאי טעים בצפרא מידי - לאורתא לא הוה מהני ליה מיכלא. ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. איתמר: מצה - צריך הסיבה, מרור - אין צריך הסיבה. יין, איתמר משמיה דרב נחמן: צריך הסיבה, - ואיתמר משמיה דרב נחמן: אין צריך הסיבה. ולא פליגי, הא - בתרתי כסי קמאי, הא - בתרתי כסי בתראי. אמרי לה להאי גיסא, ואמרי לה להאי גיסא. אמרי לה להאי גיסא: תרי כסי קמאי - בעו הסיבה, דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות. תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה - מאי דהוה הוה. ואמרי לה להאי גיסא: אדרבה, תרי כסי בתראי בעו הסיבה - ההיא שעתא דקא הויא חירות, תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה - דאכתי עבדים היינו קאמר. השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי - אידי ואידי בעו הסיבה. פרקדן - לא שמיה הסיבה, הסיבת ימין - לא שמה הסיבה, ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. אשה אצל בעלה - לא בעיא הסיבה, ואם אשה חשובה היא - צריכה הסיבה. בן אצל אביו - בעי הסיבה. איבעיא להו: תלמיד אצל רבו מאי? תא שמע, (אמר) (מסורת הש"ס: [דאמר]) אביי: כי הוינן בי מר זגיןן אבירכי דהדדי, כי אתינן לבי רב יוסף, אמר לן: לא צריכתו, מורא רבך כמורא שמים. מיתיבי: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמיד אצל רבו - כי תניא ההיא - בשוליא דנגרי. - איבעיא להו: שמש מאי? - תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי: השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב - יצא. מיסב - אין, לא מיסב - לא, שמע מינה: בעי הסיבה, שמע מינה. ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו,

דף קח.ב

שאף הן היו באותו הנס. אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה. שתאן חי - יצא, שתאן בבת אחת - יצא, השקה מהן לבני ולבני ביתו - יצא. שתאן חי - יצא. אמר רבא: ידי יין יצא, ידי חירות לא יצא. שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין - יצא, ידי ארבעה כוסות - לא יצא. השקה מהן לבני ולבני ביתו - יצא. אמר רב נחמן בר יצחק: והוא דאשתי רובא דכסא. מיתיבי: ארבעה כוסות הללו

צריך שיהא בהן כדי רביעית, אחד חי ואחד מזוג, אחד חדש ואחד ישן, רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם ומראה יין. קתני מיהת: כדי רביעית, ואת אמרת כוס יפה אמרי: אידי ואידי חד שיעורא הוא, מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר - לכל חד וחד, דהוי להו כולהו רביעית. רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם ומראה. אמר רבא: מאי טעמא דרבי יהודה - דכתיב (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם. תנו רבנן: הכל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים, ואחד תינוקות. אמר רבי יהודה: וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין? אלא, מחלקין להן

דף קט.א

קליות ואגוזין בערב פסח, כדי שלא ישנו, וישאלו. אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו. תניא, רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו. תניא, אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. בערב פסח - בשביל תינוקות, כדי שלא ישנו. וערב יום הכיפורים - כדי שיאכילו את בניהם. תנו רבנן: חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל, שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך, במה משמחם - ביין. רבי יהודה אומר: אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן. אנשים בראוי להם - ביין, ונשים במאי? תני רב יוסף: בבבל - בבגדי צבעונין, בארץ ישראל - בבגדי פשתן מגוהצין. תניא, רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שבת המקדש קיים - אין שמחה אלא בבשר, שנאמר (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך. ועכשיו שאין בית המקדש קיים - אין שמחה אלא ביין, שנאמר (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש. אמר רבי יצחק: קסתא דמוריסא דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא דמקדשא, ובה משערין רביעית של פסח. אמר רבי יוחנן: תמנייתא קדמייתא דהוה בטבריא הות יתירה על דא ריבעא, ובה משערין רביעית של פסח. אמר רב חסדא: רביעית של תורה אצבעים על אצבעים, ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע כדתניא (ויקרא טו) ורחץ במים את כל בשרו - שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, במים - במי מקוה, את כל בשרו - מים שכל גופו עולה בהן. וכמה הן -

דף קט.ב

אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים שיעור מי מקוה ארבעים סאה. אמר רב אשי, אמר לי רבין בר חיננא: שולחן של מקדש של פרקים הוה. דאי סלקא דעתך הדוקי הוה מיהדק - אמתא באמתא היכי מטבליה? - מאי קושיא? דילמא בים שעשה שלמה הוה מטביל ליה. דתני רבי חייא: ים שעשה שלמה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה. ולא יפחתו לו מארבעה. היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה? והתניא: לא יאכל אדם תרי, ולא ישתה תרי, ולא יקנח תרי, ולא יעשה צרכיו תרי. אמר רב נחמן: אמר קרא (שמות יב) ליל שמרים - ליל המשומר ובא מן המזיקין. רבא אמר: כוס של ברכה מצטרף לטובה, ואינו מצטרף לרעה. רבינא אמר: ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות, כל חד וחד

דף קיא

מצוה באפי נפשה הוא. לא יעשה צרכיו תרי. אמאי? נמלך הוא - אמר אביי: הכי קאמר לא יאכל תרי וישתה תרי, ולא יעשה צרכיו אפילו פעם אחת, דילמא חליש ומיתרע. תנו רבנן: שותה כפלים - דמו בראשו. אמר רב יהודה: אימתי - בזמן שלא ראה פני השוק, אבל ראה פני השוק - הרשות בידו. אמר רב אשי: חזינא ליה לרב חנניא בר ביבי דאכל כסא הוה נפיק וחזי אפי שוקא. ולא אמרן אלא לצאת לדרך אבל בביתו לא. אמר רבי זירא: ולישן - כלצאת לדרך דמי. אמר רב פפא: ולצאת לבית הכסא - כלצאת לדרך דמי. ובביתו לא? והא רבא מני כשורי, ואביי כי שתי חד כסא מנקיט ליה אימיה תרי כסי בתרי ידיה, ורב נחמן בר יצחק כי הוה שתי תרי כסי מנקיט ליה שמעיה חד כסא, חד כסא - מנקיט ליה תרי כסי בתרי ידיה - אדם חשוב שאני. אמר עולא: עשרה כוסות אין בהם משום זוגות. עולא לטעמיה, דאמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל. ואי סלקא דעתך עשרה כוסות יש בהן משום זוגות - היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנה? אבל תמניא - יש בהן משום זוגות. רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: שלום, לטובה - מצטרף, לרעה - לא מצטרף. אבל שיתא - יש בהן משום זוגות. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: ויחנך - לטובה - מצטרף, לרעה - לא מצטרף. אבל ארבעה - יש בהן משום זוגות. אביי ורבא דאמרי תרוייהו: וישמרך לטובה מצטרף, לרעה לא מצטרף. ואזדא רבא לטעמיה, דרבא אפקינהו לרבנן בארבעה כוסות. אף על גב דאיתזק רבא בר ליואי - לא חש לה למילתא. דאמר: ההוא משום דאותבן בפירקא הוה. אמר רב יוסף, אמר לי יוסף שידא: אשמדאי מלכא דשידי ממונה הוא אכולהו זוגי, ומלכא לא איקרי מזיק. איכא דאמרי לה להאי גיסא: אדרבה, מלכא [רתחנא הוא], מאי דבעי עביד, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. אמר רב פפא, אמר לי יוסף שידא: בתרי - קטלינן, בארבעה - לא קטלינן, בארבעה - מזקינן. בתרי - בין בשוגג בין במזיד, בארבעה במזיד - אין, בשוגג - לא, ואי אישתלי ואיקרי ונפק, מאי תקנתיה? - לינקוט זקפא דידיה דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דשמאליה בידא דימיניה, ונימא הכי: אתון ואנא - הא תלתא. ואי שמיע ליה דאמר: אתון ואנא הא ארבעה נימא ליה אתון ואנא הא חמשה. ואי שמיע ליה דאמר: אתון ואנא הא שיתא - נימא ליה: אתון ואנא הא שבעה. הוה עובדא עד מאה וחד, ופקע שידא. אמר אמימר, אמרה לי רישתינהי דנשים כשפניות: האי מאן דפגע בהו בנשים כשפניות - נימא הכי: חרי חמימי בדיקולא בזיאי לפומיכו נשי דחרשייא, קרח קרחייכי, פרח פרחייכי,

דף קיב

איבדור תבלונייכי, פרחא זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו נשים כשפניות. אדחנני וחננכי לא אתיתי לגו. השתא דאתיתי לגו - קרחנני וחננכי. במערבא לא קפדי אזוגי. רב דימי מנהרדעא קפיד אפילו ארושמא דחביתא. הוה עובדא ופקע חביתא. כללא דמילתא: כל דקפיד - קפדי בהדיה, ודלא קפיד - לא קפדי בהדיה. ומיהו למיחש מיבעי. כי אתא רב

דימי אמר: שתי ביצים ושתי אגוזין, שתי קישואין ודבר אחר - הלכה למשה מסיני. ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר, וגזור רבנן בכולהו זוגי משום דבר אחר. והא דאמרן עשרה תמניא שיתא ארבעה אין בהן משום זוגי - לא אמרן אלא לענין מזיקין, אבל לענין כשפים - אפילו טובא נמי חיישינן. כי הא דההוא גברא דגרשה לדביתהו, (אזיל) (מסורת הש"ס: [אזלה]) אינסבה לחנואה. כל יומא הוה ושתי חמרא, הוה קא עבדא ליה כשפים ולא קא מהניא לה ביה, משום דהוה מזדהר בנפשיה בזוגא. יומא חד אשתי טובא ולא הוה ידע כמה שתי. עד שיתסר - הוה צייל ואיזדהר בנפשיה, מכאן ואילך לא הוה צייל ולא איזדהר בנפשיה. אפיקתיה בזוגא, כי הוה אזיל, גס ביה ההוא טייעא, אמר ליה: גברא קטילא הוא דאזיל הכא. אזיל, חבקה לדיקלא, צווח דיקלא ופקע הוא. אמר רב עורא: קערות וככרות אין בהם משום זוגות. כללא דמילתא: כל שגמרו בידי אדם - אין בהם משום זוגות. גמרו בידי שמים, במילי מיני דמיכל - חיישינן. חנות - אין בהן משום זוגות. נמלך - אין בהן משום זוגות. אורח - אין בו משום זוגות. אשה - אין בה משום זוגות. ואי אשה חשובה - חיישינן. אמר רב חיננא בריה דרבי יהושע: איספרגוס מצטרף לטובה, ואין מצטרף לרעה. אמר רבינא משמיה דרבא: זוגי לחומרא, ואמרי ליה: זוגי לקולא. אמר רב יוסף: תרי דחמרא וחד דשיכרא - לא מצטרף, תרי דשיכרא וחד דחמרא - מצטרף. וסימניך: זה הכלל כל המחובר לו מן החמור ממנו - טמא, מן הקל ממנו - טהור. אמר רב נחמן אמר רב: תרי קמא תכא וחד אתכא - מצטרפי, חד מקמי תכא ותרי אתכא - לא מצטרפי. מתקיף לה רב משרשיא: אטו אנן לתקוני תכא קא בעינן? לתקוני גברא בעינן, וגברא קא מיתקן וקאי (אלא אמר רב משרשיא): דכולי עלמא תרי אתכא וחד לבתר תכא - לא מצטרפי, כי ההיא מעשה דרבה בר נחמני. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המזוג מצטרף,

דף קיא.א

חוץ מן המים. ורבי יוחנן אמר: אפילו מים, אמר רב פפא: לא אמרן אלא חמימי לגו קרירי, וקרירי לגו חמימי. אבל חמימי לגו חמימי, וקרירי לגו קרירי - לא. אמר ריש לקיש: ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו, ומתחייב בנפשו. אלו הן: הנפנה בין דקל לכותל, והעובר בין שני דקלים, והשותה מים שאולין, והעובר על מים שפוכין, ואפילו שפכתו אשתו בפניו. הנפנה בין דקל לכותל - לא אמרן אלא דלית ליה ארבע אמות, אבל אית ליה ארבע אמות - לית לן בה. וכי לית ליה ארבע אמות, לא אמרן אלא דליכא דירכא אחרינא, אבל איכא דירכא אחרינא - לית לן בה. והעובר בין שני דקלים לא אמרן אלא דלא פסקינהו רשות הרבים, אבל פסקינהו רשות הרבים - לית לן בה. השותה מים שאולין לא אמרן אלא דשיילינהו קטן. אבל גדול - לית לן בה. ואפילו שיילינהו קטן נמי לא אמרן אלא בשדה, דלא שכיחי, אבל בעיר דשכיחי - לית לן בה. ואפילו בשדה נמי לא אמרן אלא מיא, אבל חמרא ושיכרא - לית לן בה, והעובר על מים שפוכין - לא אמרן אלא דלא אפסקינהו בעפרא, ולא תף בהו רוקא, אבל אפסקינהו או תף בהו רוקא - לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא עבר עליהו שימשא,

ולא עבר עלייהו שיתין ניגרי, אבל עבר עלייהו שימשא ועבר עלייהו שיתין ניגרי - לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא, ולא סיים מסני, אבל רכיב חמרא וסיים מסני - לית לן בה. והני מילי היכא דליכא למיחש לכשפים, אבל היכא דאיכא למיחש לכשפים, אף על גב דאיכא כל הני - חיישינן (וההוא) (מסורת הש"ס: [כההוא]) גברא דרכיב חמרא וסיים מסני, וגמוד מסאניה וצוו כרעיה. תנו רבנן: שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין, ואלו הן: הכלב והדקל, והאשה. ויש אומרים: אף החזיר, ויש אומרים: אף הנחש. ואי ממצעין מאי תקנתיה? אמר רב פפא: נפתח באל ונפסיק באל. אי נמי: נפתח בלא ונפסיק בלא. הני בי תרי דמצעא להו אשה נדה, אם תחלת נדתה היא - הורגת אחד מהן, אם סוף נדתה היא - מריבה עושה ביניהן. מאי תקנתיה? נפתח באל ונפסיק באל. הני תרי נשי דיתבן בפרשת דרכים, חדא בהאי גיסא דשבילא וחדא באידך גיסא, ומכוונן אפייהו להדדי - ודאי בכשפים עסיקן. מאי תקנתיה? אי איכא דירכא אחרינא - ליזיל בה, ואי ליכא דירכא אחרינא, אי איכא איניש אחרינא בהדיה - נינקטו לידייהו בהדי הדדי וניחלפו, ואי ליכא איניש אחרינא - נימא הכי: אגרת אזלת אסיא בלוסיא מתקטלא בחיק קבל. - האי מאן דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצוה, אי איהו קדים ומשמש - אחדא ליה לדידיה רוח זנונים, אי איהו קדמה ומשמשה - אחדא לה לדידיה רוח זנונים. מאי תקנתיה? לימא הכי: (תהלים קז) שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך. אמר רבי יצחק: מאי דכתיב (תהלים כג) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי - זה הישן בצל דקל יחידי, ובצל לבנה. ובצל דקל יחידי, לא אמרן אלא דלא נפיל טולא דחבריה עילויה, אבל נפל טולא דחבריה עילויה - לית לן בה. אלא הא דתניא הישן בצל דקל יחידי בחצר והישן בצל לבנה דמו בראשו היכי דמי? אי לימא דלא נפל טולא דחבריה עילויה - אפילו בשדה נמי. אלא לאו שמע מינה: בחצר - אף על גב דנפיל טולא דחבריה עילויה, שמע מינה. ובצילה של לבנה - לא אמרן אלא במערבה, אבל במדינחתא - לית לן בה.

דף קיא.ב

האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא - אחדא ליה לדידיה רוח פלגא. והאי מאן דמצלי רישיה אגירדא דדיקלא - אחדא ליה רוח צרדא. האי מאן דפסעי אדיקלא, אי מיקטל - קטיל, אי איעקר - מיעקר ומיית. הני מילי - דלא מנח כרעיה עילויה, אבל מנח כרעיה עילויה - לית לן בה. חמשה טולי הוי טולא דדיקלא יחידא, טולא דכנדא, טולא דפרחא, טולא דזרדתא. איכא דאמרי: אף טולא דארבא, וטולא דערבתא, כללא דמילתא: כל דנפיש ענפיה - קשי טוליה, וכל דקשי סילויה - קשי טוליה, לבר מכרו משא, אף על גב דקשי סילויה לא קשי טוליה. דאמרה לה שידא לברה: פירחי נפשך מכרו משא, דאיהו הוא דקטיל לאבוך, וקטיל לדידיה. אמר רב אשי: חזינא לרב כהנא דפריש מכולהו טולי. בי פרחי - רוחי, דבי זרדתא - שידא, דבי איגרי - רישפי. למאי נפקא מינה? לקמיעא. דבי פרחי - בריה שאין לה עינים. למאי נפקא מינה - לגזוזי לה. זימנא חדא הוה אזיל צורבא מרבנן לאפנויי לבי פרחי, שמע דקא אתא עילויה, וגזי לה.

כי אזלא - חבקה לדיקלא, צווח דיקלא ופקעה היא. פרחא דבי זרדתא - שידי. הא זרדתא דסמיכה למתא - לא פחתא משיתין שידי. למאי נפקא מינה - למיכתב לה קמיעא. ההוא בר קשא דמתא דאזיל וקאי גבי זרדתא דהוה סמיך למתא, עלו ביה שיתין שידי ואיסתכן. אתא לההוא מרבנן דלא ידע דזרדתא דשיתין שידי היא, כתב לה קמיע לחדא שידא. שמע דתלו חנגא בגויה, וקא משרו הכי: סודריה דמר כי צורבא מרבנן, בדיקנא ביה במר דלא ידע ברוך. אתא ההוא מרבנן דידע דזרדתא שיתין שידי הוה, כתב לה קמיעא דשיתין שידי. שמע דקא אמרו: פנו מנייכו מהכא. קטב מרירי, תרי קטבי הו, חד מקמי טיהרא וחד מבתר טיהרא, דמקמי טיהרא - קטב מרירי שמו, ומיחזי בי כדא דכמכא, והדר ביה בחשא. דבתר טיהרא - (תהלים צא) קטב ישוד צהרים שמו, ומיחזי בי קרנא דעיזא, והדר ביה כנפיא. אביי הוה שקיל ואזיל, ואזיל רב פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה, חזייה לההוא קטב מרירי דקא אתי לאפיה דשמאליה, אהדרא לרב פפא לשמאליה, ולרב הונא בריה דרב יהושע לימיניה. אמר ליה רב פפא: אנא מאי שנא דלא חשש ליי אמר ליה את שעתא קיימת לך. מחד בתמוז עד שיתסר ביה - ודאי שכיחי, מכאן ואילך - ספק שכיחי ספק לא שכיחי. ומשתכחי בטולי דחצבא דלא חצב גרמידא, ובטולי דצפרא ופניא דלא הוי גרמידא, ועיקר בטולי דבית הכסא. אמר רב יוסף: הני תלת מילי יהיב ארבונא לנהורא: מן דסריק רישיה יבש, ומן דשתי טיף טיף, ומן דסיים מסני אדמייתניה כרעא. תלאי בביתא - קשי לעניותא, כדאמרי אינשי: תלא סילתא - תלא מזוניה. ולא אמרן אלא ריפתא, אבל בישראל וכוורי - לית לן בה, אורחיה היא. פארי בביתא - קשי לעניותא. נשורא בביתא - קשי לעניותא. בלילי שבתות ובלילי רביעית - שרו מזיקין עילויה. איסרא דמזוני נקיד שמה, איסרא דעניותא נבל שמה. צעא אפומא דחצבא - קשי לעניותא. מאן דשתי מיא בצעי - קשי לברוקתי, דאכיל תחלי ולא משי ידיה - מפחיד תלתין יומין,

דף קיבא

דמסוכר ולא משי ידיה - מפחיד שבעה יומין, דשקיל מזייה ולא משי ידיה - מפחיד תלתא יומין, דשקיל טופריה ולא משי ידיה - מפחיד חד יומא ולא ידע מאי קא מפחיד. ידא אאוסיא - דרגא לפחדא, ידא אפותא - דרגא לשינתא. תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל - רוח רעה שורה עליהן. תנו רבנן: לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות. ואם שתה - דמו בראשו, מפני סכנה. מאי סכנה - רוח רעה. ואם צחי מאי תקנתיה? (נימא) (מסורת הש"ס: [לימא]) שבעה קולות שאמר דוד על המים, והדר נישתי. שנאמר (תהלים כט) קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שבר ארזים וישבר ה' את ארזי הלבנון קול ה' חצב להבות אש קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש קול ה' יחולל אילות ויחשף יערות ובהיכלו כלו אמר כבוד. ואי לא - (נימא) (מסורת הש"ס: [לימא]) הכי: לול שפן אנגרון אנרדפין, בין כוכבי יתיבנא, בין בליעי שמיני אזילנא. ואי לא, אי איכא

איניש בהדיה - ניתעריה ולימא ליה: פלניא בר פלנתא, צחינא מייא, והדר נישתי. ואי לא - מקרקש נכתמא אחצבא והדר נישתי. ואי לא - נישדי בה מידי והדר נישתי. תנו רבנן: לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה, ואם שתה - דמו בראשו, מפני הסכנה. מאי סכנה - סכנת שברירי, ואי צחי מאי תקנתיה? אי איכא איניש בהדיה לימא ליה: פלניא בר פלנתא, צחינא מיא. ואי לא - (נימא) (מסורת הש"ס: [לימא]) איהו לנפשיה: פלניא, אמרה לי אימי איזדהר משברירי שברירי רירי ירי רי, צחינא מיא בכסי חיורי. ואפילו מן התמחוי וכו'. פשיטא - לא נצרכא אלא אפילו לרבי עקיבא, דאמר: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות - הכא משום פרסומי ניסא (מודי) (מסורת הש"ס: [מודה]). תנא דבי אליהו: אף על פי שאמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו. מאי ניהו? - אמר רב פפא: כסא דהרסנא. כדתנן, רבי יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. תנו רבנן: שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו: בני, אל תשב בגובהה של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, ואל תכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית חבירך. ואל תמנע מנעלים מרגליך. השכם ואכול, בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה. ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו. אמר רב פפא: לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה, אלא למעבד שותפות בהדיה. והשתא דאמר רב שמואל בר יצחק: מאי דכתיב (איוב א) מעשה ידיו ברכת - כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, אפילו למיזבן ולזבוני ליה שפיר דמי. חמשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין. אמר לו: רבי, למדני תורה. אמר: איני מלמדך. אמר לו: אם אין אתה מלמדני - אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות. אמר לו: בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק. אמר לו: ומי בסכנה? והלא עגל בסכנה. אמר לו: אם בקשת ליחנק - היתלה באילן גדול, וכשאתה מלמד את בנך - למדהו בספר מוגה. מאי היא? אמר רבא ואיתימא רב משרשיא: בחדתא, שבשתא כיון דעל - על. לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך. מאי ניהו - גרושה בחיי בעלה. דאמר מר: גרוש שנשא גרושה - ארבע דעות במטה. ואי בעית אימא: אפילו באלמנה, לפי

דף קיבב

שאין כל אצבעות שוות. מצוה וגוף גדול - אוכל פירות ולא שכר. מצוה וגוף טהור - נושא אשה ולו בנים. ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו, אל תדור בשכנציב, משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא. ואל תשב על מטת ארמית. איכא דאמרי: דלא תיגני בלא קרית שמע, ואיכא דאמרי: דלא תינסב גיורתא, ואיכא דאמרי: ארמאית ממש. ומשום מעשה דרב פפא. ואל תבריח עצמך מן המכס, דילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך. ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם, מפני שהשטן מרקד בין קרניו. אמר רבי שמואל: בשור שחור, וביומי ניסן. תני רב אושעיא: מרחיקין משור תם חמשים אמה, משור מועד כמלא עיניו. תנא משמיה דרבי מאיר: ריש תורא

בדיקולא - סק לאיגרא, ושדי דרגא מתותך. אמר רב: ניזאה דתורא - הן הן, ניזאה דאריה - זה זה, ניזאה דגמלא - דא דא, ניזאה דארבא - הילני הייא הילא והילוק הוליא. אמר אביי: עור דג, וכוס חמין, וביצים וכנים לבנים - כולן קשין לדבר אחר. עור - מאן דגני אמשכא דצלא, דג - שיבוטא ביומי ניסן, כוס שיורי כסא דהרסנא, חמין - חמימי דחמימי משדרו עילויה, ביצים - מאן דמדרך אקליפיים, כינים לבנים - מאן דמחוור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר לבוש לה, בריין הנך כינים, וקשין לדבר אחר. אמר רב פפא: ביתא דאית ביה שונרא - לא ניעול בה איניש בלא מסני, מאי טעמא - משום דשונרא קטיל לחיויא ואכיל ליה, ואית ביה בחיויא גרמי קטיני, ואי יתיב לה גרמא דחיויא אכרעיה - לא נפיק, ואסתכן ליה. איכא דאמרי: ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה איניש בהכרא, מאי טעמא - דילמא מיכריך ביה חווא ולא ידע, ומסתכן. שלשה דברים צוה רבי ישמעאל ברבי יוסי את רבי (מק"ש סימן): אל תעש מום בעצמך. מאי היא? לא תהוי לך דינא בהדי תלתא, דחד הוא בעל דינך ותרי סהדי. ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים. אשתך טבלה - אל תזקק לה לילה הראשונה. אמר רב: ובנדה דאורייתא, הואיל והוחזק מעין פתוח, דילמא משכה זיבה. שלשה דברים צוה רבי יוסי ברבי יהודה את רבי: אל תצא יחידי בלילה, ואל תעמוד בפני הנר ערום, ואל תכנס למרחץ חדש, שמא תפחת. עד כמה? אמר רבי יהושע בן לוי: עד שנים עשר חדש. ואל תעמוד בפני הנר ערום - דתניא: העומד בפני הנר ערום - הוא נכפה, והמשמש מטתו לאור הנר - הויין לו בנים נכפין. תנו רבנן: המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה - אותו תינוק נכפה. ולא אמרן אלא דלא הוא בר שתא, אבל הוא בר שתא לית לן בה. ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה, אבל גני להדי רישיה - לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה אבל מנח ידיה עילויה - לית לן בה. אל תצא יחידי בלילה - דתניא: לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות, מפני שאגרת בת מחלת, היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו. מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא, זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא. אמרה ליה: אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהירו בחנינא ובתורתו - סכנתך. אמר לה: אי חשיבנא ברקיע - גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם. אמרה ליה: במטותא מינך, שבק לי רווחא פורתא. שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות. ותו, חדא זמנא פגעה ביה באביי: אמרה ליה: אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהירו בנחמני ובתורתו - הוה סכנתך. אמר לה: אי חשיבנא ברקיע - גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם. הא קא חזינן דעברה - אמרי: הני

דף קיגא

גזייתא נינהו, דשמטי סוסיא, ואתו דברי להו. (ואמר ליה) (מסורת הש"ס: [אמר ליה]) רב לרב אסי: לא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא ולא נבח בה כלבא, ואל תדור בעיר דריש מתא אסיא, ולא תנסיב תרתני, אי נסבת תרתני - נסיב תלת. אמר ליה רב לרב כהנא: הפוך בנבילתא ולא תיפוך במילי. פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא, ולא תימא

כהנא אנא, וגברא רבא אנא, וסניא בי מלתא. סלקת לאיגרא - שירותך בהדך. מאה קרי במתא בזוזא - תותי כנפיך ניהוו. אמר ליה רב לחייא בריה: לא תשתי סמא, ולא תשוור ניגרא, ולא תעקר ככא, ולא תקנא בחיויא, ולא תקנא בארמאה. תנו רבנן: שלשה אין מתקנאין בהן, ואלו הן: נכרי קטן, ונחש קטן, ותלמיד קטן. מאי טעמא - דמלכותיהו אחורי אודנייהו קאי. אמר ליה רב לאיבו בריה: טרחי בך בשמעתא ולא מסתייע מילתא, תא אגמרך מילי דעלמא: אדחלא אכרעך - זבינך זבין. כל מילי זבין ותחרט - בר מחמרא, דזבין ולא תחרט. שרי כיסיך, פתח שקיך. קבא מארעא ולא כורא מאיגרא. תמרא בחלוזך לבית סודנא רהיט. ועד כמה? אמר רבא: עד תלתא סאה. אמר רב פפא: אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי. איכא דאמרי, אמר רב חסדא: אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי. מאי סודנא? אמר רב חסדא: סוד נאה, וגמילות חסדים, אמר רב פפא: כל אגב - גביא בעי, כל אשראי - ספק אתי ספק לא אתי, ודאתי - מעות רעות נינהו. שלשה דברים אמר רבי יוחנן משום אנשי ירושלים: כשאתה יוצא למלחמה - אל תצא בראשונה, אלא תצא באחרונה. כדי שתכנס בראשונה, ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו. (אמר רב) שלשה דברים אמר רבי יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים: אל תרבה בגנות - משום מעשה שהיה, בתך בגרה - שחרר עבדך ותן לה, והוי זהיר באשתך מחתנה הראשון. מאי טעמא? רב חסדא אמר: משום ערוה, רב כהנא אמר: משום ממון, הא והא איתנהו. אמר רבי יוחנן: שלשה מנוחלי העולם הבא, אלו הן: הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והמבדיל על היין במוצאי שבתות. מאי היא - דמשייר מקידושא לאבדלתא. אמר רבי יוחנן: שלשה מכריז עליהן הקדוש ברוך הוא בכל יום: על רווק הדר בכרך ואינו חוטא, ועל עני המחזיר אבידה לבעליה, ועל עשיר המעשר פירותיו בצינעה. רב ספרא רווק הדר בכרך הוה

דף קיג.ב

- תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא, צהבו פניו דרב ספרא, אמר לו רבא: לאו כגון מר, אלא כגון רב חנינא ורב אושעיא. דהוו אושכפי בארעא דישראל. והוו יתבי בשוקא דזונות, ועבדי להו מסאני לזונות, ועיילי להו. אינהו מסתכלי בהו, ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו. ומומתייהו הכי: בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל. שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן: מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר, ומי שאינו מעמיד על מדותיו. שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן, המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי. כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא. נגדיה לזיגוד. אמר ליה: טוביה חטא וזיגוד מינגד? אמר ליה: אין, דכתיב (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה - שם רע בעלמא קא מפקת ביה. אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב: מותר לשנאתו. שנאמר (שמות כג) כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו מאי שונא? אילימא שונא נכרי - והא תניא: שונא שאמרו - שונא ישראל, ולא שונא נכרי. אלא

פשיטא - שונא ישראל. ומי שריא למסניה? והכתיב (ויקרא יט) לא תשנא את אחיך בלבבך - אלא: דאיכא סהדי דעביד איסורא - כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שנא האי? אלא לאו כי האי גוונא, דחזיא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לשנאתו, שנאמר (משלי ח) יראת ה' (שונאי) (מסורת הש"ס: [שנאת]) רע. אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מהו למימרא ליה לרביה למשנייה? אמר ליה: אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי - לימא ליה, ואי לא - לא לימא ליה. תנו רבנן: שלשה חייהן אינם חיים: הרחמנין, והרתחנין, ואניני הדעת. ואמר רב יוסף: כולהו איתנהו בי. תנו רבנן: שלשה שונאין זה את זה, אלו הן: הכלבים, והתרנגולין, והחברין. ויש אומרים: אף הזונות. ויש אומרים: אף תלמידי חכמים שבבבל. תנו רבנן: שלשה אוהבין זה את זה, אלו הן: הגרים, ועבדים, ועורבין. ארבעה אין הדעת סובלתן, אלו הן: דל גאה, ועשיר מכחש, וזקן מנאף, ופרנס מתגאה על הציבור בחנם. ויש אומרים: אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה. ותנא קמא? - זימנא דכתובתה מרובה. אי נמי: יש לו בנים הימנה, ולא מצי מגרש לה. חמשה דברים צוה כנען את בניו: אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את הזמה, ושנאו את אדוניכם, ואל תדברו אמת. ששה דברים נאמרים בסוס: אוהב את הזנות, ואוהב את המלחמה, ורוחו גסה, ומואס את השינה, ואוכל הרבה ומוציא קמעה. ויש אומרים: אף מבקש להרוג בעליו במלחמה. שבעה מנודין לשמים, אלו הן: יהודי שאין לו אשה, ושיש לו אשה ואין לו בנים, ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה, ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, והמונע מנעלים מרגליו. ויש אומרים: אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל: מניין שאין שואלין בכלדיים - שנאמר (דברים יח) תמים תהיה עם ה' אלהיך. ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד - שנאמר (דניאל ו) כל קבל די רוח יתירא בה [ומלכא עשית להקמותה על כל מלכותא], והיושבת על דם טהור - אסורה לשמש. עד כמה? אמר רב: עונה. תנא: הוא יוסף איש הוצל, הוא יוסף הבבלי, הוא איסי בן גור אריה, הוא איסי בן יהודה, הוא איסי בן גמליאל, הוא איסי בן מהללאל, ומה שמו - איסי בן עקביה שמו. הוא רבי יצחק בן טבלא, הוא רבי יצחק בן חקלא, הוא רבי יצחק בן אלעא. הוא

דף קידא

רבי יצחק בן אחא דשמעתא, הוא רבי יצחק בן פנחס דאגדתא, וסימניך: (שמעו נא אחיי ורעיי) (מסורת הש"ס: [שמעוני אחי ועמי]). אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משמיה דרבי יהודה ברבי אילעי: אכול בצל ושב בצל, ולא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך. פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך. כי אתא עולא אמר: מתלא מתלין במערבא: דאכיל אליתא - טשי בעלייתא, דאכיל קקולי - אקיקלי דמתא שכיב. משנה. מזגו לו כוס ראשון, בית שמאי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין, ובית הלל אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על היום. גמרא. תנו רבנן: דברים

שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה, בית שמאי אומרים: מברך על היום ואחר כך מברך על היין, מפני שהיום גורם ליין שיבא, וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא. ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, מפני שהיין גורם לקידוש שתאמר. דבר אחר: ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. והילכתא כדברי בית הלל. מאי דבר אחר? וכי תימא: התם תרתי והכא חדא - הכא נמי תרתי נינהו, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכה כדברי בית הלל. פשיטא, דהא נפיק בת קול - איבעית אימא: קודם בת קול, ואי בעית אימא: לאחר בת קול, ורבי יהושע היא, דאמר: אין משגיחין בבת קול. משנה. הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין, אף על פי שאין חרוסת מצוה. רבי אליעזר (בן) (מסורת הש"ס: [ברבי]) צדוק אומר: מצוה. ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח.

דף קיד.ב

גמרא. אמר ריש לקיש: זאת אומרת מצות צריכות כוונה. כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה - בבורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה, ודילמא לא איכוון למרור - הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור. דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא כוונה - למה לך תרי טיבולי? והא טביל ליה חדא זימנא ממאי? דילמא לעולם מצות אין צריכות כוונה, ודקאמרת תרי טיבולי למה לי - כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות. וכי תימא: אם כן לישמעין שאר ירקות - אי אשמעינן שאר ירקות הוה אמינא: היכא דאיכא שאר ירקות הוא דבעינן תרי טיבולי, אבל חזרת לחודא - לא בעי תרי טיבולי, קמשמע לן: דאפילו חזרת בעינן תרי טיבולי כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות. ועוד תניא: אכלן דמאי - יצא, אכלן בלא מתכוין - יצא, אכלן לחצאין - יצא, ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס. תנאי היא, דתניא, רבי יוסי אומר: אף על פי שטיבל בחזרת - מצוה להביא לפניו חזרת וחרוסת ושני תבשילין. ואכתין, ממאי? דילמא קסבר רבי יוסי מצות אין צריכות כוונה, והאי דבעינן תרי טיבולי - כי היכי דתיהוי היכירא לתינוקות - אם כן מאי מצוה? מאי שני תבשילין? אמר רב הונא: סילקא וארוזא. רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא, הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא. אמר רב אשי: שמע מינה דרב הונא: לית דחייש להא דרבי יוחנן בן נורי. דתניא, רבי יוחנן בן נורי אומר: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. חזקיה אמר: אפילו דג וביצה שעליו. רב יוסף אמר: צריך שני מיני בשר, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. רבינא אמר: אפילו גרמא ובישולא. פשיטא, היכא דאיכא שאר ירקות - מברך אשאר ירקות בורא פרי האדמה ואכיל, והדר מברך על אכילת מרור ואכיל. היכא דליכא אלא חסא, מאי? אמר רב הונא: מברך מעיקרא אמרור בורא פרי האדמה ואכיל, ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור ואכיל.

דף קטו.א

מתקיף לה רב חסדא: לאחר שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עליה? אלא אמר רב

חסדא: מעיקרא מברך עליה בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואכיל, ולבסוף אכיל אכילת חסא בלא ברכה. בסורא עבדי כרב הונא, ורב ששת בריה דרב יהושע עביד כרב חסדא. והלכתא כוותיה דרב חסדא. רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקות, לאפוקי נפשיה מפלוגתא. אמר רבינא: אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן, הכי אמר הלל משמיה דגמרא: לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול, משום דסבירא לן: מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן, ואתי מרור דרבנן ומבטיל ליה למצה דאורייתא - ואפילו למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו - הני מילי דאורייתא בדאורייתא, או דרבנן בדרבנן, אבל דאורייתא ודרבנן - אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאורייתא. מאן תנא דשמעת ליה מצות אין מבטלות זו את זו - הלל היא. דתניא: אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן, שנאמר (במדבר ט) על מצות ומררים יאכלהו. אמר רבי יוחנן: חולקין עליו חביריו על הלל. דתניא: יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן - תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו - אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. מתקיף לה רב אשי: אי הכי, מאי אפילו? אלא אמר רב אשי: האי תנא הכי קתני: יכול לא יצא בהו ידי חובתו אלא אם כן כורכן בבת אחת ואוכלן, כדרך שהלל אוכלן - תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו - אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן - מברך על אכילת מצה ואכיל, והדר מברך על אכילת מרור ואכיל, והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה, זכר למקדש כהלל. אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא: כל שטיבולו במשקה - צריך נטילת ידים. אמר רב פפא: שמע מינה האי חסא

דף קט"ב

צריך לשקועיה בחרוסת, משום קפא. דאי סלקא דעתך לא צריך לשקועיה - נטילת ידים למה לי? הא לא נגע. ודילמא, לעולם אימא לך: לא צריך לשקועיה, וקפא - מריחא מיית, אלא למה לי נטילת ידים - דילמא משקעו ליה. ואמר רב פפא: לא נישאי איניש מרור בחרוסת, דילמא אגב חלייה דתבלין מבטיל ליה למרוריה, ובעינן טעם מרור וליכא. אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש: נטל ידיו בטיבול ראשון - נוטל ידיו בטיבול שני. אמרוה רבנן קמיה דרב פפא: הא בעלמא איתמר, דאי סלקא דעתך הכא איתמר - למה לי נטילת ידים תרי זימני? הא משא ליה ידיה חדא זימנא - אמר להו רב פפא: אדרבה, הכא איתמר. דאי סלקא דעתך בעלמא איתמר - למה לי תרי טיבולי? אלא מאי הכא איתמר - נטילת ידים תרי זימני למה לי, הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמרי: כיון דבעי למימר אגדתא והלילא - דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע. אמר רבא: בלע מצה - יצא, בלע מרור - לא יצא. בלע מצה ומרור - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. כרכן בסיב ובלען - אף ידי מצה נמי לא יצא. אמר רב שימי בר אשי: מצה לפני כל אחד ואחד, מרור לפני כל אחד ואחד, וחרוסת לפני כל אחד ואחד, ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה. רב הונא אומר: כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה. והלכתא כרב הונא. למה עוקרין את השולחן? אמרי דבי רבי ינאי: כדי שיכירו תינוקות

וישאלו. אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזא דקא מדלי תכא מקמיה. אמר להו: עדיין לא קא אכלינן, אתו קא מעקרי תכא מיקמין? אמר ליה רבה: פטרין מלומר מה נשתנה. אמר שמואל: (דברים טז) לחם עני (כתיב) - לחם שעונין עליו דברים. תניא נמי הכי לחם עני - לחם שעונין עליו דברים הרבה. דבר אחר: לחם עני - עני כתיב, מה עני שדרכו בפרוסה -

דף קטז.א

אף כאן בפרוסה. דבר אחר: מה דרכו של עני - הוא מסיק ואשתו אופה, אף כאן נמי - הוא מסיק ואשתו אופה. אף על פי שאין חרוסת מצוה. ואי לא מצוה - משום מאי מייתי לה? - אמר רבי אמי: משום קפא. אמר רב אסי: קפא דחסא - חמא, קפא דחמא - כרתי, [קפא דכרתי - חמימי] קפא דכולהו - חמימי. אדהכי והכי נימא הכי: קפא קפא, דכירנא לך ולשב בנתיק, ולתמני כלתך. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר מצוה וכו'. מאי מצוה? רבי לוי אומר: זכר לתפוח. ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט, אמר אביי: הלכך צריך לקהוייה, וצריך לסמוכיה. לקהוייה - זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה - זכר לטיט. תניא כוותיה דרבי יוחנן: תבלין זכר לתבן, חרוסת זכר לטיט. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: כך היו אומרים תגרי חרד שבירושלים: בואו וטלו לכם תבלין למצוה. משנה. מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל אביו. ואם אין דעת בבן אביו מלמדו: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין - חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה? שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור? שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל, הלילה הזה כולו צלי? שבכל הלילות (אין) אנו (חייבים לטבל אפילו) (מסורת הש"ס: [מטבילין]) פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים? ולפי דעתו של בן, אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבת, ודורש (דברים כו) מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה. גמרא. תנו רבנן: חכם בנו - שואלו, ואם אינו חכם - אשתו שואלתו. ואם לאו - הוא שואל לעצמו. ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח - שואלין זה לזה. מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים. מתקיף לה רבא: אטו כל יומא לא סגינא דלא מטבלא חדא זימנא? אלא אמר רבא, הכי קתני: שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים. מתקיף לה רב ספרא: חיובא לדרדקי? אלא אמר רב ספרא, הכי קתני: אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. מתחיל בגנות ומסיים בשבת מאי בגנות? רב אמר: מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו. [ושמואל] אמר: עבדים היינו. אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה? אמר ליה: בעי לאודויי ולשבוחי. אמר ליה: פטרין מלומר מה נשתנה. פתח ואמר עבדים היינו. משנה. רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר

דף קטז.ב

שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: פסת, מצה, ומרור. פסח - על

שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, [שנאמר (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו'], מצה - על שום שנגאלו אבותינו ממצרים, [שנאמר (שמות יב) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'], מרור - על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר [(שמות א) וימררו את חייהם וגו']. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר (שמות יג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הללויה. עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים: עד חלמיש למעינו מים. וחזתם בגאולה. רבי טרפון אומר: אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם. רבי עקיבא אומר: כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם (מן הפסחים ומן הזבחים) (מסורת הש"ס: [מן הזבחים ומן הפסחים]) כו', עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. גמרא. אמר רבא: צריך שיאמר ואותנו הוציא משם. אמר רבא: מצה צריך להגביה, ומרור צריך להגביה. בשר אין צריך להגביה, ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ. אמר רב אחא בר יעקב: סומא פטור מלומר הגדה. כתיב הכא בעבור זה וכתוב התם (דברים כא) בננו זה, מה להלן - פרט לסומא, אף כאן - פרט לסומין איני? והאמר מרימר: שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף. מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף? אמרו: רב יוסף. מאן דאמר אגדתא בי רב ששת? אמרו: רב ששת. - קסברי רבנן: מצה בזמן הזה דרבנן. מכלל דרב אחא בר יעקב סבר מצה בזמן הזה דאורייתא? והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר מצה בזמן הזה דרבנן - קסבר: כל דתקון רבנן - כעין דאורייתא תיקון. - לרב ששת ולרב יוסף נמי, הא ודאי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון - הכי השתא בשלמא התם, מדהוה ליה למיכתב בננו הוא וכתוב בננו זה - שמע מינה פרט לסומין הוא דאתא, אבל הכא - אי לאו בעבור זה מאי לכתוב? אלא: בעבור מצה ומרור הוא דאתא. לפיכך אנחנו חייבין,

דף קיזא

אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן: הללויה וכסיה וידידיה - אחת הן. רב אמר: כסיה ומרחביה - אחת הן. רבה אמר: מרחביה בלבד. איבעיא להו: מרחב יה לרב חסדא מאי? - תיקו. איבעיא להו: ידידיה לרב מאי? תא שמע, דאמר רב: ידידיה נחלק לשנים, לפיכך: ידיד - חול, יה - קודש. איבעיא להו: הללויה לרב מאי? - תא שמע, דאמר רב: חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא. ופליגא דרבי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי הללויה - הללויה בהלולים הרבה. ופליגא דידיה אדידיה, דאמר רבי יהושע בן לוי: בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים: בניצוח, בנגון, במשכיל, במזמור, בשיר, באשרי, בתהלה, בתפלה, בהודאה, בהללויה. גדול מכולן הללויה, שכולל שם ושבח בבת אחת. אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה -

משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. תניא: היה רבי מאיר אומר: כל תושבחות האמורות בספר תהלים - כלן דוד אמרן, שנאמר (תהלים עב) כלו תפלות דוד בן ישי, אל תיקרי כלו אלא, כל אלו. הלל זה מי אמרו? רבי יוסי אומר: אלעזר בני אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו, ונראין דבריו מדבריהן. אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה? דבר אחר: פסלו של מיכה עומד בבכי, וישראל אומרים את ההלל. תנו רבנן: כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים, רבי אליעזר אומר: כנגד עצמו אמרן, רבי יהושע אומר: כנגד ציבור אמרן, וחכמים אומרים: יש מהן כנגד ציבור, ויש מהן כנגד עצמו. האמורות בלשון יחיד - כנגד עצמו, האמורות בלשון רבים - כנגד ציבור. ניצוח וניגון - לעתיד לבא, משכיל - על ידי תורגמן, לדוד מזמור - מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה. מזמור לדוד - מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה. ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה. שנאמר (מלכים ב ג) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'. אמר רב יהודה אמר רב: וכן לדבר הלכה. אמר רב נחמן: וכן לחלום טוב. איני? והאמר רב גידל אמר רב: כל תלמיד חכם היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר - תכוונה, שנאמר (שיר השירים ה) שפתותיו שושנים נטפות מור עבר אל תקרי שושנים - אלא שושנים, אל תקרי מור עבר אלא מר עבר - לא קשיא, הא - ברבה, הא - בתלמידא. ואי בעית אימא: הא והא ברבה, ולא קשיא, הא - מקמי דפתח, והא - לבתר דפתח. כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחו רבנן. ולבסוף יתיב באימתא, ופתח בשמעתא. תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, הם אמרו (תהלים קטו) לא לנו ה' לא לנו, משיבה רוח הקודש ואמרה להן (ישעיהו מח) למעני למעני אעשה. רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען, הם אמרו, לא לנו ומשיבה וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר: דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא. הם אמרו: לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה. רבי אלעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסייעתו אמרוהו, בשעה שעמד עליהם סנחריב. הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו', רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע, הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע, הם אמרו: לא לנו ומשיבה וכו'. וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. אמר רב חסדא: הללויה סוף פירקא, רבה בר רב הונא אמר: הללויה ריש פירקא. אמר רב חסדא: חזינא להו לתילי

דבי רב חנין בר רב, דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא, אלמא: מספקא ליה. אמר רב חנין בר רבא: הכל מודים (תהלים קמה) בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא. (תהלים קיב) רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד הללויה דבתריה ריש פירקא. (תהלים קלה) ושעומדים בבית ה' הללויה דבתריה ריש פירקא. קראי מוסיפין אף את אלו (תהלים קי) מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש הללויה דבתריה ריש פירקא. (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עשיהם הללויה דבתריה ריש פירקא. נימא כתנאי: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים עד (תהלים קיד) חלמיש למעינו מים. ותניא אידך עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים ובית הלל אומרים: עד (תהלים קטו) לא לנו ה' לא לנו.

דף קיז.ב

מאי לאו בהא קמיפלגי: למאן דאמר עד אם הבנים שמחה סבר הללויה ריש פירקא, ומאן דאמר עד בצאת ישראל - סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ לטעמיה: דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא, מאן דאמר עד בצאת ישראל - שפיר, ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה - עד ועד בכלל. - ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה - ונימא: הללויה של אם הבנים שמחה - קשיא. רבה בר רב הונא מתרץ לטעמיה: דכולי עלמא הללויה ריש פירקא. מאן דאמר עד אם הבנים שמחה - שפיר. ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר: עד ולא עד בכלל. - ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה - ונימא: עד הללויה שבצאת ישראל - קשיא. וחותרם בגאולה. אמר רבא: קריאת שמע והלל - גאל ישראל, דצלותא - גואל ישראל. מאי טעמא - דרחמי נינהו. אמר רבי זירא: דקידושא - אשר קדשנו במצותיו וצונו, דצלותא - קדשנו במצותיך. מאי טעמא - דרחמי נינהו. אמר רב אחא בר יעקב: וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום. כתיב הכא (דברים טז) למען תזכר את יום וכתוב התם (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו. אמר רבה בר שילא: דצלותא מצמיח קרן ישועה, דאפטרטא מגן דוד. (שמואל ב י) ועשיתי לך שם גדול כשם הגדלים, תני רב יוסף: זהו שאומרים מגן דוד. אמר רבי שמעון בן לקיש: (בראשית יב) ואעשך לגוי גדול - זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך - זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך - זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן - תלמוד לומר והיה ברכה - בך חותמין, ואין חותמין בכולן. אמר רבא: אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי: בשבתא, בין בצלותא בין בקידושא - מקדש השבת, ביומא טבא בין בצלותא ובין בקידושא - מקדש ישראל והזמנים. ואמינא להו אנא: אדרבה, דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא - מקדש ישראל, בקידושא דשבתא - מקדש השבת, ביומא טבא - מקדש ישראל והזמנים. ואנא אמינא טעמא דידי וטעמא דיכדכו, טעמא דיכדכו: שבת דקביעא וקיימא, בין בצלותא ובין בקידושא - מקדש השבת, ביומא טבא, דישראל הוא דקבעי ליה

דקמעברי ירחי וקבעי לשני - מקדש ישראל והזמנים. טעמא דידי: צלותא דברבים איתא - מקדש ישראל, קידוש דביחיד איתא, בשבת - מקדש השבת, ביום טוב - מקדש ישראל והזמנים. ולא היא, צלותא ביחיד מי ליתיה, וקידושא ברבים מי ליתיה? ורבא סבר: זיל בתר עיקר. עולא בר רב נחית קמיה דרבא, אמר כסבי דפומבדיתא, ולא אמר ליה ולא מידי. אלמא: הדר ביה רבא. רב נתן אבוה דרב הונא בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא, אמר כסבי דפומבדיתא, ושבחיה רב פפא. אמר רבינא: אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר, ונחית קמיה שלוחא דציבורא, ואמר כסבי דפומבדיתא, והווי משתקי ליה כולי עלמא. אמר להו: שבקוהו, הילכתא כסבי דפומבדיתא. ולא הווי משתקו ליה. משנה. מזגו לו כוס שלישי - מברך על מזונו. רביעי - גומר עליו את הלל, ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו, אם רוצה לשתות - ישתה. בין שלישי לרביעי לא ישתה. גמרא. אמר לו רב חנן לרבא: שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס אמר לו: ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.

דף קיח.א

מאי ברכת השיר? רב יהודה אמר: יהללך ה' אלהינו, ורבי יוחנן אמר: נשמת כל חי. תנו רבנן: רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר הלל הגדול, דברי רבי טרפון, ויש אומרים: (תהלים כג) ה' רעי לא אחסר. מהיכן הלל הגדול? רבי יהודה אומר: (תהלים קלו) מהודו עד (תהלים קלז) נהרות בבל, ורבי יוחנן - אומר: משיר המעלות עד נהרות בבל, רב אחא בר יעקב אמר (תהלים קלה) מכי יעקב בחר לו יה עד נהרות בבל. ולמה נקרא שמו הלל הגדול? אמר רבי יוחנן: מפני שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם, ומחלק מזונות לכל בריה. אמר רבי יהושע בן לוי: הני עשרים וששה הודו כנגד מי - כנגד עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא נתן להם תורה, וזן אותם בחסדו. אמר רב חסדא: מאי דכתיב (תהלים קלו) הודו לה' כי טוב - הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו, עשיר - בשורו, ואת עני - בשיו, יתום בביצתו, אלמנה - בתרנגולתה. (אמר רבי) (מסורת הש"ס: [ואמר רבי]) יוחנן: קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה. דאילו כיולדה כתיב (בראשית ג) בעצב, ובמזונות כתיב (בראשית ג) בעצבון. אמר רבי יוחנן: קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. דאילו בגאולה כתיב (בראשית מח) המלאך הגאל אתי מכל רע - מלאך בעלמא, ואילו במזונות כתיב (בראשית מח) האלהים הרעה אתי. אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם (בראשית ג) וקוץ ודרדר תצמיח לך, זלגו עיניו דמעוה, אמר לפניו: רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד? כיון שאמר לו (בראשית ג) בזעת אפך תאכל לחם - נתקררה דעתו. אמר רבי שמעון בן לקיש: אשרינו אם עמדנו בראשונה, ועדיין לא פלטינן מינה, דקא אכלינן עיסבי דדברא. אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב (תהלים קלו) נתן לחם לכל בשר וסמך ליה לגזר ים סוף לגזרים. אמר רבי אלעזר בן עזריה: קשין נקביו של אדם כיום

המיתה וכקריעת ים סוף, שנאמר (ישעיהו נא) מהר צעה להפתח וכתוב בתריה רגע הים ויהמו גליו. ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדות - כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר (שמות לד) אלהי מסכה לא תעשה לך וכתוב בתריה את חג המצות תשמר. ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר בחבירו - ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר (שמות כב) לכלב תשלכון אתו וכתוב בתריה (שמות כג) לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא. וכי מאחר דאיכא הלל הגדול, אגן מאי טעמא אמרינן האי? משום שיש בו חמשה דברים הללו: יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, ומתן תורה, ותחית המתים, וחבלו של משיח. יציאת מצרים - דכתיב (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים, וקריעת ים סוף - דכתיב (תהלים קיד) הים ראה וינס, מתן תורה - דכתיב (תהלים קיד) ההרים רקדו כאילים, תחיית המתים - דכתיב (תהלים קטז) אתהלך לפני ה', חבלו של משיח - דכתיב (תהלים קטו) לא לנו ה' לא לנו. ואמר רבי יוחנן: לא לנו ה' לא לנו - זו שעבוד מלכות, איכא דאמרי, אמר רבי יוחנן: לא לנו ה' לא לנו - זו מלחמת גוג ומגוג. רב נחמן בר יצחק אמר: מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם שנאמר, (תהלים קטז) אנה ה' מלטה נפשי, חזקיה אמר: מפני שיש בו ירידתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו, ירידתן - דכתיב לא לנו ה' לא לנו - אמר חנניה, כי לשמך תן כבוד - אמר מישאל, על חסדך ועל אמתך - אמר עזריה, למה יאמרו הגוים - אמרו כולן. עלייתן מכבשן האש - דכתיב (תהלים קיז) הללו את ה' כל גוים - אמר חנניה, שבחוהו כל האמים - אמר מישאל, כי גבר עלינו חסדו - אמר עזריה, ואמת ה' לעולם הללויה - אמרו כולן. ויש אומרים ואמת ה' לעולם - גבריאלי אמרו. בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאלי לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, ארד ואצנן, ואציל את הצדיק מכבשן האש. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו, נאה ליחיד להציל את היחיד. ולפי שהקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה, אמר: תזכה ותציל שלשה מבני בניו. דרש רבי שמעון השלוני: בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש, עמד יורקמו שר הברד לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו: רבונו של עולם, ארד ואצנן את הכבשן, ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש. אמר לו גבריאלי: אין גבורתו של הקדוש ברוך הוא בכך, שאתה שר ברד, והכל יודעין שהמים מכבין את האש, אלא אני שר של אש, ארד ואקרר מבפנים

דף קיח.ב

ואקדיח מבחוץ, ואעשה נס בתוך נס. אמר לו הקדוש ברוך הוא: רד. באותה שעה פתח גבריאלי ואמר: ואמת ה' לעולם. רבי נתן אומר: ואמת ה' לעולם - דגים שבים אמרוהו. כדרב הונא. דאמר רב הונא: ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו, וכדרש רבה בר מרי: מאי דכתיב (תהלים קו) וימרו על ים ביים סוף - מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו: כשם שאנו עולין מצד אחד - כך מצריים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש ברוך

הוא לשר של ים: פלוט אותן ליבשה. אמר לפניו: רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה, וחוזר ונוטל ממנו? - אמר לו: אתן לך אחד ומחצה שבהן. אמר לו: רבונו של עולם, יש עבד שתובע את רבו? אמר לו: נחל קישון יהא לי ערב. מיד פלט אותן ליבשה, ובאו ישראל וראו אותן, שנאמר (שמות יד) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. מאי אחד ומחצה שבהן? דאילו בפרעה כתיב (שמות יד) שש מאות רכב בחור ואילו בסיסרא כתיב (שופטים ד) תשע מאות רכב ברזל. כי אתא סיסרא [אתא עליהו בדקרי דפרזלא, הוציא הקדוש ברוך הוא עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב] (שופטים ה) מן שמים נלחמו הכוכבים, כיון דנחיתו כוכבי שמים עליהו אקדירו הני דקרי דפרזלא, נחיתו לאקרורי, למיסחי נפשיהו בנחל קישון. אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון: לך והשלם ערבונך. מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים, שנאמר (שופטים ה) נחל קישון גרפם נחל קדומים. מאי נחל קדומים - נחל שנעשה ערב מקדם. באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו: ואמת ה' לעולם. אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב (תהלים קיג) מושיבי עקרת הבית, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, שמוני בניך כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים. דרש רבא: מאי דכתיב (תהלים קטז): אהבתי כי ישמע ה', אמרה כנסת ישראל: רבונו של עולם, אימת אני אהובה לפניך - בזמן שתשמע קול תחנוני. דלתי ולי יהושיע, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אף על פי שדלה אני במצות - לך אני, ולי נאה להושיע. אמר רב כהנא: כשחלה רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו רבי: אמור לנו שנים ושלושה דברים שאמרת לנו משום אביך. שלח לו, כך אמר אבא: מאי דכתיב (תהלים קיז) הללו את ה' כל גוים, אומות העולם מאי עבידתיהו? הכי קאמר: הללו את ה' כל גוים - אגבורות ונפלאות דעביד בהדיהו, כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו. (אמר לו) ועוד (חדא) (מסורת הש"ס: [שלח לו]): עתידה מצרים שתביא דורון למשיח, כסבור אינו מקבל מהם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשיח: קבל מהם, אכסניא עשו לבניי במצרים, מיד (תהלים סח) יאתיו חשמנים מני מצרים. נשאה כוש קל וחומר בעצמה: ומה הללו שנסתעבדו בהן - כך, אני שלא נסתעבדתי בהן - לא כל שכן? אמר לו הקדוש ברוך הוא: קבל מהם, מיד (תהלים סח) כוש תריץ ידיו לאלהים. נשאה מלכות [רומי] הרשעה קל וחומר בעצמה: ומה הללו שאין אחיהן - כך, אנו שאנו אחיהן - לא כל שכן? אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאלי: (תהלים סח) גער חית קנה. געור חיה וקנה לך עדה. דבר אחר: געור חית קנה - שדרה בין הקנים, דכתיב (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירענה. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: געור בחיה שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד. (תהלים סח) עדת אבירים בעגלי עמים - ששחטו אבירים כעגלים שאין להם בעלים. (תהלים סח) מתרפס ברצי כסף שפושטין יד לקבל ממון, ואין עושין רצון בעלים. (תהלים סח) פזר עמים קרבות יחפצון, מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם - קריבות שהיו חפצין בהן. ועוד שלח לו: שלש מאות וששים וחמשה שווקים בכרך גדול של רומי, וכל אחד ואחד היו בו שלש מאות וששים וחמשה בירניות, וכל בירנית ובירנית

היו בו שלש מאות וששים וחמשה מעלות, וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו. אמר רבי (ישמעאל) (מסורת הש"ס: [ר"ש ברבי]) לרבי, ואמרי לה (לרבי ישמעאל בר יוסי) (מסורת הש"ס: [ר"י בר' יוסי]) הני למן? - לך ולחברך ולחברותך. שנאמר (ישעיהו כג) סחרה ואתננה קדש לה' לא יאצר ולא יחסן כי לישיבים לפני ה' יהיה וגו'. מאי לא יאצר? תני רב יוסף: לא יאצר - זה בית אוצר, ולא יחסן - זה בית גניזה. מאי כי לישיבים לפני ה'? אמר רבי אלעזר:

דף קיט.א

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. איכא דאמרי אמר רבי אלעזר: זה המקבל פני חבירו בישיבה. מאי למכסה עתיק (יומין) - זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין. ומאי ניהו - סתרי תורה. ואיכא דאמרי: זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין, מאי ניהו - טעמי תורה. אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי: מאי דכתיב (תהלים ד) למנצח מזמור לדוד. זמרו למי שנוצחין אותו ושמה. בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. בשר ודם מנצחין אותו - ועצב. אבל הקדוש ברוך הוא נוצחין אותו ושמה שנאמר (תהלים קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו. אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה: מאי דכתיב (יחזקאל א) וידי אדם מתחת כנפיהם - ידו כתיב, זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מיד מדת הדין. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר (בראשית מז) וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא. אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען, בשאר ארצות מנין - תלמוד לומר (בראשית מא) וכל הארץ באו מצרימה. וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן, שנאמר (שמות יב) וינצלו את מצרים. רב אסי אמר: עשאוהו כמצודה זו שאין בה דגן. רבי שמעון אמר: כמצולה שאין בה דגים. והיה מונח עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם, שנאמר (מלכים א יד) ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך. בא זרח מלך כוש ונטלו משישק. בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש, ושיגרו להדרימון בן טברימון, באו בנו עמון ונטלו מהדרימון בן טברימון. בא יהושפט ונטלו מבני עמון, והיה מונח עד אחז. בא סנחריב ונטלו מאחז, בא חזקיה ונטלו מסנחריב, והיה מונח עד צדקיה. באו כשדיים ונטלוהו מצדקיה, באו פרסיים ונטלוהו מכשדיים, באו יוונים ונטלוהו מפרסיים, באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים, ועדיין מונח ברומי. אמר רבי חמא (בר) (מסורת הש"ס: [בר']) חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסורוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. (קהלת ה') עשר שמור לבעליו לרעתו, אמר רבי שמעון בן לקיש: זו עשרו של קרח, (שנאמר) (דברים יא) ואת כל היקום אשר ברגליהם, אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, אמר רבי לוי: משאוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח, וכולהו אקלידי וקליפי דגלדא. (דיא"ש אדי"ש

כשד"ך מאוד"ך סימן). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: (תהלים קיח) אודך כי עניתני - אמר דוד, אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה - אמר ישי, מאת ה' היתה זאת - אמרו אחיו, זה היום עשה ה' - אמר שמואל, אנא ה' הושיעה נא - אמרו אחיו, אנא ה' הצליחה נא - אמר דוד, ברוך הבא בשם ה' - אמר ישי, ברכוכם מבית ה' - אמר שמואל, אל ה' ויאר לנו - אמרו כולן. אסרו חג בעבתים - אמר שמואל, אלי אתה ואודך - אמר דוד, אלהי ארוממך - אמרו כולן. תנן התם: מקום שנהגו

דף קיט.ב

לכפול - יכפול, לפשוט - יפשוט, לברך אחריו - יברך, הכל כמנהג המדינה. אמר אביי: לא שנו אלא לאחריו, אבל לפניו - [מצוה] לברך. דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשיתן. מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא? אמר רבי נחמן בר יצחק: דכתיב (שמואל ב יח) וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי. אביי אמר: מהכא (בראשית לג) והוא עבר לפניהם. איכא דאמרי: מהכא (מיכה ב) ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם. תניא: רבי כופל בה דברים, רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים. מאי מוסיף? אמר אביי: מוסיף לכפול מאודך למטה. דרש רב עזריא, זימנין אמר ליה משמיה דרב, וזימנין אמר ליה משמיה דרב (אשי) (מסורת הש"ס: [אסי]): מאי דכתיב (בראשית כא) ויגדל הילד ויגמל - עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן: איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר לו ליצחק: טול וברך אומר להן: איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר לו ליעקב: טול וברך אומר להם: איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידה תורה לאוסרן עלי. אומר לו למשה: טול וברך, אומר להם: איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. אומר לו ליהושע, טול וברך אומר להן: איני מברך, שלא זכיתי לבן, דכתיב: יהושע בן נון (דברי הימים א ז) נון בנו יהושע בנו. אומר לו לדוד: טול וברך: אומר להן: אני אברך, ולי נאה לברך, שנאמר (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. [א] משנה. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. גמרא. מאי אפיקומן? אמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ושמואל אמר: כגון אורדילאי לי וגוזלייא לאבא. ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן (אמר) (מסורת הש"ס: [אמרן]) כגון תמרים קליות ואגוזים. תניא כוותיה דרבי יוחנן: אין מפטירין אחר הפסח, כגון תמרים קליות ואגוזים. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. תנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אחר הפסח - הוא דלא, אבל לאחר מצה - מפטירין - לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אחר מצה - דלא נפיש טעמייהו, אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה, ולא מצי עבוריה - לית לן בה, קמשמע לן. נימא מסייע ליה: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין - אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. באחרונה - אין,

דף קכ.א

בראשונה - לא. - לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא בראשונה - דקאכיל לתיאבון אבל

באחרונה דילמא אתי למיכל אכילה גסה - אימא לא, קא משמע לן. מר זוטרא מתני הכי: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: מפטירין אחר המצה אפיקומן. נימא מסייע ליה: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אחר הפסח - דלא, אבל אחר מצה - מפטירין. לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא אחר מצה - דלא נפיש טעמיה, אבל לאחר פסח אימא לא - קא משמע לן. מיתבי: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל (אכילת) כזית מצה באחרונה. באחרונה - אין, בראשונה - לא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא בראשונה - דקאכיל לתיאבון, אבל באחרונה דאתי למיכלה אכילה גסה - אימא לא, קא משמע לן. אמר רבא: מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן. - ומאי שנא מרור דכתיב (במדבר ט) על מצות ומררים בזמן דאיכא פסח - יש מרור, ובזמן דליכא פסח - ליכא מרור. מצה נמי הא כתיב על מצות ומררים - מצה מיהדר הדר ביה קרא (שמות יב) בערב תאכלו מצת. ורב אחא בר יעקב אמר: אחד זה ואחד זה דרבנן. - אלא הכתיב בערב תאכלו מצת - ההיא מיבעי ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה. דסלקא דעתך אמינא: כיון דפסח לא אכלי - מצה ומרור נמי לא ניכול, קא משמע לן. ורבא אמר לך: טמא ושהיה בדרך רחוקה לא צריך קרא, דלא גרעי מערל ובן נכר. דתניא: (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו, - בו אינו אוכל, אבל אוכל במצה ומרור. ואידך: כתיב בהאי, וכתיב בהאי, וצריכי. תניא כוותיה דרבא: (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך, מה שביעי רשות - אף ששת ימים רשות. מאי טעמא - הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. יכול אף לילה הראשון רשות - תלמוד לומר על מצת ומררים יאכלהו. אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים - מניין? תלמוד לומר בערב תאכלו מצת - הכתוב קבעו חובה. משנה. ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו.

דף קכב

רבי יוסי אומר: נתנמנו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו. הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הפגול והנותר מטמאין את הידים. גמרא. רבי יוסי אומר נתנמנו יאכלו נרדמו לא יאכלו. היכי דמי נתנמנס? - אמר רב אשי: ניס ולא ניס תיר ולא תיר, כגון דקרי ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מדכר. אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזא דקא נמנס. אמר ליה: מינס קא נאים מר? אמר ליה: מינומי קא מנמנס. ותנן: נתנמנו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו. הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו'. אלמא: מחצות הוה ליה נותר. מאן תנא? אמר רב יוסף: רבי אלעזר בן עזריה הוא. דתניא: (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה, רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן (שמות יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות - אף כאן עד חצות. - אמר לו רבי עקיבא: והלא נאמר חפזון - עד שעת חפזון. אם כן מה תלמוד לומר בלילה - יכול יהא נאכל כקדשים ביום - תלמוד לומר בלילה - בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל ביום. ורבי עקיבא, האי הזה מאי עביד ליה? - מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים, מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד - אף פסח, אוקים לילות במקום ימים, ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד - כתב רחמנא הזה. ורבי אלעזר בן עזריה אמר לך: (שמות יב) מלא תותירו עד בקר נפקא הא. ורבי עקיבא אמר לך: אי לא כתב רחמנא הזה - הוה אמינא: מאי בקר - בקר שני. ורבי אלעזר אמר לך: כל היכא דכתב, בקר - בקר ראשון הוא. אמר רבא: אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה - לא יצא ידי חובתו. - פשיטא, דכיון דאיתקש לפסח - כפסח דמי - מהו דתימא: הא אפקיה קרא מהיקישא, קמשמע לן, דכי אהדריה קרא - למילתא קמייתא אהדריה. הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו'. רב הונא ורב חסדא, חד אמר: משום חשדי כהונה, וחד אמר: משום עצלי כהונה. חד אמר: כזית, וחד אמר כביצה.

דף קכא.א

חד תני אפיגול, וחד תני אנותר. מאן דתני אפיגול - משום חשדי כהונה, מאן דתני אנותר - משום עצלי כהונה. חד אמר כזית וחד אמר כביצה. מאן דאמר כזית - כאיסורו, ומאן דאמר כביצה - כטומאתו. משנה. בירך ברכת הפסח - פטר את של זבח, בירך את של זבח - לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו. גמרא. כשתמצא לומר, לדברי רבי ישמעאל - זריקה בכלל שפיכה, ולא שפיכה בכלל זריקה. לדברי רבי עקיבא: לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה.

דף קכא.ב

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעו מיניה: פשיטא, על פדיון הבן - אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן - אבי הבן מברך. ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה - כהן מברך או אבי הבן מברך? כהן מברך - דקמטי הנאה לידיה, או אבי הבן מברך - דקא עביד מצוה? לא הוה בידיה: אתא שאיל ביה מדרשא, אמרו ליה: אבי הבן מברך שתיים, והלכתא: אבי הבן מברך שתיים. הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים. -